

JOSEP PUIG PUJADES. LÍDER DEL REPUBLICANISME EMPORDANÈS

ANNA TEIXIDOR COLOMER

Circa 1920

Ex-libris de Josep Puig Pujades,
obra de Salvador Dalí.

FJI

JOSEP PUIG PUJADES

LÍDER DEL REPUBLICANISME EMPORDANÈS

JOSEP PUIG PUJADES

LÍDER DEL REPUBLICANISME EMPORDANÈS

ANNA TEIXIDOR COLOMER

BARCELONA, JUNY DE 2013

Al meu pare,
exemple de perseverança

«En J. Puig Pujades era el cervell i la paraula —els ulls i el pensament— d'aquella ànima empordanesa que en les seves històriques hores ja havien forjat, a través de lluites i de sofrances, el viril i brau Abdó Terrades, en Josep M. Bofill... Però si ell estimava la República —una República de Llibertat i de justícia social—, més molt més estimava Catalunya, el seu mur i les seves cales, la seva muntanya, els seus llogarrets i els seus ocells... Llegiu els seus llibres, contempleu les seves obres pictòriques —una obra, en conjunt, reduïda, però de gust i de gran qualitat—, i veureu amb quina tendresa i amb quina emoció ell descriu i pinta el paisatge de la nostra terra. En ell hi ha el polític, el lluitador i el patriota: però també un poeta i un artista».

CABRUJA, Agustí. «Evocacions. J. Puig Pujades», a *La Humanitat* [Mèxic DF], núm. 4 (setembre, octubre i novembre de 1947), p. 4.

FUNDACIÓ JOSEP IRLA
info@irla.cat

COORDINACIÓ EDITORIAL
JOSEP VALL

SUPORT DOCUMENTAL
ARNAU ALBERT
JOAN ALMACELLAS

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA
MARINA SAGARRA

FONTS D'IL·LUSTRACIÓ

ACAE	Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà, Figueres
AMF	Arxiu Municipal de Figueres
ANC	Arxiu Nacional de Catalunya, Sant Cugat del Vallès
APJPP	Arxiu patrimonial de Josep Puig Pujades [Adela Garrido, Figueres]
BC	Biblioteca de Catalunya, Barcelona
BFC	Biblioteca Fages de Climent, Figueres
CAD	Col·lecció particular d'Alexandre Deulofeu [Juli Gutiérrez, Ordís]
CAGN	Col·lecció particular d'Aurèlia Guillaumet Navarra, Figueres
CAR	Col·lecció particular d'Alfons Romero, Figueres
CARF	Col·lecció particular d'Albert Roqué i Figuls, Barcelona
CDMH	Centro Documental de la Memoria Histórica, Salamanca
CEF	Col·lecció particular d'Eric Forcada, Perpinyà
CFB	Col·lecció particular de la família Bonaterra, Figueres
CHCC	Centre d'Història Contemporània de Catalunya, Barcelona
CJF	Col·lecció particular Josep Fajol, Figueres
CJMBV	Col·lecció particular de Josep Maria Bernils i Vozmediano, Figueres
FGSD	Fundació Gala - Salvador Dalí, Figueres
FJI	Fundació Josep Irla, Barcelona

DISSENY ORIGINAL
JORDI VINYETS

IMPRESSIÓ
GRAMAGRAF SCCL

ISBN
978-84-616-4417-9

DIPÒSIT LEGAL
B. 15394-2013

L'obra editada en aquest llibre va ser la guanyadora de la **Beca d'Estudi President Irla 2011** convocada per la Fundació Josep Irla en conveni amb la Diputació de Girona.

Diputació de Girona

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de la xarxa telemàtica o d'internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

BIBLIOTECA DE CATALUNYA — DADES CIP

Teixidor Colomer, Anna, 1978-

Josep Puig Pujades.
Líder del republicanisme empordanès
Bibliografia. Index
ISBN 9788461644179

I. Fundació Josep Irla II. Títol
1. Puig Pujades, J. (Josep), 1883-1949 2.
Escriptors catalans - S. XX - Biografia 3.
Polítics - Catalunya - S. XX - Biografia 4.
Republicanisme - Catalunya - Empordà -
Història - S. XX
929Puig Pujades, J. (Josep)

Sumari

Presentació	13
Jaume Guillaumet	
JOSEP PUIG PUJADES. LÍDER DEL REPUBLICANISME EMPORDANÈS	
Anna Teixidor Colomer	
Introducció	15
1 Els anys de formació. 1883-1923	19
Els Puig, una nissaga de comerciants	19
Renovador de les bases republicanes i catalanistes.....	25
Unes noves sigles i un nou òrgan d'expressió propi:	
UFNR i Empordà Federal	27
Ideari i programa polític	37
2 El compromís intel·lectual	
durant el «silenci de les idees». 1923-1931	43
Un intel·lectual compromès.....	43
Narrador, dramaturg i novel·lista	47
Col·laborador de premsa.....	49
Activista cultural contra la Dictadura	54
3 Verb i raó del republicanisme d'esquerres. 1931-1936	57
L'entrada definitiva en política:	
de l'assaig a la construcció del projecte	57
Vocació política compartida amb l'home de lletres	73
L'empresonament pels Fets d'Octubre de 1934.....	77
Les eleccions de febrer de 1936: diputat a Corts.....	87
4 Ales negres sobre Figueres. 1936-1939	95
L'esclat del conflicte.....	95
Cònsol a Perpinyà (1936-1937)	97
Cònsol a Lió (1937-1938).....	109

5 Des de l'altre costat de la ratlla. 1939-1949	113
Els primers mesos d'exili:	
sobreviure a la desfeta moral i econòmica	113
Expedient obert a la Figueres franquista.....	123
Els darrers mesos de vida	127
 Glossari de sigles	 133
 Fons documentals consultats i/o citats	 135
 Obra pròpia	 137
Obra publicada.....	137
Obra inèdita.....	137
Relació d'articles publicats	138
 Manifestos col·lectius	 155
 Bibliografia	 169
Bibliografia general	169
Referències periodístiques sobre Josep Puig Pujades	
a la premsa	178
 Índex onomàstic	 183
 Colofó	 189

1931

Retrat de
Josep Puig Pujades.
FJI

Presentació

JAUME GUILLAMET

CATEDRÀTIC DE PERIODISME DE LA UNIVERSITAT POMPEU FABRA

La primera noció de la importància de Josep Puig Pujades la vam rebre del llibreter Ramon Canet, que durant molts anys va mantenir viu el record del republicanisme empordanès, a la rebotiga del seu establiment de la Rambla de Figueres.

Eren els primers anys de 1970 i tota una generació cercava referents en les vigílies d'un canvi històric que no podia trigar. Puig havia estat un polític important, però l'enlluernament per la lectura de *Vida d'heroï*, la gran biografia de Narcís Monturiol, ens deia que en el seu autor hi havia una personalitat molt potent.

Ha hagut de passar molt de temps fins a disposar d'un coneixement complet de Josep Puig Pujades —que Anna Teixidor ens descobreix en aquest llibre amb tota l'amplitud de l'obra i la projecció del líder indiscutible del republicanisme empordanès del primer terç del segle XX.

En els darrers deu anys, l'autora ha treballat a fons en el coneixement de la premsa de Figueres, del setmanari *Empordà Federal* i de Josep Puig Pujades, que en fou el principal promotor i l'indiscutible inspirador. D'aquesta dedicació n'ha sortit la seva aportació a la *Història de la premsa de Figueres, 1809-1980*, el treball de doctorat *Amb la República al cap i Catalunya al cor. Empordà Federal 1911-1938*, a la Universitat Pompeu Fabra, i la tesi doctoral *Josep Puig Pujades (1883-1949). Cultura, política i pensament polític en el catalanisme republicà*, a la qual correspon el contingut d'aquest llibre. Un llibre de bona i agraïda lectura.

Els lectors potser estaran d'acord amb mi, tot i la precisió del títol, que Josep Puig Pujades va ser un veritable líder empordanès del seu temps i no solament del republicanisme. Josep Pla, que conegué Puig però en parlà poc, acabà enyorant el país perdut i rebutjant la «*crítica irònica d'aquella bona i considerable gent*» que foren els republicans empordanesos, com el seu amic Canet.

«Passaran molts anys abans de tornar a la dignitat i a la llibertat antigues i ja veuran —els qui siguin— si hi tornem».¹

1 PLA, Josep. «El meu país» a *Obra Completa*, Vol. 7, Barcelona: Edicions Destino, 1984, p. 196-198.

Lió, 1938

Josep Puig Pujades en el seu despatx durant l'etapa de cònsol de la República a Lió.

APJPP

Introducció

Aquest treball és una biografia intel·lectual i política de Josep Puig Pujades que té el seu origen en la tesi doctoral *Josep Puig Pujades (1883-1949). Cultura, periodisme i pensament polític en el catalanisme republicà* dirigida pel doctor Jaume Guillamet en el marc del Doctorat en Comunicació Social de la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona i llegida a la pròpia UPF el 14 de març de 2013 davant un tribunal presidit pel doctor Josep Maria Casasús i format pels doctors Antonio Checa i Josep Maria Figueres. La tesi, al seu torn, suposà la continuació del treball de recerca titulat *Empordà Federal (1911-1938): un model de periòdic republicà i nacionalista*, presentat el juliol de 2009.

La relació intrínseca que existí entre el periòdic que vam analitzar i el polític que presentem es pot sintetitzar en una màxima: «l'ún és l'expressió, el concepte, el verb; l'altre la llum, el guiatge, l'home».² L'un i l'altre foren, a Figueres i la seva comarca, la veu i la direcció del projecte ideològic i cultural del catalanisme republicà que culminà durant els anys de la Segona República, però que a l'Empordà tenia unes bases sòlides i una prolongada experiència de gestió municipal ja des de finals del segle XIX.

Josep Puig Pujades fou la figura clau que entroncà el republicanisme empordanès del segle XIX amb el nou catalanisme progressista de principis del segle XX. El llegat vuitcentista que recollí partia de les idees del també figuerenc Abdó Terrades, considerat el primer dirigent republicà del país, i de la tasca d'alguns empordanesos que ocuparen importants càrrecs en el govern espanyol durant la Primera República.

«Des d'aquells temps heroics de l'any 40 en que Abdon Terrades el nostre Abdon Terrades, lluitava i era perseguit per les seves campanyes en pro de la República federal, de la qual en fou un dels primers apostols i primers martirs, fins als temps presents en que tot l'Empordà es una flamera viva de catalanitat i de republicanisme, passant per aquells anys i aquells homes massa oblidats pot ser, que amb llurs sacrificis ens planejaren els esdeveniments, avui curullats per la consa-

2 PORTELL, A. «Doble homenatge», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 8.

Circa 1920

Retrat de Josep Puig Pujades, obra de Salvador Dalí.

FGSD

*gració oficial de la nostra llibertat per tots els pobles d'Espanya, mai ha deixat Figueres de venerar tots els nobles esforços que arrèu s'han produït en favor de la llibertat i de la democràcia».*³

Entre els empordanesos que van desenvolupar tasques significatives en el govern de la Primera República, destaquen: Joan Tutau (ministre d'Hisenda); Francesc Sunyer i Capdevila «major» (ministre d'Ultramar); Joan Maria Bofill (secretari del ministre d'Hisenda); Josep Rubaudonadeu (secretari d'Estanislau Figueras quan aquest fou president del poder executiu) i Joan Matas (president de la Diputació Provincial de Girona, entre 1871 i 1873, i governador civil de Girona, entre 1873 i 1874). Es tracta d'una llarga relació de noms que, amb el seu compromís polític, van fer possible que —segons afirmava l'historiador del republicanisme espanyol del segle XIX, Enrique Rodríguez Solís— l'Empordà a Catalunya, com Cadis a Andalusia, fos reconeguda com una terra de liberals i demòcrates.⁴

Malgrat el ràpid fracàs de la Primera República i la involució democràtica que significà la Restauració Borbònica, el republicanisme empordanès seguí fidel a la línia federalista de Francesc Pi i Margall i entroncà amb el catalanisme que nasqué amb el canvi de segle. Si s'estableix una línia de continuïtat és perquè les noves generacions se senten hereves legítimes d'una tradició que, precisament, Puig Pujades pren com a punt de partida per contribuir decisivament al sorgiment d'un republicanisme catalanista i progressista a l'Empordà.

Malauradament, la tasca de renovador d'aquest republicanisme ha quedat volgudament oblidada pel silenci forçat de trenta-sis anys de dictadura franquista. No deixa de ser significatiu que els cronistes locals de l'etapa franquista només haguessin recordat i, enca-

ra en una nota a peu de pàgina, que Puig Pujades fou l'autor de la primera biografia de l'inventor de l'ictineu, Narcís Monturiol.⁵ S'ignorà tant la seva tasca en la política com el seu llegat d'ideòleg, articulista, mecenes, dramaturg i poeta.

Des de l'Empordà, Puig Pujades treballà per una Catalunya dins d'un Estat espanyol republicà i federal, tal com ens mostra la seva extensa producció periodística i literària: mig miler d'articles publicats en cinquanta periòdics (de Catalunya, França i Mèxic), un centenar de contes, una desena d'obres teatrals, mitja dotzena de novel·les, una quinzena de conferències, dues biografies, un relat memorialístic, almenys mig centenar de discursos i una relació de poemes inèdits. Aquesta producció és una mostra del gran interès que tenia per la literatura i la cultura i, sobretot, del profund compromís polític amb l'ideal republicà i catalanista. L'obra publicada —abundant i regular—, fou conscientment pensada i influenciada per les idees que conegué en les seves estades de joventut a Barcelona i a París i que, posteriorment, introduí a l'Empordà.

Així mateix, hem de tenir en compte que, Puig Pujades fou, a més, un *homme de lettres* que intervingué com a agent intel·lectual, que influencià i criticà, si s'esqueia, la realitat cultural que l'envoltà. La reivindicació dels nuclis culturals extrabarcelonins, com Figueres i l'Empordà, fou una de les prioritats de Puig Pujades, que intentà connectar les manifestacions culturals empordaneses amb Barcelona a través de la seva producció periodística i literària. La inclusió de l'obra de Salvador Dalí, Marià Llavenera i altres joves artistes empordanesos en aquesta temptativa era un deure que, com a renovador empordanès, considerà que havia de promoure.

En definitiva, es tracta d'aprofundir en una figura que ha quedat soterrada pel temps i l'oblit, conèixer el compromís polític, el treball militant i la vocació pública d'aquest «*botiguer, federal i corpulent*», com el definiria Josep Pla.⁶

3 APJPP. Discurs inèdit de Josep Puig Pujades amb motiu de la col·locació d'una placa en honor del president de la Generalitat de Catalunya, Francesc Macià.

4 RODRÍGUEZ SOLIS, Enrique. *Historia del partido republicano español (de sus propagandistas, de sus tribunos, de sus héroes y de sus mártires)*. Vol II. Madrid: Imprenta de Fernando Cao y Domingo de Val, 1893, p. 431.

5 RODEJA, Eduard. *Llibre de Figueres*. Barcelona: Editorial Selecta, 1962, p. 249.

6 PLA, Josep. «Records a Figueres» a «Darrers escrits», a *Obres completes*. Vol 44. Barcelona: Destino, 2004, p. 122.

Figueres, circa 1920

Anunci dels grans magatzems Puig París —un dels negocis de roba més ben assortits de la capital empordanesa— en un fanal de la placeta alta de la Rambla.

ACAE

Els anys de formació

1883-1923

1

Els Puig, una nissaga de comerciants

Vilaclara és el topònim imaginari que Josep Puig Pujades donà a la Figueres on viu el protagonista de *La planeta d'en Gerardo*, —una de les seves novel·les—, publicada a Barcelona el 1925 i en la qual l'autor plasmà una transposició literària entre la ciutat de ficció i la real. El denominador comú d'aquesta novel·la i bona part de la seva obra literària és la crítica mordaç contra la burgesia local, retratada sarcàsticament i amb un punt d'ironia que no amaga el seu desencís per la hipocresia social de l'època.

Una imatge particular si tenim en compte que ell mateix era fill de la burgesia comercial figuerenca i, per tant, podria haver estat el jove Gerardo Bosch, protagonista de la novel·la.

Josep Puig Pujades nasqué el 25 de juliol de 1883 a Figueres, en una casa del carrer Girona on els pares, Josep Puig París i Carme Pujades Planadevall, hi regentaven els magatzems Puig París. Tenien una altra filla, Antònia, que es casà amb Josep Montoriol Tarrés amb qui va tenir quatre fills, la més gran dels quals fou la poetessa i traductora Carme Montoriol Puig.

A finals del segle XIX, Josep Puig París adquirí progressivament quatre finques veïnes a la casa que havia comprat el seu pare. Un fet que pot explicar que el 1894 fos el catorzè major contribuent de la ciutat en una Figueres que es consolidava plenament com a ciutat comercial i passava de ser una «*vila comercial, menestral i agrícola [...] a una ciutat comercial amb unes bases modernes i relativament industrial, amb un àmbit d'interacció que anava més enllà de la comarca*».⁷

En aquell moment, Figueres tenia una població de 10.714 habitants, era la setzena ciutat més gran de Catalunya, pel darrere de Vic i Sant Feliu de Guíxols, per bé que molt lluny, encara de Reus, que ocupava el segon lloc després de Barcelona.

⁷ SANTALÓ, Jaume. «De Vila menestral a ciutat: radiografia socioeconòmica de Figueres, 1894-1936» a *Figueres 1900-1936. Imatge i història de la Catalunya republicana*. Figueres: Museu de l'Empordà, 1999, p. 41.

Circa 1915

Anuncis amb una il·lustració de la façana i de l'interior dels magatzems Puig París.

CAGN

El context socioeconòmic de Figueres durant aquells anys i la prosperitat econòmica del matrimoni Puig París – Pujades Planadevall afavoriren que l'establiment es convertís en una «*acreditada sastrería*» que, segons les cròniques aparegudes a la premsa local de finals del segle XIX, «*está montado a la altura de los mejores, ha dispuesto con elegancia y riqueza sus grandes paradores, reuniendo en ellos lo que verdaderamente puede decirse gusto estético é iluminándolos con profusión*».⁸

La situació acomodada de la família pot explicar que quan Josep Puig Pujades va tenir el primer duro, el gastés en un exemplar de *La Papallona*, la novel·la de Narcís Oller ambientada en els barris populars de Barcelona. Durant aquests primers anys d'estudis, organitzà també una funció en benefici dels soldats que lluitaren contra els mambís —els guerrillers independentistes cubans—, que en el segle XIX participaren en les guerres de Cuba. Unes primeres activitats que denoten l'interès per la literatura però també una inquietud per implicar-se en els esdeveniments contemporanis.

El jove Puig Pujades va obtenir el grau de batxiller el juny de 1899 amb la qualificació d'excel·lent a l'Institut de Figueres. El coreligionari Rafel Ramis el recordava «*en el seu quartet d'estudi*» des d'on amb altres companys conversaven en un moment que afloraven «*les primeres il·lusions polítiques; prematures inquietuds amoroses; afany de capgirar-ho tot*».⁹ Malgrat això, va renunciar a ser metge per seguir resignadament la tradició familiar, motivada per l'autoritat moral del pare que no estava disposat a finançar els estudis de medicina. Aprengué l'ofici de sastre a Barcelona i a París amb la intenció que un cop acabés la formació es posés al capdavant del negoci familiar.

Aquestes estades foren molt significatives en el futur polític i literari de l'autor ja que li permeteren entrar en contacte amb les noves manifestacions ideològiques i culturals del catalanisme creixent d'aquests

8 «Crónica General», a *El Ampurdanés* [Figueres], núm. 112 (3 de maig de 1894), p. 3.

9 RAMIS, Rafel. «Contribució a l'Homenatge», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), p. 3.

anys. El jove ingressà a l'Ateneu Barcelonès i s'introduí, encara que tímidament, en els cercles literaris.

Al primer article localitzat a la premsa barcelonina i aparegut a *La Il·lustració Llevantina* el maig de 1901, l'aprenent de sastre féu la seva primera manifestació d'autoafirmació catalanista amb motiu del Quart Congrés Agrícola Català, celebrat a Figueres, i reivindicà les Fires de la Santa Creu. En l'article s'hi entreveu la projecció d'un fort sentiment vers Catalunya i l'interès de participar en la consolidació del país: «actes com aquest demostran la gran força que tenim y lo molt que's pot esperar de nosaltres».¹⁰ El tema era Figueres, significatiu per la càrrega emocional que tindrà la ciutat en el seu futur polític i literari i, alhora, expressió de la voluntat de Puig Pujades de situar la capital empordanesa entre les capdavanteres del país.

L'estada a Barcelona li va permetre viure de prop la vitalitat intel·lectual i artística d'aquests primers anys del tombant de segle a Catalunya i col·laborar en la revista modernista *Joventut*. Una col·laboració que va mantenir quan es traslladà a París, on va completar el seu aprenentatge com a sastre. Tenia dinou anys i l'estada a la capital francesa era una altra oportunitat per conèixer de prop tant els nous corrents ideològics com els artístics europeus. Les obres exposades al Louvre, al Palau de Luxemburg i als *ateliers* de Montmartre eren visites obligades per endinsar-se en aquell París que per a ell era «el cor i cervell del món, pàtria única i única recompensa dels grans homes» fins al punt de considerar França com la seva pàtria intel·lectual.¹¹ Aquesta influència s'evidencia llargament en la seva obra que beu dels referents polítics, literaris i artístics de la cultura francesa. D'una banda, perquè en aquest moment conegué els que serien els seus guies literaris i artístics: «m'he nodrit dels seus llibres i en la contemplació dels seus museus i catedrals he après la religió de la Bellesa, redemptora de totes

10 PUIG PUJADES, J. «Les Fires de Santa Creu a Figueres», a *La Il·lustració Llevantina* [Barcelona], núm. 14 (17 de maig de 1901), p. 170-171.

11 VELIVOLE. «Les set imatges imprescindibles. VII. El Pensador, de Rodin» a «Cròniques arbitràries», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 54 (6 d'abril de 1912), p. 2.

Figueres, maig de 2013

L'immoble que acollí els magatzems Puig París —a la cruïlla dels carrers Girona i Joan Maragall— continua dedicant-se al comerç de roba. A la cantonada de la façana es manté, en relleu, la doble «P» dels Puig París.
FJI

Figueres, circa 1905

De jove, amb altres companys d'ideals. D'esquerra a dreta: dempeus, Lluís Bonaterra (pianista), Marià Llavanera (pintor) i Rafel Ramis (mestre); asseguts, Josep Bonaterra (pintor), x, i Josep Puig Pujades.

JOSEP ESQUIROL / CFB

les coses». ¹² I, d'altra banda, perquè gestà la seva concepció ideològica a través del coneixement de l'organització política del país: «jo venero a la França com a Mare de la Llibertat, ensenyant als pobles a passarse de tenir amo, mostrant-lis que no hi ha mes senyor sobirà de la nació qu'el mateix Poble». ¹³

A França participà juntament amb els germans Balmanya i el gironí Artur Vinardell en la fundació del Centre o Casal Català a París el 1902 al número 13 del carrer Favart. Fou nomenat primer secretari del cercle i, segons els promotors, a Puig Pujades es devia «una gran part de la gloria d'haverlo iniciat y organitzat, quan el Centre no era encara sino una aspiració d'uns quants bons fills de Catalunya en la capital de França». ¹⁴ Aquell mateix any organitzà a la gran Sala de Le Journal una «esplèndida festa» a propòsit de la celebració dels Jocs Florals de Barcelona de 1902. ¹⁵ Els dos fets mostren particularment la implicació en projectes catalanistes i una clara vocació per la literatura. De fet, aquest doble interès culminà amb la creació d'un portaveu *Catalunya-París*, promogut des del Centre Català a París i dirigit per Artur Vinardell, que s'elaborà pels catalans residents a la capital francesa i que acceptà col·laboracions de literats, com ara, la del gironí Carles Rahola. Puig Pujades hi col·laborà quan tornà a Figueres amb tres treballs publicats el febrer i l'abril de 1903 i el gener de 1904, respectivament, que tracten de l'enyor que sentia per la capital parisense. El periodista Màrius Aguilar havia mostrat interès per llegir les seves col·laboracions, fins i tot, li demanà a Carles Rahola que li enviés un exemplar del periòdic amb aquest pretext: «lo hago por leerle y leer a un amigo, a Puig Pujades». ¹⁶

12 VELIVOLE, «Per a la França dels nostres amors», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 184 (19 de setembre de 1914), p. 1-2.

13 *Ibidem*

14 IGNOTUS, «Crònica» a *Catalunya-París* [París], núm. 1 (gener de 1903), p. 8.

15 TRÈMOLS, Àngel. «Josep Puig Pujades», a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1300 (7 de setembre de 1929), p. 6.

16 RAHOLA, Carles. *Epistolaris de Carles Rahola: antologia de cartes de cent corresponents: 1901-1939*. Girona: Ajuntament de Girona; Barcelona: Abadia de Montserrat, 1998, p. 34.

Amb els vint anys complerts, Puig Pujades s'instal·là a Figueres al capdavant del negoci familiar: «darre-re el taulell i movent-se per la botiga atenent gent», una tasca que quedà eclipsada per una ingent activitat intel·lectual i un prolífic activisme cultural que s'intensificà gradualment en els següents anys i s'acabà complementant amb la política. ¹⁷

L'interès per la cultura i la literatura l'aplicà a la promoció del negoci i a augmentar-ne la popularitat a través d'anuncis, alguns profusament il·lustrats, que anaven acompanyats de les anomenades «màximes de l'home elegant» (una dotzena de cites literàries de grans escriptors i poetes francesos d'entre els segles XV i XIX que apareixien setmanalment als periòdics *Alt Empordà* i *Empordà Federal* de Figueres i tenien com a denominador comú la moda). Amb l'objectiu de potenciar la capacitat comercial, llogà a l'Ajuntament de Figueres les columnes dels llums elèctrics per penjar els anuncis durant «cinc anys i per la quantitat de 330 pessetes» i convertí les vitrines dels magatzems Puig París en un aparador cultural del moment on s'exposaven tot tipus de manifestacions artístiques. ¹⁸

Paral·lelament a la promoció del negoci, la capacitat econòmica de la família s'evidenciava en la prolífica activitat com a mecenes i en la seva relació amb els cercles benestants de la comarca. Una situació acomodada que li va permetre ser un «apassionat per la bellesa», adquirir peces d'art i recórrer Europa i Espanya «en romiatge de sensacions artístiques». ¹⁹

La mort del seu pare, Josep Puig París, el 3 de juny de 1921 amb vuitanta-un anys el va convertir en un propietari remarcable. Les necrològiques coincideixen en afirmar que el pare era «tota una institució», ²⁰ sintetitzava l'esperit de la menestralia local i «havia dedi-

17 CABRUJA AUGUET, Agustí. *Homes de la meua terra*. Girona: Diputació de Girona, 2002, p. 191.

18 «Notes municipals», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 230 (7 d'agost de 1915), p. 3.

19 DESCLOT, Joan. «De l'Empordà. Els seus homes i les seves coses. Puig Pujades», a *El Autonomista* [Girona], núm. 5.613 (21 de juliol de 1917), p. 1.

20 «Don Josep Puig París», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 541 (4 de juny de 1921), p. 3.

EMPORDÀ

Periodic nacionalista republicà

Surt els discapacitats

3NY L

Figueres 11 Abril de 1908.

No. 11

An els Empordanesos

Get it? Empower!

«... Jo també, però del centre, que fa com les
l'altres cinc o cinc de la corda esquibada,
que tenen resonances tant als veus com orles
en l'amplidut com en la força, que fa amb
els veus, l'orella tendeix a aquesta força...
Salut?»

Solam també trobarem, però de vegades, que portats en els nostres ballers, a dialeg i a la unitat dels recaptats, algú ens suggerirà, moment el prou de tard, que a l'haver intentat, hies per integrar a l'interior una esdrúccula.

A tous vocallines que travaillent, que luttent, que souffrent, que sanglagent l'âme d'aquiescences, tenez... (Saint!)

Un impetu, irresistible, ens de sobrepujar
 vos contra vós mateixos, en el desig de guanyar
 les vostres voluntats. — No feu que heu-li en
 els vostres cors el nostre amor intern, inextingible,
 que desitja sentir per la digni-
 ficació i la llibertat del nostre poble.

Es la fe en els nostres ideals, la que les arrenca de casa nostra i els fa sortir a la plaça pública, a lluitar amb entusiasme i solament per el nostre bé, sinó per el de de tots, nostre i vostre, germana de mi.

Als que treu els estorços de els nostres ideals. Ben bé i clarament direm la nostra: amor, convicció, sense dubtar, sense qüestionar, ab plena confiança de que els nostres esforços no's perduran, i ab una fe serena, indestructible, en el triomf de la nostra causa.

El día τ en el que $n(\tau)$ es el dato, la forma del

30. do xingü, en que la sembla se tornava realitat.

Perfunda en la formación de nuestros hijos
cada uno de ellos, antes de nacer, en la
futuro, en la vida...

Aquesta és la Catalunya... pel·le potent, lluitador i triomfador es la Vida; pel·le sacral, que serà la encarnació de totes les triomfes de perfeccionament i de justícia social que satisfeguen l'ànima amb algun patide d'ambicions coherentment fent-les, que reben el propi més flexion de Vida Nova, i l'hi donen la seva sang i la força viuent.

«El Músculo velean meridional, que a pesar de la nuestra patria, Músculo, i flautar al braco por la buena i lo mejor de la nuestra vida social, tener a la parte que alogar a un mundo entero de civilización»

—Buenos días, amigos carísimos! Las mejores
partidas son dadas por la bola, lo sé, pero el
carácter humano, las mejores partidas las da
el corazón. ¡Nadie en las redes, amigos al
el que quiere, amigo, amigo!

Orientació

São nichilistas, oportunistas, exultantes sem o acionamento de seu nome, para os laços que se processam e/ou anterior ao diktato de Cakovsky, ao mesmo momento em que o amor e a morte perdo, a realidade e a humanidade, e as condições de sua a morte, não.

Eu recomandăm în primul rând să ne gândim de ce ne este necesari abdicar de sup. ideal para accepta el dar a la via de la nostra Naștră Cămină.

Desde então, a maioria militou, desde todos os ângulos,

Figueres, 11 d'abril de 1908

Portada del primer
exemplar del setmanari
Empordà.

BFC

cat la seva vida al treball constant, fent un nom remarcable en l'activitat industrial de la ciutat». ²¹

Amb l'òbit del pare, Josep Puig Pujades, amb trenta-vuit anys, es convertí en propietari de sis cases i una horta a Figueres, tres finques a Portbou, quatre préstecs i el negoci familiar dels magatzems Puig París. Els béns immobles estaven valorats en 105.266 pessetes i els crèdits hipotecaris pujaven a 15.000 pessetes.

Renovador de les bases republicanes i catalanistes

El 1906 fou un any d'importants canvis polítics, de presa de consciència del catalanisme d'esquerres i de l'aliança de les forces que pretenien aconseguir reivindicacions des de Catalunya, també per a la intel·lectualitat política i cultural figuerenca. Es gestà una nova cultura política legitimada en el passat històric republicà i federal que, en l'àmbit local, prendria la Festa de la Bellesa del 5 de maig de 1906 com a referent i data simbòlica de l'inici d'aquest renaixement.

El jove de vint-i-tres anys amb inquietuds literàries, Josep Puig Pujades, encapçalà la comissió que organitzà el certamen literari i musical. La celebració fou concebuda per Puig Pujades com una fita ja que considerava que a diferència de la majoria d'indrets de Catalunya, la cultura empordanesa no tenia encara «aquest floreixement de la literatura» i «restava ensonyada en l'ombra de l'indiferència, sorda als bategs de vida esplendorosa que fa xexanta anys s'espandeix per totes les encontrades de Catalunya». ²²

Sota aquests supòsits, fou el principal promotor d'un certamen que comptà amb un jurat literari format per figures de primer ordre: el poeta Joan Maragall, que en fou el president; l'escriptor empordanès Josep Pous i Pagès, que exercí les tasques de secretari literari, i el dramaturg Ignasi Iglésias, que s'encarregà de pronunciar el discurs de cloenda.

21 «Obituari», a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 219 (4 de juny de 1921), p. 5.

22 PUIG PUJADES, Josep. «Discurs del President de la Comissió Organitzadora», a *Festa de la Bellesa. Concurs Artístic Català*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1906, p. 29.

Maragall en el seu discurs memorable dirigit «Als empordanesos» reivindicà que l'Empordà era el capçal de la pàtria i el mirall de Catalunya, l'elogià ufanosament i sentencià: «terra de la llibertat és el que jo en diria de l'Empordà per a fer-ne tot l'elogi en una sola paraula». ²³ Fou un punt d'inflexió en la construcció del mite literari de l'Empordà i com ha remarcat Jaume Guillamet aconseguí que Catalunya fixés «la seva atenció en la comarca escollida». ²⁴

Tot i que Maragall expressà hiperbòlicament la fascinació que sentia per l'Empordà, a partir d'aquest moment la comarca no només fou sinònim d'idearis republicans, federals i amor per la llibertat sinó que aquests conceptes assoliren una dimensió mitificada. El poeta de la paraula viva recuperà, uns anys després, la importància de la comarca en l'imaginari col·lectiu i afirmà el 19 de desembre de 1909 que «si tot Catalunya se perdés, però restés l'Empordà, Catalunya podria tornar a ésser un dia o altre més gran i més forta que mai hagués estat; i que si pel contrari, de tot Catalunya sols l'Empordà es perdés, la pàtria ja no fóra ella mateixa». ²⁵ La responsabilitat de la comarca en la creació d'una idea de país era elevadíssima en un moment de construcció de l'esquerra catalanista.

La presència d'aquesta nòmina d'intel·lectuals en el desvetllament cultural i la significació simbòlica que Maragall atorgà a la comarca és un doble factor, doncs, que ens permet considerar la Festa de la Bellesa com un acte fundacional d'aquesta nova cultura política empordanesa que se sentia hereva dels principis republicans i federals i tenia un gran interès per la cultura cívica. El certamen era una oportunitat que promovia el mateix Josep Puig Pujades per regenerar l'ànima cultural empordanesa però també una opció real per connectar aquesta tradició amb els nous

23 MARAGALL, Joan. «Discurs del President del Jurat Literari», a *Festa de la Bellesa. Concurs Artístic Català*. Figueres: Ajuntament de Figueres, p. 37.

24 GUILLAMET LLOVERAS, Jaume. «L'Empordà que neix amb Dalí», a PLAYÀ MASET, Josep [coord.] *El país de Dalí*. Figueres: Ajuntament de Figueres i Consorci del Museu de l'Empordà, 2004, p. 58.

25 MARAGALL, Joan. «Per l'Empordà», a *Obres Completes*. Vol. 1. Barcelona: Editorial Selecta, 1981, p. 748-749.

corrents de l'època i esdevenir un punt de confluència de literats d'arreu. En aquest sentit, es pot considerar també com una plataforma que Puig Pujades utilitzà per estrènyer vincles amb les personalitats literàries del moment. Fou en aquest concurs artístic, per exemple, que l'autor figuerenc conegué l'escriptor gironí Carles Rahola i, probablement, fou en aquesta ocasió que afermà els vincles tant amb el mateix Maragall com amb Iglésias.

A finals d'aquest any, es gestà el corrent més esquerrà del catalanisme que fundà una nova entitat política, amb seu a Barcelona, la qual, per primera vegada, combinava les exigències socials amb les nacionals: el Centre Nacionalista Republicà. El nou partit, sorgit dels republicans que s'havien escindit de la Lliga Regionalista dos anys abans, es proposà «la consecució de l'autonomia de Catalunya dins de l'Estat espanyol i la propagació dels ideals de la democràcia republicana».²⁶ Aquest nucli es dotà d'un portaveu, *El Poble Català*, que en aquest moment passà de setmanari a diari i intentà actuar com a contrapunt de *La Veu de Catalunya*, el periòdic vinculat a la Lliga.

A Figueres s'intentà organitzar sense èxit un grup que aglutinés els ideals catalanistes i republicans, malgrat «*los activos trabajos para construir una entidad política con el título de "Centro Nacionalista Republicá"*».²⁷ S'aconseguí, però, la fundació d'un Apleg Nacionalista Republicà, que presentà els seus estatuts al Govern Civil i celebrà una reunió de socis i simpatitzants, el 14 d'abril de 1908, en la redacció del recentment aparegut setmanari *Empordà*, per constituir-lo definitivament.

El director, Josep Baró, i alguns col·laboradors com ara Joaquim Salvatella formaven part de la mateixa generació que Puig Pujades. Un coreligionari, Joan Desclot, confirmava anys més tard la seva implicació i qualificava des de *L'Autonomista* de Girona que el grup estava format per:

26 IZQUIERDO, Santiago. *República i autonomia: el difícil arrelament del catalanisme d'esquerrres (1904-1931)*. Catarroja: Afers, 2006, p. 99

27 «Noticias», a *La Lucha* [Girona], núm. 9.360 (21 de gener de 1908), p. 2.

«*En Puig, amb En Presas, amb en Ramis, amb En Baró, amb altres selectes abnegats, mantenía el gallaret d'aquell catalanisme heróic que era com una flor exòtica en aquestes terres de rutina i de canibalisme polític. El moviment solidari va incorporar-lo al federalisme empordanés i en ell ha seguit aportant-hi la seva cultura i els seus entusiasmes*».²⁸

Probablement, de l'article del primer número titulat «Panneaux. Substantiu sense adjectiu» signat per Puvis —un pseudònim que utilitzarà de manera recurrent amb posterioritat— pot ser-ne l'autor. En aquest text, s'intueix el desig de participar més activament en política i marcar la direcció que l'Apleg ha de prendre en un futur immediat:

«*Perqué la nostra comarca sigui ella mateixa, ben conscienta de sos drets i deures. Volem fer ciutadans lliures, capaços d'accionar per son compte... Lluitarem per qu'el moviment nacionalista pletóric de vida, qu'arreu inonda les comarques Catalanes, vingui a fructificar a casa nostra... La tasca es llarga... lluitarem!*».²⁹

La temptativa de consolidar un Centre Nacionalista Republicà amb un portaveu propi s'estroncà el juliol de 1908 quan Baró fou condemnat per un article en un consell de guerra a tres anys i un dia de presó militar correccional, però gràcies a un indult especial quedà en llibertat.

L'interès de Puig Pujades per la política s'intensificà aquests anys motivat també pels lligams familiars. El 2 de març de 1907 es casà amb Adela Carbona Busquets, filla de l'advocat Joan Carbona Molins. Ell tenia vint-i-tres anys i ella, definida com «*una de les senyorettes més boniques, més intel·ligents i distingides*» de la ciutat, en tenia dos menys.³⁰

28 DESCLOT, Joan. «De l'Empordà. Els seus homes i les seves coses. Puig Pujades», a *El Autonomista* [Girona], núm. 5.613 (21 de juliol de 1917), p. 1.

29 «An els Empordanesos», a *Empordà* [Figueres], núm. 1 (11 d'abril de 1908), p. 3.

30 TEIXIDOR ELIES, Pere. *Figueres anecdòtica: segle XX*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1978, p. 371.

El sogre, Joan Carbona Molins era el degà del Col·legi d'advocats del districte de Figueres i havia fundat, el 14 d'abril de 1887, el periòdic republicà *La Evolución*. L'advocat Carbona freqüentava les tertúlies, li agradava la conversa i la discussió política, activitats a les quals feia gala de la seva ironia.

Gairebé dos anys després del casament de Josep Puig Pujades i Adela Carbona Busquets, el sogre fou elegit alcalde en les eleccions municipals del maig de 1909 per la llista republicana federal. Puig Pujades s'implicà en el nomenament del sogre, donà suport al manifest conjunt que signaren els republicans i gairebé paral·lelament inicià les seves col·laboracions com a crític teatral a *El Ampurdanés* de Figueres entre el maig i el juny d'aquell any. Les set cròniques localitzades en la col·lecció incompleta que es conserva, estan escrites en llengua catalana i signades amb el pseudònim Puvis. Es tracta de cròniques artístiques i teatrals però en els textos hi ha implícita també la crítica al desinterès cultural de la ciutat i, com una continuïtat a les reivindicacions de la Festa de la Bellesa, exposava les bases del que ell considerava necessari per «*culturalitzar*» el poble:

*«Cuan se presencien espectaculos com el del dissapte en qu'el teatre romanía desert, tot y fer-shi una de les mellors obres del teatre modern, un sent mes que mai la necesitat de conrear la cultura del nostre poble, fundant societats que com á unica missió tinguessin la de fer coneixre el moviment intelectual del mon, comentant-lo, difundint-lo gratuïtament, ó al menys valdria la pena que la gent que reconegui la justicia de les nostres paraules, fes sentir la seva influencia en les societats ja constituïdes».*³¹

L'espai creat històricament a l'entorn del periòdic *El Ampurdanés* va perdent pes a favor d'uns joves que veuen el republicanisme federal de caràcter catalanista com una alternativa a unes formes polítiques que asseguraven que havien quedat obsoletes.

El pas definitiu s'explica per l'interès de participar en aquesta renovació catalanista. Ho evidencia que col·laborés, entre el gener de 1910 i almenys fins el maig de 1913, amb el diari barceloní *El Poble Català*, que s'havia marcat l'objectiu de vertebrar una proposta alternativa al republicanisme radical i al catalanisme més conservador.

Quan Puig Pujades començà les seves col·laboracions, feia pocs mesos que l'advocat i escriptor empordanès Pere Coromines n'havia assumit la direcció. *El Poble Català* es consolidà com una via d'expressió del catalanisme d'esquerres i, en aquest context, Puig Pujades inicià la seva tasca com a corresponsal en una secció titulada «Desde Figueres» des de la qual donava notícies de la vida ciutadana. Hi publicà, almenys, unes trenta cròniques amb els pseudònims Velivole i Jordi Erin, a les quals prenia un to reivindicatiu, per exemple, a l'hora de referir-se a l'acusat centralisme del govern espanyol que havia obligat a Figueres a tenir una presó.

Unes noves sigles i un nou òrgan d'expressió propi: UFNR i Empordà Federal³²

Els fets de la Setmana Tràgica afectaren greument el moviment catalanista i accentuaren les diferències entre els membres de la Solidaritat Catalana fins al punt que la crisi interna portà les esquerres a crear, l'abril de 1910, una nova formació. La fusió dels catalanistes republicans, els federals i els republicans de la Unió Republicana en un únic partit republicà català, la Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR), suposà una fórmula per superar antagonismes, unir esforços i donar veu a l'ampli i variat estol de seguidors. El projecte polític es concretà a Figueres en un partit local que es constituí en pocs dies i del qual Puig Pujades en fou un dels promotors.

En aquests moments, tenia vint-i-set anys, es definia com a profundament republicà i federal, seguia els

31 «Teatre Principal», a *El Ampurdanés* [Figueres], núm. 1.672 (6 de juny de 1909), p. 2.

32 Vegeu: TEIXIDOR COLOMER, Anna. *Amb la República al cap i Catalunya al cor. Empordà Federal (1911-1938)*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 2011.

1000

principis pimargallians i se sentia atret per aquest incipient catalanisme. De fet, en les col·laboracions literàries i periodístiques s'havia expressat habitualment en llengua catalana. La possibilitat de formar part d'aquests projectes periodístics, amb l'al·licient afegit de ser el que havia d'aglutinar les seves idees i aspiracions, el motivava, perquè la Restauració monàrquica i l'auge de la Lliga Regionalista implicaven, de moment, la marginació política dels republicans federals en l'àmbit general.

Coneixedor de la importància de combatre les altres forces polítiques, però també, i sobretot, de la necessitat d'articular, consolidar i estendre la seva ideologia, decidí crear una publicació pròpia que havia de complir una funció eminentment doctrinal. En el cas de Figueres, la nova orientació catalanista del republicanisme federal històric es materialitzà en el periòdic *Empordà Federal*, aparegut el dissabte 8 d'abril de 1911 com a setmanari local de la UFNR.

El periòdic sorgí en el si del Centre Federalista Empordanès, entitat hereva de la tradició vuitcentista, que representava l'associacionisme polític de caràcter republicà i federal. La majoria dels redactors formaven part dels sectors comercials però Puig Pujades era, en aquest moment, el major contribuent d'entre tots ells.

Es tractava, doncs, d'un grup heterogeni tant per l'edat com per la formació acadèmica que, tanmateix, presentaven diversos trets en comú: d'una banda, no se sentien identificats per cap de les entitats que hi havia en aquest moment a la ciutat; d'altra banda, consideraven que el règim de la Restauració havia conduït als catalanistes com ells a la resignació davant de tot canvi polític:

«No ens atreïen les activitats del Sport Figuerense a l'entorn de les taules de paño verde, llavors en plé desenrotllament, ni les vetllades literario-musicales que en aquella época xiroia s'estilaven molt en el Casino Menestral, ni les representacions dramàtiques i altres excessos a que es llençaven els de l'Apolo forcejant en debades amb les ces i as castellanés.

Al Centre Federal, no hi podiem anar si no volíem barallar-nos amb els que trobaven natural la disfressa d'uniforme que ens venia imposada en tots els ordres

*com a conseqüència de l'unitat política i administrativa dels reis absoluts. Menys encara podem avenir-nos amb la gent d'extrema dreta del Centre Catalanista atrafegada amb el tresillo o la manilla. Ahora que ens sentiem indignats en veure l'inconsciència dels catalans resignats a una degeneradora assimilació, portàvem també dintre l'ànima les ànsies liberals de l'Empordà; i de les dues tendències amb que ja llavors es manifestava el reviscolament de l'esperit de Catalunya ens atreïa resoltament la dels homes de l'Avenç».*³³

Fruit dels debats esdevinguts en les tertúlies celebrades a la rebotiga dels negocis o al Centre Republicà, aquest grup inicial gestat a partir dels principis republicans i federals tenia un funcionament assembleari per mitjà del qual es prenia les decisions per majoria. Això podria explicar que, en aquell moment, el «periòdic per no tenir, no té ni propietat, i sols als efectes de la llei, té Director. Nostres plomes se mouen ben lliurement i podem parlar sempre de tot amb claredat».³⁴ Tot i que inicialment el grup no estava liderat per cap dels rectadors, sí que podem afirmar que Puig Pujades adquirí progressivament un paper remarcable. La premsa coetània afirmava que era el «mecenàs»³⁵ del periòdic i s'hi referia com a «l'espíritual redactor».³⁶ Alguns coreligionaris, com el farmacèutic Joaquim Cusí, assegurava que era un dels joves més apassionats en emfasitzar els anhels intel·lectuals:

«Amarat d'entusiasme i ungit d'emoció: i, entre el grup que s'havia format a la meua farmàcia del carrer Ample, ell excel·lia, aixecant el to de les converses, portant assumptes nous per comentar i per discutir, parlant amb coneixement i amb amor, de pintura, de literatura, d'art i de mil temes sempre interessants, els

33 BARÓ, Josep. «Del somni a la realitat», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), p. 3.

34 «Del registre fiscal», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 38 (16 de desembre de 1911), p. 1.

35 «Crònica de Figueras» a «Generales», a *El Norte* [Girona], núm. 1. 443 (27 de setembre de 1914), p. 2.

36 «Ecos», a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 3.027 (28 de juny de 1913), p. 1.

Figueres, 1912

D'esquerra a dreta, dempeus, el cos de redacció d'*Empordà Federal*: Ramon Canet (llibreter), Frederic Campà (ordinari, que el 1936 fou cap de la policia municipal), Rafel Ramis (mestre), Josep Puig Pujades (botiguer i sastre), Francesc Batet (llibreter), Marià Pujulà (sastre) i Josep Baró (oficial major de l'Ajuntament), reunits amb motiu de la visita dels il·lustres escriptors catalans —asseguts d'esquerra a dreta—, Josep Pous i Pagès, Ignasi Iglésias i Ignasi Ribera i Rovira.

CJMBV

*quals la seva paraula tornava càlids i vivents. D'això ja fa més de trenta anys! En aquella època, les frisanques dels intel·lectuals catalans per a formar una Catalunya plena i conscient havien fet ja una atmosfera propícia al desenvolupament de les idees noves: les joventuts començaven a deixondir-se, i els aires de provincialisme que durant segles havien atuït en el nostre Empordà la personalitat comarcal en ell tan acusada es debatien en les seves hores de decrepitud».*³⁷

Cusí no només es referia a l'ascendència que Puig Pujades assolí entre els seus coreligionaris sinó també a la capacitat per capitalitzar una herència ideològica comuna: «*sabé copsar les aspiracions que suraven, subtils encara, en l'atmosfera de Catalunya, i se les assimilà i en fou un franc i conscient paladí*».³⁸ Un altre redactor, Francesc Batet, el definí com l'escultor que havia modelat l'obra: «*d'aquell bloc de pedra dura, Puig Pujades —l'escultor— n'ha fet una bella imatge; Empordà Federal ha estat el martell del qual se n'ha servit per modelar-la*».³⁹ Juntament amb ell, el redactor hi situava Francesc Canet, a qui considerava «*l'obrer diligent i abnegat*» de l'empresa periodística.⁴⁰

Tant les consideracions dels companys de redacció i de partit com el tipus de tasques assignades, a més d'una prolífica producció, ens permetrien apuntar que Puig Pujades fou el membre del grup que exercí una major influència.

La incidència del seu pensament fou rellevant perquè el republicanisme empordanès visqué un moment de canvis profunds. Ell havia entrat en contacte directe amb el catalanisme a través de les estades a Barcelona i els cercles d'intel·lectuals catalans a París. Les col·laboracions a la revista *Joventut* o la fundació del Centre Català a la capital francesa li donaren un coneixement i uns contactes personals que, probablement, la resta de joves no tenien. A això hi hem d'afegir les

inquietuds intel·lectuals i l'alineació amb el catalanisme que es traduï, per exemple, en l'interès per la llengua catalana com a vehicle d'expressió. Aquestes circumstàncies expliquen que la intenció inicial del grup fos reconvertir la capçalera del vell *El Ampurdanés* en *L'Empordanès*. Una pretensió que quedà estroncada per la negativa del propietari i editor del periòdic, Josep Rubaudonadeu, figuerenc de bona posició econòmica i remarcable mecenes cultural, que havia exercit càrrecs rellevants durant la Primera República.

En aquell moment el republicanisme federal figuerenc es dirigia des del Centro Federalista Ampurdanés i el seu òrgan d'expressió era *El Ampurdanés*, fundat el 1861; es tractava d'un periòdic que, escrit gairebé íntegrament en castellà, recollia la tradició republicana federal desenvolupada a l'Empordà al llarg del segle XIX. Els impulsors del nou projecte periodístic consideraven que la vella capçalera d'*El Ampurdanés*, malgrat el seu indubtable federalisme, propugnava un excés d'espanyolisme, s'havia quedat obsoleta i necessitava una nova embranzida, ara catalanista. La intenció del grup era, doncs, catalanitzar el «vell» federalisme empordanès sense menysprear els principis ideològics dels prohoms que durant el segle XIX havien fet de l'Empordà un feu del republicanisme. Es tractava d'una actualització en tota regla del republicanisme federal, el qual estava vivint una profunda renovació ideològica encapçalada per Puig Pujades juntament amb aquest grup que tenia un fort sentiment catalanista i se sentia ferm seguidor de la UFNR. L'edició d'un setmanari en català era un pas important per consolidar la incidència social del catalanisme i aconseguir-ne la politització, i deixar enrere altres portaveus amb una orientació propera, però escrits en castellà. El periòdic va esdevenir una plataforma de difusió del pensament catalanista, modernitzador, que volia abastar tots els àmbits possibles, des dels literarioculturals fins als politicoideològics o socioeconòmics.

En el programa, basat en l'autonomisme, hi coexistien les idees de sectors liberals burgesos i d'altres d'obreristes que el periòdic volia aglutinar. Per una banda, recollia l'herència del vell republicanisme federal dels homes de la Primera República i, per altra banda, difonia els plantejaments del catalanisme d'es-

37 CUSÍ, J. «Records i actualitats», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 3.

38 *Ibidem*

39 BATET OLIVET, Francesc. «Al servei d'un ideal», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 7.

40 *Ibidem*

querres, minoritari encara en aquells moments, però que en els anys de la Segona República havia d'esdevenir majoritari.

La creació del periòdic, tan sols mig any abans de la convocatòria d'eleccions municipals, havia de contribuir decisivament a reafirmar el paper que la UFNR assumia en l'escena política, «*lliure de compromisos de caràcter mercantil*» i essent un «*ferm baluart de les idees republicanes i federals*». ⁴¹

En aquests primers anys de la UFNR i del seu òrgan d'expressió, Puig Pujades es mantenia en segona línia política encara que s'afegia a tots els manifestos que publicava la formació. Foren anys de gran activitat intel·lectual, de construcció d'un discurs politicocultural però sense participar com a candidat en cap llista electoral perquè afirmava que «*la política local mai m'ha donat il·lusions, mai he tingut confiança en ella*». ⁴²

A mitjan 1912, el republicanisme catalanista estava patint una profunda desorientació: la Solidaritat Catalana havia deixat d'existir i el projecte de la Mancomunitat no veïé la llum, de moment. Paral·lelament, les tendències del republicanisme local estaven enfrontades entre aquells que consideraven que havia de ser catalanista i els que ho rebutjaven. Els que, com Puig Pujades, apreciaven el llegat dels vells federals però creien que el republicanisme local havia de passar per una regeneració, ho expressaven clarament en l'òrgan del qual s'havien dotat, *Empordà Federal*, i retreien l'actuació federal dels darrers anys. Asseguraven que els vells republicans s'havien «*limitat durant més de trenta anys "a guanyar eleccions convertint en finalitat" i, lo que no deu esser mes qu'un medi per afermar obres culturals*». ⁴³ Puig Pujades criticava que el partit federal de Figueres «*pletòric d'éxits electorals*» no hagués dedicat esforços a crear

«*escoles ni dispensaris, no ha organitzat cursos ni conferències... en una paraula, no ha semblat llevar perque aparegués una generació fortament armada per les evolucions intel·lectuals i polítiques de la vida...*». ⁴⁴

Puig Pujades prengué consciència de l'oposició entre un vell republicanisme federal, fins i tot espanyolista, enfront d'un nou republicanisme catalanista. Així mateix, també rebutjà el conservadorisme de la Lliga Regionalista i apostà clarament pels tres principis fonamentals del partit: «*república, nacionalisme i federació*». ⁴⁵ En cap cas volia renunciar a la tradició però s'adonava que era necessària una renovació que passava necessàriament per crear un model de «*ciutat futura*» que englobés el formar i educar el ciutadà per completar l'obra dels vells federals, «*fent cultura*» i formant les multituds amb l'objectiu de bastir el projecte polític de la UFNR:

«*Nosaltres voldríem al nostre poble capacitat per resoldre tota mena de problemes econòmics i polítics voldríem veurel armat per les lluites socials, creant socorros mútuus i dispensaris; voldríem veure curulls els nostres centres per rengleres de llibres continuament fulejats per dignes ciutadants enlloc de veurels, com avui, capficats en les taules de jog i en els billars; voldríem veure bandejats dels nostres casals polítics, els licors i les begudes esperituoses que per conte d'enlairar l'esperit, atueixen als treballadors, fent-lis crear fills débils, nosaltres desitjariem evitar-nos la vergonya de mentir an els hostes que venen a visitar-nos, com passà quant la vinguda d'en Pau Iglesias, que no trobà en les nostres democracies les mostres de cultura qu'es troben entre'ls obrers madrilenys*». ⁴⁶

La constatació que no s'estava treballant prou per activar les manifestacions culturals i per educar el po-

41 «Un any de vida», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 54 (6 d'abril de 1912), p. 1.

42 VELIVOLE. «Comentant uns comentaris» a «Cròniques arbitràries», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 70 (20 de juliol de 1912), p. 1-2.

43 VELIVOLE. «Pessimisme i optimisme» a «Cròniques arbitràries», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 68 (6 de juliol de 1912), p. 1-2.

44 *Ibidem*

45 «El mitinc de defensa republicana. Grandiós éxit», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 156 (7 de març de 1914), p. 2.

46 VELIVOLE. «Comentant uns comentaris» a «Cròniques arbitràries», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 70 (20 de juliol de 1912), p. 1-2.

ble era una vella reivindicació que ja havia aflorat durant la celebració de la Festa de la Bellesa. Ara aquesta percepció s'aguditzava i es manifestava de nou públicament però amb el rerefons d'un marcades divergències internes del partit en l'àmbit local que abocà els federals figuerencs a una crisi que culminà a mig febrer de 1913 amb la seva escissió: d'una banda, «els del carrer Lasauca», els vells federals històrics i, a la llarga, aliats amb els lerrouxistes; de l'altra, «els del carrer de la Presó», els federals catalanistes que acabarien creant el Centre d'Unió Federal.

En els manifestos que seguiren a la creació del centre i del periòdic s'hi repetí la idea que calia bastir l'edifici republicà federal d'una obra cultural que eduqués la ciutadania i fomentés el coneixement. Per aconseguir-ho, es proposaren treballar amb la intenció d'organitzar activitats que fomentessin la lectura i el coneixement a través de conferències polítiques i culturals, sota una màxima netament republicana: «*debém preferir deu ciutadans conscients i convençuts que no pas deu mil fanàtics...*».⁴⁷

La confrontació que es vivia en l'àmbit local també tenia una traducció en la política catalana. La unió dels tres partits que constituïren la UFNR fou extremadament fràgil i l'embranchida inicial es va diluir per la manca d'entesa en l'acció política i en «*factors interns i de tipus estructural, molts dels quals ja s'havien manifestat al si del CNR entre el 1906 i el 1909*».⁴⁸

La forta crisi que patia la UFNR potser féu decidir Puig Pujades a participar activament en la renovació de la junta de Figueres, reorganitzar les bases d'aquest partit i encarar el projecte que ell havia començat a pensar des de les cròniques escrites a *Empordà Federal*. El gener de 1915 fou escollit president prenent el relleu al seu sogre Joan Carbona. L'any següent fou nomenat membre de la comissió permanent de la Junta Comarcal de la UFNR, un càrrec que va mantenir almenys fins el 1921, moment en què fou elegit president en substitució de Martí Carreras.

L'entrada de Puig Pujades en la política s'ha d'entendre com una fórmula per superar la desorientació que hi havia en el partit i canalitzar l'ideari en les eleccions següents. A l'inici de 1914, havia elogiat el candidat a les eleccions legislatives, Joaquim Salvatella, que havia aconseguit uns anys abans l'indult pel director del periòdic *Empordà*, Josep Baró. A propòsit del diputat a Corts, escrigué un elogiós article en què s'hi evidenciava la gran admiració que sentia per ell, que s'havia posicionat en contra de la Llei de jurisdiccions i de les lleis «*opresores qu'amordassen les llengües i plomes catalanes*».⁴⁹ Els elogis, però, s'estruncaren l'abril de 1916 quan una nova crisi de la UFNR culminà amb la derrota a les eleccions a Corts que impedí a Joaquim Salvatella revalidar l'acta de diputat. Un full publicat el 10 d'abril de 1916 a Figueres, en forma de necrològica, ironitzava sobre el moment crític pel qual estaven passant els republicans catalanistes que encapçalava Puig Pujades. La derrota electoral no comportà només la pèrdua de l'acta de diputat, sinó que el mateix Joaquim Salvatella, que havia representat el districte de Figueres durant catorze anys, es donà de baixa del partit per entrar a les files dels dinàstics de Romanones. Aquesta deserció causà una profunda decepció entre les files del partit i s'arribà a identificar no només com una traïció de Salvatella, sinó també com un indicatiu del debilitament de l'ideari: «*Fa temps que a Figueres, a Catalunya, arreu d'Espanya, se sent un afebliment de l'ideal republicà. Les darreres eleccions ne son una bona mostra*».⁵⁰

La deserció de Salvatella suposà, doncs, una desorientació creixent del republicanisme catalanista en un context en què la força majoritària a Catalunya, la Lliga Regionalista, encapçalava el projecte de la Mancomunitat. La deserció fou pels republicans federals però, sobretot, per a Puig Pujades —que havia elogiat fervorosament Salvatella i l'havia proclamat candidat incontestable—, una desfeta moral.

47 *Ibidem*

48 IZQUIERDO BALLESTEROS, Santiago. *República i ...*, op. cit., p. 132.

49 PUIG PUJADAS, J. «Entre l'odi i l'amor», a *Empordà Federal* [Figueres], s/núm. (26 de febrer de 1914), p. 2.

50 REDACCIÓ, La. «Som allí ont èrem», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 276 (10 de juny de 1916), p. 1-2.

Figueres, 6 d'abril de 1916

Full de mà anunciant un míting electoral de la Coalició Republicana de la qual la UFNR en formava part. Aquest fou un dels primers mítings en què Josep Puig Pujades participà.

CAGN

Gairebé liquidada la UFNR, encara amb la deserció de Salvatella recent i davant les eleccions provincials de 1917, el grup de Puig Pujades optà per integrar-se a una nova formació política, el Partit Republicà Català (PRC), encapçalat per Marcel·lí Domingo, Francesc Layret i Lluís Companys, que pretenia transformar l'estructura i el discurs del republicanisme català i superar l'hegemonia electoral i ideològica de la Lliga dins els rengles catalanistes.

El maig de 1917, els impulsors del PRC organitzaren un primer míting a Figueres i el 26 de gener de 1918 la UFNR local anuncià la seva adhesió a aquesta formació política, *«pero mantinguent el seu nom i organització actuals i la plena independència en tot lo que's refereix a la seva vida local i comarcal, com l'elecció de candidats, etc»*.⁵¹ En l'adhesió, nomenaven també el seu candidat, el doctor August Pi i Sunyer, nét per línia materna de l'exministre empordanès de la Primera República, Francesc Sunyer i Capdevila. Puig Pujades fou presentat pels membres d'aquesta coalició com un *«de los hombres más cultos y más significados del republicanismo figuerense»*.⁵² Durant aquest procés, fou l'interlocutor que en nom del partit s'encarregà de les negociacions entre la UFNR i el PRC però aquesta aposta estratègica quedà truncada per la relació existent entre el PRR de Lerroux i el PRC, embrancats en una coalició d'esquerres que liderava el primer. En l'àmbit local, formar-ne part suposava incorporar dins un mateix bloc electoral tant el grup d'*Empordà Federal* com els sectors republicans federals i radicals que des d'inicis de la dècada s'havien mostrat hostils als primers. Foren, doncs, els enfrontaments que des de feia anys dividien el republicanisme figuerenc els encarregats de dinamitar qualsevol possibilitat d'entesa i els que propiciaren finalment que es desfés l'acord a què s'havia arribat amb els impulsors del PRC. Tot i aquestes desavinences, Pi i Sunyer obtingué la victò-

51 «L'Unió Federal Nacionalista de l'Empordà», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 362 (19 de gener de 1918), p. 2.

52 «Assamblea de l'Unió Federal de l'Empordà. Adhesió al Partit Republicà Català. Proclamació del candidat D. August Pi i Sunyer», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 363 (26 de gener de 1918), p. 2.

ria que revalidà en les següents eleccions de 1919. Un triomf electoral que mostrà que el republicanisme era una força política real amb una implantació arreu del territori:

*«Mireu: agafeu un republicà de Lleida, l'Humbert Torres, l'Alfred Pereña; recolliu el pensament d'un republicà de Figueres, En Josep Baró o En Puig Pujades; replegueu la conversa d'un de Tarragona, d'En Lloret, o del grup de l'antic "Foment" de Reus; pugeu per la costa i parleu amb els xicots de "Germanor" fins a arribar a Girona, davant d'En Carles Rahola —nomeno, en general, als escriptors, no pas als professionals dels càrrecs representatius,— i trobareu una coincidència d'opinió sobre qualsevol aconteixement».*⁵³

A les eleccions municipals de febrer de 1920, Puig Pujades fou un dels avaladors de la Coalició Federal-Nacionalista formada pels membres de la UFNH (deixaran d'utilitzar aquesta denominació per adoptar la d'Unió Federal) i la Lliga Nacionalista de l'Alt Empordà, la qual havia quedat fora de l'Ajuntament el 1917 i, dos anys després, havia donat suport al candidat republicà federal August Pi i Sunyer, enfrontat al candidat dinàstic de la Unión Monárquica Nacional. Les dues formacions compartien el catalanisme però el concebien des de posicions diferents i eren partidàries de les grans reformes urbanístiques (la Rambla i el Parc Bosc, l'eixamplament de la xarxa de clavegueram, la introducció de l'enllumenat elèctric i l'asfaltatge dels carrers) i culturals (la projecció de la biblioteca pública) encara que la construcció d'aquestes infraestructures fos a costa d'hipotecar les finances municipals. La coalició suposà un front comú contra els radicals lerrouxistes, que només eren partidaris d'algunes reformes, amb la premissa que aquestes no repercutissin en la precària economia municipal.

El 8 de febrer de 1920 publicaren un fulletó extraordinari, que compartiren entre *Empordà Federal* i *Alt Empordà*, en què exposaven el seu programa electoral

conjunt. El segon dels periòdics estava inicialment adherit a la Lliga Regionalista i, posteriorment, fou l'òrgan del Centre Nacionalista de l'Empordà en una posició pròxima a Acció Catalana, el nou partit catalanista republicà sorgit d'una escissió de la Lliga Regionalista. Precisament, Puig Pujades havia col·laborat en el suplement del periòdic titulat *Fulla Artística d'Alt Empordà*, amb almenys set articles de temàtica cultural entre el febrer de 1918 i el setembre de 1920.

Les darreres eleccions municipals del període de la Restauració van tenir lloc el febrer de 1922, uns comicis en què no es repetí la coalició catalanista i la candidatura de la UFNH es presentava sola enmig d'un ventall ampli de candidats d'ideologia majoritàriament republicana i amb el catalanisme com a segon punt de referència.

Decebut pels interessos interns que havien afluorat en l'elecció del diputat i, probablement, també per l'agressiva campanya dels republicans radicals a través del portaveu local *Libertad*, Puig Pujades escrigué el maig de 1923 a Carles Rahola confessant-li la tristesa per les «baixeses humanes» de les quals havia estat objecte:

*«creieu-me amic que això de les eleccions amb el tracte obligat de tota la podadura del cos electoral m'ha omplert l'ànima d'un fàstic invencible i com a conseqüència m'ha atuit. Mes, molt mes que la derrota ha sigut el contacte amb les baixeses humanes que me tèn com entontit».*⁵⁴

Malgrat aquestes decepcions, mantingué contactes intensos amb la resta de delegacions del territori per promoure una nova entitat política que es fundà l'agost de 1923 amb el nom de Partit Federal Nacionalista Republicà de les comarques gironines (PFNRcg) la qual, finalment, s'adherí al PRC. El projecte s'acabà concretant en un moment en què, «orfes de referents globals», els federals catalanistes de les comarques gironines s'aglutinaren gràcies a la coordinació del co-

53 PARADOX. «Una victòria republicana i un error», a *La Campana de Gràcia* [Barcelona], núm. 2.621 (12 de juliol de 1919), p. 2.

54 AHCG. Fons de la correspondència de Carles Rahola. Carta de Josep Puig Pujades a Carles Rahola. 11 de maig de 1923. Registre 4041.

Homenatge an En Josep Puig Pujadas amb motiu de la publicació de son llibre VIDA D'HEROI

En Josep Puig Pujadas, que amb una gran
vida i una gran obra, ha deixat a la posteritat
una obra que és una obra de la nostra història
i una obra que és una obra de la nostra literatura
i una obra que és una obra de la nostra cultura.

En Josep Puig Pujadas, que amb una gran
vida i una gran obra, ha deixat a la posteritat
una obra que és una obra de la nostra història
i una obra que és una obra de la nostra literatura
i una obra que és una obra de la nostra cultura.

En Josep Puig Pujadas, que amb una gran
vida i una gran obra, ha deixat a la posteritat
una obra que és una obra de la nostra història
i una obra que és una obra de la nostra literatura
i una obra que és una obra de la nostra cultura.

En Josep Puig Pujadas, que amb una gran
vida i una gran obra, ha deixat a la posteritat
una obra que és una obra de la nostra història
i una obra que és una obra de la nostra literatura
i una obra que és una obra de la nostra cultura.

En Josep Puig Pujadas, autor del llibre Vida d'Herói.

En Josep Puig Pujadas, que amb una gran
vida i una gran obra, ha deixat a la posteritat
una obra que és una obra de la nostra història
i una obra que és una obra de la nostra literatura
i una obra que és una obra de la nostra cultura.

En Josep Puig Pujadas, que amb una gran
vida i una gran obra, ha deixat a la posteritat
una obra que és una obra de la nostra història
i una obra que és una obra de la nostra literatura
i una obra que és una obra de la nostra cultura.

En Josep Puig Pujadas, que amb una gran
vida i una gran obra, ha deixat a la posteritat
una obra que és una obra de la nostra història
i una obra que és una obra de la nostra literatura
i una obra que és una obra de la nostra cultura.

En Josep Puig Pujadas, que amb una gran
vida i una gran obra, ha deixat a la posteritat
una obra que és una obra de la nostra història
i una obra que és una obra de la nostra literatura
i una obra que és una obra de la nostra cultura.

En Josep Puig Pujadas, que amb una gran
vida i una gran obra, ha deixat a la posteritat
una obra que és una obra de la nostra història
i una obra que és una obra de la nostra literatura
i una obra que és una obra de la nostra cultura.

En Josep Puig Pujadas, que amb una gran
vida i una gran obra, ha deixat a la posteritat
una obra que és una obra de la nostra història
i una obra que és una obra de la nostra literatura
i una obra que és una obra de la nostra cultura.

En Josep Puig Pujadas, que amb una gran
vida i una gran obra, ha deixat a la posteritat
una obra que és una obra de la nostra història
i una obra que és una obra de la nostra literatura
i una obra que és una obra de la nostra cultura.

Figueres, 6 de juny de 1918
Portada d'Empordà
Federal, retent homenatge
a Josep Puig Pujades
amb motiu de la recent
publicació de la seva
biografia sobre
Narcís Monturiol.
BC

mitè comarcal de la UFNR del Baix Empordà i del Centre d'Unió Republicana de Girona.⁵⁵ La direcció del nou partit estava formada per prohoms històrics de la democràcia gironina i empordanesa (Salvador Albert, Ramon Noguer, Josep Irla, Albert de Quintana, Miquel Santaló i Llorenç Busquets) i el mateix Puig Pujades com a líder del districte de Figueres. Els promotors de la nova formació asseguraven que mai donarien suport ni a la monarquia espanyola ni tampoc a un règim republicà que «*no reconegués a Catalunya el dret de governar-se a si mateixa*», i afegien:

*«Nosaltres volem l'implantació total i simultània, en son doble aspecte de intensitat i extensió de sobirania, de l'Estatut de l'Autonomia integral de Catalunya [...] lluitarem per la constitució de l'Estat Català autònom, tot mantenint íntegrament, les reserves d'índole doctrinal fetes pel representant de les esquerres en confeccionar-se l'Estatut. I rebutjarem per deficient o inadequada, tota proposta fragmentària i de caràcter general dimanant del centralisme uniformista».*⁵⁶

Ideari i programa polític

La dècada que partí de la creació de la UFNR fins al cop d'estat del general Primo de Rivera, fou per a Josep Puig Pujades, una etapa de gestació del que podem anomenar consciència programàtica.⁵⁷ Amb aquest concepte, definim el conjunt de les idees i posicionaments ideològics i polítics que podem seguir a través dels articles, dels discursos, de l'obra literària i de l'àmplia activitat associativa i cultural. Puig Pujades era un home que s'interessà de manera continuada per la «*cosa pública*», que concentrà les energies i l'activitat «*per el progrés de la ciutat*» en tots els sentits.⁵⁸ Inicialment, des d'una posició intel·lectual, tot i que, també, milités a la UFNR, i des del 1915, d'una manera més directa, quan va assumir càrrecs en l'organigrama del partit, però sense responsabilitats de govern.

Per això, aquesta època la considerem un «*temps d'assaig*», de concepció i d'exposició d'idees, una època «*constructiva*».⁵⁹ Es tractava d'una eta-

Figueres, 6 de juny de 1918

Josep Puig Pujades vist per Lluís Bagaria.
BFC

55 «El Directori del Partit Republicà Federal Nacionalista de les comarques gironines, a opinió», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 659 (25 d'agost de 1923), p. 1.

56 *Ibidem*

57 FALGUERAS, Joan. «Transformacions urbanístiques i arquitectura», a SANTALÓ, Jaume [coord.] *Figueres 1900-1936. Imatge i història de la Catalunya republicana*. Figueres: Museu de l'Empordà, 1999, p. 42-61.

58 PUIG PUJADES. «Un ciutadà exemplar», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 475 (28 de febrer de 1920), p. 2.

59 VELIVOLE. «Les fites de la vida nostra» a «Cròniques arbitràries», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 108 (12 d'abril de 1912), p. 2.

pa que tenia com a fita projectar i construir les idees en què s'havia de basar el futur programa d'esquerrers: «enlloc d'enderrocar devem lluitar» per aconseguir que Figueres fos «la capital espiritual de l'Empordà» i, en definitiva, esdevingués una de les ciutats capdavanteres en el foment de la prosperitat de Catalunya.⁶⁰

En aquell moment els republicans no podien influir en la política estatal dominada per un govern monàrquic en el qual s'alternaven successivament liberals i conservadors. Per tant, davant d'aquesta impossibilitat, únicament podien convertir «el núcleo local en una realidad autosuficiente».⁶¹ La ciutat era l'única instància de govern des de la qual les classes mitjanes progressistes i els sectors populars podien viure l'ideal republicà amb plenitud. Figueres era una d'aquestes ciutats liberals i republicanes, seguia l'exemple d'altres com Castelló de la Plana, Alacant, Gijón, Terol, Màlaga o Reus. D'aquí que Puig Pujades projectés el que hauria de ser l'acció d'una forma de govern republicana a la ciutat. Precisament, la fase d'assaig s'inicià una vegada s'havia constatat que la ciutat tenia dèficits: una migrada vida espiritual i cultural, tant en les manifestacions artístiques com en la concepció urbanística. Així mateix, com a republicà, considerava que la ciutat era «el fogar de la democràcia» i la casa consistorial esdevenia la representació essencial del poble: «la Ciutat es la representació viva dels mes enlairats ideals dels homes, l'encarnació de totes les ansies i el fogar de totes les llibertats, el crear raçes fortes i cultes».⁶² Des d'aquest eix central es pronunciava a favor de «l'autonomia dels municipis» i la voluntat de propagar els valors que haurien de transformar el conjunt del país.⁶³

Per això, projectà el que ell mateix anomenà la «ciutat futura», basada en el progrés i la modernitat que

havien de fer de Figueres i de l'Empordà, la capital i la comarca capdavanteres de Catalunya, per recuperar així, el sentit simbòlic que reivindicava el poeta Joan Maragall el 1906.⁶⁴ La idea d'aquesta «ciutat futura» fou projectada a través del setmanari que finançava, *Empordà Federal*, a partir del qual es volia construir el que Duarte anomena un «*demos nacional*», la construcció de la nació de baix a dalt «des dels àmbits més propers de l'acció ciutadana fins a arribar a la plenitud de l'Estat democràtic».⁶⁵ Atès que en aquest moment encara era vigent el règim de la Restauració i que el «somni republicà» era una quimera, els homes d'*Empordà Federal* —que governaren el consistori durant tot el decenni— utilitzaren la ciutat com un paradigma de nació a partir del qual podien construir un discurs que s'acompanyava d'una materialització física.

Per tal de formular i projectar una construcció física de la ciutat contemporània que s'adeqüés a la realitat socioeconòmica projectada, des del mateix *Empordà Federal*, per exemple, es desplegaren i difongueren aquells elements que consideraven necessaris per aconseguir una ciutat moderna i republicana. L'objectiu final era, per una banda, millorar la qualitat de vida de la ciutadania; i per l'altra,

*«hermosejar la Ciutat [...] cridar forasters que vinguin a visitar-la, gent que hi vingui ha viurer, procurar que'ls que hi son no se'n vagin. Es un deurer de tot figuerenc, procurar que Figueres sigui cada día mes atractiva».*⁶⁶

En el fons d'aquesta argumentació hi trobem el convenciment que «les ciutats han de creixer i prosperar i engrandir-se, sinó volen morir».⁶⁷

60 *Ibidem*

61 DUARTE, Àngel i GABRIEL, Pere. «¿Una sola cultura política republicana ochocentista en España?», a *Ayer* [Madrid], núm. 39 (1999), p. 14-15.

62 VELIVOLE. «La Gimnástica Rítmica figuerenca» a «Cròniques arbitràries», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 194 (28 de novembre de 1914), p. 1.

63 «La provisió de l'Alcaldia. Nostra protesta», a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 24 (28 de juliol de 1917), p. 1.

64 VELIVOLE. «I la bandera catalana oneja...» a «Cròniques arbitràries», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 143 (13 de desembre de 1913), p. 2.

65 DUARTE, Àngel. *Història del republicanisme català*. Lleida, Vic: Eumo, Pagès, 2004. p. 22.

66 CUSÍ, J. «En pro de la reforma de la Rambla», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 302 (9 de desembre de 1916), p. 3.

67 «El moment present», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 350 (3 de novembre de 1917), p. 1.

Tant a través de Puig Pujades com del mateix setmanari, observem una preocupació per les qüestions urbanístiques: es mostra un gran interès en millorar els serveis urbans, per construir infraestructures per al desenvolupament econòmic i residencial (enllumenat, empedrat, clavegueram...); en segon lloc, dotar la ciutat d'una sèrie d'equipaments propis d'una petita capital (biblioteca pública, museu, presó...); en tercer lloc, reformar espais ja existents i d'altres de nova creació que haurien d'esdevenir part important de la fisonomia de la ciutat (la reforma de la Rambla i el projecte del Parc Bosc). En darrer lloc, «*hermosejar*» els espais urbans a través de nous monuments dedicats a alguns dels mites de les elits republicanes locals: Narcís Monturiol, Pep Ventura, o bé, Woodrow Wilson.

*«La ciutat sense monuments, ab sos carrers i places orfes d'aquells vestigis esculturals que porten al ànima del espectador foraster, la convicció d'haver-hi viscut, d'esser patria de ciutadans il·lustres, dignes d'aquella consagració que sols se guarda per els grans homes. Si Figueres continua essent una d'aquelles pobres ciutats sense monuments no es pas perquè estigui mancades de fills glorioses que s'ho mereixin. Sens dupte la nostra ciutat, que no te pas una vida esperitual esplendorosa, ha demostrat en aquest ram, la seva manca d'aspiracions per esdevenir la capital esperitual del Empordà».*⁶⁸

L'interès per millorar l'aspecte físic de la ciutat es complementava amb el de «*conservar, al menys, i si pot esser millorar, les bel·leses i virtuts esperituals característiques del poble figuerenc*».⁶⁹ Això significava donar prioritat a la cultura, a l'ensenyament i a la conformació d'una ciutadania responsable conscient dels seus drets i deures i participativa en els afers de la «*petita república*» figuerenca.

68 VELIVOLE. «El monument a n'en Monturiol» a «Cròniques arbitràries», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 80 (28 de setembre de 1912), p. 2.

69 PALELUS. «Bones doctrines. Les bel·leses esperituals del poble figuerenc», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 359 (29 de desembre de 1917), p. 1.

El darrer objectiu de Puig Pujades era, per tant, fer aflorar l'espiritualitat del poble i des d'aquest punt de vista treballà «*per el resorgiment de la cultura i bon gust figuerencs*».⁷⁰ Aquesta tasca passava, doncs, per la creació d'espais que fomentessin la cohesió ciutadana i embellissin la ciutat i la regeneració d'aquells espais que permetessin l'accés del conjunt de la població a la cultura, entenent-hi tant la construcció d'escoles com també la d'equipaments que fomentessin el coneixement.

En aquest sentit, una de les seves prioritats fou recuperar aquells «homes genials» que, per la vàlua professional i el talent, havien «*inmortalisat el nom de Figueres i de l'Empordà*».⁷¹ La fita cabdal per esmenar aquesta «*ciutat sense monuments*» era la projecció de l'escultura dedicada a Narcís Monturiol acompanyada de la biografia *Vida d'heroi. Narcís Monturiol, inventor de la navegació submarina*, no només pel que representava simbòlicament sinó perquè tant el monument com el volum havien d'acomplir una funció que ell anomenà d'educació artística:

*«El monument te d'educar, tan per l'expressió d'una vida gloriosa, que's despendrà de la pedra, com per la bel·lesa d'aquella mateixa pedra. L'intenció que portém al aixecar el símbol deu trobar-se revelada en la forma artística, com un esbandiment de la mateixa intenció».*⁷²

La idea de projectar monuments per dignificar i homenatjar als fills il·lustres no es limitava a l'inventor de l'Ictineu sinó que, en aquells anys, observem un interès creixent també per homenatjar personatges històrics de l'imaginari col·lectiu que transcendeixen més enllà de l'àmbit local, com ara el músic Pep Ventura, o bé, d'altres de l'internacional que ja hem esmentat,

70 ERIN, Jordi. «D'Art Teatral» a «Espectacles», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 36 (2 de desembre de 1911), p. 2-3.

71 VELIVOLE. «La ciutat sense monuments» a «Cròniques arbitràries», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 56 (20 d'abril de 1912), p. 1-2.

72 VELIVOLE. «El monument a n'en Monturiol» a «Cròniques arbitràries», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 80 (28 de setembre de 1912), p. 2.

com el president nord-americà Woodrow Wilson, un nom «*que's alhora representatiu dels nostres ideals federals i republicans, i sintetitza el triomf del Dret i de la Justícia*».⁷³

L'anomenada consciència programàtica de Josep Puig Pujades es concretà, doncs, en les dues primeres dècades del segle XX en la projecció d'obres culturals que s'han de contextualitzar en el marc d'una política republicana federal catalanista, hegemònica en el govern local. Fou un dels promotors del que l'arquitecte Ricard Giralt Casadesús definí com a «*trinitat cívica*», la consecució de tres projectes que havien de fomentar l'ideal cívic i consolidar l'anhelada i esperada «*ciutat futura*»: la fundació de l'Escola d'Arts i Oficis, el Museu d'Art de l'Empordà i la Biblioteca de Figueres. La construcció d'aquesta «*ciutat futura*» s'entenia com una millora cultural a partir de la institucionalització d'aquells àmbits que considerava fonamentals pel seu desenvolupament.

El desig de Puig Pujades s'ha de contextualitzar en una època d'efervescència constructiva i cultural afavorida per la creació de la Mancomunitat de Catalunya l'abril de 1914 després d'un llarg procés que havia començat tres anys abans. La nova institució, encapçalada per Enric Prat de la Riba, de la Lliga Regionalista, era fruit de la federació de les quatre diputacions catalanes, responia a una llarga demanda històrica i volia crear i consolidar un conjunt d'institucions culturals i científiques que donessin prestigi i consolidació a la llengua i a la cultura catalanes. En aquest sentit s'ha d'entendre la construcció de les biblioteques populars i de l'Escola de Bibliotecàries. Tot i que la iniciativa depenia d'un òrgan controlat per la Lliga Regionalista, Puig Pujades hi veié una oportunitat per dotar la ciutat d'una biblioteca i la seva implicació esdevé remarcable si tenim en compte que no només en fou un dels promotors més visibles i actius que s'inclinà decididament per la seva projecció, sinó que també formà part del patronat com a president. Des del 1922, se'l nomenà president efectiu i va esdevenir l'«*executor del pensament dels digníssims membres que inte-*

gren el Patronat».⁷⁴ Els contemporanis de Puig Pujades destacaren el protagonisme a l'hora d'impulsar la biblioteca i n'afirmaren, amb relació a la seva activitat, que «*sempre està a punt de convertir-se en capdill, quan de obres de cultura i de renovació es tracta*».⁷⁵ Aquesta obra cultural havia de ser una fórmula perquè els obrers i els patrons s'emancipessin a través del co-neixement

«*de l'esforç de cada ú, ne vindrà el perfeccionament de cada ofici, i així, amb l'estudi constant, anirà formant-se la seva idealitat dels altres oficis aniran bastint l'obra cultural de la ciutat*».⁷⁶

Tant la Biblioteca Popular com el Museu de l'Empordà esdevingueren les «*guies espirituals*» d'aquest doble projecte encara que no en foren els únics.⁷⁷

L'altra gran obra d'aquest període que Puig Pujades va tenir com a prioritària fou la creació del Museu d'Art de l'Empordà encara que no es materialitzaria parcialment fins a la Guerra Civil. L'esmentat museu s'havia de nodrir de les adquisicions que ell mateix féu al llarg del primer terç del segle XX, una àmplia col·lecció que comprenia des d'una tela de l'artista anglès John Constable fins a Zubiaurre, ceràmiques, caricatures i antiguitats.

73 «En honor de Wilson», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 405 (2 de novembre de 1918), p. 2.

74 «De la Biblioteca Popular de la Mancomunitat de Catalunya», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 602 (5 d'agost de 1922), p. 2.

75 RAMIS, Rafel. «Els fonaments de la "Biblioteca"», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 412 (21 de desembre de 1918), p. 4.

76 GIRALT CASADESÚS, R. «Les biblioteques populars», a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 70 (3 de d'agost 1918), p. 5.

77 «Les guies espirituals», a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 152 (28 de febrer de 1920), p. 1.

Circa 1920

Retrat
de Josep
Puig Pujades,
obra de
Marià Llavanera.
APJPP

El compromís intel·lectual durant el «silenci de les idees» 1923-1931

2

Un intel·lectual compromès

Quan el 26 d'octubre de 1923, Agustí Calvet «Gaziel» pronuncià la conferència «Les viles espirituals» a l'Ateneu de Girona, feia gairebé tres anys que era director de *La Vanguardia*. Desconeixem si Josep Puig Pujades assistí a aquella ponència en el transcurs de la qual Gaziel assegurà que Catalunya estava patint, per força, de macrocefàlia i alertà que Barcelona representava «*per a tot Catalunya, un veritable perill!*» perquè capitalitzava totes les facetes de la vida ciutadana i marginava a «*província*» la resta del territori.⁷⁸

Gaziel afirmava que hi havia una cultura, la «*dels astres barcelonins i els seus pàl·lids satèl·lits*», i que tan sols restaven «*alguns nobles escamots de solitaris dispersos, deixies d'antics vergers d'espiritualitat*».⁷⁹ Per això, es decantava per la descentralització, amb Barcelona com a focus cultural, però reivindicant les viles espirituals d'arreu de Catalunya, com ara, Figueres.

En aquesta línia, Eugeni d'Ors havia encunyat el terme «*escriptors solitaris de Catalunya*» per referir-se als «*homes de tendència intel·lectual, nascuts en un medi hostil o indiferent*» que intentaven revertir aquesta situació.⁸⁰ Segons la revista *D'Ací i d'Allà*, Puig Pujades era un d'aquells intel·lectuals de «*raça excepcional*» que tot i viure lluny de Barcelona, s'estava convertint en una veu literària autoritzada en el seu territori. La idea és fonamental per entendre que l'autor va exercir un paper intel·lectual de primer ordre tot i residir a un dels nuclis extrabarcelonins, marginat pel seu localisme. Un altre literat, Ramón Vilaró, hi coincidiria uns anys més tard manifestant

«*Si en totes les ciutats i viles de Catalunya hi hagués un home com en Puig, en pocs anys la vida de la nostra pàtria faria un canvi immens [...] té en les seves*

78 GAZIEL. «Les vil·les espirituals», a *Un estudiant a París i d'altres estudis*. Barcelona: Selecta, 1963, p. 109.

79 GAZIEL. *Op. cit.*, p. 110-111.

80 «J. Puig Pujades i els solitaris» a «Panorama», a *D'Ací i d'Allà* [Barcelona], núm. 104 (agost de 1926), p. 643.

*mans la manera de fer capir als seus ciutadans tota la sensibilitat de les coses que ens els pobles ho hauria d'ésser tot».*⁸¹

Puig Pujades havia manifestat des de la Festa de la Bellesa de 1906 i els primers articles publicats la manca d'una tradició artística a la ciutat i el desinterès de la ciutadania pel que passava fora de Figueres. La mateixa constatació es mantenia a la dècada del 1920, en un moment que certificava la manca de diferenciació dels figuerencs respecte a la resta de catalans:

*«Dintre el conjunt espiritual de la nostra terra, la nostra ciutat no hi representa res, no constituim un caràcter, no som una valor que es destaquí am traços propis i definitius. Som els figuerencs, col·lectivament considerats, d'una mentalitat amorda, peresosa i lliurada per complet al mimetismo més irreflexiu. En ordre de cultura i d'art ho hem volgut tardar tot, i res no ens ha sabut aprofitar.»*⁸²

L'autor alertava que si Figueres no reaccionava a temps, es convertiria en «una de tantes petites ciutats híbrides, mancades d'alè i d'orgull per a fer-se un viure i un to espiritual propis» malgrat aquella certa fama en què «la Figueres —Ciutat (amb majúscul)— l'Empordà, —el cor de Catalunya— reposava sobre una irrealitat».⁸³ L'afirmació suposava un nou punt d'inflexió perquè constataava novament la migradesa cultural del moment i en reivindicava un ressorgiment. A l'inici de la dècada de 1920 Puig Pujades considerava que Figueres tenia elements suficients per crear «un focus potent de cultura catalana» tot i que estigués allunyada de la capital.⁸⁴ Per això, reivindicava com a neces-

sari el contacte espiritual «amb el cap i casal» i, alhora, intentava fomentar «el contacte entre els elements figuerencs “amants” de la cultura».⁸⁵ En aquest sentit, l'obra cultural adreçada a educar i a culturitzar la població (la biblioteca, el museu d'art comarcal, l'Escola Clerch i Nicolau) havia de ser «l'aglutinant de les forces intel·lectuals figuerenques» per emprendre la reconstrucció de l'esperit figuerenc.⁸⁶

A partir d'aquests supòsits, doncs, hem d'entendre que Puig Pujades és *l'homme de lettres* que intervé marcant la direcció de la realitat cultural que l'envolta. Esdevé un creador íntimament lligat al seu entorn i, alhora, un agent intel·lectual que vol educar el gust, influir en els seus coetanis i amb validesa com a pensador en molts altres vessants de la realitat.

La condició *d'homme de lettres* es va consolidar durant aquella dècada de 1920 donant suport intel·lectual a joves artistes (Salvador Dalí, Marià Llavenera...) però també dedicant-se intensament a l'escriptura a través de la narració, la novel·la, la dramaturgia, la biografia i l'articulisme. La premsa de l'època s'hi referia com a publicista i polígraf perquè fou un col·laborador habitual dels periòdics, alhora, però, també el qualificà de literat i escriptor, tal i com ho evidencien algunes notes i entrevistes publicades en els diaris barcelonins. Ell mateix assegurava que dedicava moltes estones a formar-se literàriament: llegia durant les tardes i els vespres, en conjunt, dues hores diàries i solia escriure «a les tardes i a les nits, i pel cap baix dues hores», normalment, entre les sis i les vuit del vespre.⁸⁷ La dedicació als seus interessos culturals fou important tal com evidencien els cronistes contemporanis que el definien com un «obrer manual [a propòsit de la sastreria] i intel·lectual» i n'assenyalaven que «comença el jornal a les vuit del matí, i molt sovint a mitja nit, encara exprem el poder de la seva inagotable activitat i fa literatura».⁸⁸

81 VILARÓ I GUILLEMI, R. «L'actualitat teatral catalana. L'estrena d'avui al «Centre Autonomista de Dependents» Josep Puig Pujades», a *Teatre Català* [Barcelona], núm. 11 (10 de desembre de 1932), p. 169.

82 «La inauguració de la Exposició Fragnoli», a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.919 (18 de febrer de 1928), p. 5

83 *Ibidem*

84 PUIG PUJADES, J. «El moment present de Figueres» a «Ciutats de Catalunya: Figueres», a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 7.613 (6 d'agost de 1920), p. 5.

85 *Ibidem*

86 *Ibidem*

87 «La vida privada dels nostres escriptors», a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.246 (6 d'abril de 1929), p. 7.

88 C.G. «J. Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 651 (30 de juny de 1923), p. 2.

La intensa tasca de Puig Pujades a l'entorn de les lletres va tenir una doble voluntat durant aquests primers anys de la dècada de 1920, tant pel gènere com per la temàtica: d'una banda, els articles que publicà a *Empordà Federal* pretenien marcar el pensament ciutadà amb textos molt centrats en la idea d'un projecte republicà per Figueres i, de l'altra, els contes que apareixien a la premsa consistien en fragments literaris en els quals observem el vessant de narrador amb una clara intencionalitat moralitzant.

El cop d'estat del general Primo de Rivera, amb el vistiplau d'Alfons XIII, suposà el setembre de 1923 la privació de les llibertats individuals i de premsa i la imposició d'un Directori militar que s'allargaria vuit anys. El 24 de novembre de 1923 «*per ordre militar sense alegar motiu i participada verbalment*», el periòdic dels republicans catalanistes *Empordà Federal* quedà suspès i es clausurà el Centre Federal.⁸⁹ Alguns regidors de la coalició catalanista van ser empresonats i els domicilis d'alguns membres destacats del partit foren escorcollats per la policia, com el de Puig Pujades. El cop d'estat significava interrompre la tasca política, ideològica i cultural que havia encapçalat el periòdic al llarg de dotze anys; les sigles foren prohibides i els homes, sotmesos a set llargs anys de silenci forçós —i alguns, també, d'exili—. A partir d'aquest moment es concentrà únicament en la faceta d'intel·lectual. Això pot explicar que en aquests anys de Directori i davant la impossibilitat d'escriure al portaveu republicà, l'autor desplegués una intensa activitat cultural i literària com a escriptor, articulista, conferenciant, traductor i promotor d'entitats associatives. En conjunt, aquesta activitat intel·lectual contribuï a estrènyer els vincles amb el catalanisme republicà en un moment de repressió cultural programada pel Directori i, alhora, suposà una altra manera també combativa de fer política, en el sentit literal del mot.

La imposició d'aquesta suspensió per part de l'autoritat governativa juntament amb una evident —encara que no anunciada— desarticulació de l'activitat de la Mancomunitat de Catalunya, van obligar-lo a renunciar a formar part del Patronat de la Biblioteca el 1924. Ell mateix expressava l'octubre de 1923 a Carles Rahola que «*amb tot aquest trangul tothom està ensopit*».⁹⁰ Es referia a les conseqüències polítiques i culturals que havia suposat el cop d'estat. El maig de 1925 s'hi tornaria a referir quan Rahola li proposà organitzar a Figueres una vetllada literària que, finalment, rebutjà: «*L'indret a proposit fora la Biblioteca pero avui no sabem ni de qui es... Avui desgraciadament crec imposible organitzar cap festa de l'esperit*».⁹¹

1923

Tragedies de veinat.

El seu primer recull de contes.

BC

89 ACAE. Fons Municipal de Figueres. Sèrie Cultura 1908/1974. Signatura. 1794; Relacions de periòdics locals des de l'any 1927.

90 AHCG. Fons de la correspondència de Carles Rahola. Carta de Josep Puig Pujades a Carles Rahola. 13 d'octubre de 1923. Registre 4018.

91 AHCG. Fons de la correspondència de Carles Rahola. Carta de Josep Puig Pujades a Carles Rahola. 17 de maig de 1923. Registre 4036.

Cadaqués, circa 1927

Reunió d'intel·lectuals a Cadaqués. Josep Puig Pujades, amb el pintor Salvador Dalí i Domènech i el seu pare Salvador Dalí i Cusí, Ricard Martín, Alexandre Deulofeu, Joan Puig i Ferrater, Ignasi Iglésias, Josep Maria López-Picó, Francesc Guillaumet, Lúdia Noguera (Lúdia de Cadaqués) i Anna Maria Dalí, entre d'altres.

APJPP

Narrador, dramaturg i novel·lista

Com a escriptor havia publicat el gener de 1923 un primer recull de contes *Tragèdies de veïnat*, editat per la Llibreria Nacional de Catalunya de Barcelona, que presentava nou narracions que tenien en comú el pessimisme d'un món dividit per la família a la qual es pertany i per la hipocresia social imperant de l'època. Poques setmanes després, publicà un altre recull de contes, *Besllums*, que contenia tretze narracions, algunes ja premiades i anteriorment publicades.

El setembre de 1925 aparegué la seva primera novel·la, *La planeta d'en Gerardo*, publicada a la col·lecció «La novel·la d'ara» amb una portada de Xirinius, pseudònim del barceloní Jaume Juez. Tant els personatges com l'acció i la trama eren familiars i mantenien estretes vinculacions amb les narracions anteriors. Gerardo era fill d'una família de fideuers benestants d'una ciutat comercial com Vilaclara —topònim ja utilitzat anteriorment per referir-se a Figueres— des d'on hi narrà la despersonalització a què es veia abocat l'hereu. La crítica a la burgesia aferrada als interessos materials fou una constant que vertebrà la seva obra literària. Es tracta d'una denúncia al convencionalisme imperant i de les aparences socials que també mostrà a *L'oncle Vicents*, novel·la publicada a l'Editorial Políglota de Barcelona, que narra la història de Vicens Bruguès, un sastre ple de convencionalismes que veu replantejats els valors que havia donat a la seva vida davant les revelacions de la mare quan agonitza. L'edició, dedicada a la memòria dels seus pares —la seva mare, Carme Pujades, havia mort l'octubre de 1924—, conté una trentena d'il·lustracions a càrrec d'un jove Salvador Dalí.

La publicació d'aquests llibres i la bona acollida de la crítica mostren, doncs, que Puig Pujades fou considerat a partir d'aleshores un escriptor remarcable entre els autors catalans. Una prova clara d'aquesta consideració fou que Joan Estelrich l'inclogué en un article publicat a *La Veu de Catalunya* el 1925 en el qual destacava el treball d'una vintena d'escriptors, al costat de Josep Carner i Carles Riba. La inclusió en aquesta relació suposà un reconeixement que el situava entre «els joves que han fet ja els primers assaigs en els gèneres».⁹²

L'activitat literària de Puig Pujades es va mantenir a finals de la dècada dels vint amb un recull de contes i amb el treball d'un nou gènere, la dramàtúrgia. A principis de 1929, Puig Pujades havia acabat la primera obra de teatre titulada *L'avi* i en aquell moment també enllestí *Quan s'ha perdut la fe*. El setembre de 1929 publicà un nou llibre de proses *La fi de don Joan*, un volum que presentava tretze contes i estava editat per la Biblioteca Llibertat en el qual mantenia la crítica als convencionalismes i a la hipocresia imperant de l'època amb l'aparició de personatges de la petita burgesia i

1925

La planeta d'en Gerardo.

La seva primera novel·la.

BC

92 ESTELRICH, Joan. «Per la novel·la nostra», a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.014 (2 de maig de 1925), p. 7.

Cadaqués, circa 1927

Josep Puig Pujades acompanyat de Ricard Martín —a l'esquerra— i Alexandre Deulofeu —a la dreta. Ambdós serien alcaldes de Figueres durant la Guerra Civil.

CAD

situava les històries en espais geogràfics gironins i de la Catalunya Nord. Alguns articulistes van definir el seu treball com «l'obra silenciosa de Puig Pujades» que malgrat estar allunyat dels cercles barcelonins, mantenia l'activitat literària «reclòs a l'Empordà, distanciat de capelletes i d'autoelogis professionals».⁹³ De fet, participà en nombrosos certàmens literaris durant la dècada dels anys vint que culminaren el 1931 quan Puig Pujades guanyà el segon accèssit de La Copa, el premi en prosa literària dels Jocs Florals de Barcelona amb *El foch que tot ho abranda*.

Aquesta intensa activitat a l'entorn del món de les lletres catalanes va fer que Manel de Montoliu remarcés el nom de Puig Pujades en un estat de la qüestió sobre la literatura catalana el 1930 publicat a *La Gaceta Literaria* de Madrid, en el qual relacionava els principals escriptors en aquesta llengua. Entre els novel·listes destacava a Josep Navarro i Costabella, Joan Mínguez, Àngel Grau, Francesc Trabal, Maria Teresa Vernet, Joan Duch, Joan Ollés i Rabussa, Miquel Llor, Domènec Guansé, Jesús Ernest Martínez Ferrando, Miquel Planas i Bach, Xavier Benguerel, Jeroni Moragues, Josep Lleonart i Josep Puig Pujades.⁹⁴

Col·laborador de premsa

Durant els anys de la Dictadura, tot i la suspensió d'*Empordà Federal* i l'allunyament forçat de tota activitat política, Josep Puig Pujades continuà i intensificà l'articulisme en una quinzena de publicacions d'arreu de Catalunya. Es tracta d'un centenar de textos de temàtica eminentment cultural i social en els quals manté la voluntat de consolidar el projecte republicà a Figueres. Els textos es van escriure amb una intencionalitat clara de connectar la realitat empordanesa amb la de la capital i incentivar la recuperació d'elements que contribuïssin a una identitat col·lectiva comuna. En un moment en què qualsevol manifestació ideològica podia ser titllada de contrària al règim i penada governativament, l'autor se centrà en una intensa activitat cultural que versà des de la promoció de l'entitat Foment de la Sardana fins a les necrològiques que va escriure a propòsit de la mort del mestre Ignasi Iglésias. Així mateix, bona part de les col·laboracions d'aquest període són contes, protagonitzats per personatges extrets de la petita burgesia comercial i tractats des d'una actitud moralitzadora. En aquest sentit, la relació de contes manté una línia continuïsta amb els que havien aparegut en els reculls publicats amb anterioritat on criticà els convencionalismes imperants i la hipocresia de l'època.

1926

L'oncle Vicents. El llibre fou il·lustrat per un jove Salvador Dalí.

BC

⁹³ ALBERT GALTER, Ernest. «Bibliografia. Sagetes literàries», a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1279 (13 d'abril de 1929), p. 5.

⁹⁴ MONTOLIU, Manel de. «La literatura catalana en l'any 1930», a *La Gaceta Literaria* [Barcelona], núm. 97 (1 de gener de 1931), p. 1.

Figueres, circa 1930

L'habitació matrimonial del domicili de Josep Puig Pujades i Adela Carbona, —situat al carrer Joan Maragall, 4, damunt del negoci familiar dels magatzems Puig París— amb el retrat que Salvador Dalí va pintar de Josep Puig Pujades a la dècada de 1920.

APJPP

Durant les dècades anteriors, havia col·laborat esporàdicament en revistes barcelonines però no fou fins a mitjan dels anys de 1920 que començà a escriure de manera periòdica als diaris de la capital. La vinculació amb *La Veu de Catalunya* s'inicià amb la publicació de contes que, a la llarga, l'introduirà a les pàgines dedicades a l'articulisme. Són una trentena de textos, més de la meitat narracions breus, que connectaven l'imaginari figuerenc amb Barcelona en un moment de repressió de la Dictadura contra tot tipus de manifestacions de catalanitat. El contingut d'aquests articles tenia com a base la ciutat de Figueres, ja fos a propòsit de la celebració de les Festes de la Santa Creu, o bé, perquè el diari dedicava periòdicament algunes pàgines a donar a conèixer les ciutats que considerava capdavanteres de Catalunya. En aquests textos no es limità a descriure Figueres com a ciutat sinó que, a més, va difondre alguns dels valors de la comarca tot reivindicant-ne els seus elements més identificadors. Un dels articles més rellevants fou «*L'Empordà, terra de pintors*», una apologia dels artistes locals que estaven triomfant arreu seguint la línia ja iniciada anteriorment com a mentor del jove Salvador Dalí o del pintor Marià Llavanera. El to reivindicatiu també el mantingué a propòsit de la campanya per salvar el retaule gòtic de Canapost o la Canònica de Santa Maria de Vilabertran.

A partir d'octubre de 1927, escrigué paral·lelament a *La Nau* de Barcelona que començava a publicar-se aquell mateix mes. En la capçalera, de tendència liberal democràtica i dirigida per Antoni Rovira i Virgili, hi publicà una dotzena de textos entre articles i contes on l'autor figuerenc esdevé sobretot un propagador de les notícies del jove Dalí i, a més, un defensor acèrrim de les seves habilitats artístiques.⁹⁵ En aquest context, també s'han d'entendre les aportacions com a crític d'art publicades a *La Nova Revista* —de periodicitat mensual i dedicades a l'alta cultura— entre l'abril de 1927 i el juliol de 1928 des de la qual va escriure sobre els pintors Ramon Pichot i Marià Llavanera.

La mort del dramaturg barceloní Ignasi Iglésias l'octubre de 1928 suposà una pèrdua espiritual i intel·lectual per l'autor, que participà activament en els actes de comiat i va escriure nombrosos articles biogràfics. Són interessants els articles publicats a la *Revista del Centre de Lectura de Reus* però esdevé, especialment significativa, la creació d'una revista barcelonina en homenatge a l'escriptor, *El Cor del Poble* (1929), com la reeixida obra d'Iglésias estrenada el 1902 al Teatre Romea. Sembla que Puig Pujades va participar en l'edició encara que els pocs números localitzats no ens permeten valorar el grau d'implicació.

Pel que fa a les col·laboracions amb la premsa barcelonina en els anys de la Dictadura, algunes signades amb pseudònim, hem de destacar tam-

1929

Portada de l'obra *La fi de Don Joan*, un altre recull de contes.

BC

⁹⁵ Per conèixer la relació entre Puig Pujades i Dalí, vegeu: TEIXIDOR COLOMER, Anna. «Josep Puig Pujades, profeta del jove Dalí», a *Actes de les IV Jornades d'Història de la Premsa*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2012, p. 223-240.

Barcelona, 12 d'octubre de 1930

Josep Puig Pujades s'adreça als assistents en l'acte de descobrir una placa recordatori a la casa on va nèixer el dramaturg Ignasi Iglésias, al carrer de l'Ordre, 37, de Sant Andreu del Palomar. (actualment carrer d'Ignasi Iglésias). L'acte fou celebrat amb motiu del trasllat de les despulles de l'escriptor en el segon aniversari de la seva mort.

BRANGULÍ / ANC-FONS BRANGULÍ

bé alguns textos localitzats esporàdicament a *Justícia Social*, —el setmanari editat per la Unió Socialista de Catalunya en la seva primera etapa entre 1923 i 1926—, *D'Ací i d'Allà*, *L'Esquella de la Torratxa* i a l'inici dels anys de 1930 a *La Rambla*.⁹⁶

En aquests anys també col·laborà a la revista *Foment* de Reus on se'l recordava com «un antic amic i col·laborador del nostre diari»⁹⁷ i, molt esporàdicament, al *Diario de Tarragona* on hem localitzat un polèmic article en el qual tractà sobre la moda i el plantejament que en feien els moralistes laics i els religiosos.⁹⁸ Tant els periòdics *La Cruz* de Tarragona com *Catalunya Social* de Barcelona van considerar que l'article no s'havia de reproduir perquè la seva tesi consistia en el fet que «la moral no té res a veure amb la moda» i era una «antitesi de tot el que sobre aquesta delicada matèria ensenyen tots els moralistes cristians».⁹⁹

En l'àmbit gironí, Puig Pujades col·laborà esporàdicament en el suplement gironí d'*El Autonomista* i aquell mateix 1927 el seu nom també aparegué en una publicació impulsada per l'advocat Narcís Xifra Riera, *Pirineus*, que, finalment, l'autoritat governativa no va permetre editar. Les col·laboracions en aquestes capçaleres permeten situar l'autor en la mateixa línia que la resta de coetanis de la intel·lectualitat gironina d'aquest moment. La seva participació apareix al costat de la nòmina d'intel·lectuals i polítics d'esquerres que també eren habituals col·laboradors de la premsa del moment: Joaquim Ruyra, Prudenci Bertrana, Miquel Santaló, August Pi i Sunyer, Carles Rahola i Tomàs Roig Llop. En aquest sentit, s'ha d'entendre que també col·laborés en d'altres periòdics locals de la de-

marcació de Girona. Per exemple, va escriure esporàdicament a *El Bisbalenc* i a *Emporium* al llarg de 1928, ambdues capçaleres editades a la Bisbal d'Empordà.

Paral·lelament, Puig Pujades va mantenir les col·laboracions amb la premsa local i, malgrat que pugui semblar contradictori, escrigué al que havia estat rival ideològic del desaparegut *Empordà Federal*, *La Veu de l'Empordà*, en el qual hi publicà una vintena d'articles entre el maig de 1927 i el febrer de 1929, a vegades signats amb el seu nom o sota els pseudònims de Puvis i Velivole. Hi abordà qüestions d'àmbit cultural —algunes ja tractades a la premsa barcelonina— des de les quals reivindicà i homenatjà pintors i músics i féu una apologia d'aquells monuments que no es podien perdre i que s'havien de preservar: l'església de les Penedides a Figueres, les pintures antigues de Castelló d'Empúries, la canònica de Santa Maria de Vilabertran i el retaule gòtic de Canapost. Algunes d'aquestes crides foren certament polèmiques, com la de la canònica de Santa Maria de Vilabertran, una campanya que inicià a les pàgines del regionalista *El Diario de Gerona* i que va seguir a *La Veu de Catalunya* de Barcelona i a *La Veu de l'Empordà* de Figueres, respectivament. També va promoure i participar en el periòdic *La Dansa més bella...*, portaveu del Foment de la Sardana, que inicialment dirigí.

Les imposicions de la censura governativa impediren esporàdicament a Puig Pujades continuar la tasca com articulista, per exemple, arran de l'aparició d'un article titulat «Per una Solidaritat intercomarcal» i publicat al *Diario de Gerona* el 16 d'agost de 1928. De fet, va escriure una segona i una tercera part d'aquest mateix article que aparegueren el 29 d'agost i el 3 de setembre de 1928, respectivament. Pel primer d'ells, li fou imposada una multa de 1.000 pessetes del pagament de les quals, finalment, fou indultat.

Activista cultural contra la Dictadura

Davant la repressió cultural de la Dictadura contra el catalanisme, Puig Pujades es convertí en un home combatiu no només a través de la paraula sinó també amb l'organització d'entitats que esdevindrien sím-

96 TRÉMOLS, Àngel. «Josep Puig Pujades», a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.300 (7 de setembre de 1929), p. 6.

97 «Puig Pujades, comediògraf», a *Foment* [Reus], núm. 221 (16 de desembre de 1931), p. 1.

98 PUIG PUJADES, J. «De la moda» a «Les nostres col·laboracions», a *Diario de Tarragona* [Tarragona], núm. 183 (14 d'agost de 1929), p. 2.

99 Els dos periòdics reaccionaren de la mateixa manera. Vegeu: «La moral i la moda. A propòsit d'un article», a *La Cruz* [Tarragona], núm. 9.140 (1 de setembre de 1929), p. 5; «La moral i la moda. A propòsit d'un article», a *Catalunya Social* [Barcelona], núm. 429 (31 d'agost de 1929), p. 681-682.

Circa 1930

Caricatura de Josep Puig Pujades amb dedicatòria de Lluís Bagaria.

APJPP

bols catalanistes. Des dels inicis de la dècada, l'escriptor havia organitzat conferències promogudes pel patronat de la Biblioteca de Figueres i el 1923 era un dels trenta membres que formaven part de la delegació local de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, una institució fundada el 1898 per preservar la llengua i que la Dictadura clausurà l'estiu de 1924. D'aquí que, amb el desig de recuperar alguns símbols propis del catalanisme, l'autor impulsés dues entitats estretament vinculades amb el coneixement i les tradicions del país: d'una banda, el Foment de la Sardana, creat el 1927, inicialment establert al Casino Menestral i, amb posterioritat, a la Societat Coral Erato amb la voluntat de revitalitzar el ball i la música amb motiu de la commemoració del naixement del compositor Pep Ventura. D'altra banda, fou un dels promotors de l'agrupació cultural Atenea, amb seu al Casino Menestral, que pretenia el juny de 1928 «*difundir la cultura y despertar el amor al arte en esta y su comarca*»¹⁰⁰ i, específicament, «*ayudar a posar en evidencia les valors intel·lectuals del nostre Empordà*».¹⁰¹ Aquesta finalitat es concretà amb l'organització de conferències de membres de la intel·lectualitat del país (Domènec de Bellmunt, Joan Estelrich, Eduard Marquina, August Pi i Sunyer, entre d'altres), exposicions, cursets i vetllades literàries. Puig Pujades que, pretenia mantenir la continuïtat de les conferències impulsades des de la Biblioteca, fou considerat «*l'ànima i el cervell de l'entitat*».¹⁰² S'ocupà personalment de demanar les col·laboracions als ponents en unes cartes en què remarcava la missió de la seva tasca cultural i, a la llarga, aquesta circumstància féu que intensifiqués la relació amb personalitats d'arreu «*no solament catalana, sinó també espanyola i estrangera*»¹⁰³ tal com asseguraven els seus

100 «Crónica», a *Boletín Oficial de la Cámara Agrícola del Ampurdán* [Figueres], núm. 460 (1 de juny de 1928), p. 3.

101 APJPP. Discurs inèdit de presentació de la conferència de Lola Cos Roget. Vegeu també: ACM. Fons de la correspondència. Carta a la Junta del Casino Menestral Figuerense. 19 abril 1928. Caixa núm. 371.

102 TRÉMOLS, Àngel. «Josep Puig Pujades», a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.300 (7 de setembre de 1929), p. 6.

103 CANADELL, Martí. «La meua adhesió», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 juny 1931), p. 4.

coetanis: «*Si poguéssim tafanejar el seu dossier, quedariem admirats de les bones relacions que l'honoren amb la seva signatura*». ¹⁰⁴

La creació d'aquestes dues entitats, fonamentalment catalanistes, s'ha d'entendre com una via d'expressió dels sentiments que la Dictadura pretenia reprimir. Puig Pujades fou, doncs, l'home catalitzador que s'encarregà de bastir les bases de les dues entitats amb l'objectiu d'assolir l'elevació del sentiment cultural del poble, encara que l'activitat prolífica d'aquests anys suscità comentaris contraposats entre els seus coetanis. Uns l'anomenaren «*l'ànima del moviment intel·lectual de casa*» ¹⁰⁵ i, d'altres, en criticaren la visió localista i li retragueren que restés a Figueres sense implicar-se activament en els cercles barcelonins:

«Sempre serà l'home covard que per temença a la vida o a mort de consumció d'ànima reclós entre quatre taulells. Surti'n, d'aquest Figueres que el glorifica. Cerqui la gloria verdadera, la desconeguda. Vagi-se'n a la Capital a conviure entre els literats i homes d'art; cerqui entre ells el seu lloc i quan l'hagi assolit, torni a Figueres, i llavors, conegudes les amargors del triomf, estic cert que tindrà més estima, més amor, més voluntat per les persones que haurien de merèixer el seu respecte o al menys... el seu silenci.» ¹⁰⁶

¹⁰⁴ «Figueres» a «Comarcals», a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.723 (19 d'octubre de 1935), p. 1.

¹⁰⁵ «Ateneu Empordanès. La floració espiritual empordanesa», a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.292 (13 de juliol de 1929), p. 5.

¹⁰⁶ TEIXIDOR ELIAS, P. «Al Sr. Josep Puig Pujadas» a «Otro remitido», a *La Galería* [Figueres], núm. 120 (11 de desembre de 1926), p. 2.

Olot, circa 1931

Josep Puig Pujades
intervenint en un míting.
CEF

Verb i raó del republicanisme d'esquerres 1931-1936

3

L'entrada definitiva en política (1931-1936): de l'assaig a la construcció del projecte

L'adveniment de la Segona República va suposar l'entrada definitiva de Josep Puig Pujades en política i la consolidació com a líder del republicanisme d'esquerres empordanès. Des de les reivindicacions pronunciades a la Festa de la Bellesa de 1906 —el moment fundacional en què establí les bases pel ressorgiment de l'Empordà sense renunciar a l'herència dels vells federals republicans— fins a aquella primera fase dels primers decennis que va concebre com a «*temps d'assaig, de l'època constructiva*» en què desplegà una consciència programàtica, Puig Pujades havia construït progressivament un corpus ideològic que, finalment, va materialitzar des del govern municipal en temps de la Segona República.¹⁰⁷

«L'arribada de la República el decidí. I des del 31 En Puig Pujades —per a defensar la naixent República a les nostres comarques i per a què Catalunya dins de la República, veiés reconeguda la seva inconfusible formalitat històrica— es llançà a la vida política.»¹⁰⁸

Inicialment, a través de la reaparició del setmanari *Empordà Federal* i la reorganització de les esquerres, encapçalada per la creació de la Federació Republicana Socialista de l'Empordà (FRSE) —que pretenia donar continuïtat al PRFNcg sorgit a Girona l'agost de 1923— i una organització afí —Joventut Nacionalista Republicana (JNR)— que foren decisives per al triomf de les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931. L'articulació d'una xarxa d'entitats a través de la FRSE permetia afrontar amb certes garanties d'èxit els futurs comicis convocats pel govern de l'almirall Aznar, però calia que el republicanisme empor-

107 VELIVOLE. «Les fites de la vida nostra» a «Cròniques arbitràries», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 108 (12 d'abril de 1913), p. 2.

108 NOGUER COMET, R. «Empordanès representatiu», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 2.

EMPORDÀ FEDERAL

PRENS DE DEMOCRÀTIC
Fundat el 17 d'agost de 1904
Premsa

ADMINISTRACIÓ ASSOCIADA MÚLTIPLE

CLASSE DE PRENSA: 100
NÚMERO: 100

ANY XV

FIGUERES 10 d'ABRIL DE 1931

SEGONA ÈPOCA / NÚM. 121

Per Figueres, per Catalunya i per la República V O T E U

la candidatura de la **Federació Republicana Socialista**
L'embelliment i la dignitat de la Ciutat ho reclamen.

DISTRICTE PRIMER

Antoni Coderech Sabà
Fidel Dalmau Vallmajo
Marian Pujolà Vidal

DISTRICTE SEGON

Eduard Alegri Coderech
Jaume Miravittles Sureda
Josep Puig Puigades

DISTRICTE TERCER

Françese Guillemet Naspieda
Eudald Soler Bofill
Salvador Vernet Ramis

DISTRICTE QUART

Miquel Pallach Terrades
Rafael Rovira Bardem
Miquel Vidal Fraxanet

Ciudadà republicà, lector, amic:

Les eleccions del proper dia 14 d'abril són la millor oportunitat per a afirmar el nostre ideal. Propaga la candidatura de la **Federació Republicana Socialista**.

Votem qui senti els ideals de Llibertat, de Democràcia i de República, ajutem a fer-la triomfar.

Si ensam no volem l'estat de guerra, si no volem la guerra, lluita per acabar amb el feixisme i el terrorisme, per acabar amb el feixisme i el terrorisme, per acabar amb el feixisme i el terrorisme.

Desitgem que votis als nostres candidats no votis per la regeneració municipal i per l'administració honrada.

Hi és el bé, perquè qui el regim l'ha venut, l'ha perseguit, l'ha empresonat.

Hi és el benestar i la indústria, perquè qui el regim l'ha venut, l'ha perseguit, l'ha empresonat.

Hi és el bé, perquè qui el regim l'ha venut, l'ha perseguit, l'ha empresonat.

Hi és el bé, perquè qui el regim l'ha venut, l'ha perseguit, l'ha empresonat.

Hi és el bé, perquè qui el regim l'ha venut, l'ha perseguit, l'ha empresonat.

Federació Republicana Socialista

Figueres,
8 d'abril de 1931

Exemplar
d'*Empordà Federal*,
amb propaganda
de la candidatura de la
Federació Republicana
Socialista de l'Empordà
a les eleccions municipals
que portaren
a l'adveniment
de la República
i la restauració de la
Generalitat de Catalunya.
BFC

danès catalanista i federal es coordinés amb els homòlegs en l'àmbit català si el que es pretenia era fer possible la caiguda del règim monàrquic i la implantació d'una república. Partint d'aquest objectiu, els seus promotors encapçalats per Josep Puig Pujades participaren a la Conferència d'Esquerres Catalanes, iniciada el 17 de març. En la jornada inaugural, hi foren presents organismes, entitats i centres comarcals de tradició republicana juntament amb noves formacions individuals i col·lectives de la democràcia catalana: centres, entitats i joventuts catalanistes i les noves formacions que havien nascut a l'entorn del setmanari *L'Opinió*. El vell republicanisme tradicional de l'Empordà també hi era representat per Josep Irla, Miquel Santaló, Marià Pujulà o Ramon Noguera Comet, així com pels representants de la FRSE, la JNR i *Empordà Federal*: Narcís Font, Frederic Campà i Joan Carreras, respectivament.

Claudi Ametlla recordava a les seves memòries polítiques que els integrants d'aquest vell republicanisme tradicional de l'Alt Empordà estaven «*molt penetrats de catalanisme i molt fets a governar la casa pròpia, sempre que els altres de la província segueixin*».¹⁰⁹ Ametlla ho afirmava amb relació a la petició que Antoni Rovira i Virgili, líder polític d'Acció Catalana, li havia fet perquè s'afegís en aquest grup. Segons Ametlla, aquests caps locals comarcals «*volien i dolien, [...] tenen por d'anar massa enllà abans de saber com el cos electoral tractarà el nou partit: ben sovint voluble ramat no obeeix les previsions dels lògics*».¹¹⁰

Referint-se específicament a Puig Pujades, considerava que tenia un caràcter feble que adquiria contundència quan volia impedir que «*els correligionaris forans no se li fiquessin a casa, on volia manar tot sol. Només que això de manar és un dir, perquè era tan feble i condescendent per al seu petit Estat major que, en realitat, aquest era qui manava*».¹¹¹ Aquest «*petit Estat major*» a què fa referència Ametlla estava format bàsicament per homes de partit, alguns dels quals

participaven activament en la confecció i redacció del periòdic.

La Conferència d'Esquerres Catalanes donà lloc a la creació d'una nova formació política republicana i catalanista: Esquerra Republicana de Catalunya. El flamant partit es creà sota l'impuls de Francesc Macià (Estat Català), Lluís Companys (Partit Republicà Català), Joan Lluhí Vallescà, Joan Casanelles, Antoni Xirau i Pere Comas (representants del grup de *L'Opinió. Setmanari socialista*) i nombrosos centres i agrupacions comarcals, que representaven el republicanisme català històric. La FRSE, encapçalada per Josep Puig Pujades, fou una d'aquestes 600 entitats adherides que s'integraren a la nova formació política i que en aquest moment fundacional ja aplegava uns 16.000 afiliats.¹¹²

Davant d'aquest nou escenari polític, Puig Pujades es presentà per primera vegada com a candidat a les eleccions municipals a Figueres, avalat pel fet de ser un dels principals impulsors de la recentment creada FRSE. Des del maig de 1930 n'havia estat vicepresident i el gener de 1931 passà a presidir-la quan va substituir Marià Pujulà. En aquestes eleccions, Puig Pujades jugà un paper clau tant marcant l'agenda política des de les pàgines del recuperat *Empordà Federal* com en la presentació de la candidatura del partit. La campanya l'estructurà a partir de l'acció de govern que els republicans catalanistes havien dut a terme durant els anys anteriors a la Dictadura de Primo de Rivera «*empedrats, cloaques, urbanització de la Rambla, Parc Bosc, Biblioteca, Aigües potables, Monument a Monturiol*» i distanciant-se de la gestió duta a terme pels polítics posats a dit pel Directori: «*els nostres homes s'enorgulleixen d'ostentar idealitats íntegres exemptes de tot contacte ni conxorxa amb gent monàrquica dictatorial*».¹¹³ Probablement, la major part d'editorials que van aparèixer al setmanari i els manifestos signats pel partit, publicats durant les setmanes prèvies als comicis, foren inspirats i escrits pel mateix

109 AMETLLA, Claudi. *Memòries polítiques*. Barcelona: Catalònia, 1979, p. 72.

110 AMETLLA, Claudi. *Memòries polítiques...*, op. cit., p. 72.

111 AMETLLA, Claudi. *Memòries polítiques...*, op. cit., p. 115-116.

112 ALQUÉZAR, Ramon [coord.] *Esquerra Republicana de Catalunya. 70 anys d'història (1931-2001)*. Barcelona: Columna, 2001, p. 25.

113 «Figueres», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 728 (11 d'abril de 1931), p. 1.

Barcelona, 10 de juny de 1931

Assemblea de la Diputació provisional de la Generalitat. El president Francesc Macià amb Jaume Carner, president de la Comissió redactora de l'Estatut. Els acompanyen Joan Casanovas, conseller de Governació; Josep Puig Pujades, Joan Lluhi, Pere Comas, conseller de Justícia i Dret, i Manuel Carrasco i Formiguera, conseller de Sanitat i Beneficència, entre d'altres. Al Saló Verge de Montserrat del Palau de la Generalitat.

JOSEP DOMÍNGUEZ / ANC - FONS MACIÀ

Puig Pujades que, a través de la premsa, demanà el vot «*Per la dignitat de Figueres*».¹¹⁴

L'èxit de la candidatura es va traduir en 1.514 vots, un 66'75% dels emesos, que significaren la majoria absoluta. En el districte en què participà Puig Pujades, la federació republicana va obtenir 380 vots davant dels 96 del PRR i els 99 de la Unió Empordanesa Catalanista.

Dos dies després de les eleccions municipals, amb la victòria republicana a la majoria de les capitals del país, el rei Alfons XIII va exiliar-se.

Dels vint regidors que van formar part del plenary municipal, dotze corresponien a la majoria de la federació republicana. Marià Pujulà i Josep Puig Pujades van ser designats alcalde i primer tinent d'alcalde, respectivament, per 12 vots a favor i 8 paperetes en blanc. Malgrat el paper aparentment secundari del biografiat —Marià Pujulà era designat alcalde—, fou qui va prendre la paraula en la presa de possessió de la majoria republicana catalanista, una mostra que ell fou l'home fort del govern i també una evidència de l'ascendència creixent entre els coreligionaris. Potser això pot explicar que, fins i tot, la premsa de l'oposició assegurés que el seu «*lloctinent*» era Marià Pujulà.¹¹⁵

En aquella primera declaració d'intencions del 23 d'abril, Puig Pujades considerà que «*els municipis són l'expressió del sentir polític d'un poble*» —era des de l'única administració que havien pogut fer política des del 1875— i assegurà que el resultat electoral era clau després de «*57 anys de lluites i angoixes*» i dels «*8 anys i mig de vergonya i d'oprobri de persecucions i de misèries que no altra cosa fou la Dictadura*».¹¹⁶ Durant aquest primer mandat, el polític fou el portaveu de la federació i va encapçalar les comissions que tenien una major incidència en la vida ciutadana. S'encarregà, principalment, de l'aprovació dels pressupostos però també de marcar la línia ideològica i l'obra de govern,

sobretot, en matèria urbanística. Així mateix, s'ocupà de dues qüestions que el van interessar especialment: l'àmbit cultural i el de l'ensenyament. En aquest sentit, impulsà projectes que fomentessin el que ell anomenà «*l'educació estètica*» entre la ciutadania. Tot aquest programa ideològic, en darrera instància, es podia sintetitzar en un compromís ferm amb la República Federal, Catalunya i la democràcia.

Poques setmanes després de la constitució dels primers ajuntaments republicans, es va formar la Diputació provisional de la Generalitat per mitjà d'unes eleccions indirectes en què votaren els alcaldes i els regidors dels ajuntaments que acabaven d'ésser investits. D'entre aquests, s'havia d'escollir un diputat per a cada partit judicial. Paral·lelament, l'assemblea comarcal de la FRSE va acordar designar a Puig Pujades com a candidat que havia de prendre part en les eleccions.

Puig Pujades ho va agrair

*«Manifestant que si sortia elegit, sabia correspondre amb amor i entusiasme a la confiança que li dispensava. No seré —diu— un d'aquells que, un cop elegit, ja no es recorden dels seus representants. Les portes de casa meua, afanquides a tothora, continuaran obertes com fins avui, mentre es tracta de servir els alts interessos de Catalunya, de la República i la Comarca.»*¹¹⁷

En aquest mateix sentit, s'expressà el portaveu *Empordà Federal* al referir-se al polític:

*«Puig Pujades és un digne candidat. Liberal i comprensiu, sabrà fer honor a la tradició catalanista i republicana d'aquest Empordà lluminós, espill de civisme i democràcia.»*¹¹⁸

Mentre que ell assumí la candidatura del districte de Figueres, altres homes forts del catalanisme ho feren també des d'altres punts de la demarcació: Josep Irla a la Bisbal d'Empordà, Laureà Dalmau a Girona, Joan de Garganta a Olot, Antoni Xiberta a Santa Coloma de Farners i Jaume Bofill i Mates a Puigcerdà.

114 «Per la dignitat de Figueres», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 726 (4 d'abril de 1931), p. 1.

115 «Notas», a *La Galeria* [Figueres], núm. 65 (4 de març de 1931), p. 10.

116 AMF. Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (23 d'abril de 1931), foli 57 v.

117 *Ibidem*

118 *Ibidem*

Les mots de l'Encyclopédie ont la *Précision Rigoureuse* Soignée la précision à l'usage des auteurs sérieux

per haver estat cregut, en aquell moment històric. Diguem pel llenguatge de *Figueras* a la **GENERALITAT DE CATALUNYA**. *Kapoteia Polona*, que és part integral de la humanitat compositiva, que són els llavis de l'opinió i volent a tots aquells humans que, com *Plin* *Pandus*, gloriaven i es decoren per l'expansió de les seves sabies ideològiques, se ho resignen, sentint que la seva adhesió potria semblar inaccessible, restar indiferent a la com popular, i, unificat, fora la deixem per les seves justes, alça la seva capa radiant i l'obliga, solferent i en pau per d'entendre a l'ambic comunitat que el potia veure humanitat.

PUIG PUJADES

Phase 4 is a Policy Framework. Grounded in what Agents (individuals) understand, leaders do it with some very basic guidelines. The management interventions in a Government sector, i.e. Agents, come in various forms. Effective interventions include: (a) leadership, (b) organizational culture, (c) structure, (d) strategy, (e) systems, (f) incentives, (g) control, (h) information, (i) human resources, (j) technology, (k) financial resources, (l) physical resources, (m) social capital, (n) external resources, (o) time, (p) space, (q) information, (r) knowledge, (s) skills, (t) attitudes, (u) values, (v) beliefs, (w) norms, (x) customs, (y) traditions, (z) religion, (aa) politics, (ab) law, (ac) ethics, (ad) morality, (ae) spirituality, (af) art, (ag) science, (ah) technology, (ai) innovation, (aj) entrepreneurship, (ak) social entrepreneurship, (al) social innovation, (am) social impact, (an) social value, (ao) social capital, (ap) social networks, (aq) social identity, (ar) social reputation, (as) social status, (at) social power, (au) social influence, (av) social control, (aw) social responsibility, (ax) social accountability, (ay) social transparency, (az) social openness, (ba) social inclusion, (bb) social exclusion, (bc) social justice, (bd) social equity, (be) social fairness, (bf) social equality, (bg) social freedom, (bh) social justice, (bi) social equity, (bj) social fairness, (bk) social equality, (bl) social freedom, (bm) social justice, (bn) social equity, (bo) social fairness, (bp) social equality, (bq) social freedom, (br) social justice, (bs) social equity, (bt) social fairness, (bu) social equality, (bv) social freedom, (bw) social justice, (bx) social equity, (by) social fairness, (bz) social equality, (ca) social freedom, (cb) social justice, (cc) social equity, (cd) social fairness, (ce) social equality, (cf) social freedom, (cg) social justice, (ch) social equity, (ci) social fairness, (cj) social equality, (ck) social freedom, (cl) social justice, (cm) social equity, (cn) social fairness, (co) social equality, (cp) social freedom, (cq) social justice, (cr) social equity, (cs) social fairness, (ct) social equality, (cu) social freedom, (cv) social justice, (cw) social equity, (cx) social fairness, (cy) social equality, (cz) social freedom, (da) social justice, (db) social equity, (dc) social fairness, (dd) social equality, (de) social freedom, (df) social justice, (dg) social equity, (dh) social fairness, (di) social equality, (dj) social freedom, (dk) social justice, (dl) social equity, (dm) social fairness, (dn) social equality, (do) social freedom, (dp) social justice, (dq) social equity, (dr) social fairness, (ds) social equality, (dt) social freedom, (du) social justice, (dv) social equity, (dw) social fairness, (dx) social equality, (dy) social freedom, (dz) social justice, (ea) social equity, (eb) social fairness, (ec) social equality, (ed) social freedom, (ee) social justice, (ef) social equity, (eg) social fairness, (eh) social equality, (ei) social freedom, (ej) social justice, (ek) social equity, (el) social fairness, (em) social equality, (en) social freedom, (eo) social justice, (ep) social equity, (eq) social fairness, (er) social equality, (es) social freedom, (et) social justice, (eu) social equity, (ev) social fairness, (ew) social equality, (ex) social freedom, (ey) social justice, (ez) social equity, (fa) social fairness, (fb) social equality, (fc) social freedom, (fd) social justice, (fe) social equity, (ff) social fairness, (fg) social equality, (fh) social freedom, (fi) social justice, (fj) social equity, (fk) social fairness, (fl) social equality, (fm) social freedom, (fn) social justice, (fo) social equity, (fp) social fairness, (fq) social equality, (fr) social freedom, (fs) social justice, (ft) social equity, (fu) social fairness, (fv) social equality, (fw) social freedom, (fx) social justice, (fy) social equity, (fz) social fairness, (ga) social equality, (gb) social freedom, (gc) social justice, (gd) social equity, (ge) social fairness, (gf) social equality, (gg) social freedom, (gh) social justice, (gi) social equity, (gj) social fairness, (gk) social equality, (gl) social freedom, (gm) social justice, (gn) social equity, (go) social fairness, (gp) social equality, (gq) social freedom, (gr) social justice, (gs) social equity, (gt) social fairness, (gu) social equality, (gv) social freedom, (gw) social justice, (gx) social equity, (gy) social fairness, (gz) social equality, (ha) social freedom, (hb) social justice, (hc) social equity, (hd) social fairness, (he) social equality, (hf) social freedom, (hg) social justice, (hh) social equity, (hi) social fairness, (hj) social equality, (hk) social freedom, (hl) social justice, (hm) social equity, (hn) social fairness, (ho) social equality, (hp) social freedom, (hq) social justice, (hr) social equity, (hs) social fairness, (ht) social equality, (hu) social freedom, (hv) social justice, (hw) social equity, (hx) social fairness, (hy) social equality, (hz) social freedom, (ia) social justice, (ib) social equity, (ic) social fairness, (id) social equality, (ie) social freedom, (if) social justice, (ig) social equity, (ih) social fairness, (ii) social equality, (ij) social freedom, (ik) social justice, (il) social equity, (im) social fairness, (in) social equality, (io) social freedom, (ip) social justice, (iq) social equity, (ir) social fairness, (is) social equality, (it) social freedom, (iu) social justice, (iv) social equity, (iw) social fairness, (ix) social equality, (iy) social freedom, (iz) social justice, (ja) social equity, (jb) social fairness, (jc) social equality, (jd) social freedom, (je) social justice, (jf) social equity, (jg) social fairness, (jh) social equality, (ji) social freedom, (jj) social justice, (jk) social equity, (jl) social fairness, (jm) social equality, (jn) social freedom, (jo) social justice, (jp) social equity, (jq) social fairness, (jr) social equality, (js) social freedom, (jt) social justice, (ju) social equity, (jv) social fairness, (jw) social equality, (jx) social freedom, (jy) social justice, (jz) social equity, (ka) social fairness, (kb) social equality, (kc) social freedom, (kd) social justice, (ke) social equity, (kf) social fairness, (kg) social equality, (kh) social freedom, (ki) social justice, (kj) social equity, (kk) social fairness, (kl) social equality, (km) social freedom, (kn) social justice, (ko) social equity, (kp) social fairness, (kq) social equality, (kr) social freedom, (ks) social justice, (kt) social equity, (ku) social fairness, (kv) social equality, (kw) social freedom, (kx) social justice, (ky) social equity, (kz) social fairness, (la) social equality, (lb) social freedom, (lc) social justice, (ld) social equity, (le) social fairness, (lf) social equality, (lg) social freedom, (lh) social justice, (li) social equity, (lj) social fairness, (lk) social equality, (ll) social freedom, (lm) social justice, (ln) social equity, (lo) social fairness, (lp) social equality, (lq) social freedom, (lr) social justice, (ls) social equity, (lt) social fairness, (lu) social equality, (lv) social freedom, (lw) social justice, (lx) social equity, (ly) social fairness, (lz) social equality, (ma) social freedom, (mb) social justice, (mc) social equity, (md) social fairness, (me) social equality, (mf) social freedom, (mg) social justice, (mh) social equity, (mi) social fairness, (mj) social equality, (mk) social freedom, (ml) social justice, (mn) social equity, (mo) social fairness, (mp) social equality, (mq) social freedom, (mr) social justice, (ms) social equity, (mt) social fairness, (mu) social equality, (mv) social freedom, (mw) social justice, (mx) social equity, (my) social fairness, (mz) social equality, (na) social justice, (nb) social equity, (nc) social fairness, (nd) social equality, (ne) social freedom, (nf) social justice, (ng) social equity, (nh) social fairness, (ni) social equality, (nj) social freedom, (nk) social justice, (nl) social equity, (nm) social fairness, (no) social equality, (np) social freedom, (nq) social justice, (nr) social equity, (ns) social fairness, (nt) social equality, (nu) social freedom, (nv) social justice, (nw) social equity, (nx) social fairness, (ny) social equality, (nz) social freedom, (oa) social justice, (ob) social equity, (oc) social fairness, (od) social equality, (oe) social freedom, (of) social justice, (og) social equity, (oh) social fairness, (oi) social equality, (oj) social freedom, (ok) social justice, (ol) social equity, (om) social fairness, (on) social equality, (oo) social freedom, (op) social justice, (oq) social equity, (or) social fairness, (os) social equality, (ot) social freedom, (ou) social justice, (ov) social equity, (ow) social fairness, (ox) social equality, (oy) social freedom, (oz) social justice, (pa) social equity, (pb) social fairness, (pc) social equality, (pd) social freedom, (pe) social justice, (pf) social equity, (pg) social fairness, (ph) social equality, (pi) social freedom, (pj) social justice, (pk) social equity, (pl) social fairness, (pm) social equality, (pn) social freedom, (po) social justice, (pp) social equity, (pq) social fairness, (pr) social equality, (ps) social freedom, (pt) social justice, (pu) social equity, (pv) social fairness, (pw) social equality, (px) social freedom, (py) social justice, (pz) social equity, (qa) social fairness, (qb) social equality, (qc) social freedom, (qd) social justice, (qe) social equity, (qf) social fairness, (qg) social equality, (qh) social freedom, (qi) social justice, (qj) social equity, (qk) social fairness, (ql) social equality, (qm) social freedom, (qn) social justice, (qo) social equity, (qp) social fairness, (qq) social equality, (qr) social freedom, (qs) social justice, (qt) social equity, (qu) social fairness, (qv) social equality, (qw) social freedom, (qx) social justice, (qy) social equity, (qz) social fairness, (ra) social equality, (rb) social freedom, (rc) social justice, (rd) social equity, (re) social fairness, (rf) social equality, (rg) social freedom, (rh) social justice, (ri) social equity, (rj) social fairness, (rk) social equality, (rl) social freedom, (rm) social justice, (rn) social equity, (ro) social fairness, (rp) social equality, (rq) social freedom, (rr) social justice, (rs) social equity, (rt) social fairness, (ru) social equality, (rv) social freedom, (rw) social justice, (rx) social equity, (ry) social fairness, (rz) social equality, (sa) social freedom, (sb) social justice, (sc) social equity, (sd) social fairness, (se) social equality, (sf) social freedom, (sg) social justice, (sh) social equity, (si) social fairness, (sj) social equality, (sk) social freedom, (sl) social justice, (sm) social equity, (sn) social fairness, (so) social equality, (sp) social freedom, (sq) social justice, (sr) social equity, (ss) social fairness, (st) social equality, (su) social freedom, (sv) social justice, (sw) social equity, (sx) social fairness, (sy) social equality, (sz) social freedom, (ta) social justice, (tb) social equity, (tc) social fairness, (td) social equality, (te) social freedom, (tf) social justice, (tg) social equity, (th) social fairness, (ti) social equality, (tj) social freedom, (tk) social justice, (tl) social equity, (tm) social fairness, (tn) social equality, (to) social freedom, (tp) social justice, (tq) social equity, (tr) social fairness, (ts) social equality, (tu) social freedom, (tv) social justice, (tw) social equity, (tx) social fairness, (ty) social equality, (tz) social freedom, (ua) social justice, (ub) social equity, (uc) social fairness, (ud) social equality, (ue) social freedom, (uf) social justice, (ug) social equity, (uh) social fairness, (ui) social equality, (uj) social freedom, (uk) social justice, (ul) social equity, (um) social fairness, (un) social equality, (uo) social freedom, (up) social justice, (uq) social equity, (ur) social fairness, (us) social equality, (ut) social freedom, (uv) social justice, (uw) social equity, (ux) social fairness, (uy) social equality, (uz) social freedom, (va) social justice, (vb) social equity, (vc) social fairness, (vd) social equality, (ve) social freedom, (vf) social justice, (vg) social equity, (vh) social fairness, (vi) social equality, (vj) social freedom, (vk) social justice, (vl) social equity, (vm) social fairness, (vn) social equality, (vo) social freedom, (vp) social justice, (vq) social equity, (vr) social fairness, (vs) social equality, (vt) social freedom, (vu) social justice, (vv) social equity, (vw) social fairness, (vx) social equality, (vy) social freedom, (vz) social justice, (wa) social equity, (wb) social fairness, (wc) social equality, (wd) social freedom, (we) social justice, (wf) social equity, (wg) social fairness, (wh) social equality, (wi) social freedom, (wj) social justice, (wk) social equity, (wl) social fairness, (wm) social equality, (wn) social freedom, (wo) social justice, (wp) social equity, (wq) social fairness, (wr) social equality, (ws) social freedom, (wt) social justice, (wu) social equity, (wv) social fairness, (wx) social equality, (wy) social freedom, (wz) social justice, (xa) social equity, (xb) social fairness, (xc) social equality, (xd) social freedom, (xe) social justice, (xf) social equity, (xg) social fairness, (xh) social equality, (xi) social freedom, (xj) social justice, (xk) social equity, (xl) social fairness, (xm) social equality, (xn) social freedom, (xo) social justice, (xp) social equity, (xq) social fairness, (xr) social equality, (xs) social freedom, (xt) social justice, (xu) social equity, (xv) social fairness, (xw) social equality, (xy) social freedom, (xz) social justice, (ya) social fairness, (yb) social equality, (yc) social freedom, (yd) social justice, (ye) social equity, (yf) social fairness, (yg) social equality, (yh) social freedom, (yi) social justice, (yj) social equity, (yk) social fairness, (yl) social equality, (ym) social freedom, (yn) social justice, (yo) social equity, (zp) social fairness, (zq) social equality, (zr) social freedom, (zs) social justice, (zt) social equity, (zu) social fairness, (zv) social equality, (zw) social freedom, (zx) social justice, (zy) social equity, (zz) social fairness.

[illegible]

12345

La il·lustració és obra
de Salvador Dalí.
CAGN

L'èxit en l'elecció del districte de Figueres, celebrada el 24 de maig de 1931 en el saló d'actes de la Cambra Agrícola de l'Empordà, fou aclaparadora i en resultà el mateix *«nombre de paperetes llegides i el d'electors que han pres part en la votació»*.¹¹⁹ En total, hi van participar 377 consellers electors i Josep Puig Pujades va obtenir la majoria dels vots escrutats, 374, els tres restants en blanc.

La major part de la premsa local qualificà d'encertada l'elecció de Puig Pujades —nomenat el 9 de juny com a representant de la Diputació provisional— i en valoraren la llarga trajectòria com a home de lletres amb vocació política. *Empordà Federal* assegurà en la seva línia de complicitat vers Puig Pujades que:

*«Cap altre podria portar amb més legitimitat aquesta representació. Cap altre ha fet per aquest tros de Catalunya el que ha fet el nostre amic. [...] Al costat de la seva obra literària i periodística l'amic Puig posseeix un dinamisme extraordinari que no dubtem l'ha de posar en condicions immillorables com a home de govern.»*¹²⁰

El mateix setmanari reivindicà la tasca que havia dut a terme encapçalant treballs d'organització i culturals que propugnaven l'«embelliment de la nostra urbs» i que «ningú ignora que tot el que s'ha fet a Figueres de molts anys en aquesta part [...], ha passat per les seves mans».¹²¹ En la mateixa línia elogiosa, un altre periòdic d'esquerra *Avant...!* definia Puig Pujades com a ciutadà, considerava que havia «donat proves paleses de veritable sentiment catalanista» i tenia el convenciment que «seria un bon element per a fer de l'Estatut català la clau que ha d'obrir-nos de bat a bat les portes d'una ben àmplia llibertat».¹²² Malgrat aquests suports, la candidatura del polític va tenir també detractors i la premsa denuncià certes «cartetes» que circulaven «recomanant que no es votés a Puig Pujades».¹²³

Les responsabilitats polítiques i els càrrecs al capdavant del partit permeten explicar que entre el 13 i el 14 de febrer de 1932 participés en el Primer Congrés Nacional d'Esquerra Republicana de Catalunya, que va comptar amb més de mig miler de representants, i que havia de designar els

Figueres, 14 d'abril de 1932

Festes del 1r aniversari
de la proclamació de la República
organitzades per la Federació
Republicana Socialista de l'Empordà.
CAGN

119 ANC. Fons Diputació Provisional de la Generalitat de Catalunya. Expedient del Diputat Senyor Josep Puig Pujades. CR 229590. Vegeu també: «Les eleccions de la Generalitat», a *La Nau* [Barcelona], núm. 859 (25 de maig de 1931), p. 1.

120 «Els Diputats de Catalunya. Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 735 (30 de maig de 1931), p. 2.

121 *Ibidem*

122 MARIUS SUIRAM. «Per la llibertat de Catalunya...», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 736 (6 de juny de 1931), p. 9.

123 UN FEDERAL DE TOTA LA VIDA. «El senyor Pascal no ens ha comprès», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 736 (6 de juny de 1931), p. 3.

Castelló d'Empúries, 5 de novembre de 1931

Visita del president Macià. D'esquerra a dreta es pot veure, entre d'altres: Josep Irla, Josep Puig Pujades, Ventura Gassol, Claudi Ametlla, Enric Pérez Farràs, Francesc Macià i Josep Bordas de la Cuesta.

ANC - FONS MACIÀ

membres del Comitè Executiu Central del partit. El Comitè estava constituït per tres representants de cada federació, elegits en vot secret per aquells i per setze més escollits directament pel Congrés. Entre els membres del Comitè Executiu elegits per votació directa hi destacà Puig Pujades amb 847 vots el qual aconseguí la setena posició per davant de l'olotí Antoni Dot, que n'obtingué 671.¹²⁴ El Consell Directiu estava presidit per Francesc Macià i es completà amb Joan Sauret, Martí Rouret, Pere Comas, Josep Mestres, Lluís Companys, Joan Lluhí, Ernest Ventós, Jaume Aiguader, Joan Casanovas, Ventura Gassol, Joan Tauler, Pere Mestres i Maria Teresa Gibert, tots ells escollits pel Congrés.

El polític també va formar part l'abril de 1932 com a representant de Girona de la Comissió Permanent del Comitè Executiu Central d'ERC, presidida per Francesc Macià. La resta de la Comissió estava formada per Lluís Companys, Joan Lluhí, Jaume Aiguader, Joan Casanovas, Manuel Galès (per Tarragona), Ricard Palacín (per Lleida), Joaquim Bilbeny (per Barcelona-província) i Josep Dencàs (per Barcelona-ciutat). També el 1932 fou nomenat president de la FRSE comarcal en substitució de Marià Pujulà.

La seva tasca com a membre de la Diputació provisional de la Generalitat s'acabà el 25 d'octubre de 1932 quan es va dissoldre l'organisme i es van convocar les primeres eleccions al Parlament de Catalunya pel 20 de novembre. La seva principal contribució fou formar part de la ponència que s'encarregà de redactar el projecte d'Estatut d'autonomia de Catalunya encara que no participà en la subcomissió redactora directament. A grans trets, la valoració de la seva experiència com a diputat fou clarament decebedora:

«Es de doldre que s'hagi tingut els Diputats a la Generalitat com a mers comparsos. En l'enorme tasca que encara deu estar per fer, de preparar l'entrada de Catalunya a la plenitud d'una nova vida, les iniciatives i els esforços dels diputats podien ajudar als qui espontàni-

1932

Caricatura —d'autor desconegut— de Josep Puig Pujades, caracteritzat com un globus aerostàtic que s'eleva amb un cor d'«entusiasme» cap a l'«ideal», gràcies a l'aire que li venen una petita pubilla i un petit republicà.

CAR

124 IVERN SALVÀ, M. Dolors. *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*. Vol. 1. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988, p. 221.

Barcelona, 14 de febrer de 1932

1r Congrés Nacional d'Esquerra, celebrat al Palau de Congressos de Montjuïc. A la taula presidencial, d'esquerra a dreta: Miquel Santaló —davant seu, Manuel Galès—, Pere Comas, Joan Lluhí, Lluís Companys, Ricard Palacín, Josep Tarradellas, Joan Casanovas i Ventura Gassol. En una taula individual, darrere una màquina d'escriure, Josep Puig Pujades. I a la taula del seu davant, Dalmau Costa.

SAGARRA I TORRENTS / ANC - FONS JOSEP MARIA SAGARRA I PLANA

ament exerceixen el Govern de Catalunya. Hi hagué un moment en què semblava que es volia aprofitar les energies inèdites dels diputats. Se'ls demanà a quines consideracions o negociats volien pertànyer, però mai més no s'han recordat d'ells ni se'ls ha consultat mai res. I per aquest camí és de creure que el Govern de la Generalitat anirà formulant l'adaptació de serveis, assessorant-se de vegades en ponències, sovint interessades, prescindint sempre del consell i opinió dels veritables representants del poble que són els diputats a la Generalitat».¹²⁵

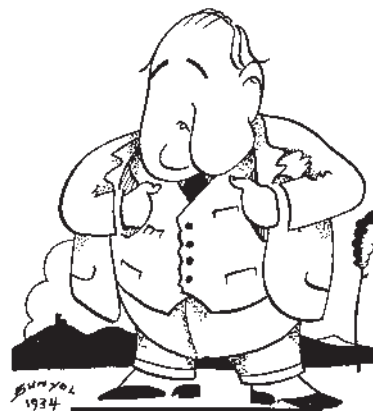
El polític refusà presentar-se com a candidat a les eleccions catalanes pel districte de Figueres tot i que la federació considerés que era «un deure de tot l'Empordà portar-lo novament a la lluita i a la victòria».¹²⁶ A les pàgines d'*Empordà Federal* s'elogià i es dignificà l'actuació tant al capdavant de la federació republicana com del càrrec de diputat:

*«El partit sap el que val Puig. Sap el que ha fet Puig Pujades per la causa i per la comarca, i sols per la força de les circumstàncies, que l'interessat exposa brillantment, es conforma amb aquesta negativa rotunda».*¹²⁷

Malgrat les pressions que va rebre i els rumors que apuntaven que la seva candidatura prosperava, el polític, finalment, hi renuncià: «aquest cas —diu Puig— és per a mi un plet faltat. L'insistència seria feina inútil».¹²⁸ El mateix Puig Pujades manifestava el setembre de 1932 que aquest any d'actuació política havia estat molt intensa:

*«M'ha palesat la necessitat que hom té de cuidar-se dels propis afers exclusivament, car és impossible atendre a tot amb el zel i mirament que avui es requereix. Per tal, crec haver ja complert com a ciutadà i és just que altres també es sacrificuin ostentant amb més eficàcia la representació de l'Empordà a la Generalitat».*¹²⁹

D'aquestes declaracions es desprèn que fou una decisió personal resultat de l'actuació decebedora de la Diputació provisional, tot i que la prem-

1934

Josep Puig Pujades
vist per Pere Sunyol.
BFC

125 «Un diputat de l'Esquerra que no vol fer mes de comparsa» a «Política», a *El Temps* [Valls], núm. 57 (29 d'octubre de 1932), p. 3.

126 «Federació Republicana Socialista de l'Empordà», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 812 (22 d'octubre de 1932), p. 6.

127 *Ibidem*

128 «Federació Republicana Socialista de l'Empordà», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 812 (22 d'octubre de 1932), p. 6.

129 CORREDOR, Josep Maria. «Obra republicana. Parlant amb J. Puig Pujades, Tinent d'Alcalde de l'Ajuntament de Figueres i Diputat a la Generalitat», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 807 (17 de setembre de 1932), p. 4.

Palamós, 21 de juny de 1932

Visita del president Macià. La comitiva descansant a la terrassa de l'Hotel Geroglífic a la platja de la Fosca. D'esquerra a dreta es pot veure, entre d'altres: Ventura Gassol, Josep Puig Pujades, —rere seu, amb ulleres Alexandre Deulofeu— Claudi Ametlla, l'alcalde de Palamós Fermí Olivé i Francesc Macià.

ANC - FONS MACIÀ

sa d'extrema esquerra considerava que s'havia retirat «—o l'han retirat, que no és el mateix— de la política activa, per reprendre el paper de titellaire des de darrera el taulell de la seva botiga de calceter».¹³⁰

Després del triomf de les forces republicanes d'ERC, circularen a finals de desembre alguns rumors sobre els càrrecs que se li oferien però que, finalment, no es concretaran fins més endavant. En aquest sentit, l'òrgan oficial del partit, *La Humanitat*, s'hi referia des de Barcelona amb notícies que apuntaven directament que el president de la Generalitat li havia proposat el Govern Civil de Girona o de Tarragona. En la mateixa nota s'assenyalava que li havia estat ofert darrerament el mateix càrrec pel ministre d'Agricultura en nom propi i d'Azaña, Carner i Casares Quiroga que, finalment, hauria refusat «pels mateixos motius personals que li privaren d'anar en candidatura en les darreres eleccions».¹³¹ El periòdic *Empordà Federal* assegurava que Macià

«Estigué a punt de fer un viatge a Figueres per a convencer-lo, junt amb el prec de Manuel Azaña i del ministre de Governació, deixava d'acceptar el Govern Civil de Lleida i després el de Girona».¹³²

De fet, el polític seria l'home fort del republicanisme empordanès al govern català. El president de la Generalitat de Catalunya el nomenà el febrer de 1933 comissari delegat interí de les comarques gironines en substitució de Josep Irla, que tenia problemes de salut. La premsa havia titllat el moment de «crisi parcial de la

Generalitat» perquè el càrrec havia quedat vacant.¹³³ Un periodista havia preguntat per la comissaria gironina i Francesc Macià havia contestat que «després de moltes consultes hem acordat que sigui el senyor Puig Pujades qui ocupi interinament aquell lloc».¹³⁴

Tot i acceptar finalment el càrrec, Puig Pujades va mantenir les tasques al govern municipal i, continuà el febrer de 1933, com a membre del Comitè Executiu d'ERC. L'acumulació de càrrecs i la representativitat en el partit, doncs, van convertir Puig Pujades en l'home d'ERC a l'Empordà i un dels principals polítics d'esquerres de la demarcació de Girona.

El president Francesc Macià ratificà Josep Puig Pujades en el càrrec a finals d'estiu de 1933 i, durant l'agost, el comissari s'adreçà «Als ciutadans de la circumscripció de Girona» a través de la premsa on assegurava: «posaré tots els meus esforços i bona voluntat» en uns moments transcendents en què

«Catalunya va entrant poc a poc al plé ús de la seva llibertat, cal que tots ens captinguem de la greu responsabilitat que l'exercici de la ciutadania imposa, recolzant tots i cadascú amb una franca i honesta actuació particular que, nascut de la lliure voluntat del poble, té per única missió realitzar ço que el poble vol, desitja i espera».¹³⁵

Malgrat les peticions de dimissió per alguns cercles dretans, Puig Pujades fou ratificat i es va mantenir en el càrrec gairebé un any i deu mesos.

Li deuria interessar mantenir aquestes funcions com a comissari perquè el 4 de novembre de 1933 va escriure des de Figueres al president de la Generalitat de Catalunya, Francesc Macià, on agraïa aquestes atribucions:

130 MUNTANYÀ, Victor. «Inconscients o massa vius?... política local», a *Avant...!* [Figueres], núm. 30 (2 de novembre de 1932), p. 5.

131 «La política. Oferiments», a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 348 (21 de desembre de 1932), p. 3.

132 «Puig Pujades, Comissari de la Generalitat a Girona», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 829 (11 de febrer de 1933), p. 5.

133 «Darreres Informacions», a *Diari de Girona* [Girona], núm. 30 (7 de febrer de 1933), p. 3; «Cataluña Autónoma. Nuevos cargos en el Gobierno de la Generalidad», a *El Sol* [Madrid], núm. 4.833 (8 de febrer de 1933), p. 8.

134 *Ibidem*

135 PUIG PUJADES, J. «Als ciutadans de la circumscripció de Girona», a *Acció Ciutadana* [Girona], núm. 50 (11 d'agost de 1933), p. 7.

Sant Llorenç de la Muga, agost de 1932

Josep Puig Pujades i l'alcalde de Figueres, Marià Pujulà, visitant la Colònia Germanor.

AMF

«En renovar el govern de la Generalitat que vos tan dignament presidiu, un elemental sentiment de delicadesa m'obliga a posar a la vostra disposició el càrrec de Comissari delegat a les terres gironines amb què vareu honorar-me, a fi de que sense traves de cap mena poguèu decidir ço que considerèu mes beneficiós per a la causa de Catalunya.»¹³⁶

Es tractava d'un moment en què Catalunya assolía progressivament el «ple ús de la seva llibertat.»¹³⁷

En la presa de possessió declarà que sempre havia actuat de manera franca i honesta i que exerciria «el poder públic que, nascut de la lliure voluntat del poble, té per única missió realitzar el que el poble vol, desitja i espera».¹³⁸ La voluntat de mantenir-se en el joc polític era clara ja que participava activament en la segona edició del Congrés Nacional anual que havia de constituir el Comitè Executiu Central. Puig Pujades fou de nou elegit per la Federació de Girona juntament amb Joan Casanovas i Miquel Santaló. Va obtenir 1.031 vots. Era el catorzè en una llista que encapçalava Francesc Macià amb 1.934 i Lluís Companys amb 1.856.¹³⁹

Com a tasca complementària d'aquesta activitat política, no és estrany que, des del 9 de juliol de 1933 aparegués com a col·laborador al diari oficial d'ERC, *La Humanitat*, i se'l entrevistés per conèixer quin posicionament tenia davant el moment actual i com es veien des de Girona les eleccions legislatives de les Corts Republicanes del 19 de novembre de 1933. El mateix diari justificava aquesta elecció perquè considerava

que «en el mapa cívic de Catalunya, Lleida és el sentit polític, Tarragona el nervi aventurer i avançat, Girona la tradició i la doctrina. Barcelona el gresol».¹⁴⁰ De la mateixa manera, Humbert Torres era la veu a Lleida, Manuel Galès era el reflex del nervi a Tarragona i Puig Pujades era el polític de les comarques gironines que es considerava més idoni per fer balanç del moment actual.

Segons el comissari, aquestes eleccions suposaven un gran triomf per Esquerra «perquè cap més partit no ha recollit com ella les essències pimargallistes, que són, de llargs anys, carn i sang de la consciència política gironina».¹⁴¹ Assegurava que els homes d'Esquerra no havien defraudat i que l'activitat duta a terme en els municipis i en els dos parlaments havia estat encertada encara que reconeixia que hi havia persones descontentes.

Tot i l'àmplia entrevista, Puig Pujades no es presentà com a candidat a les eleccions legislatives de les Corts Republicanes però sí que, com en els comicis anteriors, participà directament en la campanya electoral a través d'articles que donaven suport explícit a les sigles del partit i la seva presència en diversos mitings.

El dia de Nadal d'aquell mateix any, moria el president Macià. Sis dies més tard, Lluís Companys era investit nou president pel Parlament de Catalunya reunit en sessió extraordinària.

A les eleccions municipals del gener de 1934, Puig Pujades es presentà novament a la candidatura de la FRSE a Figueres, va repetir com a regidor i va mantenir el càrrec de tinent d'alcalde en un equip de govern que encapçalava una altra vegada Marià Pujulà. El nou consistori, ara amb la reiteració clara i explícita de la confiança de l'electorat, volia continuar el programa de l'anterior mandat i prioritzava les obres d'urbanització i de sanejament.

136 ANC. Fons Generalitat de Catalunya. Carta de Josep Puig Pujades a Lluís Companys. 4 d'octubre de 1933. Figueres. UC 1903 1-264.

137 COMISSARIA DELEGADA DE LA GENERALITAT A GIRONA. *La Generalitat de Catalunya a les comarques gironines. Report de la Comissaria Delegada 1933*. Girona: Tallers Gràfics de la Casa d'Assistència i Ensenyament, 1934, p. 104. El text es dirigeix l'agost de 1933 a «Als ciutadans de la circumscripció de Girona».

138 COMISSARIA DELEGADA DE LA GENERALITAT A GIRONA. *La Generalitat...*, op. cit. p. 104. El text, signat l'agost de 1933, es dirigia a «Als ciutadans de la circumscripció de Girona».

139 IVERN, M. Dolors. *Esquerra Republicana...*, op. cit., Vol. 2, p. 281.

140 *La Humanitat* [Barcelona], núm. 514 (4 de juliol de 1933), [solt].

141 MASSIP, Josep Maria. «Catalunya, una. El moment polític a Girona i vist des de Girona», a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 556 (24 d'agost de 1933), p. 1. Aquest mateix article també es reproduïx a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 857 (26 d'agost de 1931), p. 1.

Girona, 22 de febrer de 1933

Josep Puig Pujades, com a comissari delegat de la Generalitat a Girona
i el president Francesc Macià, passen revista a un destacament de l'Exèrcit.

ANC - FONS MACIÀ

Vocació política compartida amb l'home de lletres

La idea dels escriptors solitaris de Catalunya que havia encunyat Eugeni d'Ors a la premsa barcelonina durant la dècada de 1920 per referir-se als intel·lectuals que vivien lluny de Barcelona continuava vigent en la dècada següent. Malgrat aquesta circumstància, l'escriptor francès P. Francis-Ayrol apuntava que a Figueres hi havia «una èlite intel·lectual» i coincidia amb la premsa barcelonina per remarcar el paper que exercia Puig Pujades:¹⁴²

*«No conrea el "bluff" ni el reclam; no viu en un apador, ni fa mans i mànegues per tal que hom parli d'ell, no té cap tribuna. Viu en una ciutat allunyada de Barcelona, en una ciutat on la vida literària no és massa intensa. En aquesta ciutat, ell treballa amb fe i entusiasme en la seva obra».*¹⁴³

L'activitat literària, encara que subordinada a la política, iniciada en els primers decennis es va mantenir durant la República amb l'estrena d'algunes obres de teatre. La primera a finals de 1931 es titulava *Quan s'ha perdut la fe...* i es va estrenar al Teatre Municipal de Figueres.¹⁴⁴ La mateixa obra s'estrenà, segons les crítiques de l'època, amb un èxit rotund al Teatre Selecte de Barcelona la vetllada del 26 de novembre de 1932.¹⁴⁵ Un mes després, la mateixa obra es representà al teatre del Centre Autonomista de Dependents del

Comerç i de la Indústria de Barcelona.¹⁴⁶ L'objectiu de la secció de propaganda del CADCI era oferir aquelles representacions teatrals d'autoria catalana que no havien trobat entrada, o bé, havien quedat excloses «*de les capelletes conegudes per empreses de teatre català*».¹⁴⁷ La mateixa obra havia estat rebuda per l'empresa Daví del Romea i anunciada com a estrena de la temporada quatre o cinc anys abans, «*malgrat tot això no fou estrenada, aneu a saber per què?*».¹⁴⁸ La representació al CADCI generà diverses reaccions. Per exemple, segons la ressenya de *L'Esquella de la Torratxa*, l'obra va tenir poc públic però fou valorada positivament i en destacava el temperament del dramaturg:

*«L'obra de Puig Pujades, escrita volent fer teatre, té una honradesa d'escriptor. Del seu argument podia treure-se'n una obra més intensa, però l'autor vol anar a pas segur i no s'allunya del que ell entén per teatre. L'esforç l'hi reïx.»*¹⁴⁹

Per contra, la revista barcelonina *Teatre Català* plantejava que l'obra havia estat pensada més per escriure una novel·la que per fer una comèdia dramàtica:

«S'hi veu ferma i segura la mà de l'home que cura del llenguatge i sap el que ha de fer dir als personatges en tots moments. Les escenes finals del segon acte són una prova ben palesa d'aquesta maestria de l'autor. En aquelles escenes mogudes amb traça per Puig Pujades, hi descobrim al dramaturg i és perquè en el "Don Joan"»

142 FRANCIS-AYROL, P. "Rosselló i Catalunya. La lliçó d'unes festes", de *La Publicitat* [Barcelona] a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 790 (21 de maig de 1932), pàg. 6.

143 «Paperam», a *L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 2.645 (7 de març de 1931), p. 8.

144 L'estrena va anar seguida d'un homenatge a Puig Pujades a finals de 1931. Vegeu: «Apat d'homenatge a Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 768 (26 de desembre 1931), p. 2; Vegeu també «Dietari Escènic. Una comedia de Puig Pujades» a «Les Arts i la Cultura», a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 11.076 (11 de desembre de 1931), p. 5.

145 CRUMOLS, Joaquim. «Teatrals», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 879 (13 de gener de 1934), p. 1. Vegeu també: «Puig Pujades, comediògraf», a *Foment* [Reus], núm. 221 (16 de desembre de 1931), p. 1, on el periòdic reusenc en reproduí els elogis descrits a través de les pàgines d'*Empordà Federal*.

146 «El Teatre. Estrena de "Quan s'ha perdut la fe"», a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 339 (10 de desembre de 1932), p. 6.

147 R.T. «Teatre. "Un amo", de Ramon Vinyes», a *Justícia Social* [Barcelona], núm. 69 (29 d'octubre de 1932), p. 2.

148 «Puig Pujades, la seva obra i la situació del teatre català», a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 340 (12 de desembre de 1932), p. 12. Vegeu també: VILARÓ I GUILLEMI, R. «L'actualitat teatral catalana. L'estrena d'avui al Centre Autonomista de Dependents. Josep Puig Pujades», a *Teatre Català* [Barcelona], núm. 11 (10 de desembre de 1932), p. 169.

149 «Teló enlaire. Centre Autonomista de dependents del comerç i de la indústria. Secció de propaganda», a *L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 2.789 (16 de desembre de 1932), p. 12.

Figueres, 7 de maig de 1933

Josep Puig Pujades, Marià Pujulà i Francesc Macià en la visita del president de la Generalitat a la Cambra Agrícola durant les Fires i Festes de la Santa Creu.

CJMBV

hi ha trobat l'element dramàtic que més que explicar defensa al propi temps la seva concepció justa i equànime de la veritat humana [...] La comèdia de Puig Pujades és una bella demostració del que l'estimat escriptor figuerenc ens pot donar en l'art dramàtic.»¹⁵⁰

L'estrena de l'obra es produí en un moment en què el teatre patia una crisi i una desorientació creixent en la qual alguns dramaturgs lamentaven les «empreses sense esperit» que n'havien arribat a provocar «la depressió actual» perquè prioritzaven els «gustos primaris del públic».¹⁵¹ Per Puig Pujades, les causes d'aquesta situació es devien a un «afany incommensurable» del negoci i a les reserves d'alguns empresaris teatrals d'acceptar-les tot i considerar-les d'un valor immillorable:

«Els autors capaços de posar-se a to amb el teatre formal estranger, en veure's postergats, s'han reclòs a la seva torre d'ivori i tot plegat ha fet que es produís en el ram del Teatre una falla que es podria interpretar, al nostre entendre equivocadament, com una incapacitat de la raça ciutadana per al conreu de la literatura teatral.»¹⁵²

Per l'autor, una obra de teatre s'havia de concebre «no solament [com] un passatemps epidèrmic, sinó també [com] una deu de suggerències que ens facin pensar, dignificant la nostra vida».¹⁵³ En aquest sentit, Puig Pujades considerava que hi havia prou talent entre els escriptors catalans perquè el teatre experimentés una renovació amb el suport del govern de Catalunya i així podria prescindir de

«Tota influència de capelleta i a tota coacció d'empreses que, per tal d'assolir la seva única finalitat de negociants, van teixint terenyines d'interessos i de simpaties entre els col·laboradors, la qual cosa dificulta a vegades la lliure actuació dels dirigents.»¹⁵⁴

En aquest context de presumpte «defalliment» del teatre català, la companyia d'Enriqueta Torres va estrenar el gener de 1932 a Figueres uns drames originals de Puig Pujades que «havia dormit el son dels justos pels calaixos de les empreses».¹⁵⁵ Des de la premsa, se'n denunciava que s'haguessin presentat «davant del públic en les pitjors condicions. Molts passatges estaven menjats per les rates i, altres estaven indecorosament armats».¹⁵⁶

Gairebé un any després, el dramaturg aconseguí estrenar la comèdia *L'Avi* al Teatre Principal de Figueres que havia entregat feia tres anys a l'empresa Romea.¹⁵⁷ Alguns periòdics en van destacar l'extraordinària capacitat de treball de l'autor «d'un talent excepcional i d'una sensibilitat afiníssima».¹⁵⁸ Pel que fa al contingut de l'obra en remarcaren una preocupació per la «vida social» i perquè havia optat per uns personatges moderns en què «l'home ple de sentit tradicional trenca amb la tradició, prefereix una filla deshonorada a una dona casada però desgraciada per tota la vida».¹⁵⁹

150 DE MONTALT, Guillem. «L'actualitat teatral catalana», a *Teatre Català* [Barcelona], núm. 12 (17 de desembre de 1932), p. 186.

151 VILARÓ I GUILLEMI, R. «L'actualitat teatral catalana», a *Teatre Català* [Barcelona], núm. 11 (10 de desembre de 1932), p. 169.

152 *Ibidem*

153 VILARÓ I GUILLEMI, R. «L'actualitat teatral catalana. L'estrena d'avui al Centre Autonomista de Dependents. Josep Puig Pujades», a *Teatre Català* [Barcelona], núm. 11 (10 de desembre de 1932), p. 169.

154 «Puig Pujades, la seva obra i la situació del teatre català», a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 340 (12 de desembre de 1932), p. 12.

155 «Molt beee!», a *El Be Negre* [Barcelona], núm. 31 (19 de gener de 1932), p. 4

156 *Ibidem*

157 «Vida literaria», a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.182 (19 de gener de 1929), p. 4.

158 «Noticiari», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 837 (8 d'abril de 1933), p. 7. Vegeu també: «J. Puig Pujades, autor teatral», a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 11.486 (5 d'abril de 1933), p. 9.

159 X.X. «De cà la Talia. Estrena de *L'Avi* comèdia en 3 actes d'En Josep Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 839 (22 d'abril de 1933), p. 3. El mateix article es reproduïx a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.359 (27 d'abril de 1933), p. 1.

Barcelona, 9 d'octubre de 1933

El Govern de la Generalitat de Catalunya. D'esquerra a dreta, dempeus: Pere Valdeoriola, comissari delegat de Lleida, Josep Dencàs, conseller de Sanitat i Assistència Social, Pere Cavallé, comissari delegat de Tarragona i Josep Puig Pujades, comissari delegat de Girona; asseguts, Joan Ventosa i Roig, conseller d'Agricultura i Economia, Martí Barrera, conseller de Treball i Obres Públiques, Pere Coromines, conseller de Justícia i Dret, Miquel Santaló, conseller primer i Finances, Francesc Macià, president, Ventura Gassol, conseller de Cultura, Joan Selves, governador general de Catalunya i Pere Mestres, conseller de Governació.

ANC - FONS BRANGULÍ

Segons el diari oficial d'ERC, *La Humanitat*, l'autor tenia en aquest moment «*un públic ben nombrós i ben fidel, guanyat d'una manera digne sense concessions, sense adulacions*».¹⁶⁰ El juny de 1934, l'escriptor, dramaturg i activista destacat en la recuperació del català a la Catalunya Nord, Carles Grandó, proposà nomenar-lo en nom del Felibrigi mestre en gai saber de la institució juntament amb Alexandre Bulart i Rialp, mossèn Josep Jampy i Joan Oller i Rabassa.¹⁶¹ El Felibrigi era una associació literària fundada el 1854 per Frederic Mistral i altres escriptors provençals que tenien com a missió protegir i cultivar la llengua.

D'aquesta manera, Puig Pujades compaginà durant el primer bienni de la República una doble vocació, la d'escriptor i la de polític, encara que en aquest període es dedicà amb més intensitat a la segona, i compatibilitzà les seves tasques al capdavant de la FRSE, en llocs destacats de la cúpula d'ERC i amb responsabilitats polítiques a l'Ajuntament de Figueres, a la Diputació provisional de la Generalitat de Catalunya i a la Comissaria de la Generalitat a les comarques gironines. Les conseqüències dels Fets d'Octubre de 1934 estronquen aquesta doble activitat política i cultural.

Precisament, els seus coreligionaris remarcaren extraordinàriament aquesta doble activitat i qualificaren el «*seu intel·ligent i encertat criteri polític que l'ha portat en un dels llocs més alts del regisme de la nostra terra*», així com les seves

«Innombrables activitats literàries que des de la posició d'ànima protagonitzadora de tota cosa literària a la nostra ciutat, fins a productor de novel·les, contes i biografies, va fixant l'alta qualitat espiritual empordanesa».¹⁶²

160 «Notes marginals. Altres llibres rebuts», a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 158 (12 de maig de 1932), p. 5.

161 «Les festes literàries del Rosselló», a *Esplai* [Barcelona], núm. 132 (10 de juny de 1934), p. 270.

162 «Noticiari», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 837 (8 d'abril de 1933), p. 7.

En aquest sentit també s'expressava el polític gironí d'ERC, Miquel Santaló, en referir-se a la seva activitat: d'una banda, la política, i, d'altra banda, la que dedicava part «*del treball manual*» de l'ofici de sastre en què «*treballa de per dia venent robes des de rera de taulell*».¹⁶³ Santaló posava èmfasi també a la perseverança que s'allargava «*després de les hores de treball*».¹⁶⁴ Descrivia que es quedava «*en un recó silenciós*» i llegia llibres

*«Combregant amb tots els homes que s'han preocupat de portar una espurna de felicitat als humans. Ell, després del treball, escriu, fa llibres de crítica, d'història, per dir als altres, per exemple, qui era l'inventor del submarí. Després de treballar de llegir i d'escriure, fa de ciutadà. No fa com aquells qui, per egoisme, eludeixen tot contacte amb el públic, orfes del més ínfim sentiment de solidaritat humana. Ell lluita i percep un càrrec, i accepta una responsabilitat de govern que els amics li han encomanat.»*¹⁶⁵

L'empresonament pels Fets d'Octubre de 1934

El resultat de les eleccions legislatives del 19 de novembre de 1933 a l'Estat espanyol va afavorir l'arribada dels partits de centre i dreta al govern central i, alhora, va suposar una derrota significativa per als partits d'esquerres, després del desgast patit arran de les rivalitats que tenien entre si, els fets de Casas Viejas i el fracàs parcial d'algunes de les reformes que s'havien impulsat durant el bienni reformista. La victòria conservadora s'ha d'entendre per la forta campanya abstencionista que van dur a terme els anarquistes però també perquè les forces d'esquerra, al contrari que les de dreta, es van presentar dividides.

A Catalunya ERC, que havia guanyat i guanyaria totes les eleccions del període republicà, va ser la força

163 AADD. «Del magne homenatge dedicat al nostre company de redacció J. Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 738 (20 de juny de 1931), p. 3-4.

164 *Ibidem*

165 *Ibidem*

Barcelona, 27 de desembre de 1933

El Govern de la Generalitat encapçalant la comitiva fúnebre en l'enterrament del president Macià.

D'esquerra a dreta: Joan Ventosa i Roig, Pere Mestres, Miquel Santaló, el president del Parlament Joan Casanovas, Pere Coromines, Ventura Gassol, Josep Dencàs, Martí Barrera, Josep Puig Pujades i Pere Cavallé.

ANC - FONS MACIÀ

més votada però degut al diferent repartiment d'escons per circumscripcions assolí 26 diputats pels 28 de la Lliga Catalana.

El triomf dretà no agradà a Puig Pujades ni als seus coreligionaris, que l'acolliren inicialment amb reserves i prudència i, posteriorment, amb intranquil·litat. Un temor que s'agreuja amb l'entrada de ministres de la CEDA al govern Lerroux el 4 d'octubre de 1934 el qual coincidí amb el primer aniversari de l'ascens del partit nazi de Hitler a Alemanya. L'entrada no només feia témer, doncs, que el líder de la dreta espanyola, José Maria Gil Robles, pogués fer un cop d'estat des del poder sinó que reiterava el compromís de Catalunya amb la República i una ferma voluntat de mantenir la llibertat i l'autogovern, sense dubtar que en cas que fos necessari el poble s'aixecaria en defensa d'aquests ideals.

El 5 d'octubre, la UGT convocava una vaga general a Astúries, a la qual la CNT no s'hi va afegir unànimement. Mentrestant, a Catalunya es vivia un clima de creixent tensió social arran de l'anul·lació de la Llei de contractes de conreu per part del Tribunal de Garanties Constitucionals, una norma jurídica amb la qual els arrendataris no podien ser expulsats de les terres que treballaven i que permetia l'accés a la propietat de la terra pagant una indemnització al propietari. La llei, que pretenia resoldre un dels conflictes més importants del camp català des de finals del segle XIX, fou aprovada pel Parlament de Catalunya l'abril de 1934 però la dreta catalana de la Lliga va aconseguir que el govern central hi presentés un recurs d'inconstitucionalitat. Així, es va obrir un enfrontament polític entre les institucions catalanes i el govern de la República. En aquells moments de tensió, Companys s'adreçà als càrrecs polítics del seu govern perquè aquells que volguessin renunciessin:

*«Com que em faig càrrec que aquests moments, i per sobre de l'honradesa, del patriotisme, del sentiment nacional, hi ha el temperament indomitable de cada ú comprenc que pot haver-hi qui, amb la més bona voluntat no es vegi amb prou forces per a resistir el moment dramàtic que pressentim, és, per això que us deixo en llibertat per tal que deixeu aquests càrrecs, si ho creieu convenient.»*¹⁶⁶

Puig Pujades no va dimitir i, pocs dies després, preguntava als coreligionaris: «¿Qué haurieu fet vós?» i, afegia, «si hem estat a les verdes jo crec que hem d'estar a les madures i, per això, crec que no devia presentar la dimissió de Comissari i així ho vaig comunicar al President Companys».¹⁶⁷

Davant el temor que la dretanització del règim afectés també l'Estatut de Catalunya, el govern català decidí encapçalar la revolta a Catalu-

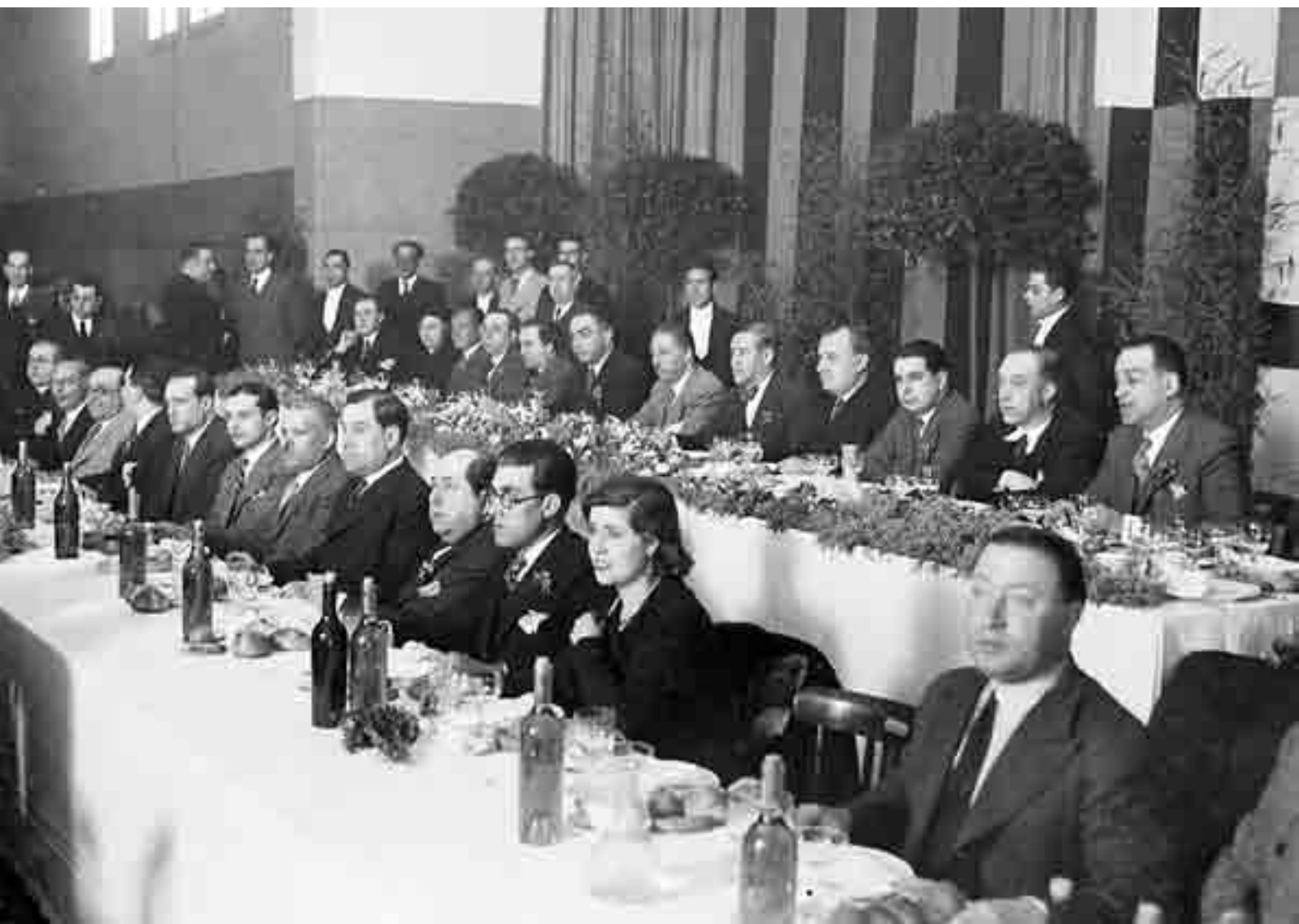

Barcelona, 11 de març de 1934

Diada dels Ajuntaments d'Esquerra. Àpat de la Victòria celebrat al Palau de Projeccions de Montjuïc, després de les eleccions municipals del 14 de gener, en les quals ERC assolí un ampli triomf.

La presidència de l'acte estava formada, d'esquerra a dreta, a la fila del davant: x, Joan Ventosa i Roig, x, x, x, Martí Rouret, Joaquim Llorens, Francesc Arnau i Cortina, Josep Puig Pujades, Ramon Frontera, Maria Dolors Bargalló i Joan Alavedra; a la fila del darrere: Josep Escofet, Nativitat Yarza, Amadeu Aragay, Antoni Vives, Ventura Gassol, Joan Casanovas, Lluís Companys, Carles Pi i Sunyer, Martí Barrera, Pere Mestres, Samuel Morera i Josep Borràs.

CARF

nya, amb la confiança en l'èxit del moviment a tot l'Estat però sense tenir en compte que els anarquistes se'n quedarien al marge. Durant el matí del 6 d'octubre, forces fidels al Govern de la Generalitat van ocupar punts estratègics de Barcelona. Al vespre, el president Companys va pronunciar un discurs des del balcó del Palau de la Generalitat en què proclamava l'Estat català dins de la República Federal espanyola.

La reacció del govern central fou declarar l'estat de guerra. El general Domènec Batet, cap de la IV Divisió es va mantenir fidel a l'autoritat de Madrid i controlà sense dificultat la revolta. La matinada del 7 d'octubre, Companys es va rendir juntament amb el seu govern, que fou detingut.

Les decisions del president Companys i la revolta del 6 d'octubre, amb el suport d'ERC, van afectar tot Catalunya. La Comissaria Delegada de la Generalitat de Catalunya a les comarques gironines també patí els efectes de la insurrecció i, posteriorment, de la repressió de les autoritats governatives.

Segons la premsa regionalista de la ciutat de Girona, arran de la proclamació del president Companys, Puig Pujades havia destituït «l'ajuntament popular de la Ciutat» i l'havia «substituït per una comissió gestora presidida pel senyor Joaquim de Camps i Arboix» —regidor per la minoria republicana— que, posteriorment, també proclamaria l'Estat català dins la República Federal.¹⁶⁸

Segons el *Diari de Girona* a quarts de dotze de la nit, els «revolucionaris» havien deixat la ciutat a les fosques, fet que va obligar a l'Exèrcit a col·locar potents reflectors per il·luminar les zones més estratègiques. A mitjanit, el general Batet va ordenar a la companyia del Batalló de Muntanya número 2 sortir de la caserna de Sant Domènec de Girona per proclamar la llei marcial. La tropa es va dirigir a la seu de la Comissaria i davant de l'edifici «ocupada pels sediciosos», el comandant cap de l'Estat Major, Rafael Domínguez Otero, llegí el ban de guerra.¹⁶⁹

En aquell moment, Puig Pujades es trobava al seu despatx i enmig de la confusió, davant de l'edifici del comissariat, un tret anònim i mortal va abatre Domínguez Otero.

A l'interior de la Comissaria de la Generalitat s'hi concentraven, segons la premsa, uns tres-cents individus «proveïts d'armes i municions en gran abundància amb els quals parapetats en balcons i finestres de l'edifici hostilitzaven a la tropa» acompanyats del mateix Puig Pujades i d'altres membres destacats d'Esquerra Republicana de Catalunya: Miquel Santaló, Josep Mascort, Pere Cerezo, Joaquim Camps i Arboix, Amadeu Oliva i Dalmau Pla. I Antoni Duran, dirigent gironí del Partit Republicà d'Esquerra —

1938

Ell, a la presó, el relat memorialístic del seu empresonament pels Fets d'Octubre de 1934.

BC

168 «La insensata rebel·lió d'aquests dies. El fracàs de la política esquerrana-socialista», a *Diari de Girona* [Girona], núm. 225 (9 d'octubre de 1934), p. 1.

169 *Ibidem*

Sant Jordi Desvalls, 24 d'abril de 1934

El comissari delegat de Girona, Josep Puig Pujades
pronuncia un discurs en la inauguració de les escoles municipals.

VALENTÍ FARGNOLI / APJPP

el nom que prenia a Catalunya el partit espanyol Izquierda Republicana.¹⁷⁰

Fins a dos quarts de cinc de la matinada, no es van repetir els combats que abocaren «*nombroses descàrregues des de l'edifici de la Generalitat*». ¹⁷¹ Finalment, a dos quarts de set del matí del diumenge els «*revolucionaris*» es van entregar a la tropa, entre ells, Puig Pujades, el diputat a Corts Melcior Marial, l'advocat i president d'Acció Catalana Lluís Franquesa, el tinent de seguretat Jesús Serra, el cap de policia Joan Serrano i les forces de seguretat de la Generalitat.¹⁷²

Puig Pujades fou considerat el principal responsable polític de l'assassinat de Domínguez Otero i, com a conseqüència, els soldats l'emmanillaren i el conduïren a la Presó provincial de Girona, al «*pozo*», la cel·la de càstig destinada als delinqüents comuns.¹⁷³ Catalunya entrà en una etapa d'interinitat caracteritzada per una important repressió en decretar-se l'estat de guerra arreu de l'Estat espanyol i per la suspensió de l'Estatut d'autonomia. Tant el president Companys com la resta de membres del Govern de la Generalitat foren jutjats i enviats als penals de Cartagena i del Puerto de Santa Maria.

Dos dies després, el Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya informava que el govern, encapçalat per Lluís Companys, havia estat cessat de les seves responsabilitats polítiques. La mateixa relació de noms especificava que a Girona, Josep Puig Pujades i els membres d'ERC, Amadeu Oliva i Josep Irla, havien estat desposseïts dels seus càrrecs.

Els dies immediatament posteriors als Fets d'Octubre, van córrer rumors que Puig Pujades podria ser afusellat. A l'Ajuntament de Figueres, d'on el polític n'era també regidor, s'acordà el 12 d'octubre, que els homes d'ERC que formaven part del plenari fossin suspesos i substituïts pels de la minoria, que s'encarregarien de la gestió administrativa, mentre que de l'ordre públic se'n faria càrrec la Comandància Militar.

170 *Ibidem*

171 *Ibidem*

172 *Ibidem*

173 CEREZO, P. «Un esperit fort», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 2.

En resposta a l'empresonament de molts elements d'esquerres, s'inicià una intensa campanya a favor del seu alliberament d'un any i mig de durada en què es van succeir actes de suport. L'escriptor Prudenci Bertrana va escriure l'octubre de 1934 a Carles Rahola, «*intranquil per la desgraciada gesta del diumenge històric (!) 6 d'octubre*». ¹⁷⁴ En la missiva, Bertrana lamentava que des dels primers moments Puig Pujades s'hi hagués vist compromès i estava preocupat per les conseqüències que li podia implicar el càrrec que ostentava: «*ho lamento amb tota l'ànima. Us prego que em doneu noves d'ell i la seva situació més o menys greu. És a la presó, en la meua antiga dispesa?*». ¹⁷⁵

En aquells mesos, Puig Pujades es referí als altres homes d'ERC que l'acompanyaren durant el captiveri: els diputats Melcior Marial, Pere Cerezo i Antoni Dot, Lluís Franquesa, Víctor Auguet i Lluís Bota. El polític es dedicà intensament a l'escriptura donant lloc a diverses obres, per exemple, una obra dramàtica titulada SOS i elaborà diverses traduccions del francès entre les quals cal remarcar *El covard* d'Henri-René Lenormand. D'entre la producció d'aquests mesos, però, en destaca especialment unes memòries titulades *Ell, a la presó*, una introspecció personal dels dies de captiveri que no es publicaria fins el 1938. Segons Carles Rahola es tracta d'un «*document humà*», una de les millors obres —la més intensa, sens dubte» ¹⁷⁶ i, en aquest sentit, Rafael Tasis va escriure a *La Publicitat* que el volum de Puig Pujades era un «*llibre sincer i emocionat, que per damunt de tot és un cant a l'amistat*». ¹⁷⁷

L'escriptura des de la cel·la es complementà amb lectures que consistiren en *La Bíblia*, *Els plaers de la vida* de Lord Averbury, *Les consolacions* de Sèneca, *La vida austera* de Pere Coromines, *Els diàlegs* de Plató, *Xavier Monsalvatge: assaig per a una biografia sentimental*, de Carles Rahola. A l'espera de judici, les au-

174 RAHOLA, Carles. *Els Epistolaris de...*, op. cit., p. 300.

175 *Ibidem*

176 RAHOLA, Carles. «Impromptu», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 5.

177 TASIS MARCA, Rafael. «Dos llibres sobre una mateixa presó» a *La Publicitat* [Barcelona], a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 10.607 (19 d'octubre de 1938), p. 2.

Girona, circa 1935

Josep Puig Pujades
empresonat al Seminari,
arran dels Fets d'Octubre
de 1934.

APJPP

toritats li van atorgar el 24 d'abril de 1935 un règim de presó atenuada al·legant el seu precari estat de salut. Mentre que el polític es trobava al domicili familiar de Figueres, el Teatre Principal de la ciutat anunciava pel 26 de maig de 1935 l'estrena de l'obra SOS interpretada per la companyia de Mercè-Nicolau-Martori. Pocs dies després, coneixeria que la causa havia estat elevada al plenari i que les conclusions fiscals demanaven als processats «*penes de dotze a vint anys de reclusió*». ¹⁷⁸

El 23 de juliol de 1935, Puig Pujades ingressà novament a la presó de Girona coincidint amb l'aparició de *L'Horitzó*, un nou setmanari d'Esquerra a Barcelona en el qual col·laborà. Fou especialment significatiu un article que va escriure «*a les hores tènues, a les hores tristes, a les hores de persecució en què es desfermen les baixes passions de l'enemic*» en el qual apostava per la solidaritat amb els presos com a deure de civilitat envers aquells homes que sentien els mateixos ideals:

«*No pas solament amb l'ajut material, als qui ho necessiten, sinó encara més, atorgant-los-hi llur ajut moral, a ells i a llur família, assistint-los, anant a comprar als seus establiments, visitant-los i encoratjant-los a tothora i allí on siguin*». ¹⁷⁹

Mentre continuava reclòs com tot el govern català, els casals i centres catalanistes estaven clausurats, no es podien fer reunions públiques i la premsa era censurada, ressorgiren velles divergències polítiques. A la presó el president Companys va encarregar a Carles Pi i Sunyer, el destituït alcalde de Barcelona, la tasca de reestructurar el partit en un moment molt delicat. En aquesta tasca de reestructuració, Pi i Sunyer va pronunciar el desembre de 1935 una conferència a Figueres en què feia balanç de la situació d'ERC i recordava els empresonats. El mateix Puig Pujades redactà una carta on afirmava la seva:

«*Fe en els destins de la nostra pàtria i la meua confiança en els homes que dirigeixen l'Esquerra Republicana de Catalunya, la qual és penyora del recobriment de les nostres llibertats que ens arreballaren aquells partits, que no poden enorgullir-se sinó, d'haver substituït la República, entregant-la a les mans dels seus enemics*». ¹⁸⁰

A finals d'any, *L'Autonomista* va entrevistar l'escriptor des de la presó per tal que expliqués l'activitat literària que duia a terme i el posicionament davant les darreres estrenes teatrals. Assenyalava que havia escrit algunes comèdies —*SOS, Don Joan a la posta i L'avi i la néta*—, un sainet i una novel·la *Què cosa és amor*. En la mateixa entrevista anunciava que d'un moment a l'altre havia de publicar-se a El Nostre Teatre una de les seves comèdies *Quan s'ha perdut la fe...* i sentenciava:

«*Projectes... seguir treballant, tant si representen com no les meves comèdies, els empresaris barcelonins. Potser algun dia Déu Nostre Senyor els tocarà el cor. Per la meua part, estic —i ho he demostrat— conformet amb el que el destí em guardi*». ¹⁸¹

L'advocat figuerenc i diputat a Corts de la Lliga Catalana per Lleida, Lluís Massot Balaguer va encarregar-se de la defensa de Puig Pujades en el judici que començà a principis de gener de 1936. A l'inici del judici, l'advocat defensor protestà per la celebració del consell de guerra ja que hi havia pendent davant el Tribunal Suprem un recurs de cassació que al·legava qüestions de competència, la resolució del qual podia afectar directament la causa però que, finalment, es va desestimar.

La hipòtesi de l'advocat Massot consistia en demostrar que Puig Pujades «*no tenia cap relació com a co-*

178 «Últimes informacions», a *El Dia* [Manresa], núm. 1.542 (5 de juny de 1935), p. 4.

179 PUIG PUJADES, J. «La nostra solidaritat», a *L'Horitzó* [Barcelona], núm. 6 (7 de setembre de 1935), p. 1.

180 PUIG PUJADES. «Amics:» a «La conferència de Carles Pi i Sunyer», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 924 (21 de desembre de 1935), p. 2.

181 «Parla J. Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 923 (14 de desembre de 1935), p. 3. Reproduït de *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.729 (29 de novembre de 1935), p. 2.

Girona, circa 1935

Bona part dels principals
dirigents gironins
d'Esquerra empresonats
al Seminari, arran dels
Fets d'Octubre de 1934.

D'esquerra a dreta,
dempeus:

Josep Puig Pujades,
Pere Cerezo, x i x.

Assegut: Antoni Dot.

FJI

missari de la Generalitat amb les funcions d'ordre públic que eren desenvolupades per un altre comissari especial». ¹⁸² Malgrat l'argumentació i els nombrosos testimonis, el judici durà pocs dies i el tribunal es retirà a deliberar. El titular de *La Humanitat* de l'11 de gener era contundent: «Cadena perpètua per a Puig Pujades i Martí». ¹⁸³ Es feia pública «la sentència comdenant a reclusió perpètua al senyor Puig Pujades», juntament amb l'agent de la Generalitat Francesc Martín Embodes. ¹⁸⁴

La notícia de la condemna causà una «forta impressió per considerar-la exageradament rigorosa». ¹⁸⁵ De res havia servit el suport de la societat civil gironina però també d'un grup d'intel·lectuals francesos residents a Perpinyà que, a través de l'ambaixada espanyola a París, van fer arribar el setembre de 1935 el seu descontentament per la reclusió i en demanaven l'absolució pel delicat estat de salut. Segons el cònsol, Andrés Iglesias Velayos, els signants «a pesar de ser catalanes franceses y estar en relación continua con los intelectuales de Barcelona, nunca han hecho política catalanista, y su gesto no es debido a mira política alguna». ¹⁸⁶ Es tractava d'intel·lectuals estretament vinculats a les institucions culturals i socials franceses del Rosselló —Francesc Tresserra, Carles Grandó, Horaci Chauvet, François Francis i M. Montpellier— que havien adreçat

«Un missatge amb centenars de signatures demanant la llibertat de Puig Pujades al govern d'Espanya

182 «Informacio General», a *Diari de Girona* [Girona], núm. 6 (9 de gener de 1936), p. 2.

183 «Cadena perpètua per a Puig Pujades i Martí», a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 1.211 (11 de gener de 1936), p. 1.

184 «Últimes informacions. El Consell de Guerra pels fets de Girona», a *El Día* [Manresa], núm. 1.218 (10 de gener de 1934), p. 4; «Los sucesos del 6 de octubre. Se condena a cadena perpetua al poeta e historiador catalán don José Puig Pujadas», a *La Voz* [Madrid], núm. 4.681 (10 de gener de 1936), p. 3.

185 «El Consell de Guerra pels fets d'octubre a Girona», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 927 (11 de gener de 1936), p. 2.

186 AGA. Embajada de España en París. Expedientes de la República: Puig Pujades, Cónsul en Perpiñán. Años 1935. Sig. Caixa 54/11116.

per mitjà de l'ex-president de la República Mr. Doumergue que es cuidà de fer arribar la petició a les altes esferes governamentals. Llavors com sempre la farsa diplomàtica internacional ofegà el clam dels nostres governants rossellonesos, però el gest noble mereix el reconeixement de tots els empordanesos i de tots els catalans». ¹⁸⁷

Tot i aquests esforços, Puig Pujades fou un dels tres mil empresonats polítics que foren inculpats, detinguts i condemnats, i va esdevenir el «símbol de la injusta repressió subsegüent als fets del 6 d'octubre». ¹⁸⁸

Les eleccions de febrer de 1936: diputat a Corts

La repressió que es desencadenà arran de les revolucions d'Astúries i de Catalunya contra obrers, militants sindicals i organitzacions polítiques d'esquerra provocaren un fort malestar entre amplis sectors de l'opinió pública. Aquesta política repressiva, juntament amb la falta de solucions als problemes econòmics del país i la defensa sistemàtica dels interessos dels grups dominants, provocaren un progressiu descrèdit del govern.

La crisi dels darrers governs de dreta també afectats per l'escàndol de l'estraperlo —s'havien descobert casos de suborn en les altes esferes del poder— va accelerar la convocatòria d'eleccions generals pel 16 de febrer de 1936. Precisament, l'òrgan que finançava Puig Pujades, *Empordà Federal*, que havia deixat de sortir arran dels Fets d'Octubre entre el 29 de setembre de 1934 i el novembre de 1935, reaparegué coincidint gairebé cronològicament amb la dimissió del govern de Lerroux com a conseqüència de l'escàndol de corrupció de l'estraperlo.

187 «Els Jocs Florals del Rosselló esdevenen una diada d'homenatge al nostre Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 948 (30 de maig de 1936), p. 1-2.

188 PLA, Jordi i ROMERO, Alfons. «Josep Puig Pujades, polític i home de lletres», a AADD. *La II República, 60 anys després. Estudis sobre les comarques gironines*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics, 1991, p. 88.

La subscripció popular

El Front Popular català, després de la seva fundació, ha anat desenvolupant-se amb gran rapidesa. Els seus membres són ja més de 100.000. Els seus objectius són: la defensa dels interessos populars, la defensa dels drets dels treballadors, la defensa dels drets dels ciutadans, la defensa dels drets dels pobles, la defensa dels drets dels homes.

El Front Popular català, després de la seva fundació, ha anat desenvolupant-se amb gran rapidesa. Els seus membres són ja més de 100.000. Els seus objectius són: la defensa dels interessos populars, la defensa dels drets dels treballadors, la defensa dels drets dels ciutadans, la defensa dels drets dels pobles, la defensa dels drets dels homes.

La subscripció popular, en el nostre país, és una cosa nova. Els seus membres són ja més de 100.000. Els seus objectius són: la defensa dels interessos populars, la defensa dels drets dels treballadors, la defensa dels drets dels ciutadans, la defensa dels drets dels pobles, la defensa dels drets dels homes.

La subscripció popular, en el nostre país, és una cosa nova. Els seus membres són ja més de 100.000. Els seus objectius són: la defensa dels interessos populars, la defensa dels drets dels treballadors, la defensa dels drets dels ciutadans, la defensa dels drets dels pobles, la defensa dels drets dels homes.

**algun que fui
notre int
sacri tua, i
de totes muntres**

El Front Popular català, després de la seva fundació, ha anat desenvolupant-se amb gran rapidesa. Els seus membres són ja més de 100.000. Els seus objectius són: la defensa dels interessos populars, la defensa dels drets dels treballadors, la defensa dels drets dels ciutadans, la defensa dels drets dels pobles, la defensa dels drets dels homes.

**Front Popular
d'Esquerra de Catalunya**

Vingutels

El Front Popular català, després de la seva fundació, ha anat desenvolupant-se amb gran rapidesa. Els seus membres són ja més de 100.000. Els seus objectius són: la defensa dels interessos populars, la defensa dels drets dels treballadors, la defensa dels drets dels ciutadans, la defensa dels drets dels pobles, la defensa dels drets dels homes.

J. PUIG PUJADES.

figueres exemplar, convenient a realitat propèlta.
El votant vot, emportant-se, han d'actuar la.
Per dignitat civil, per responsabilitat i per justícia.

40.000 vots menys!

El Front Popular català, després de la seva fundació, ha anat desenvolupant-se amb gran rapidesa. Els seus membres són ja més de 100.000. Els seus objectius són: la defensa dels interessos populars, la defensa dels drets dels treballadors, la defensa dels drets dels ciutadans, la defensa dels drets dels pobles, la defensa dels drets dels homes.

El Front Popular català, després de la seva fundació, ha anat desenvolupant-se amb gran rapidesa. Els seus membres són ja més de 100.000. Els seus objectius són: la defensa dels interessos populars, la defensa dels drets dels treballadors, la defensa dels drets dels ciutadans, la defensa dels drets dels pobles, la defensa dels drets dels homes.

La Solidaritat trencada

El Front Popular català, després de la seva fundació, ha anat desenvolupant-se amb gran rapidesa. Els seus membres són ja més de 100.000. Els seus objectius són: la defensa dels interessos populars, la defensa dels drets dels treballadors, la defensa dels drets dels ciutadans, la defensa dels drets dels pobles, la defensa dels drets dels homes.

El Front Popular català, després de la seva fundació, ha anat desenvolupant-se amb gran rapidesa. Els seus membres són ja més de 100.000. Els seus objectius són: la defensa dels interessos populars, la defensa dels drets dels treballadors, la defensa dels drets dels ciutadans, la defensa dels drets dels pobles, la defensa dels drets dels homes.

El Front Popular català, després de la seva fundació, ha anat desenvolupant-se amb gran rapidesa. Els seus membres són ja més de 100.000. Els seus objectius són: la defensa dels interessos populars, la defensa dels drets dels treballadors, la defensa dels drets dels ciutadans, la defensa dels drets dels pobles, la defensa dels drets dels homes.

El Front Popular català, després de la seva fundació, ha anat desenvolupant-se amb gran rapidesa. Els seus membres són ja més de 100.000. Els seus objectius són: la defensa dels interessos populars, la defensa dels drets dels treballadors, la defensa dels drets dels ciutadans, la defensa dels drets dels pobles, la defensa dels drets dels homes.

El Front Popular català, després de la seva fundació, ha anat desenvolupant-se amb gran rapidesa. Els seus membres són ja més de 100.000. Els seus objectius són: la defensa dels interessos populars, la defensa dels drets dels treballadors, la defensa dels drets dels ciutadans, la defensa dels drets dels pobles, la defensa dels drets dels homes.

El Front Popular català, després de la seva fundació, ha anat desenvolupant-se amb gran rapidesa. Els seus membres són ja més de 100.000. Els seus objectius són: la defensa dels interessos populars, la defensa dels drets dels treballadors, la defensa dels drets dels ciutadans, la defensa dels drets dels pobles, la defensa dels drets dels homes.

Ciutadans temeris

El Front Popular català, després de la seva fundació, ha anat desenvolupant-se amb gran rapidesa. Els seus membres són ja més de 100.000. Els seus objectius són: la defensa dels interessos populars, la defensa dels drets dels treballadors, la defensa dels drets dels ciutadans, la defensa dels drets dels pobles, la defensa dels drets dels homes.

El Front Popular català, després de la seva fundació, ha anat desenvolupant-se amb gran rapidesa. Els seus membres són ja més de 100.000. Els seus objectius són: la defensa dels interessos populars, la defensa dels drets dels treballadors, la defensa dels drets dels ciutadans, la defensa dels drets dels pobles, la defensa dels drets dels homes.

El Front Popular català, després de la seva fundació, ha anat desenvolupant-se amb gran rapidesa. Els seus membres són ja més de 100.000. Els seus objectius són: la defensa dels interessos populars, la defensa dels drets dels treballadors, la defensa dels drets dels ciutadans, la defensa dels drets dels pobles, la defensa dels drets dels homes.

Cal legi Emportant-se

Figueres,
8 de febrer de 1936
Exemplar
d'Empordà Federal,
exhortant al vot al Front
d'Esquerra a les eleccions
de febrer de 1936 per tal
d'aconseguir l'alliberament
dels 30.000 presos pels
Fets d'Octubre de 1934.
BFC

El Front Popular català, després de la seva fundació, ha anat desenvolupant-se amb gran rapidesa. Els seus membres són ja més de 100.000. Els seus objectius són: la defensa dels interessos populars, la defensa dels drets dels treballadors, la defensa dels drets dels ciutadans, la defensa dels drets dels pobles, la defensa dels drets dels homes.

A l'Estat espanyol en un ambient polaritzat i tens, les forces progressistes s'uniren en el Front Popular, format per Izquierda Republicana, Unión Republicana, PSOE, PCE, Partido Sindicalista, POUM i UGT. Tot i que la CNT no participà directament en l'aliança electoral, els seus militants hi donaren suport. Per contrarestar el Front Popular, la dreta va presentar el Bloque Nacional, constituït per la CEDA, els monàrquics i els tradicionalistes.

A Catalunya es constituí el Front d'Esquerres que liderat per Esquerra Republicana de Catalunya agrupava totes les formacions esquerranes del país: Acció Catalana Republicana, Partit Republicà d'Esquerra, Unió Socialista de Catalunya, Partit Comunista de Catalunya, Partit Català Proletari, Partit Obrer d'Unificació Marxista, Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra i Unió de Rabassaires.

La forta polarització política motivà, encara que Puig Pujades continués a la presó, que el setmanari *Empordà Federal* es reorganitzés i s'utilitzés novament el periòdic com a plataforma política per fer balanç de la situació, llançar consignes a favor de la candidatura del Front d'Esquerres de Catalunya i cercar recursos econòmics per finançar aquestes campanyes. Així mateix, els promotors van reorganitzar la xarxa d'entitats que ERC havia construït a l'inici de la Segona República amb l'objectiu de mantenir la influència que havia exercit en el territori.

Tot i que Puig Pujades continuava empresonat, probablement, finançà bona part de la reaparició del projecte periodístic. Durant aquestes setmanes, el periòdic despleguà una activitat creixent en la difusió d'actes polítics programats davant la imminent convocatòria electoral. El primer d'aquests va consistir en l'esmentada conferència titulada «Un partit i el moment polític», pronunciada pel president del Comitè Executiu d'ERC, Carles Pi i Sunyer, que havia sortit de la presó. Els republicans catalanistes de Figueres articularen i consensuaren les seves accions amb la resta d'agrupacions comarcals d'ERC. El punt de trobada fou el centre de la Unió de Rabassaires de Girona, on es van reunir el 25 de gener de 1936 les agrupacions de Figueres, la Bisbal d'Empordà, Girona, Olot, Ripollès, Puigcerdà i Santa Coloma de Farners per consensuar les línies ge-

nerals de la campanya electoral. Aquestes directrius s'expressaren a través de la premsa afí amb tres temes centrals: l'afermament de la República, el restabliment de l'Estatut i l'amnistia per als presos polítics.

Els redactors del setmanari rebutjaven l'amenaça feixista i el fet que Espanya fos «una presó», en al·lusió als 30.000 presos polítics condemnats arran dels Fets d'Octubre. Aquesta qüestió fou especialment rellevant en la campanya en pro de l'alliberament de Puig Pujades, encapçalada pel setmanari *Empordà Federal*, que culminà amb un número previ a les eleccions el qual presentava una fotografia del polític empresonat i es proclamava la crida següent: «16 de febrer! Figue-rencs! Empordanesos! Dones liberals! Tots a la lluita! Per l'Amnistia!».

De nou, *Empordà Federal* publicà el 8 de febrer una altra fotografia amb aquesta cita «J. Puig Pujades, figuerenc exemplar, condemnat a reclusió perpètua. Els vostres vots, empordanesos, han d'alliberar-lo. Per la dignitat civil, per republicanisme i per justícia».¹⁸⁹ La inclusió del seu nom en la candidatura del Front d'Esquerres en les eleccions a Corts del 16 de febrer de 1936 era una estratègia perquè, en el cas de ser elegit, s'assegurava la sortida de la presó.

Malgrat que el triomf de la candidatura podia suposar l'alliberament de Puig Pujades i que hi hagués un consens generalitzat per aconseguir-ho, la dreta gironina alertava l'electorat del que podia suposar la victòria del Front d'Esquerres i criticava els membres que formaven part de la seva candidatura amb l'afirmació que havien causat una gran decepció perquè després de «la por i de cruentes lluites» havien presentat una candidatura «monstruosa» amb «burgesos i milionaris»:

«Cap Pi i Sunyer. Cap Xirau Palau. Cap Hurtado. Tot són coses autèntiques per a fer la revolució. Uns amb pessetes altres amb l'esperit destructiu [...] Els plats forts, ni cal dir-ho, són en Mascort i en Santaló, únics que coneixen el tinglado electoral i que preparen l'assegurament llur per a les minories. Ni Martí Esteve, ni

189 A *Empordà Federal* [Figueres], núm. 931 (8 de febrer de 1936), p. 3.

Figueres, 14 de febrer de 1936

Mítinq de la Federació Republicana Socialista de l'Empordà celebrat al Teatre Jardí, amb l'assistència de Carles Pi i Sunyer. Presideixen l'acte les imatges dels encara empresonats Lluís Companys i Josep Puig Pujades.

APJPP

Puig Pujades, ni el que finança l'elecció Casanelles, tenen cap probabilitat d'èxit. I és lamentable perquè si alguna cosa hi ha aprofitable d'aqueixa candidatura, és res. I entre el res, l'inocuitat del senyor Puig Pujades i del senyor Martí Esteve, empresonats que tenen la convicció que si algú els ha de treure del mal pas en que els col·locà l'Esquerra el 6 d'octubre, som nosaltres.»¹⁹⁰

El 18 de febrer es constituí novament l'Ajuntament de Figueres amb els regidors d'esquerres que havien estat destituïts arbitràriament entre el 12 d'octubre de 1934 i el 16 de febrer de 1936. En aquest moment, Puig Pujades feia gairebé un any i mig que era a la presó i, tenint en compte la impossibilitat d'assistir al plenari, envià una carta en què definia el govern d'aquests mesos com «un Govern municipal d'esquirols i pervinguts».¹⁹¹ Una qualificació que va desagradar a la minoria governant la qual no va assistir a la segona sessió extraordinària que se celebrà el mateix dia.

Dos dies després, el 20 de febrer, es va dur a terme l'escrutini. En l'àmbit estatal, hi hagué una participació molt alta, un 72% del cens, i el Front Popular guanyà les eleccions, de forma clara en les grans ciutats, les àrees industrials i les zones latifundistes d'Andalusia i Extremadura. Els resultats oficials proclamats el 20 de febrer mostraren la següent distribució d'escons: 257 diputats del Front Popular, 139 de dretes i 57 de centre.

A Catalunya el Front d'Esquerres guanyà a les cinc circumscripcions assolint 41 diputats enfront dels 13 del Front Català d'Ordre liderat per la Lliga que agrupava a la dreta catòlica, els tradicionalistes, els monàrquics i els republicans radicals lerrouxistes.

A Girona, a partir d'aquests resultats, es proclamaren diputats Josep Puig Pujades que obtingué el segon percentatge més elevat de vots, Miquel Santaló i

Josep Mascort, també d'Esquerra, Martí Esteve d'Acció Catalana, Joan Casanelles del PNRE i dos candidats de la Lliga, Joan Estelrich i Carles Badia. Al districte de Figueres, Puig Pujades guanyà a tots els municipis. La credencial, presentada al Congrés dels Diputats, assenyalava que el candidat havia obtingut 82.466 vots

«figurando entre los siete Candidatos que han obtenido mayor votación, todos los cuales han alcanzado más del cuarenta por ciento de los votos emitidos, sin que en el acto de referencia se hayan formulado protestas ni reclamaciones.»¹⁹²

La primera de les conseqüències del triomf del Front d'Esquerres fou la sortida de Puig Pujades del centre penitenciari de Girona, el mateix dia 20, amb presó atenuada per haver estat elegit diputat. Les actes escrutades per les Juntes del Cens van arribar el 28 de febrer 1936 al Congrés. En espera del nomenament, dimití a l'abril de regidor a l'Ajuntament de Figueres i mitjançant un decret del president de la Generalitat, fou nomenat el 3 de març de nou comissari delegat a la província de Girona i el 4 va prendre possessió del càrrec, però n'hagué de dimitir el 16 de març per assumir les responsabilitats de diputat a Corts.

Puig Pujades fou donat d'alta al Congrés dels Diputats el 27 de febrer de 1936 i el 7 d'abril va jurar el càrrec. Inicialment, fou elegit suplent a les comissions de comunicacions, transports i obres públiques, guerra, pensions i al Tribunal de Comptes, encara que no hem localitzat intervencions en cap d'elles.¹⁹³ En aquest moment, Puig Pujades mantingué la disciplina de vot del partit, la seva fe amb els principis de Pi i Margall i distingia entre l'ideari republicà de la dreta i de l'esquerra:

«Parla del republicanisme d'esquerra i el de dreta, i diu que el republicanisme mirat cap a la dreta és un canvi de façana. Nosaltres volem un retorn cap aquells

190 «La setmana política», a *Diari de Girona* [Girona], núm. 30 (6 de febrer de 1936), p. 1.

191 «Els consellers de l'Ajuntament popular de Figueres, en prendre possessió dels seus càrrecs, dels quals n'havien estat desposseïts per la força i l'arbitrarietat, prengueren els següents acords», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 934 (22 de febrer de 1936), p. 4.

192 ACD. Sección documentación electoral. Lligall 141. Expediente 19.

193 ACD. *Índice de los Diarios de Sesiones*. Legislativo 1936, p. 266.

EMPORDÀ FEDERAL

PREU DE SUBSCRIPCIÓ
Figures 250 pessetes al mes
Eure 250

CONSTITUCIÓ NÚM. 1

1936-1937

ANY XX

DIJOURS DE LA VINDRE DUE, 1936

EDICIÓ DE LA VINDRE DUE, 1936

**Tots els catalans, tots els republicans, totes les dones lliures,
votaran pel Front d'Esquerres amb aquests mots al cor i als llavis:
CATALUNYA! REPÚBLICA! AMNISTIA!**

FRONT D'ESQUERRES DE CATALUNYA

Al poble de les comarques gironines:

El Front d'Esquerres de Catalunya és el resultat de la unió de tots els partits i organitzacions republicanes i democràtiques que, amb el mateix objectiu, treballen per la realització de la República i la llibertat.

El Front d'Esquerres de Catalunya és el resultat de la unió de tots els partits i organitzacions republicanes i democràtiques que, amb el mateix objectiu, treballen per la realització de la República i la llibertat.

El Front d'Esquerres de Catalunya és el resultat de la unió de tots els partits i organitzacions republicanes i democràtiques que, amb el mateix objectiu, treballen per la realització de la República i la llibertat.

El Front d'Esquerres de Catalunya és el resultat de la unió de tots els partits i organitzacions republicanes i democràtiques que, amb el mateix objectiu, treballen per la realització de la República i la llibertat.

- Per tot ample emissió de amonestacions pel·lones i canals
- Per la vigència plena de la Constitució i la promulgació de les lleis republicanes per arribar
- Per l'establiment de la llibertat
- Per la realització de la llibertat de les institucions de la legislació republicana

El Front d'Esquerres de Catalunya és el resultat de la unió de tots els partits i organitzacions republicanes i democràtiques que, amb el mateix objectiu, treballen per la realització de la República i la llibertat.

El Front d'Esquerres de Catalunya és el resultat de la unió de tots els partits i organitzacions republicanes i democràtiques que, amb el mateix objectiu, treballen per la realització de la República i la llibertat.

¡Voteu el Front d'Esquerres de Catalunya!

Front d'Esquerres de Catalunya
Marti Esteve i Guau — Miquel Santaló i Parvovell — Josep Puig i Pujades — Josep Masferrer i Ribot — Joan Casanelles i Ibars

Candidatura del FRONT D'ESQUERRES (Circumscripció de Girona)

Marti Esteve i Guau

Acció Catalana Republicana

Josep Puig i Pujades

Esquerra Republicana

Miquel Santaló i Parvovell

Esquerra Republicana

Josep Masferrer i Ribot

Esquerra Republicana

Joan Casanelles i Ibars

Partit Nacionalista d'Esquerra

PROPAQUEU-LA! VOTEU-LA! FEU-LA TRIOMFAR!

Figueres,
15 de febrer de 1936
Exemplar
d'Empordà Federal,
amb propaganda
de la candidatura
del Front d'Esquerres
a les eleccions
de febrer de 1936.
CJF

*temps de Pi i Margall, aquella República Federal que el dia 6 d'octubre vàrem proclamar i que tornarem a proclamar si és necessari».*¹⁹⁴

L'11 de maig de 1936 Puig Pujades assistí com a diputat a Corts al nomenament de Manuel Azaña, —a qui havia definit com «*un amic de Catalunya, l'home comprensiu de les seves ànsies plasmades en l'Estatut que ell defensa...*»— com a nou president de la República. En va escriure una crònica entusiasta:

*«Difícilment oblidarem la noble austeritat de la cerimònia que impressiona per la seva simplicitat democràtica. Això és la República. Ordre i serietat que no exclou l'entusiasme: l'entusiasme d'aquella ovació, unànime, absoluta, abassegadora, que es féu a Don Manuel Azaña en ésser proclamat President de la República Espanyola.»*¹⁹⁵

Dos mesos després de l'alliberament, l'abril de 1936, *Empordà Federal* celebrà el 25è aniversari amb un número extraordinari on es lloava la figura de Puig Pujades. Els elogis arribaren dels companys de Figueres i de personalitats del catalanisme republicà: Pere Cerezo, Ramon Noguer Comet, August Pi i Sunyer, Carles Pi i Sunyer, Carles Rahola... que el definiren com el símbol i la guia de la República i l'autonomia a l'Empordà:

*«Un nom que és símbol i concreció de tota una època de lluita i de sacrifici, un nom que constitueix l'exponent més acusat del republicanisme empordanès, un nom que ha estat ànima, esperit, flama encesa dels ideals federalistes.»*¹⁹⁶

En l'extraordinari abundaven els adjectius qualificatius a la trajectòria política i literària de Puig Pujades.

des. Un jove Alexandre Deulofeu el definia com «*més que un amic, un pare espiritual*», i l'anomenava «*mece-nes empordanès*» a propòsit del seu mecenatge cultural i, probablement, el finançament de bona part d'*Empordà Federal* i de l'estructura del partit.¹⁹⁷ Per la seva banda, Ramon Noguer Comet el qualificà de «*virus bonus*» i «*gran patriota*», i va escriure que «*ell és doncs avui —bé pot dir-se— l'home tipus de la nostra terra*».¹⁹⁸ D'aquests articles se'n desprèn, doncs, que la figura de Puig Pujades i *Empordà Federal* s'identificaven com una única cosa, talment com si es tractés del cervell programàtic del periòdic:

*«Per Empordà Federal avui és el dia de Puig Pujades. Millor dit, per Empordà Federal avui és el dia d'Empordà Federal, perquè un i altre són la mateixa cosa. L'un és l'expressió, el concepte, el verb; l'altre la llum, el guiatge, l'home. Per això, en aquest vint-i-cinquè aniversari de l'un havia de coincidir l'homenatge de l'altre.»*¹⁹⁹

194 «Ahir, a Vilahur. L'homenatge a Miquel Santaló», a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.835 (6 d'abril de 1936), p. 1.

195 PUIG PUJADES, J. «Amunt els cors», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 946 (16 de maig de 1936), p. 4.

196 «Josep Puig Pujades i el 25è aniversari de Empordà Federal 1911-1936», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 1.

197 DEULOFEU, Alexandre. «Josep Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 4.

198 NOGUER COMET, R. «Empordanès representatiu», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 2.

199 PORTELL, A. «Doble homenatge», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 8.

Figueres, 3 de febrer de 1938

Bombardeig de l'aviació feixista italiana.

CHCC

Ales negres sobre Figueres

1936-1939

4

L'esclat del conflicte

Un alçament militar a Melilla, encapçalat pel general Francisco Franco contra el govern legítim de la República, es va estendre el 18 de juliol de 1936 per tot l'Estat espanyol. El fracàs parcial del cop d'estat provocà l'inici d'una Guerra Civil que fracturà el país i que s'allargà durant més de 30 mesos.

A la zona republicana i, especialment a Catalunya, en els primers dies de la guerra, els escamots de milicians constituïts en comitès del nou poder revolucionari foren els que van controlar la situació al marge de les autoritats civils i governatives. Els membres d'Esquerra Republicana de Catalunya eren acusats de facciosos quan s'oposaven a les demandes del comitè, els de dretes foren titllats d'estar amb connivència amb els insurrectes i es revifà l'onada d'hostilitat contra el clergat i els militars. En aquell moment, el vertader govern de Catalunya era el Comitè Central de Milícies Antifeixistes, que intentà coordinar tots els comitès locals. L'acció de l'Ajuntament de Figueres va quedar desbordada i en pocs dies els elements extremistes van aconseguir fer-se amb el control de la situació.

L'escenari polític que comportà aquesta nova realitat a Figueres i a l'Empordà impossibilità la iniciativa política dels homes de la FRSE. Puig Pujades sense gairebé temps per desenvolupar el càrrec de diputat a Corts, es trobà en una posició secundària que l'acabà marginant malgrat el lideratge polític anterior. Els resultats electorals no es corresponien amb una nova situació que era impossible controlar i amb la qual Puig Pujades se sentia desbordat. Ho recordava Agustí Cabruja amb aquests termes:

«Sembla que encara sento la seva veu, a través del telèfon, implorant, a les nostres autoritats, des de Figueres, auxili en nom d'un ordre i un respecte que ja no existia... (Havia arribat a l'Empordà, una allau de gent forastera àvida de guerra i de sang).

Davant d'aquella invasió, i de la seva impotència, l'home es desfeia en clams i en llàgrimes... "Amb aquest Empordà, amb aquest cel tan clar i tan pur, com és pos-

Perpinyà, 11 de novembre de 1937

Desfilada en commemoració de l'armistici de la Primera Guerra Mundial, a l'esplanada del Palau dels Reis de Mallorca, amb la presència de Josep Puig Pujades com a cònsol de la República.

A. CHAUVIN / APJPP

sible que el cor dels homes hi floreixi l'odi i la venjança".²⁰⁰

També el retrobem fugaçment en aparicions públiques en què va compartir protagonisme amb d'altres forces polítiques ascendents: participà en un míting al Teatre El Jardí de Figueres presidit per Estrada on també van intervenir Pere Gibert (PSUC), Pere Bellostes (POUM), Antoni Orts (CNT), Joan Carreres (Federació Local de Sindicats Obrers), Àngel Pinardell (FAI) i un representant de la UGT. Tots coincidien en defensar-se de «l'anorreament del feixisme» i en lluitar pel «triomf de la República, font de tota justícia social».²⁰¹ La ressenya que en va escriure *La Vanguardia* assenyalava encara el paper destacat de Josep Puig Pujades en un acte en què «el amplio salón resultó insuficiente para el numeroso público que a él asistió, y a tal fin fueron instalados altavoces en dicho acto».²⁰²

Pocs dies després, Puig Pujades proposà que es fonguessin les campanes de les esglésies de Figueres perquè s'aixequessin monuments «a la memòria dels perseguits per totes les tiranies, a la memòria de les víctimes de totes les repressions [...] bronze d'aquelles campanes que foren els canons del feixisme clerical».²⁰³ El polític plantejava seguir el mateix model de les ciutats de Londres i París que havien aixecat una columna de bronze a partir dels canons conquerits a Trafalgar Square i a la Place Vendôme, respectivament, com a resultat de diverses victòries:

«Aixequem-lo també el nostre monument que sintetitzarà el triomf de l'esperit contra les baixes passions de les oligarquies i dictadures. Amb el bronze de les

campanes de les esglésies que foren, bastim el nostre record a les víctimes de la reacció que patiren i caigueren per a salvar la llibertat.»²⁰⁴

La situació a Figueres no deuria ser fàcil i Puig Pujades decidí fer-se valer de les seves influències per donar un gir a la seva activitat política.

Cònsol a Perpinyà (1936-1937)

Els contactes dels republicans federals gironins i, especialment, del qui havia estat ministre de Comunicacions, Miquel Santaló, foren claus pel nomenament de Puig Pujades com a cònsol espanyol a Perpinyà. El diari *ABC* de Madrid assegurava el 27 d'octubre que s'havia reunit amb Santaló i el president de la República, Manuel Azaña, que es trobava a Barcelona. L'endemà fou *La Vanguardia* que n'escrivia la ressenya però afegia que, aquell mateix dia, el president Companys els havia rebut també juntament amb el subsecretari de cultura, Josep Irla.

La documentació del Ministeri d'Afers Exteriors del govern espanyol a Madrid ha estat clau per localitzar el nomenament del 31 d'octubre pel qual Julio Álvarez del Vayo publicà que Puig Pujades seria nomenat «secretario de primera clase» amb caràcter interí i destinat «al Consulado de la Nación en Perpiñán, en la vacante producida por el traslado de don Andrés Iglesias y Velayos».²⁰⁵ En el mateix decret, s'assenyalava que el salari seria de dotze mil pessetes anuals i nou mil més destinades a despeses de representació, quantitats assignades en el pressupost. A més, s'hi afegia que la durada del càrrec no podia excedir un any.

Tot i aquest nomenament de finals d'octubre, la comunicació verbal no es produí fins al 2 de novembre després d'una conversa telefònica entre l'ambaixador d'Espanya a París, Luis Araquistáin, i l'alcaldia de Figueres. Araquistáin ordenà que Puig Pujades prengués possessió del càrrec tan ràpidament com fos possible

204 *Ibidem*

205 AMAE. Expediente diplomático José Puig Pujadas. Signatura PG 0187. Expedient P315.

200 A.C. «J. Puig Pujades», a *La Humanitat* [Mèxic], núm. 17 (abril-maig de 1949), p. 2. Vegeu també: CABRUJA I AUGUET, *Agustí. Homes de...*, op. cit., p. 196.

201 «Noticiari», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 957 (15 d'agost de 1936), p. 5.

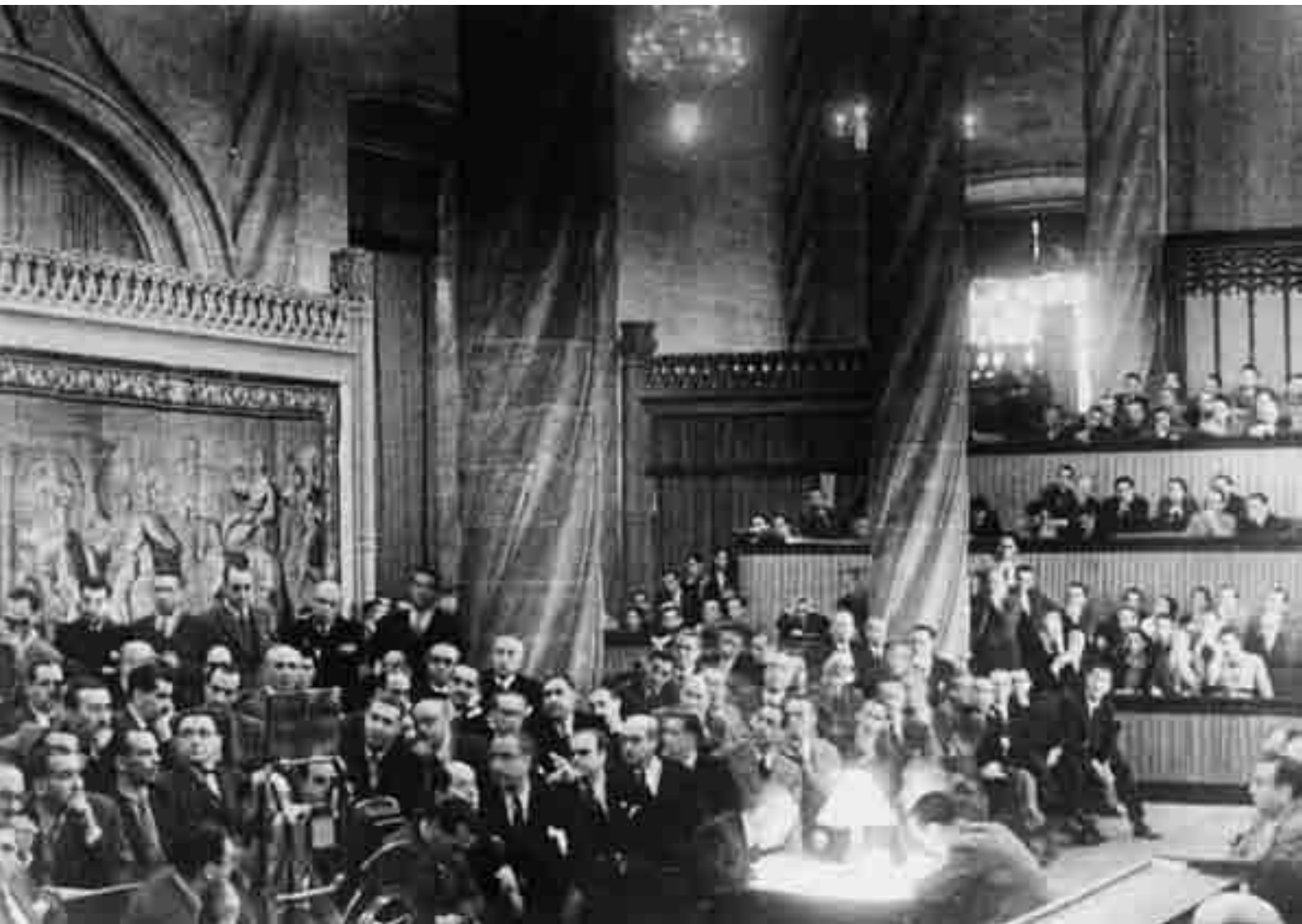
202 «Implantación de la jornada de 40 horas. Las colonias escolares. Noticias diversas», a *La Vanguardia* [Barcelona], núm. 22.592 (11 d'agost de 1936), p. 8.

203 PUIG PUJADES, J. «Donen una nova vida a les campanes mudes», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 958 (22 d'agost de 1936), p. 2.

València, 1 d'octubre de 1937

Reunió de les Corts republicanes a la Llotja de la Seda, durant el període en què València fou la capital de la República. Josep Puig Pujades hi apareix, mig ocult en primer terme.

CEF

i substituís Andrés Iglesias Velayos, probablement, per la seva presumpta afiliació profeixista. El govern republicà havia rebut algunes informacions que denunciaven que el cònsol sortint simpatitzava amb l'aixecament militar. Les sospites deurién ser fonamentades perquè Iglesias Velayos es resistí a deixar el càrrec durant setmanes tot i les gestions realitzades pel mateix Puig Pujades que el 3 de novembre es presentà al consolat però es trobà l'edifici tancat; el 4 de novembre fou rebut «cortesmente» però el cònsol sortint li exigí mostrar la credencial del nomenament que encara no tenia i li assegurà que només acataria el relleu si rebia la notificació del Ministeri d'Estat, perquè no donava validesa a l'ordre de l'ambaixada de París. Les gestions de Puig Pujades per assumir el càrrec s'intensificaren en les setmanes següents, primer, amb la sol·licitud de la credencial a l'ambaixada de París, al ministre d'Estat a Madrid i, tot seguit, al ministre del govern de la República sense cartera, Jaume Aiguader.

Mentrestant, l'ambaixador espanyol a París, Luis Araquistáin, comunicà telegràficament el 12 de novembre el nomenament de Puig Pujades però Iglesias Velayos continuava mantenint que l'esmentada notificació no tenia suficient validesa. Durant aquells dies, Puig Pujades demanà al president del Centre Espanyol, Rufino Iruretagoyena i al delegat de la Junta de Relacions Culturals del Ministeri d'Estat i professor d'espanyol a Perpinyà, Agustín Sala, que s'encarreguessin de defensar els interessos de la colònia espanyola com a contrapunt a la gestió del consolat, clarament pròxim als sectors de dreta que havien afavorit l'aixecament militar.

La situació empitjorà quan un grup d'elements de la FAI pressionaren a Iglesias Velayos perquè els entregués el consolat. Aquest no només s'hi negà sinó que apel·là a la força policial. Mentrestant, Puig Pujades rebia el 18 de novembre un telegrama de l'ambaixador d'Espanya a París en el qual confirmava el nomenament i afirmava que s'havien realitzat gestions «*cerca autoridades francesas para allanar dificultades su toma posesión sirvase incorporarse urgentemente Consulado Perpignan*».²⁰⁶

Malgrat les directrius del govern espanyol, el diari francès *L'Indépendant* es posicionà a favor d'Iglesias Velayos en un extens article el 18 de novembre en què explicava el complex i accidentat traspàs de poders. Segons el periòdic,

*«À l'heure actuelle, aucun consul d'Espagne en France ne peut être changé si le Conseil des Ministres de Valence ne l'a décidé, si le ministre des Affaires Etrangères espagnol n'a pas informé de cette modification son collègue français et si le président de la République Française n'a pas retiré l'exequatur».*²⁰⁷

1937

Retrat de Josep Puig Pujades
en la seva etapa de cònsol a Perpinyà.

A. CHAUVIN / APJPP

1937

Signatura de Josep Puig Pujades

206 AMAE. Expediente diplomático José Puig Pujadas. Signatura PG0187. Expedient P315.

207 «L'affaire du Consulat d'Espagne à Perpignan», a *L'Indépendant* [Perpinyà], núm. 323 (18 de novembre de 1936), p. 1.

Lió, 1938

Josep Puig Pujades, cònsol de la República a Lió, amb un assistent.

APJPP

La informació especificava que el cònsol sortint era un funcionari del govern espanyol, justificava que no volgués deixar el càrrec i afirmava implícitament que la destitució era una estratègia de la Generalitat de Catalunya i de la FAI per fer-se amb el control del consolat.

El mateix dia que es publicava aquesta notícia, el cònsol sortint admeté haver rebut la notificació que el destituïa però assegurava que no tenia coneixement de la del successor i, per tant, de nou es negà a deixar el càrrec, motiu pel qual el prefecte dels Pirineus Orientals, a requeriment també d'Iruretagoyena, va decidir intervenir directament en el conflicte. En un principi, Iglesias Velayos amenaçà amb l'entrega dels seus poders al cònsol d'Itàlia però, finalment, els facilità al de Portvendres, el qual, al seu torn, en va donar possessió el 20 de novembre a Josep Puig Pujades.

A la presa de possessió del càrrec hi van assistir Iruretagoyena, Sala i el col·laborador del nou cònsol i canceller, l'advocat Joaquim Camps i Arboix qui havia estat alcalde de Girona entre 1934 i 1936. La premsa local es va fer ressò del nomenament i va destacar la popularitat de Puig Pujades com a escriptor: *«très connu dans les milieux littéraires roussillonnais»*.²⁰⁸

De fet, el conflicte que s'havia produït entre Puig Pujades i Iglesias Velayos no era personalista sinó que, per alguns historiadors, en el rerefons hi havia la rivalitat entre el govern republicà de València i la Generalitat de Catalunya. Segons María E. Gómez, la substitució del cònsol formava part d'una campanya més ambiciosa per part del govern català, que pretenia col·locar els seus representants en llocs rellevants de la política exterior, especialment la francesa. En aquest sentit, Gómez assegura que *«para lograr este reconocimiento, detrás del cual veían las autoridades catalanas una aceptación tácita de la independencia de Cataluña, se empleó la táctica del nombramiento de catalanistas reconocidos para el desempeño del puesto de cónsul en las localidades francesas más cercanas a la frontera española, siendo irrelevante que estas designaciones se llevaran a cabo utilizando medios califi-*

cados como poco ajustados a Derecho».²⁰⁹ Per Gómez, *«los integrantes de la Generalitat creyeron que si las autoridades galas aceptaban de facto los nombramientos de los cónsules catalanistas, tácitamente admitirían también la independencia y podría solicitarse por tanto el reconocimiento de la república catalana»*.²¹⁰

En tot cas, considerem que més enllà de les rivalitats entre els diferents governs de la República, la disputa se circumscribia també en les àrees d'influència que volien assolir el bàndol nacional i el republicà a l'estranger, respectivament. Les sospites que el cònsol sortint, Iglesias Velayos, mostrés simpaties per Franco feien témer a les autoritats republicanes la pèrdua d'influència al sud-est de França.

Quan Puig Pujades accedí al consolat, constatà el presumpte divorci que existia entre l'organisme oficial i la colònia espanyola que, segons afirmava, presentava *«unas características opuestas a las tendencias derechistas»*.²¹¹ El polític considerava que durant el mandat de l'anterior cònsol:

*«Se sentía, moral y físicamente, alejada y en pugna con la situación consular, por ser esta más que ostensiblemente afecta a los elementos facciosos, deliberadamente subordinada a las orientaciones de su política. El desplante era la norma al uso en el trato que se daba en Cancillería, hasta con los ciudadanos que reclamaban los simples servicios habituales.»*²¹²

A causa d'aquest malestar, es proposà refer els vincles entre la institució i la colònia espanyola amb una clara voluntat de dotar de prestigi la gestió del consolat. Malgrat aquest interès, ni la premsa francesa ni alguns grups opositors li posaren fàcil. Els periò-

209 GÓMEZ ROJO, María E. «El Consulado español en Perpignan durante los siglos XIX y XX (1a parte)», a *Revista europea de derecho de la navegación marítima y aeronáutica* [Barcelona], núm. 14 (1998), p. 1970. L'autora de l'article es remet al diari *L'Indépendant* de Perpinyà amb data del 18 de novembre de 1936.

210 *Ibidem*

211 AMAE. Expediente diplomático José Puig Pujadas. Signatura PG 0187. Expedient P315.

212 *Ibidem*

208 «Au Consulat d'Espagne», a *L'Indépendant* [Perpinyà], núm. 326 (21 de novembre de 1936), p. 4.

Montserrat, 1 de febrer de 1938

El dirigent d'Esquerra Miquel Santaló intervé en una sessió de les Corts republicanes celebrada a l'abadia de Montserrat. Al costat de Santaló, apareix Lluís Nicolau d'Olwer i rere seu, Josep Puig Pujades.

JOSEP MARIA SAGARRA I PLANA / ANC - FONS JOSEP MARIA SAGARRA I PLANA

dics *L'Eclair* de Montpeller i el setmanari *Flamme du Midi* de Perpinyà encapçalaren una «feroz y persistente campaña, política y personal» i, alhora, van difondre «procacidades clandestinas esparcidas por medio de anónimos y maledicencia irresponsable». ²¹³ D'altres, com *Empordà Federal* elogiaren aquesta nova responsabilitat i es feren ressò dels seus propòsits:

«Jo sóc aquí, va dir, per a fer la guerra... No interpreteu malament aquesta frase. Car ella significa que la meua acció moral té per objecte aconseguir el nombre més considerable d'adeptes a la nostra justa causa. [...] En aquestes hores que Espanya necessita l'ajut de tots els seus amics. Fer la guerra, he dit, si, amb les armes de l'entusiasme, de la raó i de la propaganda en defensa de la dignitat d'Espanya. A la nostra creuada per la defensa de la democràcia deuen aportar-hi el seu concurs, tots els pobles liberals del món, per quan el destí d'Espanya és el destí d'Europa.» ²¹⁴

L'Eclair de Montpeller fou molt crític amb Puig Pujades i titulà un article «Le mauvais quart d'heure. Le mauvais consul» com a contrarèplica a l'entrevista que François Francis havia publicat a *L'Indépendant*. Aquell diari considerava que el polític era

«À Perpignan l'agent de Moscou et de la Fédération Anarchiste Ibérique qui veut faire du catalanisme et de la défunte république de Barcelone le véhicule le plus redoutable du communisme». ²¹⁵

213 APJPP. Retalls de premsa. No hi consta ni la data ni la pàgina.

214 FRANCIS, François. «Al Consolat d'Espanya a Perpinyà. Un quart d'hora amb Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 973 (5 de desembre de 1936), p. 3; Vegeu també FRANÇOIS-FRANCIS. «Au Consulat d'Espagne. Un quart d'heure avec M. Puig-Pujades», a *L'Indépendant* [Perpinyà], núm. 327 (22 de novembre de 1936), p. 4; RESPAUT, Pierre. «Le mauvais quart d'heure. Le mauvais consul», a *L'Eclair* [Montpeller], núm. 21.557 (26 de novembre de 1936).

215 RESPAUT, Pierre. «Le mauvais quart d'heure. Le mauvais consul», a *L'Eclair* [Montpeller], núm. 21. 557 (26 de novembre de 1936). Vegeu: CEF. Retalls de premsa. Tot i que s'ha pogut llegir l'article, no s'ha localitzat l'exemplar a la MCEZ perquè la col·lecció és incompleta.

L'article atemoria sobre les maneres anarquistes — col·lectivització de les empreses, tancament de les esglésies, persecució del clergat, entre altres— i demanava l'expulsió de tot allò que suposés revolució i desordre, especialment del nou cònsol, a qui acusaven de roig:

«Nous en voyons de fameux spécimens de cette armée du peuple espagnol à Perpignan dans ces troupes d'esclaves sans feu ni lieu, que les maquignons du Frente Popular vont ramasser dans les bas-fonds des grandes villes pour les pousser à la boucherie marxiste.

Le consulat d'Espagne à Perpignan devient le centre de ce marché dégradant. Il devient aussi le centre du trafic des armes et de la propagande anarcho-communiste». ²¹⁶

De fet, la relació amb *L'Indépendant* fou dolenta perquè, segons assegurin algunes fonts, el govern republicà se'n desinteressà. Agustí Cabruja exposava que una de les prioritats de Puig Pujades com a cònsol fou obrir subscripcions populars entre «els obrers rosellonesos i els homes d'idees, i fer adeptes a la nostra causa». ²¹⁷ A partir d'aquest propòsit, el cònsol es va posar en contacte amb l'amic Brousse, propietari i director del diari, preparà un report de l'entrevista i l'envià directament a Madrid en espera de les indicacions del govern. Segons Cabruja, però,

«Passen els dies, les setmanes, un mes, dos mesos, i el senyor Negrín no contesta, no es pren la molèstia de contestar. Hom torna a insistir-hi fent remarcar, una vegada més, la necessitat, la urgència, l'eficàcia de tenir un periòdic com *L'Indépendant* al servei de les institucions republicanes. En vista que el govern Negrín no es decideix, que no es digna ni tan sols a contestar, M. Brousse acaba per acceptar l'oferta que en repetides i insistents ocasions se li havia fet des del govern franquista. El resultat, les conseqüències, no cal pas que les expliqui, perquè tots, qui més qui menys, en conservem alguna puntada de peu o alguna fuetada, de la

216 *Ibidem*

217 CABRUJA I AUGUET, Agustí. *Homes de...*, op. cit., p. 197.

Riu Roine, juliol de 1938

Josep Puig Pujades, la seva muller Adela Carbona i altres familiars i amics en un dia d'esbarjo a la vora del riu Roine, entre Viena del Delfinat i Valença.

APJPP

*propaganda anti-rouge d'aquell periòdic de tan trista memòria».*²¹⁸

Una de les prioritats de Puig Pujades al capdavant del consolat fou la vigilància i el control dels elements feixistes que operaven a Perpinyà. Des del consolat es feia un seguiment exhaustiu que permetia conèixer els noms dels responsables i els mitjans «*de acción y maquinación*» amb què operaven.²¹⁹ Aquests elements havien estat denunciats reiteradament tant de forma verbal com per escrit a les autoritats franceses. Malgrat aquestes tasques, lamentava que no s'hagués aplicat encara el règim d'internament a aquells que havien vulnerat les lleis de la bona hospitalitat en territori francès i, per contra, assegurava que s'havia intervingut per evitar mesures d'excepció a aquelles persones que tenien antecedents antifeixistes amb el pretext de dedicar-se a activitats a favor de l'acció del Front Popular.

Tot i aquestes prevencions, entre la nit del dissabte 7 de març i la matinada del 8 de març de 1937, es produí un atemptat contra el consolat de Perpinyà. Algú havia col·locat «*una bomba explosiva amb aparell de relloteria i pila elèctrica, al jardí del consolat, prop de les oficines*».²²⁰ El conserge del consolat i marit de la seva neboda, Ramon Nugué Vilarasau, havia aconseguit la «*serenitat i sang freda*» per tallar «*els fils elèctrics*» i evitar que l'atemptat tingués majors conseqüències.²²¹

L'Eclair de Montpellier i *Flamme du Midi* de Perpinyà van afirmar que es tractava d'un «*autoatemptat*» perpetrat pels mateixos membres del consolat. Per contra, Puig Pujades assegurava en declaracions a *L'Indépendant* de Perpinyà que havia descartat atribuir-lo als elements de l'extrema esquerra espanyola i considerava que tant el Front Popular espanyol com els membres de la FAI i de la CNT havien mostrat simpaties pel consolat. No obstant, plantejava que

«*Aquests actes són la finalitat, el punt culminant d'una campanya dels elements de dreta que, poc agraïts a l'hospitalitat que el vostre generós país els atorga, intenten presentar el Rosselló com si s'hi visqués sota l'imperi del terror*»

i constatava que la frustració de l'atemptat significava el

«*Fracàs de la propaganda portada a terme per tota l'Europa per a fer creure que Perpinyà era la capital de la República Comunista del Migdia. D'això que se'n diu una filfa tothom se n'ha rigut*».²²²

L'atemptat havia mostrat la doble necessitat d'estrènyer els vincles entre els diversos elements de la causa republicana i de controlar els grups feixistes que operaven a Perpinyà. Amb aquest objectiu, Puig Pujades impulsà l'abril de 1937 alguns projectes que fomentessin aquests vincles, els quals es van concretar en: primer, la creació d'una entitat titulada Amigos de España en què francesos i espanyols col·laboressin estretament i actuessin per prestigiar el país amb la voluntat de fomentar «*sus cosas genuinas, propagaran su conocimiento, estableciera o facilitara relaciones de intercambio, aunara esfuerzos dispersos, hasta crear nexos que permitieran vinculos de relación económica*».²²³ I, en segon lloc, «*controlar*» —utilitza aquest terme— per referir-se als esdeveniments que succeïen a Espanya i s'explicaven a través de «*l'important*» diari francès *L'Indépendant*. A canvi d'aquest cert control, assegurava, que es podia publicar en el mateix establiment tipogràfic on s'editava el diari, un setmanari titulat *Amigos de España*, portaveu del Front Popular però òrgan, per exemple, del grup Amigos de España, escrit en llengua castellana i catalana. El projecte requeria una subvenció fixa i garantida mentre que el setmanari es consolidés i tingués autonomia pròpia.

218 CABRUJA I AUGUET, Agustí. *Homes de...*, op. cit., p. 197.

219 *Ibidem*

220 «Una bomba al Consolat d'Espanya a Perpinyà», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 987 (12 de març de 1937), p. 2.

221 *Ibidem*

222 *Ibidem*

223 AMAE. Expediente diplomático Josep Puig Pujadas. PG0187. Expedient P315.

Mont-Dore, agost de 1938

Josep Puig Pujades
en barnús, al balneari
on ingressà per tractar-se
uns problemes de salut.

APJPP

Sembla, però, que aquest projecte no va acabar reeixint o, almenys, no s'ha localitzat cap documentació que en confirmi l'aparició. Així mateix, al llarg de 1937 s'hagué de defensar d'unes altres acusacions contra la seva gestió i honorabilitat. L'acusaren d'absentar-se de forma habitual de les responsabilitats al capdavant del consolat. La denúncia, formulada per un representant de la República de Mèxic, no va prosperar però Puig Pujades se'n va haver de defensar:

*«Las ausencias mías de la Misión han sido en horas inhábiles de Cancillería, obligado por atenciones ineludibles y aprovechando la extraordinaria proximidad entre Perpignan y Figueres, ciudad de mi antigua residencia, ausencia que me permitía compaginar y atender la función consular».*²²⁴

L'*Eclair* de Montpeller també s'hi referí el març de 1937 amb un títol significatiu «On fait la noce au consulat», en el qual es qüestionava on passava el temps. Els arguments que Puig Pujades esgrimí davant els seus superiors es basaren en què el personal del consolat estava treballant d'una manera extraordinària, fins i tot, en jornades festives i que la bona gestió al capdavant de la institució era innegable:

*«Mis antiguos desvelos en servicio de la causa republicana, a la cual he consagrado mi vida interna, como es público y notorio, aun a trueque en ciertas ocasiones de un holocausto en aras del deber, creo que constituyen garantías del celo que he de poner en el ejercicio de la alta misión confiada, para mejor prestigiar y servir a España.»*²²⁵

Qüestionada l'actuació de Puig Pujades com a cònsol, el seu cunyat i degà de la Facultat de Farmàcia de la Universitat Autònoma de Barcelona, Josep Deulofeu, havia escrit el 15 de juliol de 1937 al seu amic José Giral que exercia de ministre. En la carta, Deulofeu lamentava la possible «separación» del càrrec del

seu familiar i al·legava que estava «*plenamente convencido que tendrá motivos políticos para haber tomado esta resolución que bien ha de dolerte en atención a nuestra buena amistad*». ²²⁶ El mateix Puig Pujades havia escrit des de Figueres el 16 de juliol de 1937 al ministre José Giral perquè en valorés la gestió: «*plenamente convencido de haber actuado en forma irreprochable, siento el imperativo de mi consciencia de someter a su alto criterio mi actuación*». ²²⁷ Decidí, fins i tot, traslladar-se a València per entrevistar-s'hi personalment i «*rogandole quiera vd. no decidir nada en definitiva hasta haberme escuchado*». ²²⁸

Desconeixem si la reunió es va produir i quins foren els motius que, tres mesos després, obligaren al cessament definitiu. Puig Pujades deixà el càrrec el 30 de novembre, uns dies abans el ministre José Giral li havia escrit per informar-li d'una nova destinació:

«Por convenir así al mejor servicio, he dispuesto pase VS a continuar los suyos con la misma categoría que hoy tiene e igual carácter interino, al Consulado de la Nación en Lyon, donde percibirá el sueldo personal de doce mil pesetas anuales más otras nueve mil en concepto de gastos de representación, cantidades asignadas a la plaza que va a ocupar en el presupuesto vigente». ²²⁹

La localització de documentació que ens permeti aclarir el contingut de les reunions entre Puig Pujades i Giral podria ser decisiva per fer balanç d'aquesta etapa al capdavant del consolat de Perpinyà i analitzar les causes del seu cessament.

Paral·lelament a la tasca de cònsol, assistí a algunes sessions del Congrés dels Diputats i va mantenir l'activitat intel·lectual amb l'aparició a finals de 1936 dels *Contes de la viu-viu i de la xiu-xiu*, publicat a Edicions de la Rosa dels Vents de Barcelona.

²²⁶ AHN. Sección diversos. Lligall José Giral.

²²⁷ *Ibidem*

²²⁸ *Ibidem*

²²⁹ AMAE. Expediente diplomático José Puig Pujadas. PG 0187. Expedient P315

²²⁴ *Ibidem*

²²⁵ AMAE. Expediente diplomático José Puig Pujadas. PG 0187. Expedient P315

**Mont-Dore,
agost de 1938**

Josep Puig Pujades
pintant una aquarel·la
al peu del volcà extingit
Puèi de Sant Circ,
de 1.885 metres,
als afores de la població
termal de Mont-Dore
durant la seva estada
curativa.

APJPP

Cònsol a Lió (1937-1938)

Josep Puig Pujades va prendre possessió del càrrec de cònsol a Lió el 25 de desembre de 1937. En el comiat, a Figueres, assegurava afrontar enèrgicament el nou repte:

«Jo vaig a Lió com vaig anar a Perpinyà, a fer la guerra en el front internacional, on jo crec, es lliurarà la batalla definitiva.

*I vaig allí, amb el cor prenyat d'optimisme en la victòria definitiva de la nostra causa, que ha de vèncer perquè és justa i perquè és la causa del poble veritable de l'Espanya democràtica».*²³⁰

Durant aquests mesos, compaginà la seva activitat consular amb l'assistència a les sessions de Corts que se celebraren en diversos punts de l'Estat. El primer de setembre fou designat membre del Tribunal de Comptes i de Comunicacions, Transports i Obres Públiques com a representant del grup parlamentari d'ERC al Congrés i a l'octubre de 1938 votà favorablement els pressupostos de l'Estat. No obstant la necessària presa de decisions, l'assistència a les Corts no era assegurada perquè el Congrés dels Diputats només finançava el viatge si el trasllat era a l'interior de l'Estat.

L'abril de 1938 se l'autoritzà a retirar els diners per assistir a una de les sessions de Corts però el finançament de les despeses va ser una font de preocupació constant. Les reiterades demandes de liquiditat evidencien la precarietat econòmica del govern en un moment en què el Ministeri d'Estat demanava aclariments sobre les partides econòmiques i, en aquest sentit, se li denegà cobrar el trajecte en qualitat de diputat des de Lió a la frontera. La resposta sorprengué a Puig Pujades que féu constar que

«Se habían satisfecho gastos semejantes en casos parecidos, como tengo entendido que se hizo con el diputado don Claudio Ametlla, cosa justa, ya que la franquicia ferroviaria de que disfrutaban los diputados tie-

*ne efectividad solamente dentro el territorio español y los 600 francos se referían exclusivamente a este concepto».*²³¹

Durant aquests mesos, Puig Pujades escrigué periòdicament articles al diari francès *Lyon Républicaine* en els quals intentava contribuir a consolidar una opinió favorable a la legalitat republicana. El diari, aparegut el 1878, donava suport a la causa republicana amb una secció diària titulada «Les événements d'Espagne» en què s'explicava el transcurs de la guerra a través d'articles d'opinió que reivindicaven la legalitat del Front Popular espanyol i condemnaven l'aixecament militar. D'aquestes col·laboracions periòdiques ja n'havia informat durant l'abril a l'ambaixador espanyol de la capital francesa: «*me permito someter al claro juicio de SE unos artículos de propaganda a favor de España que estoy publicando en la prensa de Lyon y que de merecer su aprobación continuaré, según lo permitan mis fuerzas*».²³²

La gestió de Puig Pujades al capdavant del consolat es va interrompre el 16 d'agost per una excedència forçosa per malaltia degut a la qual va passar a percebre el 80% de les 12.000 pessetes anuals del seu salari. La petició l'havia cursat el primer de gener al·legant el delicat estat de salut que s'havia agreujat per «*una fuerte bronquitis degenerada en asma*» que, segons assegurava, hauria contret durant l'estada a la presó arran dels Fets d'Octubre «*por el delito de defender la República*».²³³ El metge li havia recomanat una cura a Mont-Dore durant vint-i-un dies, població del departament de Puy-de-Dôme dedicada a les cures termals i que pertanyia a la circumscripció del consolat, però a uns 200 quilòmetres de Lió. Tot i aquesta absència forçosa, Puig Pujades continuà amb «*relacion directa y telefónica con el mismo por si fuere dada la necesidad de mi presencia personal, a la vez que seguir el desarrollo normal de la misión consular*».²³⁴

231 *Ibidem*

232 AGA. Sección Asuntos Exteriores. Caixa/Lligall, 54/11.676.

233 AGA. Embajada de España en París. Sig. Caixa 54/11676. José Puig Pujadas, Cónsul de la Nación en Lyon. Años: 1937-1938.

234 *Ibidem*

230 «Comiat a Puig Pujades», *Empordà Federal* [Figueres], núm. 1.021 (24 de desembre de 1937), p. 1-2.

Figueres, febrer de 1939

El local de la Federació Republicana Socialista de l'Empordà, adherida a Esquerra, —a la cruïlla de la Rambla amb el carrer de Sant Pau—, ocupat ja pels franquistes, que hi col·locaren una bandera espanyola al balcó.

ALBERT-LOUIS DESCHAMPS / CDMH

La impossibilitat de reprendre la seva activitat o, altres causes que ara mateix no podem determinar, l'obligaren a dimitir el 9 de setembre. Malgrat haver d'abandonar les responsabilitats consulars, Puig Pujades s'encarregà dels preparatius per organitzar una exposició d'aquarel·les programada per a finals de desembre de 1938 al vestíbul de la Sala Aragó de Perpinyà amb el títol «Per a salvar els infants d'Espanya». Quan faltava gairebé un mes perquè les tropes franquistes arribessin al Pertús, envià a la premsa les invitacions de la mostra. El diari satíric *L'Esquella de la Torratxa* contestà que li desconeixien

*«La qualitat d'humorista. Perquè només pot ésser producte de l'humor l'invitar a visitar una exposició a Perpinyà als redactors de l'ESQUELLA, els quals, per no gastar, no ja passaport, sinó que ni permís per a arribar-se a la zona fronterera gasten».*²³⁵

Aquell mateix any publicà, finalment, *Ell, a la presó*, les memòries autobiogràfiques en tercera persona sobre l'estada a la presó de Girona arran dels Fets d'Octubre.

La publicació d'aquest llibre o l'organització d'una exposició de pintures a poques setmanes de la caiguda de Barcelona, podria fer pensar que no era conscient de la situació però sabem que rebia notícies periòdiques del transcurs de la guerra i de la situació de l'Empordà. Va estar especialment preocupat per l'acció dels bombardejos, les anomenades «ales negres» que afectaren greument la ciutat a partir de 1938:

*«Allunyat molts quilòmetres de la meua ciutat de Figueres, el joiell més preat de l'Empordà, arriba fins a mi la trista nova que aquella terra de puresa, fogar de totes les virtuts cíviques, ha estat sotjada per la metralla cega de les host feixistes.»*²³⁶

235 «Pepignan, trois minutes!..», a *L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 3.096 (6 de setembre de 1939), p. 10.

236 PUIG PUJADES, J. «Ancorem la nostra fe en el futur», a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 1.856 (gener de 1938), p. 3.

Puig Pujades descrivia els bombardejos que afectaven els darrers redutes de la Catalunya republicana i en denunciava amb repulsió les conseqüències des de *Lyon Républicaine*:

*«Ce qui est inexplicable, ce qui fait rougir de honte, c'est de penser que des insurgés, qui prétendent la culture de la classe dirigeante, ordonnent froidement le bombardement des églises, des musées et des écoles!».*²³⁷

Així mateix, conegué la situació al front i a la rereguarda a través de la premsa estrangera però també pels contactes que mantenia amb la seva ciutat nadiua. Des del desembre de 1938 hem localitzat correspondència que el matrimoni Puig - Carbona va rebre des de Figueres en què es parla de la vida quotidiana a la rereguarda —la por dels bombardejos, l'escassetat de menjar, l'augment dels preus dels aliments de primera necessitat, entre d'altres—, el funcionament dels magatzems Puig París, la salut, l'enyorança i, especialment, les dificultats de fer enviaments o de rebre'n des de l'estranger.

237 PUIG PUJADES, J. «Les rebelles espagnols contre la civilisation», a *Lyon Républicaine* [Lió], núm. 21.777 (20 de març de 1938), p. 1-2.

Valrans, 8 de juliol de 1942

D'esquerra a dreta: Vicenç Borrell, Josep Puig Pujades, Josep Tarradellas, Hilari Salvadó i Joaquim Dardalló, en la vetlla del dirigent d'Esquerra Joan Casanovas, mort a l'exili.

ANC - FONS JORDI POU

Des de l'altre costat de la ratlla

1939-1949

5

Els primers mesos d'exili: sobreviure a la desfeta moral i econòmica

Mentre que les tropes franquistes ocupaven Figueres, Puig Pujades romaní a la Villa Beau Soleil dels Banys d'Arles. Hi havia viscut, almenys, des de finals de 1938, després d'haver deixat el consolat de Lió. Aquest domicili es va convertir en un punt de trobada entre els exiliats figuerencs membres d'ERC i companys de redacció d'*Empordà Federal*.

La policia franquista, que feia un seguiment exhaustiu dels moviments de Puig Pujades, confirmava en un informe del març de 1941 que el polític passava la major part del temps als Banys d'Arles però que també es traslladava a Narbona i esporàdicament es refugiava a Perpinyà.²³⁸ El que desconeixien els franquistes era que Puig Pujades havia planejat el febrer de 1939 traslladar-se a París. La temptativa es frustraria després que l'amic Joan Casanovas li desaconsellés seriosament el 25 del mateix mes:

*«Us recomano que no vingui ara desseguida. Estem en el tournant de les dificultats per residir a París i penso que dintre uns dies passada l'onada [...] Lo de trobar-hi un lloc per treballar será més difícil, ... avui l'espagnol no es turista ni trevallador».*²³⁹

Una vegada desistida la temptativa de traslladar-se a la capital francesa, Puig Pujades concentrà els esforços i desplegà una intensa activitat tant a les pàgines de la premsa francesa com entre els casals catalans per aconseguir finançament econòmic i donar suport als més de mig milió de refugiats espanyols que arribaven a França.

En una carta escrita en qualitat de diputat a Corts l'abril de 1939 —no hi consta el destinatari encara que per referències, probablement, estava diri-

²³⁸ ACAE. Fons Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Comisión liquidadora de responsabilidades políticas. Expedient Josep Puig Pujades.

²³⁹ Hem reproduït el subratllat que apareix a la carta original. Vegeu: AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Joan Casanovas a Josep Puig Pujades. 25 de febrer de 1939.

Perpinyà, 14 d'abril de 1945

Josep Puig Pujades intervenint en els actes de celebració de l'aniversari de la proclamació de la República espanyola, davant el monument als morts de la Primera Guerra Mundial, situat al bulevard Wilson.

APJPP

gida als casals catalans d'Amèrica—, el polític es referia a la «tragèdia» dels «catalans exiliats forçosos» a França que escapaven de la repressió franquista.²⁴⁰ Puig Pujades assegurava que les necessitats bàsiques dels exiliats no estaven cobertes: «*cal vestir-se, cal netejar-se, calen un munt de petites coses per a no caure en l'enfonçament moral que anorrea la pròpia personalitat*».²⁴¹ Amb aquests supòsits, el polític figuerenc demanava recursos que ell administraria amb la «garantia» del seu bon nom des del sud-est de França, petició que no prosperà perquè totes les ajudes ja estaven canalitzades cap a altres membres del govern català.

Coincidint amb la fi del conflicte, el polític s'assabentà que el negoci familiar, magatzems Puig París, havia estat ocupat pels franquistes amb l'objectiu d'instal·lar-hi els menjadors d'Auxilio Social i, més tard conegué l'espoliació que havia sofert el seu domicili figuerenc i, especialment, part de la seva biblioteca, que el 1929 comptava amb uns 3.000 volums. Aquesta situació i la dificultat de cobrar els lloguers de les propietats que posseïa tant a Figueres com a Portbou deuriem empitjorar la situació econòmica. D'aquí que a mesura que avançava el seu exili, el polític figuerenc es referís amb més preocupació a la qüestió econòmica familiar. Per resoldre aquesta delicada situació, l'amic F. Balagué li recomanà el maig de 1939 que demanés ajut al pintor Salvador Dalí al qual Puig Pujades havia donat suport durant la seva adolescència:

«*Al fons, es un bon català i fa feina antifeixista, inclús amb les seves pintures. Duran la guerra va ajudar a la seva família i als pescadors de Cadaques enviant-li menjar continuament. Si vosté li a escrit estic segur que le ajudarà, doncs jo ja li he insinuat aquesta necessitat*».²⁴²

240 AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Josep Puig Pujades. No consta destinatari. Abril de 1939.

241 *Ibidem*

242 AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de F. Balagué a Josep Puig Pujades. 21 de maig de 1939.

Tot i aquest consell, desconeixem si finalment s'hi posà en contacte i en rebé ajuda. La situació econòmica deuria empitjorar al llarg de 1939. Francesc Batet, que també havia estat un dels republicans federals històrics de la comarca i un combatiu articulista des de les pàgines d'*Empordà Federal*, s'hi referí durant el mateix any i assenyalà que l'esposa i la neboda del polític estaven «*treballan com unes minyones*».²⁴³ Aquestes circumstàncies expliquen, probablement, que Puig Pujades decidís demanar suport econòmic al president de la Generalitat de Catalunya, Lluís Companys, el 14 de desembre de 1939. En aquell moment, Puig Pujades rebia 1.450 francs del Congrés de Diputats, una quantitat insuficient, assegurava, per cobrir les seves necessitats. Per això, sol·licitava a Companys que se'l considerés conseller honorari tal com el president l'havia nomenat arran de l'empresonament pels Fets d'Octubre de 1934:

«*El resultat catastròfic de la sublevació fascista m'obligà a refugiar-me sol a França, després de perdre-ho tot el que jo posseïa: diners, comers, bens, tot ha sigut perdut. No tinc de qui esperar un ajut i poso en tu la meua esperança parlant-te amb tota franquesa: si vares considerar-me Conseller honorari de la Generalitat pels meus sacrificis, be seria de justícia que jo obligat per la necessitat cobrés, sinó tot el que cobren els Consellers —la majoria dels quals res han perdut en defensa de la causa de Catalunya— una part que m'ajudés a viure jo i els meus.*»²⁴⁴

La carta que va escriure Puig Pujades, amb cinquanta-sis anys d'edat, mostra la precària situació econòmica que patia i, alhora, l'angoixa per sobreviure en un exili difícil. Així mateix, el to era també una mostra de la confiança amb la màxima autoritat de Catalunya. Uns dies després, el 24 de desembre de 1939, el president contestà encapçalant la carta amb un «amic Puig Pujades»:

243 AMF. Fons Josep Puig Pujades. BATET OLIVET, Francesc. *El meu exili*, p. 80 (manuscrit inèdit).

244 AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Josep Puig Pujades a Lluís Companys. 14 de desembre de 1939.

Perpinyà, 1945

Josep Puig Pujades conversant amb Pau Casals durant un acte cultural a l'exili amb ballada de sardanes, celebrat a la plaça Aragó.

APJPP

«No crec que estiguis ben enterat de com funciona, ni quines normes han estat aprovades pel JARE, els serveis concrets, taxatius, de relació nominal de subsidis establerts segons normes fixas, d'aquesta oficina. No es propi que en les circumstàncies presents e dificultats de comunicació, sobretot en cartes que hauria d'esser d'explicació llarga i els retrasos obligats, en tot cas, dels serveis de censura (com ha passat amb la que he rebut de tu) m'estengui en explicacions que tindria gust de donarte.

L'amic Santalo, representant de Girona, si esta ben assabentat i ell te donará segurament si te ocassió de poder canviar impressions i informes precisos. D'altra banda, jo no voldria mes que poguer servirte.»²⁴⁵

Tot i l'encapçalament afectuós, la resposta de Companys fou una decepció per Puig Pujades, que lamentà durament les formes del president després que aquest ignorés les seves peticions:

«Jo m'adreçava a l'amic amb el qual havia compartit per adhesió i confiança, condemnes i presons que m'equiparaven amb aquells senyors. Ho feia obligat per la necessitat com ja ho detallava. La resposta ha sigut uns mots d'excusa ridícols. Jo no voldria mes que poguer servir-te. I si no pots, què hi farem. Ara ja sé a què aténir-me. I si no ens morim, ja ens deurem trobar algun dia, com en aquella vigília de la teva elecció a la nit en que sol solet sorties del Centre de la Rambla de Catalunya i m'honoràres fent-me confident de les teves temences de no ésser elegit, cercant per tal una confiança, que vaig tenir l'honor de donar-te.»²⁴⁶

Puig Pujades, decebut, tractà de nou obertament els seus problemes de liquiditat amb un altre dirigent d'ERC, Antoni Maria Sbert, que havia organitzat una

oficina a París per gestionar l'ajuda als refugiats. La resposta de Sbert, també negativa, no agradà al polític figuerenc, que en va criticar durament el repartiment que des del govern s'estava duent a terme:

«Quan s'ha passat la vida lluitant per un ideal i hom hi ha sacrificat la seva llibertat i els seus bens heretats dels pares, i s'ha quedat arruïnat sense un clau, perquè se li han apoderat del negoci i de la llar, i ha de viure d'un subsidi escas per a mantenir cinc persones i no li arriben, es quan comprent el descontent dels de baix i per poc humà que siguim se n'ha de fer ressò, no per fer olla sino per a intentar de que la gent faci examen de consciència i vegi si es logro i descoròs seguir cobrant subsidis que permeten estiuejar sigui allà on sigui mentre la seva esposa a copia de fer de fregall, veu com se li deformen les mans i altres miseries.»²⁴⁷

Dos anys després, la situació econòmica de Puig Pujades no millorà i el polític s'adreçà l'agost de 1942 a qui en aquell moment era el secretari general d'ERC, Josep Tarradellas, al·legà la seva «necessitat» i demanà un ajut que podia «esser decisiu en les actuals circumstàncies».²⁴⁸ Des de la fi de la guerra, el polític figuerenc afirmava que havia cobrat un subsidi de 2.500 francs mensuals, amb els quals havia pogut viure escassament gràcies a l'ajuda d'una petita reserva que posseïa. En aquest moment, la reserva s'havia esgotat i la situació econòmica personal havia empitjorat: «amb quatre de família que som es impossible continuar visquent al preu que està la vida».²⁴⁹ Puig Pujades assegurava que aquesta era una de les darreres opcions que li quedaven i que fins aquell moment no havia gosat explicar-li obertament les seves necessitats:

«Per la temença de molestar havia sempre prescindit de reclamar mai res ni fer present les viscisututs sofer-

245 AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Lluís Companys a Josep Puig Pujades. 24 de desembre de 1939. La Junta d'Auxili als Republicans Espanyols (JARE) fou una institució fundada a França el 31 de juliol de 1939 per la Diputació Permanent de les Corts republicanes. L'objectiu era administrar els recursos econòmics que posseïa entre els exiliats.

246 AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Josep Puig Pujades a Lluís Companys. No s'assenyala la data.

247 AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Josep Puig Pujades a Antoni Maria Sbert. 8 d'abril de 1940; 29 d'abril de 1940.

248 AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 11 d'agost de 1942.

249 *Ibidem*

Perpinyà, circa 1945

Josep Puig Pujades col·locant una corona de flors al monòlit dedicat a Lluís Companys i «a tots els qui a l'exili han trobat la mort», al cementiri de l'Oest de la capital nord-catalana, inaugurat el 15 d'octubre de 1944, quart aniversari de l'afusellament del president Companys.
APJPP

tes en els meus bens, que m'han sigut totalment exoliats. Altrement la meua actuació política com a representant de l'Empordà d'una part i com a Consol de la República a Perpinyà i a Liò, m'han fet objecte de totes les persecucions dels enemics, que no s'han deturat en ocasionar-me tota mena de perjudicis sense haver-ne rebut mai cap recompensa.»²⁵⁰

En espera de la resolució econòmica, Josep Tarradellas li plantejà el setembre de 1942 la possibilitat d'exiliar-se fora d'Europa però Puig Pujades ho declinà:

*«Jo no sé el que pot passar però me sento incapaç d'anar a ferme a la meua edat una nova vida a terres d'America, sense comptar amb fondos de resistència. No sé el que passarà però me quedo. No puc fer-hi mes».*²⁵¹

Igualment, d'aquesta darrera carta se'n desprèn que Tarradellas li facilitaria certa ajuda econòmica tal com ell mateix afirmava *«que me deixeu entreveure i que ha d'esser per mi la salvació»*.²⁵² Finalment li envià, el 19 de setembre de 1942, un gir de 1.500 francs que considerà insuficient afirmant que era *«ben escàs per a les meves necessitats»*.²⁵³

Al llarg de la dècada de 1940 —almenys, abans de 1945 sense poder precisar-ho—, Puig Pujades es traslladaria a la capital del Rosselló, Perpinyà. Es va instal·lar al carrer de Sant Mateu juntament amb la seva família que en aquells moments estava formada per cinc membres: l'esposa, Adela Carbona Busquets; una neboda que vivia amb ells, Rosa Deulofeu Carbona; el marit d'aquesta, Fernando Garrido Pallardó, i la filla del matrimoni, també de nom Adela que nasqué el desembre de 1945. La neboda s'havia casat amb un jove voluntari capità, combatent de l'exèrcit republicà.

Durant aquests anys d'exili, el polític figuerenc va

mantenir contacte epistolar amb polítics i intel·lectuals catalans i espanyols de diverses tendències: Manuel Azaña, Pau Casals, Joan Casanovas, Carles Pi i Sunyer, Antoni Rovira i Virgili, Joan Sauret, Josep Tarradellas...

Gràcies a aquesta correspondència podem conèixer que participà en alguns actes organitzats per ERC a l'exili, a partir de la reorganització del partit a l'exili, arran de l'alliberament de França de l'ocupació nazi.

A finals d'octubre de 1944, el secretari general d'ERC, Josep Tarradellas, convocà a Montpeller els membres del directori (Joan Sauret, Miquel Guinart, Leopold Morant, Josep Dalmàs i Jaume Castelló); els presidents dels comitès del partit organitzats als departaments francesos (Francesc de Paula Jené, Joan Àlvarez de Lara, Joan Benet Pinyana i Joan Prats) i els del consell assessor (Antoni Rovira i Virgili, Martí Barrera, Ramon Nogués Biset, Humbert Torres, Laureà Dalmau, Hilari Salvadó, Joan Rodríguez Papaseit, entre els quals hi havia Josep Puig Pujades).

Es tractava de reunir un important grup de diputats de les Corts de la República per fixar l'objectiu de restablir a l'Estat espanyol la legalitat democràtica i republicana en base a la Constitució del 1931 i dels estatuts autonòmics. Un altre dels acords fou sol·licitar al president de la República la formació d'un govern provisional inspirat en les Corts elegides el 1936 a l'espera d'una consulta electoral, fites difícilment assolibles en un context de forta repressió dictatorial a l'Espanya franquista i encara en plena Segona Guerra Mundial.

A partir de les notícies de la premsa i la correspondència amb altres polítics del partit, s'observa que Puig Pujades s'introduí inicialment en els debats que es produïren a ERC. Ara bé, també observem que el seu posicionament fou cada vegada més escèptic i allunyat dels estrets vincles que fins aleshores l'havien unit a les sigles del partit. No entén, per exemple, que la formació a la qual pertany no s'afegeixi el novembre de 1945 a l'agrupació apolítica France-Espagne amb l'objectiu d'impedir els excessos que s'estan cometent a Espanya.²⁵⁴ El juliol d'aquell mateix any s'ex-

250 *Ibidem*

251 AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 2 de setembre de 1942.

252 *Ibidem*

253 AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 19 de setembre de 1942.

254 AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Josep Puig Pujades a la Junta Directiva departamental de l'ERC a França. 8 de novembre de 1945.

Perpinyà, circa 1945

Josep Puig Pujades amb la seva esposa Adela Carbona i la seva neboda Rosa Deulofeu Carbona.

APJPP

cusà, per exemple, de no participar al Congrés Nacional que ERC va dur a terme a Tolosa de Llenguadoc per la seva «*situació precària*» tot i que s'hi dirigí a través d'una carta en què afirmava que era «*l'hora d'unes audàcies patriòtiques que devem encoratjar. Que els catalans tots arribin a comprendre i sentir aquesta realitat d'avui i Catalunya serà salvada*». ²⁵⁵ Segons Puig Pujades, aquesta tasca era la dels joves que havien de reparar els errors comesos «*per a combatre-hi la desmoralització del vell caciquisme*» i «*després d'aquests anys d'infecció moral i material del falangisme*». ²⁵⁶

Posteriorment, Miquel Santaló li demanà el febrer de 1946 si estava disposat a recuperar la representació consular de la República espanyola a Perpinyà. Puig Pujades ho acceptà però, uns dies després, escoltà per la ràdio que s'estava organitzant sense tenir-lo en compte. Aleshores, el polític figuerenc s'adreçà a Carles Pi i Sunyer per pregar-li que intercedís «*prop del govern central reclamant per Catalunya algunes de les representacions de la República a l'extranger i recolzant per tal la promesa de l'amic Santaló*». ²⁵⁷ Tot i que en desconeixem amb exactitud el desenllaç, sabem que el 4 d'abril de 1946 Tarradellas li assegurava que en el darrer viatge de Pi i Sunyer a França n'havien parlat i havien

«Coincidit plenament en la necessitat de què, si el Govern de la República, tal com sembla, obté de les autoritats franceses, una mena de reconeixement oficiós —cosa que li permetria eixamplar la seva acció per tot el país—, nosaltres farem tot el que calgui per tal que les vostres justes i naturals aspiracions siguin una realitat». ²⁵⁸

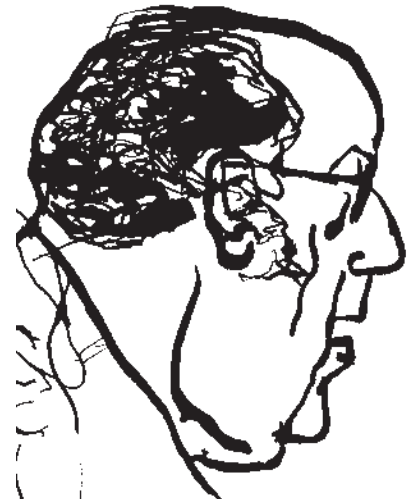
A inicis de 1947, Tarradellas li comunicà que convocarien el ple del partit a Montpeller els dies 18 i 19 de febrer. Atès que Puig Pujades era membre assessor del directori, li assenyalava que el dia 18 tindrien un canvi d'impressions a l'Hotel Metropol de la ciutat però ell, finalment, no hi va poder assistir. L'octubre de 1947, Pere Ferrer va escriure a Puig Pujades per informar-li que la Comissió de Govern Interior havia acordat enviar-li quinze mil pessetes i justificava que la quantitat no podia ser més elevada perquè no hi havia cap altre precedent. La xifra deuria ser insuficient perquè Puig Pujades insistí el desembre de 1947 a Tarradellas a propòsit de la seva encara precària situació econòmica i apel·lava a la seva història política, a la lleialtat i a la disciplina perquè el fes creditor d'alguna retribució per part del partit:

255 AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Josep Puig Pujades al president de la Joven-tut d'ER Estat Català. 22 de juliol de 1945.

256 *Ibidem*

257 AFCPS. Carta de Josep Puig Pujades a Carles Pi i Sunyer. 11 de febrer de 1946.

258 AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Josep Puig Pujades. 4 d'abril de 1946.

Circa 1945

Dibuix de Josep Puig Pujades, d'autor desconegut.

CEF

Montpeller, 19 de gener de 1946

Reunió de la direcció d'Esquerra Republicana de Catalunya a l'exili. D'esquerra a dreta: dempeus, Joan Àlvarez de Lara, Josep Sans, x, Josep Dalmàs, Hilari Salvadó, x, x, Joan Sauret, Martí Barrera, Miquel Guinart, Humbert Torres, Francesc de Paula Jené i Leopold Morant; asseguts, Laureà Dalmau, Josep Puig Pujades, Ramon Nogués i Biset, Josep Tarradellas i Antoni Rovira i Virgili.

FJI

«Tots els companys cobren per algun concepte. L'únic posposat he sigut jo i tinc necessitats ineludibles si ha de romandre encara a l'exil. La solució? El bon amic Ferrer va insinuar-me-la. Es tracta de procurar que sigui nomenat de la Comissió Permanent de les Corts en nom del nostre partit. Ell, en Ferrer, està disposat a dimitir un dels dos càrrecs que en Jené desempeña i ésser nomenat jo. Es que vos voldrieu ajudar-me a obtenir aquesta solució?»²⁵⁹

Puig Pujades insistí novament amb la situació econòmica que definí com a *«insostenible i vergonyosa. Ja podeu suposar que quan m'atreveixo a parlar-vos així es que m'hi veig obligat»*.²⁶⁰ Malgrat aquests prec, Ferrer reiterarà que tant els càrrecs com la dotació econòmica no depenien d'ell mateix, d'en Tarradellas o d'en Nogués sinó *«també d'els altres grups parlamentaris, però repeteixo crec que podrà arrenjarse»*.²⁶¹ Posteriorment, el polític figuerenc encara es tornà a dirigir el 10 de setembre de 1948 a Tarradellas a propòsit del càrrec que havia d'ocupar a l'organigrama del partit i li recordava la *«mala tongada»* que estava passant

«Agreujada per la negativa que se m'ha fet d'atorgar-me el passaport per a reintegrar-me a casa com un trist vençut. Permeteu-me que us recordi la seguretat que me donavem de que en el mes actual quedaria resolta la meua situació. Perdoneu-me però la necessitat no te llei».²⁶²

La insistència amb l'escassetat material i moral s'intensificà encara més en aquests mesos i assegurava que *«esdevé cada dia més precària i per tal engunio-*

259 AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 1 de desembre de 1947. Vegeu també: CEF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Pere Ferrer a Josep Puig Pujades. 25 de setembre de 1947.

260 AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 1 de desembre de 1947.

261 CEF. Fons Josep Puig Pujades. Cartes de Josep Puig Pujades a Pere Ferrer. 17 de desembre de 1947.

262 AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 10 de setembre de 1948.

sa» i, per això, li demanà que influenciés l'amic Nogués perquè el nomenessin membre de la Comissió de Govern Interior de la Cambra i pogués *«fruir de l'augment d'indemnitat que ella comportaria»*.²⁶³

Finalment, Tarradellas li comunicà el 23 de desembre de 1947 que després d'haver parlat amb Nogués, Ferrer i Jenés no hi havia cap problema perquè fos nomenat substitut de Pere Ferrer a la Diputació Permanent.

Expedient obert a la Figueres franquista

Les autoritats franquistes definirien a Josep Puig Pujades com *«el político cacique inductor máximo de esta comarca ampurdanesa: uno de los mas responsables de cuanto ha ocurrido»*.²⁶⁴ Les referències a aquest suposat caciquisme, la presumpta responsabilitat en alguns esdeveniments durant la Guerra Civil i unes posicions titllades d'extremistes apareixen reiteradament en l'expedient número 2.171 que el Tribunal de Responsabilitats Polítiques va iniciar a partir del 21 de setembre de 1939.

Mentre que Puig Pujades sobrevivia a l'exili, a l'Espanya franquista el Tribunal de Responsabilitats Polítiques inicià les diligències del seu expedient i al·legava que havia exercit de *«Comisario Delegado del Gobierno de la Generalidad en Gerona en el Gobierno rojo»*.²⁶⁵ Una prolífica activitat política i la influència entre els republicans empordanesos durant la dècada de 1930 expliquen l'interès dels membres del tribunal per avaluar la seva conducta. En aquestes diligències prèvies que es començaren a tramitar el 20 de novembre de 1939, els agents investigaren tant els moviments de Puig Pujades com el volum del seu patrimoni.

263 AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 30 de desembre de 1948.

264 La qualificació pertany al primer alcalde franquista de Figueres i procurador de tribunals, Josep Jou, que definia l'actuació de Josep Puig Pujades en aquests termes. Vegeu: ACAE. Fons Josep Jou. Fitxa personal de Josep Puig Pujades.

265 *Ibidem*

Perpinyà, febrer de 1946

Reunió de militants d'Esquerra Republicana de Catalunya a l'exili.

Josep Puig Pujades pren la paraula en presència de Martí Barrera.

FJI

L'expedient quedà tancat l'11 de gener de 1940 i es començà a tramitar el 24 d'aquell mes pel Jutjat Instructor Provincial de Girona. L'Oficina de Responsabilitats Polítiques es posà en contacte l'abril d'aquell mateix any amb les institucions locals que havien de facilitar informació sobre l'activitat pública del polític figuerenc: primerament, l'Ajuntament de Figueres, encapçalat en aquell moment per l'alcalde i procurador de tribunals, Josep Jou; en segon lloc, la Falange Española Tradicionalista y de las JONS de Figueres; en tercer lloc, el comandament de la zona i, finalment, la Dirección General de Seguridad-Comisaria de Figueras de la Frontera Oriental.

Els quatre informes coincidien bàsicament en els mateixos aspectes i posaven l'èmfasi en l'activitat política de Puig Pujades. El Jutjat d'Instrucció de Figueres publicà el 29 de juny de 1946 la interlocutòria de sobreseïment provisional i decretà que Puig Pujades podia disposar dels béns que li havien estat intervinguts. Potser aquesta circumstància va fer que el polític sol·licités la seva entrada a Espanya. Ho feu arran de la publicació del decret d'indult de 1947 del govern franquista. Per això, demanà un passaport per tornar a Espanya però en considerar-lo una persona «destacadísima en política y de gran ascendiente entre los de su misma ideología y teniendo en cuenta la situación de esta provincia por su calidad de fronteriza», es creu convenient denegar-li el permís, ja que —asseguren— podria donar lloc a «un incremento de las actividades fronterizas por parte de los elementos contrarios al Régimen».²⁶⁶

El març de l'any següent, el sogre Joan Carbona informà al matrimoni que la frontera s'havia obert i que, per tant, es podrien comunicar «directamente y sin mas obstaculos que los que nos imponga la censura si no la suprime como es de esperar».²⁶⁷ En la mateixa carta, els assenyalà que aniria a veure'ls durant la primavera i els hi retragué que haguessin demanat una revisió de la seva fitxa. Carbona considerava que revi-

sar el procés era contraproductiu perquè el seu expedient no tenia delictes de sang:

«De que no tienes deuda alguna con la justicia de los hombres (mejor diríamos injusticia) y si esto es cierto me parece que has hecho una tontería, porque no teniendo nada que temer de la justicia estricta y esto lo sabes tu mejor que nadie, tu petición de una segunda encuesta ó examen de tu ficha viene a decirles, miradlo y examinadlo bien porque hay algo que no habeis visto y podría ser esto un motivo de mi retorno aquí si hubiera ya entrado fiando en vuestra encuesta primera.»²⁶⁸

Carbona els explicà que aquells que havien tornat a Espanya, previ examen de la fitxa i exempts de tota responsabilitat política, i se'ls hi havia detectat alguna irregularitat, havien pogut decidir si volien complir la pena, o bé, si preferien l'exili i se'ls acompanyava de nou a la frontera. Així mateix, reiterava que ja havien passat molts anys i que, per tant, havia d'estar tranquil: «las voces de la pasión política de proclamar vuestra inocencia por hechos que nadie pudo evitar ni aun como tu con riesgo de su vida».²⁶⁹

Malgrat aquests intents de retornar a l'Empordà i les expectatives del sogre, les autoritats franquistes li van prohibir al·legant l'ascendent que havia tingut a la comarca. Tot i la negativa de les autoritats franquistes, Puig Pujades presentà un recurs de súplica. La revisió de l'expedient per segona vegada no va prosperar per l'acusació que havia formulat l'advocat figuerenc, Ramon Ixart Alonso, que acusava al polític d'haver intervingut en l'assassinat del seu oncle, Josep Alonso Costa, i desaconsellava severament la seva entrada. En l'informe de la Comissaria de Policia de la Frontera Zona Oriental, organisme que depenia de la Dirección General de Seguridad del 21 d'octubre de 1948, s'assenyalava que durant els anys de la Segona República Puig Pujades havia desenvolupat una intensa propaganda periodística de caràcter revolucionari la qual es caracteritzava, segons asseguraven, per haver atacat

266 AHG. Fons Govern Civil. Expedients d'investigació d'activitats i persones, 1944-1963. 897/1654.

267 AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Joan Carbona Molins a Josep Puig Pujades. 2 de març de 1948.

268 *Ibidem*

269 *Ibidem*

Perpinyà, circa 1947

Josep Puig Pujades
amb Adela Garrido,
filla de la seva neboda
Rosa Deulofeu Carbona.
APJPP

*«Directamente la persona del Doctor Burgas hasta sembrar un ambiente de odio contra dicho señor el cual fué asesinado al inciar-se el GMN por lo que se le atribuye gran responsabilidad en la muerte del mismo a causa de la propaganda».*²⁷⁰

En aquest mateix informe, però, quedava desmentit que Puig Pujades hagués participat en l'assassinat de Josep Alonso Costa. El nebot del difunt i advocat de professió, Ramon Ixart Alonso, l'havia denunciat com un dels executors que n'havien ordenat l'afusellament. L'acusació quedà diluïda perquè, segons revelà un informe posterior, Ixart fou considerat

*«Un exaltado y de una conducta y antecedentes reprobables, hasta tal punto de no poderse dar crédito a cuanto haya dicho sobre las circunstancias que concurrieron en la muerte de su tío [...] El citado Ixart, a raíz de la liberación de Figueras se erigió en un dirigente de Falange (quien sabe con que meritos) y para dar pruebas de ser más afecto a la Causa Nacional que ninguno de los que le rodeaban, denunció ciertos hechos sin disponer de suficientes pruebas ni elementos de juicio».*²⁷¹

Malgrat que s'eximí Puig Pujades d'aquesta responsabilitat, en el mateix informe es recomanà explícitament que no se li permetés l'entrada a causa de l'ambient «tan desfavorable» que hi havia a Figueres i per la «tanta influencia» que «tuvo en el aspecto politico izquierdista».²⁷²

El polític, decebut per la negativa de les autoritats franquistes, encara va tornar a escriure el juny de 1948 a Josep Tarradellas per explicar-li de nou que la seva situació era insostenible i, hi afegia, que

«L'amargor d'un exili forçat agreujat per la meua precària situació. L'indemnat que com a Diputat a Corts percebeixo no m'arriba per a sostenir me amb la meua esposa malgrat la vida humil que portem. Jo espera-

*va per un concepte a altre una millora de l'indemnitat pero ara davant la llarga prorrogació de l'exili que se m'imposa, he acudit a l'Hon. Sr. President de la Generalitat en demanda d'auxili».*²⁷³

Tarradellas va respondre el 8 de juliol de 1948 que es feia càrrec de la situació i lamentava tant la durada de l'exili com l'estar patint «una prova tan dura com injusta».²⁷⁴ Malgrat la seva precària situació, Tarradellas li negà l'ajut i li assegurà que confiava solucionar aquesta situació breument. Poques setmanes després, Tarradellas li contestava excusant-se que després de diverses entrevistes amb el cap del govern republicà a l'exili, Álvaro de Albornoz, el president de les Corts de la República Ramon Nogués i el ministre de Justícia, José Maldonado, havien convingut que a primers de setembre es reuniria la Diputació Permanent a París. Una circumstància que permetria que pogués rebre l'ajuda ràpidament:

*«Tal com están plantejades les coses, no dubto gens que en el curs d'aquesta reunió quedarán definitiva-ment solucionats els nostres propòsits. Per altra part, ja sabeu que l'amic Jané no hi ha posat cap entrebanc. Tingueu la seguretat que en tot allò que de mi ha depès, he fet tot el que era necessari. Com us dic abans, espero que el mes de setembre tot quedarà resolt i, consegüentment, la vostra situació».*²⁷⁵

Els darrers mesos de vida

En els últims anys d'exili, Josep Puig Pujades es refugià en la pintura, l'escriptura i en una certa activitat cultural. El 1946, fou el mantenidor Mestre en Gai Saber dels Jocs Florals de la Ginesta d'Or a Perpinyà. En el seu discurs, tractà la vergonya il·limitada

273 AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 18 de juny de 1948.

274 AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 8 de juliol de 1948.

275 AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 12 d'agost de 1938.

270 *Ibidem*

271 AHG. Fons Govern Civil. Expedients d'investigació d'actitats i persones, 1944-1963. 897/1654.

272 *Ibidem*

Perpinyà, 1948

Exposició d'aquarel·les de Josep Puig Pujades a la sala Aragó de la Casa de la Vila.

APJPP

del feixisme espanyol: d'una banda, per la prohibició d'escriure i editar llibres en català i, de l'altra, per la persecució i afusellament que havien rebut els homes de lletres *«pel sol delictes d'esser intel·lectuals d'esser poetes, car tota dictadura te per finalitat l'enderroc de l'intel·ligència»*.²⁷⁶ El polític reivindicà la llengua i la cultura catalanes enmig de l'anorreament al qual el règim franquista les sotmetia.

Tot i que aquests darrers mesos s'allunyà progressivament del debat polític, una de les darreres manifestacions públiques fou la que envià a *La Humanitat* sota el títol «Els homes d'ERC i l'Onze de Setembre» per recordar la diada de Catalunya. Puig Pujades hi refermà els principis bàsics que sempre havia defensat:

«En aquest 11 de setembre del 1946, ressò d'una caiguda vertical de Catalunya, donem la fermança de reconstruir l'ànima de Catalunya, l'esperit de la nostra Pàtria, allà on siguem, al pla o a la muntanya, en l'asfalt de la carretera o en el sorral de la mar propera. Afirmem la nostra fè en el futur de la Pàtria i prometem dur-la arreu. Això ens portarà l'hora en que Catalunya ens allargarà les mans!».²⁷⁷

La nit del dissabte 19 al diumenge 20 de març de 1949, a dos quarts d'una, Puig Pujades moria a Perpinyà, essent enterrat al Voló. La premsa de l'exili definí el polític com *«amic, escriptor i pintor»* i relatà que la defunció havia *«causat una forta impressió en tots els cercles de Perpinyà, on era conegudíssim, i arreu de França»*.²⁷⁸ Segons el periòdic *La Humanitat*, el polític morí en el moment que a Mèxic, a l'Orfeó Català, tenia lloc la inauguració de la seva exposició d'aquarel·les.

La defunció fou ressenyada per la premsa francesa que n'afirmà: *«c'est presque dans la gêne que disparaît*

cet excellent républicain que ses profondes convictions démocratiques avaient contraint à l'exil».²⁷⁹

En un altre sentit, el periòdic *Le Républicain* també en destacava el vessant pictòric i literari, especialment, a propòsit de la novel·la *L'oncle Vicents* de la qual n'afirmaven que *«dont le style élégant et clair procédant de celui d'Alphonse Daudet s'alliait à un esprit d'observation très aiguisé»*.²⁸⁰

El mateix diari en remarcava que *«c'était un homme bon, honnête, discret et modeste qui sera profondément et unanimement regretté»*.²⁸¹

Per la seva banda, Joan Moles des de l'exili definia a Puig Pujades com *«el patriota, l'escriptor, l'ànima sensible i generosa, l'home que sacrificà un benestar per lleialtat als seus ideals polítics...»*.²⁸²

El marit de la neboda de Puig Pujades, Fernando Garrido, fou l'encarregat de comunicar l'òbit a les forces republicanes a l'exili. En una carta al secretari general d'ERC Josep Tarradellas, explicava que la mort havia estat provocada per *«un cop sobtat i violent víctima de la seva tensió arterial»* i que *«el seu cos reposa al cementiri del Boulou, en espera, tantost com possible, d'esser traslladat a la seva Figueres segons deixa dit a les seves darreres voluntats»*.²⁸³

Tarradellas s'adreçaria a la vídua, Adela Carbona, uns dies després amb una sentida carta de condol: *«vós personalment haureu perdut el company de tota la vida. Nosaltres el bon català, el patriota que tots estimàvem i respectàvem»*.²⁸⁴

276 APJPP. Discurs inèdit «Ordinació redactada per Josep Puig Pujades mantenidor Mestre en Gai Saber dels Jocs Florals de la Ginesta d'Or a Perpinyà en l'any 1946».

277 PUIG PUJADES, J. «Els homes d'E.R.C. i l'Onze de setembre», a *La Humanitat* [Clandestinitat], núm. 14 (setembre de 1946), p. 3.

278 «Última Hora. Ha mort el diputat J. Puig Pujades», a *La Humanitat* [París], núm. 108 (25 de març de 1949), p. 5.

279 CEF. Fons Josep Puig Pujades. Retalls de premsa. «M. J. Puig Pujades est mort» a *La Voie de la Patrie* [Perpinyà], (22 de març de 1949). En les col·leccions consultades, no hem localitzat aquest exemplar.

280 F.F. «Ceux qui s'en vont. M.J. Puig-Pujades, ancien consul d'Espagne et homme de lettres», a *Le Républicain* [Perpinyà], núm. 68 (20 i 21 de març de 1949), p. 2.

281 *Ibidem*

282 MOLES, Joan. «El nostre partit», a *La Humanitat* [Mèxic], núm. 16 (març de 1949), p. 1.

283 AMTM. Correspondència de Josep Tarradellas i Fernando Garrido. 1 d'abril de 1949.

284 AMTM. Correspondència entre Josep Tarradellas Joan i Adela Carbona Busquets. s/d.

Figueres, 2013

El panteó dels figuerencs il·lustres, al cementiri municipal, on reposen les restes de Josep Puig Pujades, des del març de 2000.

FJI

La seva esposa tornaria a Figueres on moriria gairebé una dècada després, l'octubre de 1958, amb 73 anys. L'herència del matrimoni passà a mans de la neboda, Rosa Deulofeu Carbona i posteriorment —a la mort d'aquesta— a la seva filla, Adela Garrido Deulofeu, qui actualment en custodia l'arxiu personal i en manté viva la memòria.

Cinc dies abans de morir, Puig Pujades havia escrit al coreligionari Abdó Ventura a propòsit de la mort de l'exalcalde republicà, Marià Pujulà, que vivia a Figueres i havia encapçalat la carta d'aquesta manera: *«en aquestes hores doloroses de la perdua d'un bon amic de tots»*.²⁸⁵

En la darrera carta que, probablement, escrigué lamentava que ell hagués de morir *«en país estranger»* i hi afirmava, resignat, *«es la planeta de cadascun que ens marca inexorablement el destí»* i com si es tractés del seu propi epitafi va escriure:

«El soroll de les petjades dels que ens acompanyaren pel camí de la vida va esmoreint-se i el silenci va fent lloc als crits ja llunyans de les multituds. Passarem com han passat mantes generacions sense deixar altre rastre que la íntima satisfacció d'haver treballat en un moment donat pel nostre poble, per la ciutat dels nostres amors».²⁸⁶

285 CAGN. Fons Abdó Ventura. Carta de Josep Puig Pujades a Abdó Ventura. 15 de març de 1949.

286 *Ibidem*

Glossari de sigles

CADCI	Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria
CEDA	Confederación Española de Derechas Autónomas
CNR	Centre Nacionalista Republicà
CNT	Confederación Nacional del Trabajo
ERC	Esquerra Republicana de Catalunya
FAI	Federación Anarquista Ibérica
FRSE	Federació Republicana Socialista de l'Empordà
JNR	Joventut Nacionalista Republicana
PCE	Partido Comunista de España
POUM	Partit Obrer d'Unificació Marxista
PRC	Partit Republicà Català
PRFNcg	Partit Republicà Federal Nacionalista de les comarques gironines
PRR	Partido Republicano Radical
PSOE	Partido Socialista Obrero Español
PSUC	Partit Socialista Unificat de Catalunya
UFNR	Unió Federal Nacionalista Republicana
UGT	Unión General de Trabajadores

Fons documentals consultats i/o citats

ACAE	Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà, Figueres
ACD	Archivo del Congreso de los Diputados, Madrid
ACM	Arxiu del Casino Menestral, Figueres
ADPO	Archives Départementales des Pyrénées-Orientales, Perpinyà
AFCPS	Arxiu Fundació Carles Pi i Sunyer, Barcelona
AGA	Archivo General de la Administración, Alcalá de Henares
AHCB	Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AHG	Arxiu Històric de Girona
AHN	Archivo Histórico Nacional, Madrid
AMAE	Archivo del Ministerio de Asuntos Exteriores, Madrid
AMF	Arxiu Municipal de Figueres
AMGI	Arxiu Municipal de Girona
AMP	Arxiu Municipal de Perpinyà
AMTM	Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià, Monestir de Poblet
ANC	Arxiu Nacional Catalunya, Sant Cugat del Vallès
APJPP	Arxiu Patrimonial Josep Puig Pujades [Adela Garrido], Figueres
BC	Biblioteca de Catalunya, Barcelona
BCD	Biblioteca del Congreso de los Diputados, Madrid
BFC	Biblioteca Fages de Climent, Figueres
BML	Bibliothèque Municipale de Lyon
BPG	Biblioteca Pública de Girona
CAGN	Col·lecció Aurèlia Guillaumet Navarra, Figueres
CVC	Col·lecció Víctor Català, L'Escala
FJI	Fundació Josep Irla, Barcelona
MCEZ	Médiathèque Centrale Émile Zola, Montpellier
MP	Médiathèque de Perpinyà
RCF	Registre Civil Figueres

1990-1991 2000-2001

ENT A LA LLUT
S I CIUTADANES DE FIGUERES

Quiades

Josep Puig Pujades

er Bofill - Alexandre Deu

Marian Pujolà Vidal

gravilles Sutrà - Ferra

Antoni Coderc S

anadell Ballaresca - A

Marian Moncanut F

Geli Granolleres - F

Name: _____
 Address: _____
 City: _____
 State: _____
 Zip: _____

Volume 100 Number 1 2000

FOR RELEASE BY DATE OF 11-5

Josep Puig Pujades i el 25^è aniversari de Enquadrada
1911 1936

1917 1936

Obra pròpia

OBRA PUBLICADA

«Discurs del President de la Comissió Organitzadora», a *Festa de la Bellesa. Concurs Artístic Català*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1906.

Vida d'heroi: Narcís Monturiol, inventor de la navegació submarina. Barcelona: Impremta i llibreria L'Avenç, 1918.

«Discurs de gràcies», a *Jocs Florals del Empordà. Any IV-Castelló d'Empúries*. Barcelona: Publicacions Empordà, 1923, p. 113-118.

Tragèdies de veïnat. Barcelona: Llibreria Nacional Catalana, 1923.

Besllums. Barcelona: Empordà, 1923.

La planeta d'en Gerardo. Barcelona: Imp. L'Avenç Gràfic, 1925.

L'oncle Vicents. Barcelona: Políglota, 1926.

«Biografia de Carles Costa» a ALOMAR, Gabriel; PUIG PUJADES, Josep; MONER, Joaquim; RAHOLA, Carles i MARQUINA, Eduard. *Evocant a Carles Costa*. Figueres: 1927, p. 17-51.

La glòria sorda de N'Ignasi Iglesias. Figueres: Imp. E. Casellas, 1928.

La fi de Don Joan. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1936?

Quan s'ha perdut la fe... Barcelona: Tallers Gràfics Irandez, 1936.

Contes de la viu-viu i de la xiu-xiu. Barcelona: La Rosa dels Vents, 1936.

Ell, a la presó. Girona: Gràfiques Dàrius Rahola, 1938.

OBRA INÈDITA

Composicions poètiques²⁸⁷

A Maria Bech (24 de març de 1935)

A Maria Vilanova Aupi (Figueres, 6 d'octubre de 1935)

²⁸⁷ Relacionem únicament aquelles composicions poètiques que van acompanyades de títol. L'APJPP conté un lligall amb manuscrits. Així mateix, hem localitzat algunes poques composicions de l'autor publicades a la premsa. Vegeu: «A l'amic Abdon Ventura. Ni sols ni acompanyats», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 920 (23 de novembre de 1935), p. 4.

Alba pia (Presó de Girona, 11 d'octubre de 1935)
 El peu pulidor de la Marguerideta
 El truli-truli (Canço de trinxera al Marroc, 1924 – juny 1928)

Jovenesa (Presó de Girona, 9 d'abril de 1935)
 L'auca de la Revolució
 Missatge a Guillamet
 Roman l'amor (Presó de Girona, 4 d'octubre de 1935)
 Se us prega...
 Tango (Canço de trinxera, 28 de juny de 1924)

Conferències²⁸⁸

Beethoven
 Caricatura i humorisme
 El Romanticisme de Schumann
 Elogi de l'ignorancia
 En Martí Carreras Rebutent
 L'Art i el poble
 La millor corona per a l'Ignasi Iglésies
 Soyons ses inquiets!

Contes

Cançons de tots els temps
 Crònica en societat: noccs d'or
 El botxí
 El crim del Camp d'Argeles
 El martiri d'un infant
 La fallida del xantre
 La mar silencios
 La por guarda la vinya
 La tragedia del xalet
 L'honor

²⁸⁸ Relacionem aquells textos localitzats íntegrament a l'APJPP. Malgrat aquesta relació, coneixem a través de la premsa l'existència de mitja dotzena més de conferències pronunciades. Vegeu: «Evocant a Marian de Llanvanera, per J. Puig Pujades», a *El Autonomista* [Girona], núm. 8.668 (14 de gener de 1928), p. 1; «Conferència sobre el tema "Entorn de La Dama de les Camèlies"», a *La Nau* [Barcelona], núm. 519 (10 de juliol de 1929), p. 7; «Conferencia d'En Josep Puig i Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 953 (4 de juliol de 1936), p. 2; «Una conferència de Puig Pujades al «Centro Español» de Perpignan», a *La Dépêche* [Perpinyà] núm. 981 (30 de gener de 1937), p. 4.

Mektoub!
 No tothom qui porta gorra...
 Paquitu!
 Perill de freidura
 Soc promesa!
 Sogra i mare
 Una bona persona
 Vers l'exili
 Ves-te'n Aribau

Novel·les

Hermínia
 Què cosa és amor

Obres de teatre

L'avi
 La posta de don Joan
 SOS

RELACIÓ D'ARTICLES PUBLICATS²⁸⁹

Abella d'Or, L' [Barcelona]

— «El mirador de l'Empordà», Ed. Altés (1931), p. 89-91.

Acció Ciutadana [Girona]

— «Alt Empordà» a «Comarques», núm. 7 (14 d'octubre de 1932), p. 7.

— «Als ciutadans de la circumscripció de Girona», núm. 50 (11 d'agost de 1933), p. 7 [el comissari].

Aci d'allà, D' [Barcelona]

— «La Glorificació d'En Narcís Monturiol. Inventor de la navegació submarina» a «Vides d'homes oblidats», núm. 6 (10 de juny de 1918), p. 534-542.

— «Cada cosa en son lloc», núm. 65 (maig de 1923), p. 369-372.

— «L'obra del «Cançonero Popular de Catalunya» a «L'Empordà», núm. 119 (novembre de 1927), p. 346-348.

²⁸⁹ La relació que presentem no té una finalitat exhaustiva, tot i que s'ha intentat donar una visió àmplia de la producció periodística de l'autor.

Altaveu [Ripoll]

— «Una Fundació lloable», núm. 120 (10 de febrer de 1934), p. 5.

Ampurdanés, El [Figueres]

[Jordi Erin]

— «D'Art Teatral», núm. 1.827 (4 de desembre de 1910), p. 2.

[Puvis]

— «Exposició Maria Cusí» a «Notes d'Art», núm. 1.664 (9 de maig de 1909), p. 2.

— «Teatre Principal» a «Art Teatral», núm. 1.666 (16 de maig de 1909), p. 2.

— «Art Teatral» a «Teatro Principal», núm. 1.667 (20 de maig de 1909), p. 2-3.

— «Teatro Principal», núm. 1.668 (23 de maig de 1909), p. 2-3.

— «Teatre Principal», núm. 1.670 (30 de maig de 1909), p. 2-3.

— «Teatre Principal», núm. 1.672 (6 de juny de 1909), p. 2-3.

— «Teatre Principal», núm. 1.674 (13 de juny de 1909), p. 2-3.

Ara [Palafrugell]

— «Poble palafrugellenc» a «Informació», núm. 191 (29 de gener de 1936), p. 2 [juntament amb Pere Cerezo].

Autonomista, El/L' [Girona]

— «Per disciplina», núm. 9.226 (18 de novembre de 1932), p. 1-2.

— «Els jocs dels infants. Una proposició interessant a l'Ajuntament de Figueres», núm. 9.349 (15 d'abril de 1933), p. 1 [conseller].

— «El vol transatlàntic Barberan i Colar. Germà, on eres?», núm. 9.406 (24 de juny de 1933), p. 1.

— «Davant la noble victòria», núm. 9.411 (1 de juliol de 1933), p. 1.

— «Als ciutadans de la circumscripció de Girona», núm. 9.473 (11 d'agost de 1933), p. 1.

— «Sota el cel lluminós», núm. 9.480 (21 d'agost de 1933), p. 1.

— «Ignasi Iglésies (fragment d'un assaig biogràfic)»,

núm. 9.491 (2 de setembre de 1933), p. 1.

— «De l'homenatge a Lluís Prunés», núm. 9.358 (1 d'agost de 1934), p. 1.²⁹⁰

— «En acció de gràcies», núm. 9.552 (26 de març de 1935), p. 1.

— «Carles Jordà o la llibertat», núm. 9.635 (5 de setembre de 1935), p. 1 [«Carles Jordà o la lleialtat», segons s'esmena a «Aclariment», núm. 9.636 (6 de setembre de 1935), p. 2].

— «Lluita de clarors. A l'amic de cel·la Pere Cerezo», núm. 9.797 (20 de febrer de 1936), p. 1.

— «La guerra s'humanitza», núm. 10.501 (18 de juny de 1938), p. 1.

Autonomista, El / L'. Suplement literari [Girona]

— «Una vida heròica. Narcís Monturiol», s/núm. (1 d'octubre de 1927), p. 48-52.

— «Roses, la lluminosa», s/núm. (1 d'octubre de 1935), p. 12-13.

Avenç Garrotxà, L' [Lladó]

— «La Lliga, enemiga de Catalunya», núm. 8 (4 de juny de 1916), p. 2.

Baix Empordà [Palafrugell]

— «Als ciutadans de la circumscripció de Girona», núm. 1.236 (12 d'agost de 1933), p. 3 [el comissari].

Banyolí, El [Banyoles]

— «Als ciutadans de la circumscripció de Girona», núm. 89 (20 d'agost de 1933), p. 8.

Butlletí de la Cambra Agrícola de l'Empordà

[Figueres]

— «En el començ de l'obra del Pantà de Crespià», núm. 596 (1 de juliol de 1935), p. 6.

Catàleg de l'exposició Adolf Fargnoli [Tarragona]

— [sense títol], (octubre de 1928).

²⁹⁰ El 12 de maig de 1934 *L'Autonomista* va recular quatre-cents números en la seva numeració, passant del 9.691 al 9.292.

Catàleg de l'exposició Josep Bonaterra [Barcelona]

[Velivole]

— «Lector», (16 al 29 d'abril de 1922).

Catalunya-París [París]

— «Anyorament», núm. 2 (1 de febrer de 1903), p. 6.

— «Preludi de Chopin en "re" bemol major», núm. 4 (1 d'abril de 1903), p. 6-7.

Ciudadania [Bisbal d'Empordà]

— «Als ciutadans de la circumscripció de Girona», núm. 69 (12 d'agost de 1933), p. 7.

Clam Popular [Ripoll]

— «Fundació lloable» a "Noves", núm. 116 (10 de febrer de 1934), p. 6.

Comarca, La [Figueres]

[Puvis]

— «La primera pagina d'un llibre» a "Proses profanes. Porxo", núm. 121 (18 de desembre de 1926), p. 9.

Consell [Girona]

— «La ciutat», s/núm. (1 de juny de 1936), p. 2-3.

Cor del poble, El [Barcelona]

— «Parlem-ne de l'Ignasi Iglésies», núm. 1 (maig de 1929), p. 6.

Costa Brava. Album-Guia, La [Barcelona]

— «Figueres, la dels bells mercats», Ateneu Empordanès (1925), p. 197-203.

— «Figueras, la de los lindos mercados», Ateneu Empordanès (1925), p. 197-203.

Dansa més bella..., La [Figueres]

[Puig Pujades, J.]

— «Quan va naixer Pep Ventura?», núm. 2 (febrer de 1928), p. 5-6.

— «L'Ignasi Iglesias és mort», núm. 11 (novembre de 1928), p. 3-4.

— «Presentació de E. Albert i Galter», núm. 13 (gener de 1929), p. 13.

— «La darrera signatura d'En "Pep de la tenora". En

el CXII aniversari del seu naixement», núm. 14 (febrer de 1929), p. 3-6.

— «Parlant amb En Joaquim Serra», núm. 16 (abril de 1929), p. 3-5.

— «Els manuscrits d'En Pep Ventura», núm. 17 (maig de 1929), p. 3-4.

— «En el primer aniversari de la mort de N'Ignasi Iglésies», núm. 22 (octubre de 1929), p. 3-4.

— «I som feliços», núm. 30 (juny de 1930), p. 9.

[Velivole]

— «Els viatjants de l'esperit», núm. 9 (setembre de 1928), p. 10.

— «L'àpat d'homenatge a Alexandre Deulofeu», núm. 15 (març de 1929), p. 7-9.

— «El gran festival del Foment», núm. 17 (maig de 1929), p. 10-11.

— «El moviment i la dansa», núm. 18 (juny de 1929), p. 3-4.

— «La joia popular», núm. 19 (juliol de 1929), p. 3-5.

— «Els esbarjos del poble», núm. 20 (d'agost de 1929), p. 3-5.

Diario de Gerona [Girona]

— «Per la salvació de l'Abadia de Vilabertran», núm. 149 (2 de juliol de 1928), p. 1.

— «Per una solidaritat comarcal I», núm. 186 (16 d'agost de 1928), p. 1.

— «Per una solidaritat intercomarcal II», núm. 197 (29 d'agost de 1928), p. 1.

— «Per una solidaritat intercomarcal III i últim», núm. 201 (3 de setembre de 1928), p. 1.

Diario de Tarragona [Tarragona]

— «De la moda» a "Les nostres col·laboracions", núm. 183 (14 d'agost de 1929), p. 2.

Empordà [Figueres]

[Puvis]

— «Panneaux. Substantiu sense adjectiu», núm. 1 (11 d'abril de 1908), p. 3.

Empordà Federal [Figueres]**Primera època**

[E.]

— «La Gimnástica Rítmica de Figueres», núm. 196 (12 de desembre de 1914), p. 2.

[Erin]

— «L'Iscler Soler», núm. 150 (31 de gener de 1914), p. 3.

— «L'aviació catalana a Figueres», núm. 488 (5 de juny de 1920), p. 3.

[J.E.]

— «Teodoro Llorente», núm. 16 (15 de juliol de 1911), p. 2.

— «La Nostra adhesió», núm. 23 (2 de setembre de 1911), p. 2.

— «La creació del Teatre Català», núm. 49 (2 de març de 1912), p. 3.

— «Teatre Principal. Dissapte 2. La Tosca / Felipe Derblay» a «Espectacles», núm. 50 (9 de març de 1912), p. 3.

— «Darrera hora. Interviu ab en Tixier», núm. 57 (27 d'abril de 1912), p. 7.

— «Teatre Principal. La Companyia Capdevila / Els hipòcrites / Malvaloca / El Despatriat» a «Espectacles», núm. 101 (22 de febrer de 1913), p. 3.

— «Un monument als catalans caiguts en la gran guerra», núm. 532 (2 d'abril de 1921), p. 2.

[J. Erin]

— «La Gimnástica Rítmica a Figueres», núm. 160 (4 d'abril de 1914), p. 13-14.

[J.P.P.]

— «Del deplorable serví del honorable cos de telégrafos d'Espanya», núm. 283 (22 de juliol de 1916), p. 2-3.

[Jordi Erin]

— «El drama Fedora» a «Espectacles», núm. 7 (13 de maig de 1911), p. 3.

— «El nido ajeno d'en J. Benavente, El tanto por ciento de Lopez de Ayala, El genio alegre dels gemans Quintero» a «Espectacles», núm. 8 (20 de maig de 1911), p. 2.

— «Mancha que limpia de José Echegaray, Tierra baja de Angel Guimera, La rima eterna dels germans Quintero, La dama de las Camelias de A. Dumas "fill"» a «Espectacles», núm. 9 (27 de maig de 1911), p. 2.

— «Comedies de broma, Meterse à redentor de Miguel Echegaray» a «Espectacles», núm. 10 (3 de juny de 1911), p. 2.

— «La flor de la vida de Joaquim i Serafi Álvarez Quintero» a «Espectacles», núm. 11 (10 de juny de 1911), p. 2-3.

— «Casandra de B. Perez Galdós, Zaza de P. Berton traducció d'en Carles Costa i J.M. Jordá, La reina jove d'Àngel Guimerà» a «Espectacles», núm. 12 (17 de juny de 1911), p. 2-3.

— «Tierras de España», núm. 32 (4 de novembre de 1911), p. 1-2.

— «D'art teatral» a «Espectacles», núm. 36 (2 de desembre de 1911), p. 2.

— «D'art teatral. La setmana en el principal» a «Espectacles», núm. 37 (9 de desembre de 1911), p. 2-3.

— «D'art teatral. El Conde de Luxemburgo / El Molinero de Subiza» a «Espectacles», núm. 38 (16 de desembre de 1911), p. 3.

— «Carnet teatral. Dissapte 23 / Diumenge 24 / Dilluns 25 / Dimarts 26 / Dijous 27» a «Espectacles», núm. 40 (30 de desembre de 1911), p. 7.

— «Carnet teatral» a «Espectacles», núm. 41 (6 de gener de 1912), p. 2.

— «La fi de la companyia Delgado-Barceló / El Místico, en el Casino Menestral» a «Espectacles», núm. 42 (13 de gener de 1912), p. 2-3.

— «Del teatre principal» a «Espectacles», núm. 43 (20 de gener de 1912), p. 3.

— «Del Teatre Principal» a «Espectacles», núm. 45 (3 de febrer de 1912), p. 2-3.

— «La setmana teatral» a «Espectacles», núm. 46 (10 de febrer de 1912), p. 2-3.

— «Del teatre principal / La mare eterna de l'Iglesias per la secció dramática del C.M./ Les multituds indiferents» a «Espectacles», núm. 47 (17 de febrer de 1912), p. 2-3.

— «Teatre Principal» a «Espectacles», núm. 48 (24 de febrer de 1912), p. 3.

— «Teatre Principal» a «Espectacles», núm. 49 (2 de març de 1912), p. 2.

— «Teatre Principal» a «Espectacles», núm. 50 (9 de març de 1912), p. 3.

— «Teatro Principal. En Flandes se ha puesto el sol» a «Espectacles», núm. 51 (16 de març de 1912), p. 3.

— «Teatre Principal. El señor feudal / Primavera en otoño / Enrique de Lagardere» a «Espectacles», núm. 52 (23 de març de 1912), p. 3.

— «Teatre principal» a «Espectacles», núm. 56 (20 d'abril de 1912), p. 4.

- «Teatre principal» a “Espectacles”, núm. 57 (27 d’abril de 1912), p. 6.
- «Del Teatre Principal» a “Espectacles”, núm. 59 (11 de maig de 1912), p. 4.
- «Del Teatre Principal» a “Espectacles”, núm. 61 (25 de maig de 1912), p. 3.
- «Del Teatre Principal» a “Espectacles”, núm. 69 (13 de juliol de 1912), p. 3.
- «La Xirgu a Figueres» a “Espectacles”, núm. 70 (20 de juliol de 1912), p. 3.
- «La Festa Helénica de Roses» a “Espectacles”, núm. 76 (31 d’agost de 1912), p. 3.
- «Del Teatre Principal» a “Espectacles”, núm. 79 (21 de setembre de 1912), p. 3.
- «Del Teatre Principal» a “Espectacles”, núm. 86 (9 de novembre de 1912), p. 3.
- «Del Teatre Principal» a “Espectacles”, núm. 87 (16 de novembre 1912), p. 3.
- «Teatre Principal. El sindicat d’autors dramàtics catalans» a “Espectacles”, núm. 97 (25 de gener de 1913), p. 2-3.
- «Teatre Principal. La companyia del Sindicat d’Autors Catalans» a “Espectacles”, núm. 98 (1 de febrer de 1913), p. 3.
- «Teatre Principal. La noia maca / La Divina Providencia / Mossen Janot» a “Espectacles”, núm. 102 (1 de març de 1913), p. 2-3.
- «Teatre Principal. La filla del mar / L’amor vella / Foc-nou» a “Espectacles”, núm. 103 (8 de març de 1913), p. 3.
- «Teatre Principal. La companyia Capdevila» a “Espectacles”, núm. 105 (22 de març de 1913), p. 2-3.
- «Fires i Festes de la Santa Creu. 1913. Se preparen grans coses», núm. 106 (29 de març de 1913), p. 2.
- «L’Enric Borrás a Figueres» a “Espectacles”, núm. 125 (9 d’agost de 1913), p. 2.
- «L’Enric Borrás a Figueres» a “Espectacles”, núm. 126 (16 d’agost de 1913) p. 2.
- «L’Enric Borrás entre nosaltres» a “Espectacles”, núm. 128 (30 d’agost de 1913), p. 2.
- «Del Teatre Principal» a “Espectacles”, núm. 143 (13 de desembre de 1913), p. 3.
- «Carnet teatral» a “Espectacles”, núm. 144 (20 de desembre de 1913), p. 2-3.
- «Del Teatre Principal» a “Espectacles”, núm. 145 (27 de desembre de 1913), p. 3.
- «Del teatre Principal» a “Espectacles”, núm. 146 (3 de gener de 1914), p. 3.
- «La Raquel Meller a Figueres» a “Espectacles”, núm. 163 (25 d’abril de 1914), p. 2.
- «En Villagomez a Figueras» a “Espectacles”, núm. 169 (6 de juny de 1914), p. 3.
- «En Ricardo Calvo a Figueres» a “Espectacles”, núm. 170 (13 de juny de 1914), p. 6.
- «La tournée Ricardo Calvo» a “Espectacles”, núm. 171 (20 de juny de 1914), p. 3.
- «Del Teatre Principal / De la Festa del Ritme» a “Espectacles”, núm. 197 (19 de desembre de 1914), p. 3.
- «Carnet teatral» a “Espectacles”, núm. 198 (24 de desembre de 1914), p. 2.
- «Carnet Teatral» a “Espectacles”, núm. 199 (2 de gener de 1915), p. 3.
- «El festival artístic a benefici del chor Germanor Empordanesa» a “Espectacles”, núm. 214 (17 d’abril de 1915), p. 2-3.
- «Les representacions Morano» a “Espectacles”, núm. 221 (5 de juny de 1915), p. 2.
- «Les representacions Morano» a “Espectacles”, núm. 222 (12 de juny de 1915), p. 2-3.
- «Les representacions de la Companyia Morano», núm. 384 (8 de juny de 1918), p. 2.
- «En Morano a Figueras», núm. 385 (15 de juny de 1918), p. 2.
- «El festival benèfic de El Jardín» a “Espectacles”, núm. 409 (30 de novembre de 1918), p. 2.
- «La vetllada artística de Germanor Empordanesa» a “Espectacles”, núm. 420 (15 de febrer de 1919), p. 2-3.
- «Teatre Principal. La companyia d’En Alexandre Nolla. Sala Edison. Vetllada a benefici de l’orfeonista Benet i Casals» a “Espectacles”, núm. 425 (22 de març de 1919), p. 2.
- «Teatre Principal. Companyia Nolla» a “Espectacles”, núm. 426 (29 de març de 1919), p. 2.
- «Teatre Principal. Companyia Nolla» a “Espectacles”, núm. 427 (5 d’abril de 1919), p. 2.
- «Carnet teatral» a “Espectacles”, núm. 430 (26 d’abril de 1919), p. 2.
- «Carnet teatral» a “Espectacles”, núm. 433 (17 de

maig de 1919), p. 2.

— «La present campanya de la Companyia Dani-Vila» a “Espectacles”, núm. 475 (28 de febrer de 1920), p. 3.

— «Parlant amb Maria Vila», núm. 487 (22 de maig de 1920), p. 2.

— «En benefici de Maria Vila», núm. 488 (29 de maig de 1920), p. 2.

— «La tortola Valencia a Figueres», núm. 510 (30 d'octubre de 1920), p. 3.

— «La companyia Fremont al Principal» a “Espectacles”, núm. 512 (13 de novembre de 1920), p. 2-3.

[Puig Pujadas]

— «Protesta per la dimissió de N'Eugeni d'Ors», núm. 470 (24 de gener de 1920), p. 1.

— «Un ciutadà exemplar», núm. 475 (28 de febrer de 1920), p. 2.

— «Els federals nacionalistes i la futura escola graduada de la Mancomunitat», núm. 517 (18 de desembre de 1920), p. 1-2.

— «Les granotes volen esquixar», núm. 589 (6 de maig de 1922), p. 2.

— «Una obra magna: “l'Albera”», núm. 599 (15 de juliol de 1922), p. 2.

— «La qüestió del dia. La repressió dels delictes electorals comesos el dia 29 d'abril - Entrevista amb el Notari Don Salvador Dalí», núm. 647 (2 de juny de 1923), p. 1-2.

— «Honorem a Maragall», núm. 647 (2 de juny de 1923), p. 2-3.

[Puig Pujadas, J.]

— «Els periodichs de l'Unió Federal», núm. 5 (29 d'abril de 1911), p. 2.

— «La punta del estimbat», núm. 40 (30 de desembre de 1911), p. 6.

— «Entre l'odi i l'amor», fulla extraordinària (26 de febrer de 1914), p. 2.

— «Unes paraules sobre el Concurs de projectes per a el Monument a Monturiol», núm. 273 (20 de maig de 1916), p. 2 [secretari del C.E. del M. a M.].

— «De les xafarderies escampades alentorn del Concurs de projectes per a el Monument a Monturiol», núm. 275 (3 de juny de 1916), p. 2.

— «En interès de la comarca», núm. 498 (7 d'agost de 1920), p. 2.

— «L'obra de l'arquitecte R. Giralt Casadesús», núm. 502 (4 de setembre de 1920), p. 4.

[Puvis]

— «Notes d'Art», núm. 35 (25 de novembre de 1911), p. 3.

— «El salo de descans del teatre» a “Notes d'Art”, núm. 36 (2 de desembre de 1911), p. 1-2.

— «Encare del salo de descans del teatre» a “Notes d'Art”, núm. 38 (16 de desembre de 1911), p. 2.

— «Encare, i prou per are, del Saló de Descans / Exposició Domenge» a “Notes d'Art”, núm. 39 (23 de desembre de 1911), p. 3.

— «L'exposició domenge» a “Notes d'Art”, núm. 42 (13 de gener de 1912), p. 3.

— «Notes d'Art», núm. 58 (4 de maig de 1912), p. 2.

— «Alguns retrats, per en Berga i Boada» a “Notes d'Art”, núm. 69 (13 de juliol de 1912), p. 2-3.

— «D'uns quadros d'en Berga i de l'escola del plein-air» a “Notes d'Art”, núm. 74 (17 d'agost de 1912), p. 2.

— «La concertista Carme Montoriol Puig» a “Notes d'Art”, núm. 108 (12 d'abril de 1913), p. 2-3 [no està signat però l'autoria s'ha d'atribuir a l'autor].

— «L'exposició Ramón Pichot» a “Notes d'Art”, núm. 113 (17 de maig de 1913), p. 2.

— «Els relleus d'en Font» a “Notes d'Art”, núm. 133 (4 d'octubre de 1913), p. 2.

— «La vitrina d'en Nicolás González» a “Notes d'Art”, núm. 169 (6 de juny de 1914), p. 2-3.

— «Les obres d'en Berga i Boada» a “Notes d'Art”, núm. 201 (16 de gener de 1915), p. 3.

— «A proposit de la futura reforma del saló de sessions de cà la vila» a “Notes d'Art”, núm. 204 (6 de febrer de 1915), p. 3.

— «El cas Llavaneres» a “Notes d'Art”, núm. 253 (15 de gener de 1916), p. 2.

— «Pro Museu d'Art del Empordá», núm. 257 (12 de febrer de 1916), p. 2.

— «L'exposició de la Societat de Concerts» a “Notes d'Art”, núm. 415 (11 de gener de 1919), p. 3.

— «La lápida-monument en honor de Wilson» a “Notes d'Art”, núm. 425 (22 de març de 1919), p. 2.

— «L'exposició d'En Rafel Forns» a “Notes d'Art”, núm. 444 (26 de juliol de 1919), p. 2.

— «Un nou arquitecte figuerenc», núm. 515 (4 de desembre de 1920), p. 2-3.

- «L'exposició d'artistes empordanesos en el Casino Menestral», núm. 598 (8 de juliol de 1922), p. 3-4.
- «L'exposició d'artistes empordanesos en el Casino Menestral», núm. 599 (15 de juliol de 1922), p. 1-2. [Velivole]
- «Les set imatges imprescindibles V. Las Meninas per Velazquez», núm. 52 (23 de març de 1912), p. 1-2.
- «Les set imatges imprescindibles VI. Maternitat per Carriere» a «Cròniques arbitràries», núm. 53 (30 de març de 1912), p. 1-2.
- «Les set imatges imprescindibles VII. El Pensador, de Rodin» a «Cròniques arbitràries», núm. 54 (6 d'abril de 1912), p. 2.
- «L'endema de les festes» a «Cròniques arbitràries», núm. 55 (13 d'abril de 1912), p. 2.
- «La ciutat sense monuments» a «Cròniques arbitràries», núm. 56 (20 d'abril de 1912), p. 1-2.
- «La sopa dels pobres» a «Cròniques arbitràries», núm. 59 (11 de maig de 1912), p. 2.
- «San Baldiri no te ciri per anà a la professó...» a «Cròniques arbitràries», núm. 61 (25 de maig de 1912), p. 2.
- «L'amor als llibres» a «Cròniques arbitràries», núm. 62 (1 de juny de 1912), p. 2.
- «Que mori!» a «Cròniques arbitràries», núm. 63 (8 de juny de 1912), p. 1.
- «Figueres davant del plebiscit» a «Cròniques arbitràries», núm. 64 (15 de juny de 1912), p. 1.
- «Quelcom de filosofia del perdre» a «Cròniques arbitràries», núm. 67 (29 de juny de 1912), p. 2.
- «Pessimisme i optimisme» a «Cròniques arbitràries», núm. 68 (6 de juliol de 1912), p. 1-2.
- «Comentant uns comentaris» a «Cròniques arbitràries», núm. 70 (20 de juliol 1912), p. 1-2.
- «Les balles dels carrers» a «Cròniques arbitràries», núm. 71 (27 de juliol de 1912), p. 2-3.
- «L'any de tretze mesos» a «Cròniques arbitràries», núm. 73 (10 d'agost de 1912), p. 1-2.
- «Els havent sopats... d'un jorn d'estiu a la Rambla» a «Cròniques arbitràries», núm. 74 (17 d'agost de 1912), p. 2.
- «Les meuques ciutadanes» a «Cròniques arbitràries», núm. 75 (24 d'agost de 1912), p. 2.
- «Postals d'excursionista» a «Cròniques arbitràries», núm. 78 (14 de setembre de 1912), p. 1-2.

es», núm. 78 (14 de setembre de 1912), p. 1-2.

- «Postals d'excursionista» a «Cròniques arbitràries», núm. 79 (21 de setembre de 1912), p. 2.
- «El monument a n'en Monturiol» a «Cròniques arbitràries», núm. 80 (28 de setembre de 1912), p. 2.
- «El monument que jo faria» a «Cròniques arbitràries», núm. 81 (5 d'octubre de 1912), p. 1-2.
- «Les flors i les castanyes» a «Cròniques arbitràries», núm. 82 (12 d'octubre de 1912), p. 1-2.
- «Aires de la capital» a «Cròniques arbitràries», núm. 83 (19 d'octubre de 1912), p. 2.
- «El perquè de les coses» a «Cròniques arbitràries», núm. 84 (26 d'octubre de 1912), p. 2-3.
- «Aquest allau d'inmoralitat» a «Cròniques arbitràries», núm. 85 (2 de novembre de 1912), p. 2.
- «En Gabriel Alomar entre nosaltres» a «Cròniques arbitràries», núm. 86 (9 de novembre de 1912), p. 1-2.
- «El camí més curt» a «Cròniques arbitràries», núm. 89 (30 de novembre de 1912), p. 1-2.
- «De l'estètica del trajo» a «Cròniques arbitràries», núm. 92 (21 de desembre de 1912), p. 1-2.
- «De bell començar de les coses» a «Cròniques arbitràries», núm. 96 (18 de gener de 1913), p. 3.
- «Oh les bacanals!» a «Cròniques arbitràries», núm. 98 (1 de febrer de 1913), p. 2.
- «Lo qu'hem vist en el Carnaval d'enguany / Les màscares / Els balls / La cavalcada» a «Cròniques arbitràries», núm. 99 (8 de febrer de 1913), p. 2.
- «En Poincaré, president de la França» a «Cròniques arbitràries», núm. 100 (15 de febrer de 1913), p. 1-2.
- «Varia» a «Cròniques arbitràries», núm. 102 (1 de març de 1913), p. 2.
- «Carta a Eutarpeli» a «Cròniques arbitràries», núm. 105 (22 de març de 1913), p. 1-2.
- «El flirt» a «Cròniques arbitràries», núm. 106 (29 de març de 1913), p. 1-2.
- «L'home-creador», núm. 107 (5 d'abril de 1913), p. 4.
- «Les fites de la vida nostra» a «Cròniques arbitràries», núm. 108 (12 d'abril de 1913), p. 2.
- «En el centenari del natalici de Ricart Wagner» a «Cròniques arbitràries», núm. 113 (17 de maig de 1913), p. 1-2.
- «La bandera» a «Cròniques arbitràries», núm. 114 (24 de maig de 1913), p. 2.

— «De civilitat» a “Cròniques arbitràries”, núm. 116 (7 de juny de 1913), p. 1-2.

— «De feminisme» a “Cròniques arbitràries”, núm. 117 (14 de juny de 1913), p. 1-2.

— «La desaparició de lo típic» a “Cròniques arbitràries”, núm. 118 (21 de juny de 1913), p. 1-2.

— «La força en l’humilitat» a “Cròniques arbitràries”, núm. 120 (5 de juliol de 1913), p. 1-2.

— «Resposta a Xenius» a “Cròniques arbitràries”, núm. 121 (12 de juliol de 1913), p. 1-2.

— «L’Escola-Bella I» a “Cròniques arbitràries”, núm. 122 (19 de juliol de 1913), p. 2.

— «L’Escola-Bella II» a “Cròniques arbitràries”, núm. 123 (26 de juliol de 1913), p. 1-2.

— «L’Escola-Bella III» a “Cròniques arbitràries”, núm. 124 (2 d’agost de 1913), p. 2.

— «D’excursió estival» a “Cròniques arbitràries”, núm. 126 (16 d’agost de 1913), p. 1-2.

— «D’excursió estival» a “Cròniques arbitràries”, núm. 128 (30 d’agost de 1913), p. 1-2.

— «D’excursió estival» a “Cròniques arbitràries”, núm. 130 (13 de setembre de 1913), p. 2.

— «De la semblança en art» a “Cròniques arbitràries”, núm. 134 (11 d’octubre de 1913), p. 2.

— «L’Aralde contra la bandera catalana. L’agrari», núm. 136 (26 d’octubre de 1913), p. 1-2.

— «I la bandera catalana oneja...» a “Cròniques arbitràries”, núm. 143 (13 de desembre de 1913), p. 2.

— «La Gioconda es retrobada» a “Cròniques arbitràries”, núm. 144 (20 de desembre de 1913), p. 1.

— «A manera de prolec» a “Cròniques arbitràries”, núm. 146 (3 de gener de 1914), p. 2.

— «En llaor de Madona Follià» a “Cròniques arbitràries”, núm. 168 (30 de maig de 1914), p. 2.

— «De la força de la voluntat» a “Cròniques arbitràries”, núm. 172 (27 de juny de 1914), p. 2.

— «La Revista Nova» a “Cròniques arbitràries”, núm. 173 (4 de juliol de 1914), p. 2.

— «Jardins per a infants» a “Cròniques arbitràries”, núm. 174 (11 de juliol de 1914), p. 1-2.

— «Orgull i orgull» a “Cròniques arbitràries”, núm. 175 (18 de juliol de 1914), p. 1-2.

— «La primera colònia escolar figuerenca» a “Cròniques arbitràries”, núm. 176 (25 de juliol de 1914), p. 1.

— «La guerra» a “Cròniques arbitràries”, núm. 177 (1 d’agost de 1914), p. 1-2.

— «Un important interviu sobre la guerra» a “Cròniques arbitràries”, núm. 178 (8 d’agost de 1914), p. 1-2.

— «Els déus de la guerra» a “Cròniques arbitràries”, núm. 179 (15 d’agost de 1914), p. 2.

— «Defugint l’espectre de la guerra» a “Cròniques arbitràries”, núm. 182 (5 de setembre de 1914), p. 1-2.

— «1714-1914» a “Cròniques arbitràries”, núm. 183 (12 de setembre de 1914), p. 2.

— «Per a la França dels nostres amors», núm. 184 (19 de setembre de 1914), p. 1-2.

— «Al marge d’unes cartes» a “Cròniques arbitràries”, núm. 185 (26 de setembre de 1914), p. 1-2.

— «Els germanófills» a “Cròniques arbitràries”, núm. 186 (3 d’octubre de 1914), p. 1-2.

— «L’amic s’en va a la guerra» a “Cròniques arbitràries”, núm. 189 (24 d’octubre de 1914), p. 1.

— «Idees sobre la regeneració de l’ensenyança universitària espanyola I» a “Cròniques arbitràries”, núm. 190 (31 d’octubre de 1914), p. 1-2.

— «Idees sobre la regeneració de l’ensenyança universitària espanyola II» a “Cròniques arbitràries”, núm. 191 (7 de novembre de 1914), p. 1.

— «Idees sobre la regeneració de l’ensenyança universitària espanyola III» a “Cròniques arbitràries”, núm. 192 (14 de novembre de 1914), p. 1-2.

— «La Gimnàstica rítmica figuerenca» a “Cròniques arbitràries”, núm. 194 (28 de novembre de 1914), p. 1.

— «Fragment» a “Cròniques arbitràries”, núm. 197 (19 de desembre de 1914), p. 1.

— «La Rondalla d’aquest Nadal» a “Cròniques arbitràries”, núm. 198 (24 de desembre de 1914), p. 2.

— «CI. En el començ d’un any històric» a “Cròniques arbitràries”, núm. 199 (2 de gener de 1915), p. 2.

— «CCII. Els reis dels nens pobres» a “Cròniques arbitràries”, núm. 200 (9 de gener de 1915), p. 1.

— «Des del Cap de Creus al de Finisterre. Notes de viatge», núm. 206 (20 de febrer de 1915), p. 2.

— «Des del Cap de Creus al de Finisterre. Notes de viatge» a “Cròniques arbitràries”, núm. 208 (6 de març de 1915), p. 1-2.

— «Des del Cap de Creus al de Finisterre. Notes de viatge» a “Cròniques arbitràries”, núm. 209 (13 de març

de 1915), p. 1-2.

— «Des del Cap de Creus al de Finisterre. Notes de viatge» a “Cròniques arbitràries”, núm. 210 (20 de març de 1915), p. 2.

— «Des del Cap de Creus al de Finisterre. Notes de viatge» a “Cròniques arbitràries”, núm. 211 (27 de març de 1915), p. 2.

— «Des del Cap de Creus al Finisterres. Notes de viatge» a “Cròniques arbitràries”, núm. 212 (3 d'abril de 1915), p. 2.

— «La pintura flamenca», núm. 213 (10 d'abril de 1915), p. 11-12.

— «Des del Cap de Creus al de Finisterre. Notes de viatge» a “Cròniques arbitràries”, núm. 214 (17 d'abril de 1915), p. 1-2.

— «Des del Cap de Creus al de Finisterre. Notes de viatge» a “Cròniques arbitràries”, núm. 215 (24 d'abril de 1915), p. 1-2.

— «Des del Cap de Creus al de Finisterre. Notes de viatge» a “Cròniques arbitràries”, núm. 216 (1 de maig de 1915), p. 1-2.

— «Des del Cap de Creus al de Finisterre. Notes de viatge» a “Cròniques arbitràries”, núm. 218 (15 de maig de 1915) p. 2.

— «El jardí de la ciutat» a “Cròniques arbitràries”, núm. 220 (29 de maig de 1915), p. 1-2.

— «En el primer aniversari de la Guerra Gran» a “Cròniques arbitràries”, núm. 229 (31 de juliol de 1915), p. 2.

— «Flors d'heroisme» a “Cròniques arbitràries”, núm. 230 (7 d'agost de 1915), p. 1-2.

— «L'Assamblea i la manifestació. Pro zones neutrals», núm. 240 (16 d'octubre de 1915), p.3-4.

— «De l'Espanya noucentista» a “Cròniques arbitràries”, núm. 250 (25 de desembre de 1915), p. 1.

— «En pro d'un Museo empordanés de l'Art» a “Cròniques arbitràries”, núm. 253 (15 de gener de 1916), p. 1.

— «Parlem-ne encare d'un Museo empordanés d'Art» a “Cròniques arbitràries”, núm. 254 (22 de gener de 1916), p. 1-2

— «Els eclipsis de la Creu de Vilabertrán» a “Cròniques arbitràries”, núm. 257 (12 de febrer de 1916), p. 1-2.

— «Per a el defensor dels eclipsis de la Creu de Vilabertrán i per a els meus llegidors» a “Cròniques arbi-

tràries”, núm. 259 (26 de febrer de 1916), p. 1.

— «Dans les ruines d'Ampurias. Sonets per Andrée Bruguier de Gorgot» a “Llegint llibres”, núm. 380 (18 de maig de 1918), p. 2-3.

— «Les gracies de l'Empordà. Poema en prosa d'en Pere Corominas», núm. 450 (6 de setembre de 1919), p. 1-2.

— «Un llibre sobre en Pep Ventura. Perqué no!», núm. 524 (5 de febrer de 1921), p. 2-3.

— «El gest d'un digne ciutadà», núm. 557 (24 de setembre de 1921), p. 2.

— «Don Leonci Garcia Sicart», núm. 581 (11 de març de 1922), p. 1-2.

— «Dos pintors que triomfen a Barcelona», núm. 589 (6 de maig de 1922), p. 1-2.

— «En Ramon Muntaner per Carles Rahola. Publicacions Empordà-Barcelona», núm. 624 (6 de gener de 1923), p. 2.

Empordà Federal [Figueres]

Segona època

[J.P.P.]

— «De l'homenatge al doctor E. Vila Moreno», núm. 827 (29 de gener de 1933), p. 5.

[Jordi Erin]

— «Les taules gòtiques de Castelló d'Empúries» per Joan Subías Galter» a “Llegint llibres”, núm. 703 (25 d'octubre de 1930), p. 5.

— «La nostra corona», núm. 715 (17 de gener de 1931), p. 4.

— «Unes hores de música», núm. 792 (4 de juny de 1932), p. 6.

— «Vetllada musical», núm. 794 (18 de juny de 1932), p. 2.

— «Recital de Danses a l'Associació de Música», núm. 797 (9 de juliol de 1932), p. 8.

— «La poesia d'Ambrosi Carrion per Aurea de Sarà», núm. 828 (4 de febrer de 1933), p. 5.

— «En J. Bonaterra a Barcelona», núm. 834 (18 de març de 1933), p. 1.

[Puig Pujades]

— «Martí Vilanova», núm. 674 (6 d'abril de 1930), p. 2.

— «Una crida al poble de Figueres», núm. 731 (2 de

maig de 1931), p. 5.

— «El passat i el futur de Vilabertran», núm. 748 (15 d'agost de 1931), p. 4.

[Puig Pujades, J.]

— «Som allà on érem», núm. 675 (12 d'abril de 1930), p. 1.

— «El Pòsit», núm. 681 (24 de maig de 1930), p. 3.

— «J. Batista Jovet. Noble ciutadà figuerenc», núm. 685 (21 de juny de 1930), p. 2.

— «“Hores tràgiques i anecdòtiques de la guerra” per Artur Vinardell Roig» a “Llegint llibres”, núm. 709 (6 de desembre de 1930), p. 4-5.

— «Per a El Diluvio de Barcelona», núm. 719 (14 de gener de 1931), p. 7.

— «La mort de l'espós. A D.C. vídua C.», núm. 715 (17 de gener de 1931), p. 4, 6.

— «L'Assemblea comarcal de la federació republicana socialista de l'Empordà», núm. 718 (7 de febrer de 1931) p. 5 [juntament amb Ricard Jiménez].

— «L'esperit immortal de la ciutat», núm. 725 (28 de març de 1931), p. 2.

— «Del magne homenatge dedicat al nostre company de redacció J. Puig Pujades», núm. 738 (20 de juny de 1931), p. 4.

— «Per l'Estatut de Catalunya», núm. 743 (18 de juliol de 1931), p. 4.

— «Cal votar l'Estatut?», núm. 745 (29 de juliol de 1931), p. 5.

— «Catalunya ha dit clarament el què vol: ésser un Estat autònom dintre la República España», núm. 747 (8 d'agost de 1931), p. 1.

— «Inclinem respectuosament la testa...», núm. 760 (4 de novembre de 1931), p. 1.

— «Diada triomfal de l'Esquerra Catalana. Impressions de l'Assemblea de la Generalitat — 30 desembre 1931», núm. 769 (2 de gener de 1932), p. 1-2.

— «L'Assamblea de la Generalitat. 16 Gener 1932. Impressions personals», núm. 772 (23 de gener de 1932), p. 1.

— «La Tierra Natal de Lluís Ruiz Contreras» a “Llegint llibres”, núm. 774 (6 de febrer de 1932), p. 3-4.

— «La divisió de govern del territori de Catalunya», núm. 777 (27 de febrer de 1932), p. 1.

— «La llavor dels vells federals», núm. 783 (9 d'abril

de 1932), p. 1.

— «De cara a l'Estatut», núm. 788 (7 de maig de 1932), p. 2.

— «Recullint una suggestió», núm. 789 (14 de maig de 1932), p. 5.

— «Albert de Quintana és mort!», núm. 795 (25 de juny de 1932), p. 2.

— «Pel bon èxit del Premi Ignasi Iglésies», núm. 803 (20 d'agost de 1932), p. 1.

— «Per l'abolició de la pena de mort», núm. 804 (27 d'agost de 1932), p. 1-2.

— «Cal no oblidar l'Empordà», núm. 805 (3 de setembre de 1932), p. 1.

— «Les exigències de la República», núm. 806 (10 de setembre de 1932), p. 5.

— «Pere Cavaller, Comissari de la Generalitat a Tarragona», núm. 811 (15 d'octubre de 1932), p. 2.

— «Llorenç Vives se'n và», núm. 813 (29 d'octubre de 1932), p. 6.

— «Per disciplina», núm. 816 (16 de novembre de 1932), p. 2.

— «Homenatge al Dr. Ernest Vila Moreno», núm. 819 (3 de desembre de 1932), p. 1.

— «No volem el presidi», núm. 825 (14 de gener de 1933), p. 2.

— «Una proposició interessant. A l'Ajuntament», núm. 837 (8 d'abril de 1933), p. 2 [conseller].

— «En homenatge al Dr. Ernest Vila Moreno. El nostre homenatge», núm. 839 (22 d'abril de 1933), p. 1-2.

— «Als ciutadans de la circumscripció de Girona», núm. 855 (12 d'agost de 1933), p. 5 [comissari].

— «Sota el cel lluminós», núm. 856 (19 d'agost de 1933), p. 2.

— «El seny de les nostres dones», núm. 872 (25 de novembre de 1933), p. 4.

— «El sentit de les eleccions de demà», núm. 879 (13 de gener de 1934), p. 2.

— «La darrera lliçó de Mestre Escapa», núm. 891 (8 d'abril de 1934), p. 2.

— «En aquest tercer aniversari», núm. 892 (14 d'abril de 1934), p. 2.

— «El llibre d'Alexandre Deulofeu», núm. 894 (28 d'abril de 1934), p. 1.

— «El bon timoner», núm. 895 (4 de maig de 1934),

p. 2.

— «De l'homenatge a Lluís Prunés», núm. 908 (4 d'agost de 1934), p. 1.

— «Parlant amb el president Azaña», núm. 910 (18 d'agost de 1934), p. 1.

[Puvis]

— «El problema escolar figuerenc», núm. 744 (25 de juliol de 1931), p. 7.

— «L'exposició de pintures a Atenea», núm. 788 (7 de maig de 1932), p. 6.

— «L'exposició Mateu i Pla a Atenea», núm. 844 (27 de maig de 1933), p. 5.

— «Les exposicions d'Atenea. La de Prudenci Bertrana. La de Bartomeu Pujó», núm. 905 (14 de juliol de 1934), p. 2.

[Velivole]

— «El violinista Joan Llobell Ramis», núm. 677 (26 d'abril de 1930), p. 3.

— «Noticiari», núm. 677 (26 d'abril de 1930), p. 6.

— «L'Empordà terra d'aviadors», núm. 680 (17 de maig de 1930), p. 6.

— «La ràdio al presidi», núm. 681 (24 de maig 1930), p. 6.

— «Notes d'un excursionista», núm. 699 (27 de setembre de 1930), p. 2.

— «Medio siglo de teatro infructuoso por Luis Ruiz Contreras» a «Llegint Llibres», núm. 717 (31 de gener de 1931), p. 4.

— «La conferència de Josep A. Vandellós a Atenea. La conferència d'En Pujol i Algaró al C. d'E. i S.» a «Tasques culturals», núm. 723 (14 de març 1931), p. 3.

— «El doble ideal de la joventut catalana. A manera de Pòrtic», núm. 724 (21 de març de 1931), p. 1.

— «El Dr. Ernest Vila Moreno a París», núm. 794 (18 de juny de 1932), p. 6.

— «La Generalitat de Catalunya a les comarques gironines», núm. 804 (27 d'agost de 1932), p. 4.

— «Parlant amb el doctor Ernest Vila Moreno», núm. 839 (22 d'abril de 1933), p. 6.

— «Germà, on ets?», núm. 848 (24 de juny de 1933), p. 1.

— «Chopin, conferència d'Alfons Puig» a «Llibres», núm. 852 (22 de juliol de 1933), p. 4.

— «Antònia Herrero al Principal» a «De cà la Talia»,

núm. 891 (8 d'abril de 1934), p. 3.

— «Casanovas per Ramon Xuriguera» a «Llegint llibres», núm. 891 (8 d'abril de 1934), p. 6.

— «L'exposició escolar de l'Institut», núm. 896 (12 de maig de 1934), p. 6.

— «Un llibre empordanès. Safreu d'Antoni Xirau», núm. 906 (21 de juliol de 1934), p. 2.

— «Efemèrides. A les 6'19...», núm. 913 (8 de setembre de 1934), p. 2.

Empordà Federal [Figueres]

Tercera època

[J.P.P.]

— «Josep Sunyol i Garriga», núm. 958 (22 d'agost de 1936), p. 3.

— «Cal defensar la República a l'estranger», núm. 960 (5 de setembre de 1936), p. 2.

— «Després de visitar els Presidents», núm. 968 (31 d'octubre de 1936), p. 2.

— «Figueres honora la memòria de Maurin», núm. 970 (14 de novembre de 1936), p. 2.

[Puig Pujades]

— «Ramis, l'amic», núm. 927 (11 de gener de 1936), p. 3.

— «Desmentiment», núm. 929 (25 de gener de 1936), p. 4.

[Puig Pujades, Josep]

— «Amunt els cors», núm. 946 (16 de maig de 1936), p. 4.

— «Donem una nova vida a les campanes mudes», núm. 958 (22 d'agost de 1936), p. 2.

— «La nova escola d'Arts i Oficis» a «Editorial», núm. 1.005 (3 de setembre de 1937), p. 1.

[Velivole]

— «L'exposició Ramon Reig», núm. 947 (23 de maig de 1936), p. 3.

— «Al marge de l'Exposició de Caricatures originals de Pardiñas», núm. 953 (4 de juliol de 1936), p. 3-4.

Emporium [La Bisbal d'Empordà]

— «Per la dignitat del nostre teatre. Crit d'alarma», núm. 2 (1 de maig de 1928), p. 28-30.

— «El romanticisme de Shuman», núm. 3 (1 de juny de 1928), p. 70-73.

Esquella de la Torratxa, L' [Barcelona]

— «Fa vint-i-dos anys», núm. 2.574 (19 d'octubre de 1928), p. 692.

Exposició Marian Baig [Figueres]

[Velivole]

— «Un artista empordanès», s/núm. (29 d'abril al 13 de maig de 1930).

Festa Major [Roses]

— «Roses, la lluminosa», s/núm. (1930), p. 15-19.

Festa Major de Vilabertran [Vilabertran]

— «Els infants de la República», s/núm. (15 i 16 d'agost de 1933), p. 25— 27.

Festa Major de La Jonquera [La Jonquera]

— «Uns mots de lloa», s/núm. (8, 9 i 10 de setembre de 1934), p. 13.

Fires i Festes de la Santa Creu [Figueres]

— «Figueres», s/núm. (1927), p. 3.
 — «Somniant desperts», s/núm. (1933), p. 55.
 — «Figueres la de les festes de maig», s/núm. (1933), p. 20-24.
 — «L'encís de les fires...», s/núm. (1934), p. 5, 7, 9.
 — «Cal vocació de ciutadà», s/núm. (1934), p. 28.

Foment [Reus]

— «La meva salutació», núm. 197 (15 de novembre de 1931), p. 4.
 — «De cara a l'Estatut», núm. 339 (11 de maig de 1932), p. 1.

Foment de la Sardana de Figueres [Figueres]

— «La virtut de la sardana», II Festival Pro-Monument Pep Ventura. Fires i Festes de la Santa Creu (1929), p. 9.

Fulla Artística d'Alt Empordà [Figueres]

— «Fent Bellesa fem optimisme», núm. 2 (1 de febrer de 1918), p. 1-2.
 — «L'exposició P. Sabaté», núm. 3 (1 de març de 1918), p. 1.

— «El problema escolar figuerenc», núm. 5 (25 de maig de 1918), p. 1.

— «Records d'una visita a la Sixtina», núm. 12 (1 de desembre de 1918), p. 3.

— «L'impresionisme. A propòsit de l'actual exposició de la Societat de Concerts», núm. 13 (1 de gener de 1919), p. 1-2.

— «L'Exposició d'En Rafel Forn», núm. 17 (1 de juliol de 1919), p. 1.

— «De caricatura i de les caricatures de Na Rosa Soler Bofill (Pep)», núm. 23 (1 de setembre de 1920), p. 1-2.

Gran Ball [Figueres]

— «La inquietud d'uns homes», Socis cambres La Union (1933), p. 26.

Horitzó [Barcelona]

— «Barcelonisme», núm. 4 (24 d'agost de 1935), p. 1.
 — «La nostra lolidaritat», núm. 6 (7 de setembre de 1935), p. 1.

Humanitat, La [Barcelona]

— «Ancorem la nostra fe en el futur», núm. 1.856 (6 de febrer de 1938), p. 3.

Humanitat, La [Montpeller/Perpinyà]

— «Cal fer conèixer les malifetes de l'enemic», núm. 25 (6 d'octubre de 1945), p. 1.

Humanitat, La [París]

— «14 d'abril 1931. A Figueres. Alegria de la població.— La tossuderia del coronel. La proclamació», núm. 89 (14 d'abril de 1948), p. 1.

Il·lustració Levantina, La [Barcelona]

— «Les fires de Santa Creu a Figueres», núm. 14 (17 de maig de 1901), p. 170-171.

Libertad [Figueres]

— «Als ciutadans de la circumscripció de Girona», núm. 747 (16 de setembre de 1933), p. 3.

— «Del momento. ¿Política de odios? ino! Cordialidad republicana», núm. 747 (16 de setembre de 1933), p. 2-3 [el comissari, J. Puig Pujades].

Lyon Republique [Lió]

— «Les rebelles espagnols contre la civilisation», núm. 21.777 (20 de març de 1938), p. 1-2 [J. Puig Pujades, député aux Cortès espagnoles].

— «Le martyre de l'art espagnol», núm. 21.803 (16 d'abril de 1938), p. 6 [J. Puig Pujades, député aux Cortès espagnoles].

— «La pré-invasion d'Espagne par Hitler», núm. 21.858 (10 de juny de 1938), p. 1-2 [J. Puig Pujades, député aux Cortès espagnoles].

Nau, La [Barcelona]

[Velivole]

— «Les festes d'homenatge a Pep Ventura a Figueres. Subscripció per al monument», núm. 23 (27 d'octubre de 1927), p. 1.

[Puig Pujades, J.]

— «Una interviu amb Salvador Dalí: El seu manifest d'avantguarda», núm. 142 (17 de març de 1928), p. 1.

[Puig Pujades, J.]

— «Les pintures de Salvador Dalí. Una lletra de Salvador Dalí i una nota d'En Puig Pujades a La Nau» a «Després del Saló de tardor», núm. 39 (15 de novembre de 1927), p. 1.

— «Les pintures de Salvador Dalí. Una nota final» a «La polemica closa», núm. 43 (19 de novembre de 1927), p. 1.

— «Parlant d'en Pep Ventura amb el vell Rau— Unes dades i anècdotes interessantíssimes» a «L'Actualitat», núm. 105 (31 de gener de 1928), p. 1.

— «Les exposicions d'art. El Saló de Tardor. A darre-hora Salvador Dalí retira els seus quadros del Saló», núm. 316 (6 d'octubre de 1928), p. 1.

— «Un film a Figueres. Una idea de Salvador Dalí i Luis Buñuel», núm. 410 (26 de gener de 1929), p. 1.

— «Un apòstol de la terra, a l'Empordà», núm. 512 (2 de juliol de 1929), p. 1.

— «El mirador de l'Empordà» a «Cròniques empordaneses», núm. 589 (5 d'octubre de 1929), p. 5.

— «L'èxit de Salvador Dalí a París», núm. 630 (22 de novembre de 1929), p. 1.

— «Pel renaixement urbà de Figueres», núm. 837 (21 de juliol de 1930), p. 10.

Nova Revista, La [Barcelona]

— «Els Pichot, selecció empordanesa» a «Notes», núm. 4 (abril de 1927), p. 379-380.

— «Evocant a Marian Lllavanera», núm. 19 (juliol de 1928), p. 248-261.

Poble Català, El [Barcelona]

[Jordi Erin]

— «Desde Figueres», núm. 1.651 (1 de juny de 1909), p. 2.

— «Desde Figueres», núm. 1.671 (21 de juny de 1909), p. 1.

— «Desde Figueres», núm. 1.674 (24 de juny de 1909), p. 1.

— «Desde Figueres», núm. 1.686 (6 de juliol de 1909), p. 2.

— «Desde Figueres», núm. 1.697 (17 de juliol de 1909), p. 2.

[Velivole]

— «Desde Figueres», núm. 1.791 (26 de gener de 1910), p. 2.

— «Desde Figueres», núm. 1.794 (29 de gener de 1910), p. 1-2.

— «Desde Figueres», núm. 1.797 (1 de febrer de 1910), p. 1.

— «Desde Figueres», núm. 1.802 (6 de febrer de 1910), p. 1.

— «Desde Figueres», núm. 1.823 (27 de febrer de 1910), p. 2.

— «Desde Figueres», núm. 1.830 (6 de març de 1910), p. 2.

— «Desde Figueres», núm. 1.838 (14 de març de 1910), p. 1-2.

— «Desde Figueres», núm. 1.846 (22 de març de 1910), p. 1.

— «Desde Figueres», núm. 1.851 (27 de març de 1910), p. 1.

— «Desde Figueres», núm. 1.863 (9 d'abril de 1910), p. 2.

— «Desde Figueres», núm. 1.872 (18 d'abril de 1910), p. 2.

— «Desde Figueres», núm. 1.878 (24 d'abril de 1910), p. 2.

— «Desde Figueres», núm. 1.885 (1 de maig de 1910),

p. 2.

— «Desde Figueres», núm. 1.888 (5 de maig de 1910),

p. 4.

— «Les Fires de Santa Creu» a “Desde Figueres”, núm. 1.893 (10 de maig de 1910), p. 2.

— «Les Fires de Santa Creu» a “Desde Figueres”, núm. 1.895 (12 de maig de 1910), p. 2.

— «Desde Figueres», núm. 1.914 (31 de maig de 1910), p. 2.

— «L'espectacle “Canigó”», núm. 1.924 (10 de juny de 1910), p. 1.

— «Desde Figueres», núm. 1.929 (15 de juny de 1910), p. 1.

— «Notes diverses» a “Desde Figueres”, núm. 1.951 (7 de juliol de 1910), p. 1.

— «Desde Figueres», núm. 2.033 (28 de setembre de 1910), p. 2.

— «El pianista Lluís Bonaterra» a “Desde Figueres”, núm. 2.036 (1 d'octubre de 1910), p. 4.

— «Recital Bonaterra», núm. 2.051 (16 d'octubre de 1910), p. 3.

— «Les delícies de l'administració espanyola», núm. 2.357 (22 d'agost de 1911), p. 1.

— «Les Fires de Santa Creu a Figueres. Teatre de la Natura. L'Arlesiana i Edip Rei», núm. 2.979 (10 de maig de 1913), p. 1-2.

Programa, El [Sant Feliu de Guíxols]

— «Als ciutadans de la circumscripció de Girona», núm. 116 (20 d'agost de 1933), p. 4.

Rambla, La [Barcelona]

— «L'Ajuntament de Figueres», núm. 214 (22 de gener de 1934), p. 13.

Rambla de Catalunya, La [Barcelona]

— «El Pòsit», núm. 8 (23 de maig 1930), p. 3.

— «Sobretot la moral! La depuració dels costums en temps de la Dictadura», núm. 18 (28 de juliol de 1930), p. 11.

Revista del Centre de Lectura de Reus [Reus]

— «El luxe d'Ignasi Iglesias», núm. 186 (octubre de 1928), p. 290-292.

— «Ignasi Iglesias, poeta de la bondad», núm. 191 (març de 1929), p. 5-8.

— «En memoria d'Ignasi Iglesias», núm. 191 (març de 1929) p. 8-15.

Sol Ixent [Cadaqués]

[Velivole]

— «El pobrecito Carpintero a Cadaquès», núm. 26 (12 de juliol de 1924), p. 2.

Veu de Catalunya, La [Barcelona]

[J. Puig Pujadas]

— «La glòria de Figueres», núm. 9.644 (28 d'abril de 1927), p. 7.

[J. Puig Pujades]

— «El moment present de Figueres» a «Ciutats de Catalunya: Figueres», núm. 7.613 (6 d'agost de 1920), p. 5.

— «La Biblioteca Popular de Figueres», núm. 9.381 (24 de juny de 1926), p. 4.

— «En el seu CXI aniversari. Quan va néixer En Pep Ventura?», núm. 9.892 (1 de febrer de 1928, p. 7.

— «S'ha salvat el reatule gòtic de Canapost», núm. 9.990 (8 de juny de 1928), p. 5.

— «Els valors espirituals de l'Empordà», núm. 10.003 (22 de juny de 1928), p. 3.

— «D'ara i sempre» a “Aspectes de l'Empordà”, núm. 10.318 (28 de maig de 1929), p. 4.

[Puvís]

— «Figueres honora en Pep Ventura» a “De les terres catalanes”, núm. 9.787 (13 d'octubre de 1927), p. 3.

[Velivole]

— «L'Empordà, terra de pintors», núm. 9.570 (31 de gener de 1927), p. 4.

— «Les festes a honor de Pep Ventura» a “De les terres catalanes”, núm. 9.788 (26 d'octubre de 1927), p. 3.

— «Per la salvació de l'Abadia de Vilabertran. Parlant amb el senyor Rector», núm. 10.032 (27 de juliol de 1928), p. 5.

Veu de l'Empordà, La [Figueres]

[P.P.]

— «Carnet teatral», núm. 1.234 (2 de juny de 1928), p. 6.

- «Carnet teatral», núm. 1.236 (16 de juny de 1928), p. 6.
- [Puig Pujades]
- «L'oració d'avuy», núm. 294 (4 de juny de 1910), p. 4.
- [Puig Pujades, J.]
- «Exposició Marian Baig. Sala Edison», núm. 1.179 (14 de maig de 1927), p. 5.
- «Esdeveniment teatral», núm. 1.182 (4 de juny de 1927), p. 6.
- «La restauració de l'Església de les Penedides», núm. 1.188 (16 de juliol de 1927), p. 5-6.
- «Parlant amb Aurea de Sarrà», núm. 1.200 (8 d'octubre de 1927), p. 5.
- «L'homenatge a Pep Ventura», núm. 1.203 (29 d'octubre de 1927), p. 6.
- «A l'Empordà se li ha mort el seu pintor», núm. 1.205 (12 de novembre de 1927), p. 5.
- «La veritat sobre les pintures antigues de Castelló d'Empúries. Entreviú amb en Joan Subias», núm. 1.227 (14 d'abril de 1928), p. 5.
- «Unes paraules al marge de l'Exposició Provincial de Belles Arts II», núm. 1.231 (12 de maig de 1928), p. 5.
- «Esdeveniments teatrals», núm. 1.232 (19 de maig de 1928), p. 5.
- «Carnet teatral», núm. 1.233 (26 de maig de 1928), p. 7.
- «Al marge de l' Exposició provincial de Belles Arts», núm. 1.234 (2 de juny de 1928), p. 5.
- «A propòsit del reatule gòtic de Canapost», núm. 1.235 (9 de juny de 1928), p. 6.
- «Atenea», núm. 1.236 (16 de juny de 1928), p. 5.
- «Per la salvació de l'Abadia de Vilabertran», núm. 1.241 (14 de juliol de 1928), p. 5.
- «Memorias de mi vida per J. Baptista Jovet» a «Els llibres nous», núm. 1.245 (18 d'agost de 1928), p. 5-6.
- «Un Film a Figueres. Una idea de Salvador Dalí i Lluís Buñuel», núm. 1.269 (2 de febrer de 1929), p. 5-6.
- [Puvís]
- «L'Assemblea anual dels metges. Conferència del Dr. Ernest Vila Moreno», núm. 1.249 (15 de setembre de 1928), p. 5.
- [Velivole]
- «El pobrecito Carpintero», núm. 1.032 (19 de juli-

ol de 1924), p. 5.

- «Per la salvació de l'Abadia de Vilabertran. Parlant amb el senyor Rector», núm. 1.243 (4 d'agost de 1928), p. 5.

Vibració [Figueres]

- «La divisió administrativa de la Catalunya autònoma» a «Enquestes de Vibració», núm. 4 (27 de febrer de 1932), p. 2.

RELACIÓ DE CONTES APAREGUTS A LA PREMSA

Abella d'Or a Figueres, L' [Barcelona]

- «Maternitat!», s/núm. (1926), p. 72-74 [obsequi de la casa Puig París].

Autonomista, L'. Suplement literari [Girona]

- «És blanca, la lluna?», s/núm. (1 d'octubre de 1933), p. 67-70.
- «Decepció», s/núm. (1 d'octubre de 1934), p. 11-12.

Bisbalenc, El [La Bisbal d'Empordà]

- «Les dolors de l'estiujeant», núm. 46 (13 d'agost de 1928), p. 15.
- «Pobra senyora Marieta!», núm. 98 (11 d'agost de 1929), p. 9.

Catalana [Barcelona]

- «Maternitat!» a «Dels llibres nous», núm. 170 (15 de juliol de 1914), p. 205-206.

Catalunya-París [París]

- «Forana», núm. 8 (1 d'agost de 1903), p. 3.

Ciutat, La [Manresa]

- «La tragèdia de ca l'Adroguer» a «Els nostres contes», núm. 12 (1 d'abril de 1927), p. 92-93.

Empordà Federal [Figueres]

- «La gitana de la presó. VIII» a «Literaries», núm. 919 (16 de novembre de 1935), p. 4.

— «Un Nadal a la Presó XIII», núm. 924 (21 de desembre de 1935), p. 3 [Del Relicari d'emocions: Ell, a la presó. Presó de Girona].

Esquella de la Torratxa, L' [Barcelona]

— «El reialme de la veritat», núm. 2.564 (10 d'agost de 1928), p. 525-527.

Fires i festes de la Santa Creu [Figueres]

— «Perill de feridura», (1929), p. 15.

Jocs Florals de Barcelona [Barcelona]

— «El foc que tot ho abranda», Estampa La Renai-xença (1 de gener de 1931), p. 127-135.

Juventut [Barcelona]

— «La Mare de Deu», núm. 91 (7 de novembre de 1901), p. 744-746.

— «Desde'l "Moli"», núm. 136 (18 de setembre de 1902), p. 613.

— «La Petinyo», núm. 267 (23 de març de 1905), p. 193-194.

Justícia Social [Barcelona]

— «El senyor Bernat, botiguer ex-anticlerical», núm. 46 (13 de setembre de 1924), p. 2-3.

Humanitat, La [Mèxic DF]

— «Mr. Pipon mort pour la patrie» a «Un conte inedit», núm. 4 (1 de setembre de 1947), p. 4.

Nau, La [Barcelona]

— «Pobra senyora Marieta!» a «Converses de La Nau», núm. 4 (5 d'octubre de 1927), p. 7.

— «Na Ferriola» a «Contes de La Nau», núm. 45 (22 de novembre de 1927), p. .

— «La llar encesa» a «Converses de La Nau», núm. 73 (26 de desembre de 1927), p. .

Per Catalunya!... [Niça]

— «La lletra misteriosa», núm. 2 (juliol de 1945), p. 8, 9, 24.

Revista del Centre de Lectura de Reus [Reus]

— «Les dues germanes i la nena» a «Pàgines Literàries», núm. 7 (1 de maig de 1920), p. 113.

— «L'Aquarel·la» a «Contes de casa i de fora», núm. 21 (1 de desembre de 1920), p. 382-383.

— «Idil·li» a «Contes de casa i de fora», núm. 72 (15 de gener de 1923), p. 26-27.

— «La vídua jove» a «Contes de casa i de fora», núm. 107 (1 de juliol de 1924), p. 152-154.

Veu de Catalunya, La [Barcelona]

— «Vides doloroses», núm. 9.000 (15 d'abril de 1925), p. 5.

— «La tragedia d'un novel·lista» a «Contes de La Veu», núm. 9.053 (17 de juny de 1925), p. 5.

— «La fi de don Joan» a «Contes de La Veu de Catalunya», núm. 9.156 (3 d'octubre de 1925), p. 7.

— «Ésser previsor» a «Contes de La Veu de Catalunya», núm. 9.171 (21 d'octubre de 1925), p. 5.

— «Les roses de vil·la Clara» a «Contes de La Veu de Catalunya», núm. 9.219 (16 de desembre de 1925), p. 5.

— «Enveja» a «Contes de La Veu de Catalunya», núm. 9.272 (17 de febrer de 1926), p. 5.

— «Una plaga de l'Emporda» a «Contes de La Veu de Catalunya», núm. 9.310 (3 d'abril de 1926), p. 5.

— «El retorn» a «Contes de La Veu de Catalunya», núm. 9.362 (2 de juny de 1926), p. 5.

— «Cal saber ésser honrat» a «Contes de La Veu de Catalunya», núm. 9.409 (28 de juliol de 1926), p. 5.

— «La baixa del franc» a «Contes de La Veu de Catalunya», núm. 9.448 (10 de setembre de 1926), p. 3.

— «L'herbolari davant la mar» a «Contes de La Veu de Catalunya», núm. 9.458 (22 de setembre de 1926), p. 5.

— «Els estralls de la coblejadora» a «Contes de La Veu de Catalunya», núm. 9.515 (27 de novembre de 1926), p. 7.

— «El do de llengües» a «Contes de La Veu de Catalunya», núm. 9.766 (18 de setembre de 1927), p. 5.

— «A recés d'un Tamariu» a «Contes de La Veu de Catalunya», núm. 9.802 (29 d'octubre de 1927), p. 4.

A L'OPINIÓ DE LES COMARQUES GIRONINES CIUTADANS:

COMARQUES

CITADANS:

En aquesta hora històrica, en la qual se juga la sort futura de Catalunya, amb accents ardents de la més intensa animació, alçada la nostra veu, calida de les múltiples vibracions, per a fer nosa càrda a l'opinió de les nostres consciències i recapitar el seu consens, més entusiasta a favor de l'ESTATUT D'AUTONOMIA que ha elaborat la DIPUTACIÓ PROVINCIAL de la GENERALITAT DE CATALUNYA.

En celebrant aquest acte, en decidir el poble de Catalunya, decidim el futur de l'Espanya, decidim el futur de la nostra nació, decidim el futur de la nostra civilització, decidim el futur de la nostra cultura, decidim el futur de la nostra llengua, decidim el futur de la nostra història, decidim el futur de la nostra vida.

En aquest acte, en decidir el poble de Catalunya, decidim el futur de l'Espanya, decidim el futur de la nostra nació, decidim el futur de la nostra civilització, decidim el futur de la nostra cultura, decidim el futur de la nostra llengua, decidim el futur de la nostra història, decidim el futur de la nostra vida.

[illegible]

CADANS: En un clam suprem, barreja de conjur i de
comença i d'optimisme, saturat de fe, d'es
que com un sol home VOTE
de Catalunya;

CITADANS: En un clam suprem, barreja de conjur i de súplica, bategant de temença i d'optimisme, saturat de fe, d'esperança i d'amor, us demanem que com un sol home **VOTEU** i **FEU VOTAR** l'ESTATUT d'AUTONOMIA de Catalunya;

la nostra dignitat humana!
la nostra socialment justa!
la nostra pàtria!

ca, bategar
ança i d'amor, us deman
EU VOTAR L'ESTATUT D'AUTON
Per la nostra dignitat humana!
Per una Catalunya socialment justa!
Per la llibertat de la nostra pàtria!

ra dig-
atalunya socialista
ertat de la nostra pàtria!

JOSSEP ILLA, Comissari de la Generalitat a Lerida i Diputat a la Generalitat pel districte de La Ribera; LACORTA BALMAU, Diputat a la Generalitat pel districte de Osona; JOSEPH PUIG I PIJAGUES, Diputat a la Generalitat pel districte de Pujadures; JOAN DE SANGANYAL, Diputat a la Generalitat pel districte d'Olot; ANTONI XIBERTA, Diputat a la Generalitat pel districte de Santa Coloma de Farnès; JUANES BUIXÀ I MATES, Diputat a la Generalitat pel districte de Puigcerdà; JAUME DE CAMPS I ARBON, Diputat a la Generalitat delegada a l'Eixample Central de Catalunya.

Juny del 1931

June 28, 1971

Manifestos col·lectius

«Fires i festes de Santa Creu en 1908. Figuerencs», 15 de febrer de 1906 [solt]

Alcalde, Martín Carreras; Presidente de la Cámara, Eusebio de Puig.

Comisión de Gobernación del Ayuntamiento. Presidente, Mariano Pujolá, Antonio Jiménez, Gonzalo Roch, José Viader, José Monegal, José Blanquet, José Comas Brugat, Jaime Tremoleda; Secretario, Leoncio García.

Diputados Provinciales del Distrito de Figueras. Carlos Cusí, Esteban Bernet, Juan Carreras Barneda, Antonio Lloveras.

Comisión de Festejos. Miguel Pellicer, Abdón Batet, Francisco Rico, Telmo Vazquez, P. Alegrí Beya, Juan Teixidor, Antonio Arderius, José Costa, Enrique Vilarrasa, M. Moncanut, Juan Antich, Juan Conte Lascoste, Francisco Sala, Juan Torrentó, Salvador Regincós, Puig Pujadas, José Vergés, Alejandro López, Ramón Calvet, Francisco Tausi, José Presas, Lluís Massot, Ramón Montada, Narciso Fita, Agustín Albert Campamar, Juan Maria Bofill, Joaquín Cusí.

Comisión Ejecutiva. Presidente, Luis Maria Jordi, M. Pujolá, J. Burgas, Antonio Subías, Salvador Bosch Roig, Juan Torres, Jaime Tremoleda, Claudio Díaz, Juan Viñas, Secretario, Antonio Papell.

«Figuerencs:» a «Fires i festes de la Santa Creu en 1908», 1 de març de 1908 [solt]

Regidors: Joan Burgas, Josep Viader, Jaume Tremoleda, Ferran Rovira; Centre Federal: Joan Maria Bofill; Cambra Agrícola: Eusebi de Puig; Liceu Figuerenc: Joan Conte-Lacoste; Cassino Menestral: Claudio Díaz; Erato: Agustí Casanovas Peus; Sport Figuerenc: Carlos Cusí; Centre Catalanista: Joseph Montsalvatje; Joventut Artística: Lluís García; Joventut Federal: Angel Casals; President de la Creu Roja: Carles Alegret; Delegat de la Creu Roja: Eduard Fabre; El Ampurdanés: Lluís Madrid; El Regional: Agustí Albert de Campamar; El Figuerense: Pere Pedraza Páez; Alcalde de Barri: Joan Texidó, Ramón Pascal, Joaquín Puig, Lluís Fita. Eduard Beltri, Mari Gelart, Joseph Puig Pujadas, Bartomeu Trulls, Benet Altadill, Ramon García, Camil Congost, Eudald Soler, Antoni Arderius, Martí Llogaya, Pere Bosch Bosch, Robert Segarra.

«Unió Federal Nacionalista Republicana. Poble de Figueres», 7 de novembre de 1911 [solt]

«Eleccions Municipals. ¡Per la Republica! ¡Per Catalunya! Per la bona administració de Figueres. Voteu la candidatura del partit d'U.F.N.R. Poble de Figueres:»

a Empordà Federal [Figueres], núm. 33 (11 de novembre de 1911), p. 1

Antoni Lloveras, Ramon Pascal, Isidro Canet, Camilo Masplà, Josep Gratacós, Antoni Lofre, Salvador Carbonell, Emili Teixidor, Joan Carreras, Narcís Casademont, Josep Bujons, Martí Carreras, Esteba Bernet, Abdon Pairachs, Rafel Rovira, Tomás Brugués, Mariano Moncanut, Federico Campá, Joan Burgas, Felip Cortada, Josep Viadé, Joan Quintá, Miquel Roig, Joseph Quera, Narcís Porret, Claudi Díaz, Llorens Roura, Josep Baró, Joan Teixidor, Pau Moradell, Manel Alsina, Pere Llovet, Jaume Vilanova, Narcís Roget, Joan Antich, Joan Maurici, Ferrán Rovira, Francisco Dalfó, Francisco Guillamet, Lluís Garreta, Pere Vergés, Lluís Hernandez, Marcel·lí Llopart, Agustí Casanovas, Gonsal Roch, Laureá Barnés, Tomás Jordá, Francisco Batet, Andreu Vidal, Miquel Verdager, Abdon Ventura, Pere Cusi, Joaquim Pí, Manel Lluís, J. Puig Pujades, Narcís Fita, Antonio Rebarter, Santiago Massot, Angel Cassals, Emili Concustells, Eudalt Giralt, Agusti Puig, Jaume Roura, Josep Cardoner, Francisco Canet, Narcís Pey, Joan Aymá, Eladi Munjó, Pere Puntí, Camilo Coma, Joan Espigulé.

«Pueblo de Figueras», 7 de juny de 1912 [solt]

Mariano Pujulá, Abdón Ventura Genis, Jaime Navarra, P. Alegri Beya, Juan Torrentó, Jose Massot, Eugenio Botey, Luis Massot, Rafael Bonaterra, Santiago Socias, Florencio Dalfó, Olegario Soldevila, Esteban Cruañas, Concepción Casellas, Martin Cortada, S. Rosés, José Malleu, Cullell Hermanas, J. Serra Isern, Pedro Sala, Pedro Dalmau, José Presas, Mariano Moncanut, Federico Baró, Lluís Bori, Jacinta Roig, Joaq. Botey, José Bruñach, José Gou, Luis Jordi S., Vda. De B. Dalmau, Juan Bosch, Pere Viñas, José Durant, Martin Carreras, Ramón Noguer, José Vilanova, Fco. Batet Olivet, A. Gumau, A. Algans, Felipe Forment, Miguel Coldecarrera, Jaime Juanola, Miguel Lapedra, José Maria Soler, Antonio Viñas, Enriqueta Bofill, J. Navarro, Pe-

dro Codina B., Fco. Dalfó, R. Imbert A., Fco. Canet, Pablo Moradell, Tomás Viñas, Sdor. Alegri Gelart, Juan de Portolá, Margarita Garcés, Julián Zarandona, Salvador Revuelta, José Gelabert, Lluís Santamaría, Pedro Fabrega, Pedro Pou, Juan Figueras, Constantino Torrent, Antonio Jiménez, Rita Casas, Martin Canadell, Manuel Estevez, S. Escapa Amorós, Enrique Capmany, José Perxas, Juan Coll, Francisco Riera, José Valent, Juan Buscato, Francisco Cabús P., Abdon Pairachs, José Viler, Sebastián Moncanut, J. Juan Colomer, Florencio Pastells, Federico Campá, Juan Oliveras, Arturo Llogaya, Juan Espigué Suti, J. Puig París, J. Puig Pujadas, Tomás Jou, Josep Maria Fages, Juan Pujades Planadevall, P. Balagueró, Joaquin Viñas, Jose Domingo, José Jucglá, Jaime Sanjaume, A. Costa Ferrant, Mario Fabrega, Mariano Pagés, Juan Vila Soler, Miguel Teixidor, Juan Llonch, Jaime Antich, Fernando Estela, Narciso Jucglá, Ramón Cortada, Juan Carbona Molins, Franco Brú Reig, Carlos Reig, Felix Jaume Gelart, Juan Varela, Baudilio Coderch, Narciso Gou, Macario Estela, Joaq. Coderch Vilá, Jaime Hurí, Antonio Bosch, Juan Fort, Miguel Molinet, Cosme Caracol, Juan Blanich, Antonio Minobis, José Pijuán, Pedro Sabater, Arturo Molins, Fco. Guillamet, Jose Bosch, Joaq. Cusi, Ernesto Vila M., Juan Canadell, Baltasar Minobis, Lluís Azemar, Alfonso Roda, Isidro Casanovas, José Bonaterra, Ricard Martin, Bonaventura Imbert, Abdon Batet, Jacinto Noguer, Pedro Imbert, Jaime Matas Hortal, Juan Carbona Busquets, Ricart Imbert, Vda. é hijos de E. Pou, Juan Bosch, Pedro Bosch, Vicente Ros, Juan Teixidor, Esteban Vilanova, Enrique Puig, Juan Comet Arola, José Viader T., E. Costa Suñer, Angel Casals, Jose Serra Fábrega, Alfonso Botey.

«Ciudadanos de Figueras», 20 de juny de 1912 [solt]

Mariano Pujulá, Abdón Ventura Genis, Jaime Navarra, P. Alegri Beya, Juan Torrentó, José Massot, Eugenio Botey, Luis Massot, Rafael Bonaterra, Santiago Socias, Florencio Dalfó, Olegario Soldevila, Esteban Cruañas, Martín Cortada, S. Rosés, José Malleu, J. Serra Isern, Pedro Sala, Pedro Dalmau, José Presas, Mariano Moncanut, Federico Baró, Luis Bori, Joaquin Botey, José Bruñach, José Gou, Luis Jordi S., Juan Bosch, Pedro Viñas, José Durant, Martin Carreras, Ramón Noguer,

José Vilanova, Francisco Batet Olivet, A. Gumbau, A. Algans, Felipe Forment, Miguel Coldecarrera, Jaime Juanola, Miguel Lapedra, José Maria Soler, Antonio Viñas, J. Navarro, Pedro Codina B., Francisco Daldó, R. Imbert A., Cipriano Albert é hijos, Pedro Soler, Emilio Carreras, Francisco Romans, J. Imbert A., Francisco Canet, Pablo Moradell, Tomás Viñas, Salvador Alegrí Gelart, Juan de Portolá, Julián Zarandona, José Gelabert, Luis Santamaría, Pedro Fábrega, Pedro Pou, Juan Figueras, Constantino Torrent, Antonio Jiménez, Martin Canadell, Manuel Estevez, S. Escapa Amorós, Enrique Capmany, José Perxas, Juan Coll, Francisco Riera, José Valent, Juan Buscató, Francisco Cubús P., Abdón Pairachs, José Viler, Sebastián Moncanut, J. Juan Colomer, Florencio Pastells, Federico Campá, Juan Oliveras, Arturo Llogaya, Juan Espigué Sutí, J. Puig París, J. Puig Pujadas, Tomás Jou, José Maria Fages, Juan Pujades Planadevall, P. Balagueró, Joaquin Viñas, José Domingo, José Jucglá, Jaime Sanjaume, A. Costa Ferrant, Mario Fábrega, Mariano Pagés, Juan Vila Soler, Miguel Teixidor, Juan Llonch, Jaime Antich, Fernando Estela, Narciso Jucglá, Ramón Cortada, Juan Carbona Molins, Francisco Brú Reig, Carlos Reig, Felix Jaume Gelart, Juan Varela, Baudilio Coderch, Narciso Gou, Macario Estela, Joaquin Coderch Vilá, Jaime Gusó, Antonio Bosch, Juan Fort, Miguel Molinet, Cosme Caracol, Juan Blanich, Antonio Minobis, José Pijuán, Pedro Sabater, Arturo Molins, Francisco Guillamet, José Bosch, Joaquim Cusí, Ernesto Vila M., Juan Canadell, Baltasar Minobis, Luis Azemar, Alfonso Roda, José Bonaterra, Ricard Martin, Bonaventura Imbert, Abdón Batet, Jacinto Noguer, Pedro Imbert, Jaime Matas Hortal, Juan Carbona Busquets, Ricart Imbert, V. Pou, Juan Bosch, Pedro Bosch, Vicente Ros, Juan Texidor, Esteban Vilanova, Enrique Puig, Juan Comet Arola, José Viader T., E. Costa Suñer, Angel Casals, José Serra Fábrega, Alfonso Botey, José Sabater, Enrique Vilar, J. Jaume Gelart, Enrique Coll, Juan Poch, Miguel Macau, Jun Mont Budó, Juan Miquel, Antonio Baruel, Felipe Llonc, Enrique de Traver, Jacinto Bosch, Pedro Bonhereu, J. Maria Martí Pujarniscle, Jacinto Terradas, José Sala Pou, Celedonio Giralt, Conrado Giralt, Francisco Balagué, Juan Mas, Gabriel Aviá, J. Poch Cruañas, Jorge Monsalvatje, José Isern, Eliodoro Capell, Antonio Ballart, Federico

Lleis, Juan Miravittles, Juan Maria Dalfó, Pedro Codina P., Antonio Vilá Brú, Juan Salleras, Eduardo Puig, Antonio Bisbal, Tomás Jordá, Emilio Baig.

«Figuerencs», 30 de novembre de 1912 [solt]

Fills de Joan Llonch, Tomás Jordá, Pere Viñas, Eudalt Giralt, Felix Jaume, Pere Codina, Xutclá Germans, Esteve Sabater, Jaume Matas, Jaume Navarra, Basili Rosa, Joan Coll, Pere Sala, Marian Pujolá, Llorens Roura, Lluís Maria Jordi, Ramon Noguer, J. Puig París, Joseph Gou, Anton Gimenez, Fidel Dalmau, Anton Vilá, J. Serra Fábrega, Bonaventura Imbert, Joan Vila Soler, Joan Oliveras, Joaquim Botey, Frederich Campá, Narcís Font, Martí Canadell.

«Figueres», març de 1913 [solt]

Membres del Comité permanent de Festes de Figueres. Alcalde president, Gregori Santaló; Regidors Miquel Verdaguer i Sebastià Lloret; La Erato, Antoni Papell; Sport Figuerense, Lluís Massot Basil; Liceo Figuerense, Agustí Bosch; Sport Club Ampurdanés, Josep Bonaterra; Figueras Sport, Joan Moragas; Casino Menestral, Francisco Guillamet; Círculo Apolo, Josep Bassagañas; Orfeo Art y Patria, Frederic Macau.

Pels gremis: Joaquim Cusí Fortunet, Vicens Ros, Jordi Monsatvatje, J. Puig Pujades, Francisco Quintá, Marcelí Llopart.

Per la premsa local. Empordà Federal, Rafel Ramis; La Veu de l'Empordà, Lluís Massot Balagué; El Ampurdanés, Lluís de Madrid; Cambra Agrícola Oficial del Empordà, secretari Sebastià Escapa i Amorós.

«Les elecciones provinciales. Ciudadanos empordanenses»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 102 (1 de març de 1913), p. 1.

Llorens Roura, Felip Cortada, Rafel Rovira, Tomás Jordá, Volney Comas, Abdón Pairachs, Joan Carbona, Pere Sala, Manel Lluís, Anton Casas, Jaume Vilanova, Federico Campá, Josep Baró, Marián Pujolá, Rafel Ramis, Marián Poses, Ferrán Rovira, Juan Bas, Emili Pujadas, Benet Gratacós, Joan Mallart, Joaquim Pí, Francisco Batet, Francisco Dalfó, Miquel Roig, Josep Serra, Sebastià Lloret, Ricard Martin, Anton Jiménez, Marián

Moncanut, Abdón Ventura, Francisco Canet, Anton Casas, Josep Puig Pujadas, Clausi Diaz, Sebastià Moncanut, Joan Varela, Joaquim Carreras, Marián Baró, Josep Puig, Joan Antich, Agustí Puig, Pere Puntí, Narcís Roget, Juan Buscató, Joan Pujadas, Joan Teixidor, Miquel Teixidor, Miquel Planas, Josep Viader.

«Ciudadans:», 1 de novembre de 1913 [solt]

Joan Carbona Molins, Felip Cortada, Llorens Roura, Pere Sala, Josep Viader, Abdon Pairachs, Wolney Comas, Anton Casas, Rafel Rovira, Martí Carreras, Esteve Barnet, J. Teixidor Buscá, Narcís Roget, Rafel Ramis, M. Moncanut, Francisco Butxacas, Pau Moradell, Miquel Teixidor, Sebastià Lloret, Francisco Batet O., Joan Varela, Miquel Puig Sudrià, Martí Canadell, Julius Suñer, Joan Antich, J. Serra Fàbrega, J. Puig Pujulá, Carles Costa, Joan Buscató, A. Calmó, A. Vilá, Ricart Martin, Lluís Aupi, Joan Espigulé, Fidel Dalmau, Joaquim Guillaumet, Pere Bosch i Bosch, Josep Pujol Carbó, S. Moncanut, Santiago Massot Balaguer, Joan Torrentó, Josep Bonaterra, Mariano Baró, Francisco Vidal, Joan Pujadas, Josep Puig Pujadas, Jaume Navarra, O. Soldevila, Manel Lluís Caula, Francisco Canet, F. Campà Lluch, Mariano Pagés, Josep Carbonell, Josep Marqués, Joaquim Viñas, J. Pujadas Quera.

«Elecciones Municipales. Ciudadans»

a *Empordà Federal* [Figueras], s/núm. extraordinari (5 de novembre de 1913), p. 1.

Joan Carbona Molins, Felip Cortada, Llorens Roura, Pere Sala, Josep Viader, Abdón Pairachs, Wolney Comas, Antón Casas, Rafel Rovira, Martí Carreras, Esteve Bernet, J. Teixidor Buscá, Narcís Roget, Rafel Ramis, M. Moncanut, Narcís Fita, Pau Moradell, Miquel Teixidor, Sebastià Lloret, Francisco Batet O., Joan Varea, Miquel Puig Sudrià, Martí Canadell, Julius Suñer, Joan Antich, J. Serra Fàbrega, J. Puig Pujulá, Carles Costa, Joan Buscató, A. Calmó, A. Vilá, Ricart Martin, Lluís Aupi, Joan Espigulé, Fidel Dalmau, Joaquim Guillaumet, Pere Bosch i Bosch, Josep Pujol Carbó, S. Moncanut, Santiago Massot Balaguer, Joan Torrentó, Josep Bonaterra, Mariano Baró, Francisco Vidal, Joan Pujadas, Josep Puig Pujadas, Jaume Navarra, O. Soldevila, Manel Lluís

Caula, Francisco Canet, Josep Carbonell, F. Campà Lluch, Mariano Pagés, Josep Marqués, Joaquim Viñas, J. Pujadas Quera, Francisco Butxacas.

«Figuerencs! Empordanesos!», 16 de gener de 1914 [solt]

Centre Catalanista. President, Josep Massot.

J.M. d'UFNR. President. J. Puig Pujadas.

Centre Republicà Autonomista Radical. President. Luis García de Pou, Carlos Cusí de Miquelet, Antonio Rocalba.

Empordà Federal. Josep Baró.

Nuevo Figueras. Josep Serra.

La Veu del Empordà. Lluís Maria Macià.

«Poble de Figueras», 20 de març de 1914 [solt]

Alcalde, M. Pujulá; J. Cusí, Josep Pichot, Vicens Ros, J. Bonaterra, Miquel Vidal, F. Guillaumet, Antonio Pappell, J. Bassagañas, F. Macau, Agustin Bosch, S. Escapa Amorós, Juan Moragas, J. Monsalvatje, Rafael Ramis, Luis de Madrid, Macià Germans, Ricart Imbert, Puig Pujades.

«Poble de Figueras:», 7 de novembre de 1915 [solt]

Josep Puig Pujadas, Rafel Rovira, Salvador Vernet, Martí Carreras, Joan Carbona Molins, Abdón Ventura Genís, Joan Burgas Taberner, Josep Pichot, Josep Cruset, Baroméu Trulls, Sebastià Lloret, Joaquín Cusí Furtunet, Josep Gratacós, Felip Cortada, Josep Viader Trill, Joan Teixidor Buscá, Narcís Roget, Joan Antich, Abdón Pairachs, Ferrán Rovira, Agustí Casanovas, Marian Moncanut, Esteba Bernet, Volney Comas, Joan Varela, Carles Costa, Eudald Soler Bofill, Francisco Batet, Santiago Massot, J. Domingo Pujol, Antón Vilá, Marcel·lí Llopart, Joan Torrentó, Josep Marqués, Josep Carbonell, Pere Sala Ferrer, Lluís Lacasa Font, Lluís Aupí, Miquel Teixidor, Ricard Martín Martí, J. Puig Pujulá, Joaquín Guillaumet, Pere Figueras Oliveras, Ventura Capdevila, Josep Davíu Peyroló, Sebastià Balagué, Joan Románs, Pere Soley, J. Pujadas Quera, Joan Espigulé, Jaume Navarra, Fidel Dalmau, Pere Bosch y Bosch, Antón Junyent, Francisco Vidal, Antón Casas, Marián Baró, Francisco Canet, Lluís Garreta, F. Campà Lluch.

«Poble de Figueras»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 244 (13 de novembre de 1915), p. 1.

Josep Puig Pujadas, Rafel Rovira, Salvador Vernet, Martí Carreras, Joan Carbona Molins, Abdón Ventura Genís, Joan Burgas Taberner, Josep Pichot, Josep Cruset, Bartoméu Trulls, Sebastià Lloret, Joaquín Cusi Furtunet, Josep Gratacós, Felip Cortada, Josep Viader Trill, Joan Teixidor Buscá, Narcís Roget, Joan Antich, Abdón Pairachs, Ferrán Rovira, Agustí Casanovas, Marian Moncanut, Esteba Bernet, Wolney Comas, Joan Varela, Carles Costa, Eudald Soler Bofill, Francisco Batet, Santiago Massot, J. Domingo Pujol, Abd'n Bilá, Marcellí Llopart, Joan Torrentó, Josep Marqués, Josep Carbonell, Pere Sala Ferrer, Lluís Lacasa Font, Lluís Aupí, Miquel Teixidor, Ricart Martín Martí, J Puig Pujulá, Joaquín Guillamet, Pere Figueras Oliveras, Ventura Capdevila, Josep David Peyroló, Sebastià Balagué, Joan Románs, Pere Soley, J. Pujadas Quera, Joan Espigulé, Jaume Navarra, Fidel Dalmau, Pere Bosch y Bosch, Antón Junyent, Francisco Vidal, Antón Casas, Marián Baró, Francisco Canet, Lluís Garreta, F. Campá Lluch.

«Als electors del Districte de Figueres», 3 d'abril de 1916 [solt]

Comissió Permanent de la Junta Comarcal de l'UFNR: Martí Carreras Rebutent, Pere Pi i Suñer, Martí Inglés Folch, Pere Calsina, J. Puig Pujadas, Jaume Barris, Wolney Comas, Marian Moncanut.

«Electors del Districte de Figueres», 28 de febrer de 1917 [solt]

Martí Carreras Rebutent, J. Puig Pujadas, Pere Pi Sunyer, Mariano Moncanut, Wolney Comas, Josep Serra Fàbrega, Rafel Rovira, Abdón Pairachs, Josep Gratacós, Joan Varela, J. Domingo Pujol, Sebastià Lloret, Salvador Vernet, Martí Canadell, Fidel Dalmau, Joaquím Carreras, Ventura Capdevila, Bartoméu Trulls, Josep Costa, Pere Figueres, Joan Soler, Anicet Serra, Joan Farraróns, Josep Pey, Joan Sabater, Francisco Pujol, Josep Grau, Josep Vila, Josep Pujol, Narcís Moradell, Josep Ricart, Josep Reixach, Jaume Marull Pagés, Joaquim Madrenas, Esteba Prat, Miquel Abellí, Jaume Manción, Joan Pujolar, Josep Bech, Simón Barris, Joan

Cristina, Pere Vilanova, Joan Collsamata, Jaume Daniel, Galo Martí, Joaquín Gené, Josep Sot, Francisco Llaurí, Rudesindo Pallach, Joan García Hernandez, Miquel Joanama, Joan Girau, Josep Nadal, Francisco Chavarria, Vicens Valls, Francisco Zàrcera, Jaume Pucallas Salvà, Joan Boada Pau, Pere Vilá Castelló, Josep Ferrer Valls, Joan Salvá Soler, Pere Riera Purcallas, Joan Purcallas Salvá, Salvador Morell, Pere Cervera, Nicolau Fàbrega, Domingo Salis, Pere Paris, Pere Cervera Rubiés, Antón Grau, Ibo Sala Pomés, Geroni Galcerán, Agustí Sala, Joan Roqiés, Narcís Roqui, Joan Roque, Joan Nabat, Joan Ginjaume, Martí Beya, Miquel Cantenys, Jaume Quintana, Salvador Trías Jou, Jaume Floris, Felip Mir Parrot, Marian Gubert Llauro, Bartoméu Pla, Anicet Gironella, Manel Saurí Serra, Francisco Rovira, Jaume Serra Matas, Enric Pla Pous, Baldomer Fortuella, Julià Batlle, Pere Pujolar, Joan Ferrer, Joan Ferrer Rigau, Joaquín Costa Ripoll, Joan Sabater Rodó, Joan Ferrer Dedebeila, Matías Llobet, Joan Mallart, Antón Cairó, Enric Trilla, Joan Castelló, Pere Vilanova, Esteba Llauneta Iglesias, Joan Pey, Pere Pey, Pere Santamaría, Bonaventura Hors Vila, Ramón Moncanut, Joan Benaset, Patrici Carbonell, Vicens Quintana, Josep Serra, Pere Brugués, Josep Galobardes, Miguel Subirós, Jaume Serra Matas, Enric Pla Pous, Joan Vilanova Salabert, Martí Mitjavila Serra, Josep Biláu Clós, Miquel Arola, Pau Barris, Josep Bellmàs, Pere Bellmàs, Esteba Casas.

«Electors del Districte de Figueres»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 315 (8 de març de 1917), p. 1.

Martí Carreras Rebutent, J. Puig Pujadas, Pere Pi Sunyer, Antón Vilá Brú, Wolney Comas, Josep Serra Fàbrega, Rafel Rovira, Abdón Pairachs, Josep Gratacós, Joan Varela, J. Domingo Pujol, Sebastià Lloret, Salvador Vernet, Martí Canadell, Fidel Dalmau, Joaquím Carreras, Ventura Capdevila, Bartoméu Trulls, Josep Costa, Pere Figueres, Joan Soler, Anicet Serra, Joan Farraróns, Josep Pey, Joan Sabater, Francisco Pujol, Josep Grau, Josep Vila, Josep Pujol, Narcís Moradell, Josep Ricart, Josep Reixach, Jaume Marull Pagés, Joaquín Madrenas, Esteba Prat, Miquel Abellí, Jaume Manción, Joan Pujolar, Josep Bach, Simón Barris, Joan Cristina, Pere Vilanova, Joan Collsamata, Jaume Da-

niel, Galo Martí, Joaquim Gené, Josep Sot, Francisco Llaurí, Rudesindo Pallach, Joan García Hernandez, Miquel Joanama, Joan Girau, Josep Nadal, Francisco Zàrcera, Jaume Purcallas Salvá, Joan Boada Pau, Pere Vilá Castelló, Josep Ferrer Valls, Joan Salvá Soler, Pere Riera Purcallas, Joan Purcallas Salvá, Salvador Morell, Pere Cervera, Nicolau Fàbrega, Domingo Salis, Pere Paris, Pere Cervera Rubiés, Antón Gray, Ibo Sala Pomés, Gerona Galcerán, Agustí Sala, Joan Roqués, Narcís Roqui, Joan Roque, Joan Nabet, Joan Ginjaume, Martí Beya, Miquel Cantenys, Jaume Quintana, Salvador Trías Jou, Jaume Floris, Felip Mir Parrot, Marian Gibert Llauro, Bartoméu Pla, Anicet Gironella, Manel Saurí Serra, Francisco Rovira, Jaume Serra Matas, Enric Pla Pous, Baldomer Fortuella, Juliá Batlle, Pere Pujolar, Joan Ferrer, Joan Ferrer Rigau, Joaquim Costa Ripoll, Joan Sabater Rodó, Joan Ferrer Fedebella, Matías Llobet, Joan Mallart, Antón Cairó, Enric Trilla, Joan Castelló, Pere Vilanova, Esteba Llauneta Iglesias, Joan Pey, Pere Pey, Pere Santamaría, Bonaventura Hors Vila, Ramón Moncanut, Joan Benaset, Partici Carbonell, Vicens Quintana, Josep Serra, Pere Brugués, Josep Galobardes, Miguel Subirós, Jaume Serra Matas, Enric Pla Pous, Joan Vilanova Salabert, Martí Mitjavila Serra, Josep Biláu Clós, Miquel Arola, Pau Barris, Josep Bellmàs, Pere Bellmàs, Esteba Casas.

«La provisió de l'Alcaldia. Nostra protesta»

a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 24 (28 de juliol de 1917), p. 1.

Els diputats provincials, Martín Inglés, Paulino Geli i José Salleras; Martín Carreras, per Junta Comarcal Unió Federal; José Serra Fàbrega per Junta Municipal Unió Federal; Sebastián Lloret per Centro Unió Federal; V. Capdevila, per Joventut Unió Federal; Felipe Lloch, per Lliga Nacionalista Alt Empordà; Carlès Jordà, per Comissió Acció Política Nacionalista Alt Empordà; J. Sans Roquer, per Joventut Nacionalista; Puig Pujadas, per Empordà Federal; José Serra, per Nuevo Figueras i Jaime Maurici, per Alt Empordà.

«En que's parla d'una reunió i de altres coses menys interessants. Protestes contra'l nomenament d'Alcalde de de R.O.»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 336 (28 de juliol de 1917), p. 32.

Els diputats provincials, Martín Inglés, Paulino Geli i José Salleras; Martín Carreras, per Junta Comarcal Unió Federal; José Serra Fàbrega per Junta Municipal Unió Federal; Sebastián Lloret per Centro Unió Federal; V. Capdevila, per Joventut Unió Federal; Felipe Lloch, per Lliga Nacionalista Alt Empordà; Carlès Jordà, per Comissió Acció Política Nacionalista Alt Empordà; J. Sans Roquer, per Joventut Nacionalista; Puig Pujadas, per Empordà Federal; José Serra, per Nuevo Figueras i Jaime Maurici, per Alt Empordà.

«Figuerencs:», 4 de novembre de 1917 [solt]

Rafel Rovira, Abdón Pairachs, Josep Gratacós, Joan Varela, J. Domingo Pujol, Salvador Vernet, Sebastià Lloret, Joaquín Rosa, Ventura Capdevila, Bartoméu Trulls, Pere Figueras, Josep Costa, Niceto Serra, Joan Soler, Josep Pey, Joan Ferràrons, Josep Sabater, Josep Puig Pujadas, Marián Moncanut, Wolney Comas, Josep Maria Giralt, Fidel Dalmau, Josep Bonaterra, Martí Canadell, Abdón Ventura, Joan Burgas, Miquel Vidal, Joaquím Cusí, Josep Pichot, Rafel Viñas, Ricart Imbert, Josep Canta, Antoni Vidal, Francisco Guillamet, Josep Isern, Josep Cabra y Clapés, Eudald Soler, Lluís Bonaterra, Agustí Casanovas, Joan Torrentó, Joaquim Guillamet, Miquel Teixidor, Josep Marqués, Carles Costa, Francisco Geli, Joan Antich, Ferrán Rovira, Josep Viader Trill, Esteve Barnet, Lluís Aupi, Ricart Martín Martí, Josep Carbonell, Antoni Vilá, Lluís Lacasa, Joan Espigulé, Francisco Canet, Pere Soley, Marián Baró, Sebastià Balagué Anglada, Pere Alegri Beya, Antoni Casas, Antoni Junyent, Josep David Peyroló, Francisco Vidal, Pere Teixidor Elias, Alfons Roda, Joan Miravittas, Silverio Oliver, Lluís Garreta, Pere Vergés, Claudio Margall, Josep Cruset, Pere Sala.

«Figuerencs:»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 351 (8 de novembre de 1917), p. 2.

Rafel Rovira, Abdón Pairachs, Josep Gratacós, Joan Varela, J. Domingo Pujol, Salvador Vernet, Sebastià Lloret, Joaquim Rosa, Ventura Capdevila, Bartoméu Trulls, Pere Figueras, Josep Costa, Niceto Serra, Joan

Soler, Josep Pey, Joan Ferraróns, Josep Sabater, Josep Puig Pujadas, Marián Moncanut, Wolney Comas, Josep Maria Giralt, Fidel Dalmau, Josep Bonaterra, Martí Canadell, Abdón Ventura, Joan Burgas, Miquel Vidal, Joaquim Cusí, Josep Pichot, Rafel Viñas, Rcart Imbert, Josep Canta, Antoni Vidal, Francisco Guillamet, Josep Isern, Josep Cabra y Clapès, Eudald Soler, Lluís Bonaterra, Agustí Casanovas, Joan Torrentó, Joaquim Guillamet, Miquel Teixidor, Josep Marquès, Carles Costa, Francisco Geli, Joan Antich, Ferrán Rovira, Josep Viader Trill, Esteve Barnet, Lluís Aupí, Ricart Martin Martí, Josep Carbonell, Antoni Vilá, Lluís Lacasa, Joan Espigulé, Francisco Canet, Pere Soley, Marián Baró, Sebastià Balagué Anglada, Pere Alegrí Beya, Antoni Casas, Antoni Junyent, Josep David Peyroló, Francisco Vidal, Pere Teixidor Elias, Alfons Roda, Joan Miravittas, Narcís Roget, Silverio Oliver, Lluís Garreta, Pere Vergès, Claudio Margall, Josep Cruset, Pere Sala.

«Empordanesos!», 18 de febrer de 1918, [solt]

Comissió Permanent: Martí Carreras Rebutent, Jaume Barris, Pere Calsina, Pere Pi Suñer, Josep Puig Pujades, Rafel Ramis, Pere Boch i Bosch, Joan Burgas, Marian Moncanut, Volney Comas.

«Empordanesos!», 25 de febrer de 1918 [solt]

Junta Permanent de l'UFNR. Martí Carreras Rebutent, Marian Pujulá Vidal, Jaume Barris, Martí Inglés, Pere Calsina, Pere Pi Suñer, Josep Puig Pujadas, Rafel Ramis, Pere Bosch i Bosch, Joan Burgas, Marian Moncanut, Volney Comas.

«Electors del Districte de Figueres», 25 de maig de 1919 [solt]

Comissió Permanent de la Junta Comarcal d'UFNR: Martí Carreras Rebutent, Jaume Barris, Pere Calsina, Martí Inglés, Pere Pi Suñer, Josep Puig Pujadas, Rafel Ramis, Joan Burgas, Pere Bosch i Bosch, Wolney Comas, Marián Moncanut.

Junta Municipal de l'UFNR. Alfons Roda, Agustí Casanovas, Fidel Dalmau, Josep Pey Calvet, Martí Canadell.

Junta del Centre d'Unió Federal. Sebastià Lloret, Vicens Ros Marisch, Joaquim Carreras, Josep Cruset, Jo-

aquim Rosa, Ventura Capdevila.

Junta de la Joventut d'UFNR. Martí Vilanova, Pere Figueras, Jaume Quer, Romà Pagés, Grau Lacasa, Salvador Vernet, J. Soler Grau, Joaquim Soler.

«Figuerencs:»

a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 800 (7 de febrer de 1920), p. 3.

Pel partit d'Unió Federal Nacionalista Republica, Martí Carreras; P. Bosch i Bosch, Puig Pujadas, Sebastià Lloret, Ventura Capdevila, Rafel Rovira Bardem.

Per la Lliga Nacionalista de l'Alt Empordà: Ramon Pou, Jaume Maurici, Josep R. Sabater, Ramon Foraster.

«Als republicans federals nacionalistes del districte de Figueres»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 513 (20 de novembre de 1920), p. 1.

La Comissió Permanent de la Junta Comarcal: Martí Carreras Rebutent, Jaume Barris Purcallas, Marián Pujulá Vidal, Martí Inglés Folch, Josep Puig Pujadas, Pere Pi Suñer, Rafel Ramis Romans, Pere Calsina Balló, Pere Bosch i Bosch, Joan Burgas Taberner, Wolney Comas Pelegrí, Marián Moncanut Fontdecaba.

«Correligionaris de l'Empordà»

a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 7.722 (16 de desembre de 1920), p. 9.

La Comissió Permanent de la Junta Comarcal: Martí Carreras Rebutent, Jaume Barris Purcallas, Marián Pujulá Vidal, Martí Inglés Folch, Josep Puig Pujadas, Pere Pi Suñer, Rafel Ramis Romans, Pere Calsina Balló, Pere Bosch i Bosch, Joan Burgas Taberner, Wolney Comas Pelegrí, Marián Moncanut Fontdecaba.

«Correligionaris de l'Empordà:»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 517 (18 de desembre de 1920), p. 1.

La Comissió Permanent de la Junta Comarcal: Martí Carreras Rebutent, Jaume Barris Purcallas, Marián Pujulá Vidal, Martí Inglés Folch, Josep Puig Pujadas, Pere Pi Suñer, Rafel Ramins Romans, Pere Calsina Balló, Pere Bosch i Bosch, Joan Burgas Taberner, Wolney Comas Pelegrí, Marian Moncanut i Fontdecaba.

«Figuerencs»

a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 149 (4 de febrer de 1921), p. 3.

Pel partit d'Unió Federal Nacionalista Republicana: Martí Carreras, P. Bosch i Bosch, Puig Pujadas, Sebastià Lloret, Ventura Capdevila, Rafel Rovira Bardem.

Per la Lliga Nacionalista de l'Alt Empordà: Ramon Pou, Jaume Maurici, Josep R. Sabater, Ramon Foraster.

«Empordanesos:», 1 de juny de 1921 [solt]

Comissió Permanent del Comitè Comarcal. Josep Puig Pujadas, Marian Pujulà Vidal, Martí Carreras Rebutent, Pere Bosch i Bosch, Marian Moncanut Fondcaba, Joan Burgas Taberner, Josep Pey Calvet, Wolney Comas Pelegrí.

«Al poble de Figueres», 28 de gener de 1922 [solt]

Josep Puig Pujadas, Abdón Ventura Genís, Martí Carreras Rebutent, Josep Bonareu, Salvador Vernet, Lluís Vilagran, Josep Maria Colls Quera, Josep Pey Calvet, Marian Moncanut, Joan Burgas Taberner, Abdón Pairachs, Sebastià Lloret, Josep Maria Ribó, Bruno Geli, Francisco Guillaumet, Joan Varela, Joaquim Cusi Furtunet, Josep Serra Fàbrega, Joan Carbona Molins, Miquel Vidal Fraxanet, Martí Canadell, Marian Pagés, Frederic Campà Puigferrer, Josep Viader, Miquel Roig, Claudi Díaz, Marian Baró, Pere Soley, Joan Antich, Francisco Lacasa, Jaume Pujadas Quera, Josep Azemar, Ignaci Frare, Pere Vergés Mañach, Josep Costa Gratacós, Esteve Cabanas Rosell, Francisco Canet, Bonaventura Bosch, Joan Salleras, Josep Vicens, Agusti Casanovas, Pere Alegri Beya, Baldiri Romagosa, Bartomeu Trulls Piferrer, Pere Teixidor Elies, Francisco Santaló, Joaquim Rosa, Gregori Santaló, Joaquim Torres, Ramón Bassagañas, Pere Costa Gratacós, Narcís Jugjà Mercader, Jaume Cairó, Sebastià Moncanut Costa, Gaspar Roig.

«Convocatoria»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 686 (20 de gener de 1923), p. 2.

Salvador Albert, Francesc Macià, A. Pi Sunyer, Pere Lloret, Pere Mias, Joan Casanovas, R. Noguer i Comet; Per la Federació Democràtica Nacionalista, J. Duran

Albesa; Per la Esquerra Catalana, E. Isern Dalmau; Pel Grup f'Estrema Esquerra, Emili Folch, Josep Irla, Salvador Murall, Alfred Pereña, Ramon Potau, Albert de Quintana de Leon, Isidro Riu i Puig, Ramon Riu Vendrell; Pau Robert, diputats de la Mancomunitat de Catalunya; Per la Federació Republicana Autonomista de la província de Tarragona: el president, Julià Nogués; el secretari, Ramon Nogués; Pel Directori de Jovenut Republicana de Lleida: Dr. Humbert Torres, Miquel Santaló, Carles Rahola; Pel Centre Republicà de Girona, J. Busquets; Per la Junta Comarcal d'Unió Federal Nacionalista Republicana de Figueres, J. Puig Pujadas.

«Manifest del partit republicà federal nacionalista de les comarques gironines. Es declaren adeptes d'En Pi i Margall i accentuen el catalanisme»

a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 8.500 (26 de març de 1923), p. 10.

Salvador Albert, diputat a Corts; Isidre Riu, Ramon Noguer i Comet, Albert de Quintana, Miquel Santaló, Josep Irla, diputats de la Mancomunitat; Josep Puig Pujades, president del Comitè del partit d'Unió Federal Nacionalista Republicana de l'Alt Empordà, i Josep Fàbrega, president del Comitè del Baix Empordà, i Llorens Busquets, president del Centre d'Unió Republicana de Girona.

«Als republicans de les comarques gironines»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 650 (23 de juny de 1923), p. 1.

Salvador Albert: Diputat a Corts. – Isidre Riu, Josep Irla.— Albert de Quintana.— R. Noguer i Comet: Diputats de Catalunya.— Pel Comitè Comarcal d'U.F.N.R. de Figueres: J. Puig Pujades.— Pel Comitè comarcal d'U.F.N.R. del Baix Empordà: N. Fàbrega Pou.— Pel Centre d'U.R. de Girona: Llorenç Busquets.

«El Directori del Partit Republicà Federal nacionalista a de les comarques gironines, a la opinió»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 659 (25 d'agost de 1923), p. 1-2.

Salvador Albert: Diputat a Corts. – Isidre Riu, Josep Irla.— Albert de Quintana.— R. Noguer i Comet: Diputats de Catalunya.— Pel Comitè Comarcal d'U.F.N.R.

de Figueres: J. Puig Pujades.— Pel Comitè comarcal d'U.F.N.R. del Baix Empordà: N. Fàbrega Pou.— Pel Centre d'U.R. de Girona: Llorenç Busquets.

«Homenaje a Ignacio Iglesias»

a *La Vanguardia* [Barcelona], núm. 19.641 (30 de gener de 1927), p. 27.

Conrado Roura, Apeles Mestres, Santiago Rusiñol, Emilio Guanyabens, Magín Morera y Galicia, Francisco Matheu, Pedro Aldavert, Narciso Oller, Fernando Agulló, Joaquín Ruyra, Jaime Masso y Torrents, Enrique de Fuentes, Ramón Miquel y Planas, Pedro Corominas, José Carner, Ambrosio Carrión, Joan Puig y Ferrater, Lluís Vila, Pompeyo Fabra, Manuel de Montoliu, Alejandro Plana, Pompeyo Crehuet, Juan Santamaría, Ramón Surinyac Senties, Prudencio Bertrana, Luis Bertrán y Pujoan, Tomás Garcés, José María López-Picó, Melchor Font, Ramón Vinyes, Mariano Manent, Enrique Lluelles, José María Junoy, José María Girona, Manuel Folc y Torres, J. Navarro Costabella, Domingo Guansé, Octavio Saltor, Rosendo Llates, Luis Capdevila, Miguel Llor, A. Rovira y Virgili, I. Ribera Rovira, Mario Aguilar, Joaquín Pellicena, M. Durán y Tortajada, Emilio Salleta, Angel Samblancat, Alfonso Nadal, Víctor Catalá, Carmen Karr, Rosario Pino de Cervera, Regina Opisso, Joaquim Mir, Ramón Casas, Alejandro Cardunets, Salvador Alarma, Mauricio Vilumara, Isidro Saboya, Luis Millet, Enrique Morera, Juan Balcells, Juan Llongueras, Eduardo Toldrà, Enrique Clarasó, Pablo Gargallo, Enrique Borrás, Emilio Vendrell, José Canals, Juan E. Morand, Claudio Rigol, Félix Elías, José Llimona, J. Borrell Nicolau, Agustín Durán Sampere, Alejandro Font, Joaquín Renart, Rafael Arenyes, Ramón Tobella, Juan Colom, J. Ferrán y Mayoral, Manuel Marinello, Aurelio Capmany, J. Cases Carbó, Pablo Grieria y Cruz, Juan Arús, J. Ruiz Porta, José María Roviralta, Manuel Ainaud, Eduardo Ragasol, Ricardo de Mir, Domingo Juncadella, Ricardo Opisso, Tomás Roig y Llop, J. Roure y Torrent, Juan G. Junceda, J. Puig Pujades, Pedro Cabailler, Miguel de Palol, Pedro B. Torregó, José Estadella, M. Poal Aregal, Antonio Torrella, Antonio López, Pedro Clapés, Ramón Sarsanedas, Ramón Vilaró y Guillemi, Francisco Curet, Joaquín Cabot, Raimundo de Abadal, J. Puig y Cadafalch, Román Sol, Luis Durán y Vento-

sa, Jaime Carner y Romeu, Alberto Bastardas, Antonio Martínez Domingo, doctor Juan Solé y Pla, doctor José María Roca, doctor Juan Freixas y Freixas, doctor Leandro Cervera, Augusto Pi y Sunyer, Carlos Pi i Sunyer, José Barbey, F. Puig Alonso, José Gari y Gimeno, José Sunyol y Garriga, Manuel Folguera y Durán, Daniel Roig y Pruna, Amadeo Hurtado, Pedro Rahola, J. Lluchí y Rissech, J. Puig y Esteva, Emilio Junoy, Ramón Cunill y Manuel Florence.

«Els amics d'Ignasi Iglesias als empordanesos», 15 d'octubre de 1928 [solt]

Pere Coromines, Ramon Vilaró, Ambrosi Carrion, Josep Rocarol, J. Puig Pujades, Josep Sunyol, Pere Cavaller, Ramon Vinyes, Enric Lluelles, Ramon Cervera, Josep Pluvins, Jaume Fonolleda, Josep Estadella, Francesc Guillamet, Josep Sabater, Lluís Camós.

«Manifiesto. Un monumento a Ignacio Iglesias»

a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 90 (3 de novembre de 1928), p. 5.

Pedro Corominas, Ramón Vilaró, Ambrosio Carrión, José Rocarol, J. Puig Pujades, José Sunyol, Pedro Cavallé, Ramón Vinyes, Enrique Lluelles, Ramón Sarsaneda, Alejandro Cardunets, Francisco Madrid, Alfonso Nadal, Leandro Cervera, José Pluvius, Jaime Fonolleda, José Estadella, Francisco Guillamet, José Sabatés, Lluís Camós.

«Els amics d'Ignasi Iglésies als empordanesos»

a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.256 (3 de novembre de 1928), p. 6.

Pedro Corominas, Ramón Vilaró, Ambrosio Carrión, José Rocarol, J. Puig Pujades, José Sunyol, Pedro Cavallé, Ramón Vinyes, Enrique Lluelles, Ramón Sarsaneda, Alejandro Cardunets, Francisco Madrid, Alfonso Nadal, Leandro Cervera, José Pluvius, Jaime Fonolleda, José Estadella, Francisco Guillamet, José Sabatés, Lluís Camós.

«Ciudadans de l'Empordà»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 680 (17 de maig de 1930), p. 1.

Comitè local: Marià Pujulà Vidal, president; J. Puig

Pujades, vicepresident; Abdón Ventura Genís, tresorer; Marian Moncanut, Joaquim Geli, vocals; Anicet Portell, secretari.

«El Directori del Partit Republicà Federal Nacionalista de les comarques gironines, a l'opinió»

a *Acció Ciutadana* [Olot], núm. XV (7 de juny de 1930), p. 1-2.

Salvador Albert, diputat a Corts; R. Noguer i Comet; Isidro Riu Puig, Albert de Quintana, Josep Irla, Miquel Santaló, Diputats a la Mancomunitat; J. Puig Pujades, president del Comitè Comarcal de la UFNR de l'Alt Empordà; Josep Fàbrega Jou, president del Comitè Comarcal de la UFNR del Baix Empordà; Llorens Busquets, president del Centre de UR de Girona.

«Figuerencs:»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 683 (7 de juny de 1930), p. 1.

Eduard Alegrí, Marian Basil, Francesc Bosc, Jacint Bosc, Jaume Canadell, Joan Carreres, J. Casals, Salvador Dalí, Marcel Dalmau, Alexandre Deulofeu, Sebastià Escapa, J. Ezquerra, Francesc Guillaumet, Simon Gratacós, Félix Jaume Gelart, Joan Llobell i Ramis, Frederic Macau, Lluís Massot, Santiago Massot, Jaume Navarra, Ricard Pitxot, B. Portolà, J. Puig Pujades, Joan Salleras Plà, Enric Sans, J. Sans Roquer, Josep Serra, Eudald Soler, Jaume Soler, Subias, Joan Sutrà, Pelay Torres, Miquel Vidal, P. Vilà, Llorenç Vives, Joan Xirau.

«Figuerencs»

a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.339 (7 de juny de 1930), p. 6.

Eduard Alegrí, Marian Basil, Francesc Bosc, Jacint Bosc, Jaume Canadell, Joan Carreres, J. Casals, Salvador Dalí, Marcel Dalmau, Alexandre Deulofeu, Sebastià Escapa, J. Ezquerra, Francesc Guillaumet, Simon Gratacós, Félix Jaume Gelart, Joan Llobell i Ramis, Frederic Macau, Lluís Massot, Santiago Massot, Jaume Navarra, Ricard Pitxot, B. Portolà, J. Puig Pujades, Joan Salleras Plà, Enric Sans, J. Sans Roquer, Josep Serra, Eudald Soler, Jaume Soler, Subias, Joan Sutrà, Pelay Torres, Miquel Vidal, P. Vilà, Llorenç Vives, Joan Xirau.

«Comentari. Iniciativa lloable»

a *Acció Ciutadana* [Olot], núm. 15 (7 de juny de 1930), p. 1-2.

Salvador Albert, diputat a Corts; R. Noguer i Comet; Isidro Riu Puig; Albert de Quintana; Josep Irla; Miquel Santaló, diputats a la Mancomunitat; J. Puig Pujades, president del Comitè Comarcal de la UFNR de l'Alt Empordà; Josep Fàbrega Pou, pres. del Comitè Comarcal de la UFNR del Baix Empordà; Llorens Busquets, president del Centre d'U.R. de Girona.

«Ciutadans de l'Empordà:»

a *La Nau* [Barcelona], núm. 810, (19 de juny de 1930), p. 1.

Comitè local. President. Marian Pujulà Vidal. Vicepresident. J. Puig Pujades. Tresorer. Abdón Ventura Genís. Vocals. Marian Moncanut, Joaquim Geli. Secretari. Anicet Portell.

«El Partit Republicà Federal Nacionalista de les comarques gironines»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 702 (18 d'octubre de 1930), p. 2-3.

Salvador Albert, diputat a Corts; R. Noguer i Comet; Isidro Riu Puig; Albert de Quintana; Josep Irla; Miquel Santaló, diputats a la Mancomunitat; J. Puig Pujades, president del Comitè Comarcal de la UFNR de l'Alt Empordà; Josep Fàbrega Pou, pres. del Comitè Comarcal de la UFNR del Baix Empordà; Llorens Busquets, president del Centre d'U.R. de Girona.

«Republicans federals empordanesos:»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 707 (22 de novembre de 1930), p. 2.

La Junta de la Federació Republicana Socialista de Figueres: M. Pujulà, president; J. Puig Pujades, vicepresident; Abdón Ventura Genís, tresor; Marian Moncanut, Joaquim Geli, vocals; Anicet Portell, secretari.

«L'assemblea comarcal de la Federació Republicana Socialista de l'Empordà»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 718 (7 de febrer de 1931), p. 5.

Ricard Jimenez, Puig Pujades.

«Per la dignitat de Figueres. al poble de Figueres»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 726 (4 d'abril de 1931), p. 1.

Eduard Alegrí Coderch, comerciant; Antoni Coderch Sabà, negociant; Francesc Guillemet Naspleda, magatzemista; Jaume Miravittles Sutrà, comerç; Josep Puig Pujades, comerciant; Marian Pujulà Vidal, Industrial; Rabel Rovira Bardem, mestre d'obres; Eudald Soler Bofill, agent comercial; Salvador Vernet Ramis, obrer metalúrgic; Miquel Vidal Fraixanet, farmacèutic.

«Ciutadà republicà, lector, amic:»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 727 (8 d'abril de 1931), p. 1.

Districte primer: Antoni Coderch Sabà, Fidel Dalmau Vallmajó, Marian Pujulà Vidal; districte segon: Eduard Alegrí Coderch, Jaume Miravittles Sutrà, Josep Puig Pujades; districte tercer: Francesc Guillemet Naspleda, Eudald Soler Bofill, Salvador Vernet Ramis; districte quart: Miquel Pallach Terrades, Rafael Rovira Bardem, Miquel Vidal Fraxanet.

«A l'opinió de les comarques gironines. Ciutadans»,

a *El Autonomista* [Girona], núm. 9.134 (23 de juliol de 1931), p. 1

«A l'opinió de les comarques gironines. Ciutadans:», juliol de 1931 [solt]

«A l'opinió de les comarques gironines. Ciutadans:»,
a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 744 (25 de juliol de 1931), p. 1-2.

Josep Irla, Comissari a la Generalitat a Girona i diputat a la Generalitat pel districte de La Bisbal; Laureà Dalmau, diputat a la Generalitat pel districte de Girona; Josep Puig Pujades, diputat a la Generalitat pel districte de Figueres; Joan de Garganta, diputat a la Generalitat pel districte de Olot; Antoni Xiberta, diputat a la Generalitat pel districte de Santa Coloma de Farnés; Jaume Bofill i Mates, diputat a la Generalitat pel districte de Puigcerdà; Joaquim de Camps i Arboix, adjunt a la Comisaria delegada a Girona de la Generalitat de Catalunya.

«Comitè de la Biblioteca Catalana de Perpinyà amb l'alt patronatge de la Generalitat de Catalunya. Crida»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 846 (10 de juny de 1933), p. 2.

Alexandre Bulart i Rialp, president; Joan Oller i Rabassa, tresorer; Juan Ruiz Porta, bibliotecari; Josep Maria Batista i Roca, Josep Maria de Casacuberta, Joan M. Guasc, Alfons Maseras, Francesc Matheu, Joan Solé i Pla, Josep Puig Pujades, vocals; Xavier Clapés i Roca i Joseph Muntané i Balaguer, secretaris.

«Palafrugell»

a "Notes informatives", a *Baix-Empordà* [Palafrugell], núm. 1.245 (14 d'octubre de 1933), p. 3.

Comissari de la Generalitat a les comarques gironines. Josep Puig Pujades.

Roses. Joaquim Peco.

Palafrugell. August Farràs.

Sant Feliu de Guíxols. Pere Mallol.

«Novament a la lluita. Ciutadans i ciutadanes de Figueres»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 873 (9 de desembre de 1933), p. 1.

Josep Puig Pujades, comerciant; Eudald Soler Bofill, agent comercial; Alexandre Deulofeu Torres, professor; Marian Pujulà Vidal, comerç; Jaume Miravittles Sutrà, comerç; Ferran Vilar Jullà, dependent de banca; Antoni Coderc Sabà, negociant; Martí Canadell Ballaresca, industrial; Alfons Cals Ferrer, perruquer; Marian Moncanut Fontdecaba, comprable; Joaquim Geli Granolleres, industrial; Francesc Batet Oliver, comptable.

«Figuerencs! Figuerenques! Poble republicà!»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 877 (gener de 1934), p. 1.

Comerciant. Josep Puig Pujades; Agent comercial. Eudald Soler Bofill; Professor. Alexandre Deulofeu Torres; Comerç. Marian Pujulà Vidal; Comerç. Jaume Miravittles Sutrà; Dependent de Banca. Ferran Vilar Jullà; Negociant. Antoni Coderc Sabà; Industrial. Martí Canadell Ballaresca; Perruquer. Alfons Cals Ferrer; Comptable. Marian Moncanut Fontdecaba; Industrial. Joaquim

Geli Granollers; Comptable. Francesc Batet Olivet.

Candidats suplents. Comerciant. Francesc Guillamet Nasplesa; contractista d'obres. Rafel Rovira Bardem; Industrial. Fidel Dalmau Vallmajor; agricultor, Jaume Cairó Sangs; farmacèutic, Miquel Vidal Freixenet; comerç, Abdó Ventura Genís.

«Al poble de Figueres»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 878 (10 de gener de 1934), p. 2.

Josep Puig Pujades, Eudald Soler Bofill, Alexandre Deulofeu Torres, Marian Pujulà Vidal, Joaquim Geli Granolleres, Marian Moncanut Fontdecaba, Jaume Miravittles Sutrà, Ferran Vilar Jullà, Alfons Cals Ferrer, Francesc Batet Oliver, Martí Canadell Ballaresca, Antoni Coderc Sabà, Francesc Guillamet Nasplesa, Rafael Rovira Bardem, Fidel Dalmau Vallmajor, Jaume Cairó Sangs, Miquel Vidal Freixenet, Abdó Ventura Genís.

«Ciutadans! Ciudadanes! Poble republicà!»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 879 (13 de gener de 1934), p. 1.

Josep Puig Pujades, comerciant; Eudald Soler Bofill, agent comercial; Alexandre Deulofeu Torres, professor; Marian Pujulà Vidal, comerç; Jaume Miravittles Sutrà, comerç; Ferran Vilar Jullà, dependent de banca; Antoni Coderc Sabà, negociant; Martí Canadell Ballaresca, industrial; Alfons Cals Ferrer, perruquer; Marian Moncanut Fontdecaba, comprable; Joaquim Geli Granolleres, industrial; Francesc Batet Oliver, comprable; Francesc Guillamet Nasplesa, comerciant; Rafael Rovira Bardem, contractista d'obres; Fidel Dalmau Vallmajor, industrial; Jaume Cairó Sangs, agricultor; Miquel Vidal Freixenet, Farmacèutic; Abdó Ventura Genís, comerç.

«Als honorables consellers i a tots els dignes-ciutadans que militen o simpatitzen amb Lliga Catalana; al director de La Veu de l'Empordà»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 900 (9 de juny de 1934), p. 2.

Redacció d'Empordà Federal: J. Puig Pujades, Marian Pujulà, Joaquim Geli, Eudald Soler, Abdó Ventura, Martí Canadell, J. Pei Calvet, A. Portell Gironella, Ri-

card Martín, Francesc Batet, Josep Tarragó, Angel Casals, Ramon Canet, Carles Varela.

«Poble palafrugellenc:»

a "Informacio. Notes diverses", a *Ara* [Palafrugell], núm. 191 (29 de gener 1936), p. 2.

Puig Pujades, Pere Cerezo.

«Hores decisives. Cap a la victòria»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 931 (8 febrer 1936), p. 1.

Candidatura del Front d'Esquerres. Circumscripció de Girona. Martí Esteve i Guau, Miquel Santaló i Parvorell, Josep Puig i Pujades, Josep Mascort i Ribot, Joan Casanelles i Ibars.

«Els empresonats a l'opinió. Ciutadans lliures de les terres gironines:»

a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.788 (10 febrer 1936), p. 1.

Emili Riera Gironès, d'Amer; Jaume Pei Serramitjana, de Cornellà de Terri; Josep Puig Pujades, de Figueres; Pere Cerezo Hernáez, Amadeo Torrents Gómez, Francesc Martín Embodes, Felip Grau Batlle, Josep Gilabert Moreno, Jaume París Rutllant, Josep Rodríguez Díaz, Eudald Manso Esquerrà, de Girona; Pelegrí Sarrats d'Estruc, d'Olot; Pere Cuscó Domingo, Moisès Forgues Costa, Joan Delàs Pou, de Palafrugell; Francesc Godai Torres, de Palamós; Joan Ramon Masmiqel, Josep Febrer Hosta, de Sant Hilari Sacalm; Pere Vicens Casellas, Miquel Payet Redresa, Martí Masó Comas, Josep Vilardell Hereu, Francesc Mas Sureda, Celestí Ferrer Casamort, Damàs Bruguera Barrera, Felip Massó Capdeferro, Josep Pericai Colomer, Joan Pagès Barceló, Manuel Serra Ferrer, Joaquim Bret Català, Genís Serrats Figueres, Josep Costa...

«Front d'Esquerres de Catalunya. Al poble de les comarques gironines:»

a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.791 (13 febrer 1936), p. 1.

Martí Esteve Guau, Miquel Santaló Parvorell, Josep Puig Pujades, Josep Mascort Ribot, Joan Casanelles i Ibars.

«Front d'Esquerres de Catalunya. Al poble de les comarques gironines»

a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 933 (15 de febrer de 1936), p. 1.

Candidatura del Front d'Esquerres (circumscripció de Girona): Acció Catalana Republicana. Martí Esteve i Guau; Esquerra Republicana, Josep Puig i Pujades; Esquerra Republicana, Miquel Santaló i Parvorell; Esquerra Republicana, Josep Mascort i Ribot; Partit Nacionalista d'Esquerra, Joan Casanelles i Ibars.

«El manifest dels candidats»

a *Ara* [Palafrugell], núm. 194 (28 de febrer de 1936), p. 1.

Esteve, Puig Pujades, Casanelles, Mascort i Santaló.

«Comité France-Espagne du Roussillon», 1939, [solt]

Le bureau provisoire: Maire de Perpignan-Président. Félix Mercader; Vice-président, Puig-Pujades, Jean Talliez; rédacteur en chef du «Républicain des Pyrénées-Orientales et du Midi» secrétaire, J.-Fr. Charvet; trésorier, Sunyer; J. Ametlla, M. Roma.

LA REPUBLICA Y LA GUERRA

ANUARIO DE
HISTORIA DE
CATALUÑA

200
a Catalunya
1792
1992

L'EXILI POLITIC CATALA

Bibliografia

Bibliografia general

AADD. «Republicans i republicanisme a les terres de parla catalana», a *Actes del VI Congrés de la CCEPC*. Barcelona: Publicacions de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, 2006.

— «Azaña, “amic de Catalunya?”», a *L'Avenç* [Barcelona], núm. 152 (octubre de 1991), p. 15-66.

— *La Guerra Civil a les comarques gironines, 1936-1939. Jornades d'estudi commemoratives*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1986.

— «Dossier: La «Revolució Republicana» de 1931: cinquanta anys després», a *L'Avenç* [Barcelona], núm. 36 (1981), p. 21-37.

— *Jocs Florals de Barcelona*. Barcelona: Estampa La Renaixensa, 1931.

— *Llibre de la festa dels Jocs Florals de Girona, celebrada en el XXI aniversari de la seva fundació, al Teatre Principal, en la diada de Tots Sants*. Girona: Consistori dels Jocs Florals de Girona, 1921.

— *Festa de la Bellesa. Concurs Artístic Català*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1906.

ALBERT GÓMEZ, Maria José. «La biografía y autobiografía como modalidades metodológicas de investigación cualitativa», a LÓPEZ-BAROJAS ZAYAS, Emilio. *Las historias de vida y la investigación biográfica. Fundamentos y metodologías*. Madrid: Universidad Nacional de Educación a distancia, 1998, p. 187-197.

ALBERTÍ, Santiago. *El republicanisme català i la restauració monàrquica (1875-1923)*. Barcelona: Albertí Editor, 1972.

ALBORNOZ, Álvaro de. *El partido republicano*. Madrid: Biblioteca Nueva, 1918.

ALOMAR, Gabriel; PUIG PUJADES, Josep; MONER, Joaquim; RAHOLA, Carles i MARQUINA, Eduard. *Evocant a Carles Costa*. Figueres: Gràfiques Dàrius Rahola, 1927

ALQUÉZAR, Ramon. *Esquerra Republicana de Catalunya. 70 anys d'història (1931-2001)*. Barcelona: Columna, 2001.

ÁLVAREZ JUNCO, José. *El Emperador del Paralelo: Lerroux y la demagogia*

populista. Barcelona: RBA, 2011.

AMETLLA, Claudi. *Memòries polítiques*. Barcelona: Catalònia, 1979.

ANGLADA, Maria Àngels i GUILLAMET, Jaume. *Figueres Ciutat de les idees*. Barcelona: Lunwerg Editores, 1999.

ANGUERA, Pere. *Del Reus contemporani. Fragments d'història*. Reus: Edicions del Centre de Lectura de Reus, 1998.

ARAGÓ, Narcís-Jordi i CLARA, Josep. *Els epistolaris de Carles Rahola. Antologia de cartes de cent corresponents (1901-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.

ARTOLA, Miguel. *Partidos y programas políticos, 1808-1936. II. Manifiestos y programas políticos*. Madrid: Alianza Editorial, 1991.

ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA. *Memòria desde 1923 a 1r de gener de 1930*. Barcelona: Imp. Elzeviriana, 1930.

ASTARLOA, Eva i TORNER, Pep [coord.] *Josep Puig Pujades*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 2000.

BAIG ALEU, Marià i PLAYÀ MASET, Josep. «Empordanesos a Barcelona: Crònica del Centre Empordanès Gracienc (1884), del Centre Empordanès de Barcelona (1891) i de l'Ateneu Empordanès de Barcelona (1916)», a *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*. Vol. 42. Figueres: Institut d'Estudis Empordanesos, 2011, p. 329-382.

BALLESTER VALVENY, Núria i FIGUERES ARTIGUES, Josep Maria. *Pau Casals i l'exili: 1939-1973*. Sant Salvador (El Vendrell): Fundació Pau Casals, 2007.

BARNOSELL JORDÀ, Genís. «Republicans a l'Alt Empordà (1840-1874)», a GIFRE RIBAS, Pere [coord.]. *Història de l'Alt Empordà*. Girona: Diputació de Girona, 2000, p. 521-544.

BARRULL PELEGRÍ, Jaume. *Humbert Torres: metge, filòsof, polític*. Lleida: Alfazeta, 2009.

BATALLA GALIMANY, Ramon. *Jaume Miravittles i Navarra. Intel·lectual, revolucionari i home de govern. Els anys joves, 1906-1939*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2010.

— *Els casinos republicans: política, cultura i esbarjo. El Casino de Rubí (1884-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.

BÉGHAIN, Patrice; BENOIT, Bruno; CORNELOUP, Gérard; THÉVENON, Bruno. *Dictionnaire de Lyon historiques*. Lió: Éditions Stéphane Bachès, 2012.

BERNILS MACH, Josep Maria. *Marià Pujulà i Vidal*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1999.

— «Josep Puig Pujades, comissari de la Generalitat i pres polític», a *Revista de Girona* [Girona], núm. 170 (maig i juny 1995), p. 26-29.

— «Joan Matas Hortal, polític republicà figuerenc», a *Revista de Girona* [Girona], núm. 165 (juliol i agost de 1994), p. 60-63.

— *La Guerra Civil a Figueres 1936-1939*. Figueres: Editorial Empordà, 1986.

— *Episodis de la II República a Figueres*. Figueres: Canigó, 1981.

— *Figueras. Cien años de ciudad*. Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos. Figueres: Institut d'Estudis Empordanesos, 1975.

BERTRAN PIJOAN, Lluís. *Prensa de Catalunya*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1931.

BLASCO, Yolanda i SUDRIÀ, Carles. *El Banc de Barcelona, 1844-1874. Història d'un banc d'emissió*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2009.

BOSCH, Maria Àngels. *Pous i Pagès. Vida i Obra*. Figueres: Institut d'Estudis Empordanesos, 1997.

BUÑUEL, Luis i DALÍ, Salvador. *Un perro andaluz ochenta años después*. Madrid: La Fábrica, 2009.

BURGAS, Josep. *Jordi Erin*. Barcelona: La Escena Catalana, [19..].

CABANA, Francesc. *Història del Banc de Barcelona (1844-1920)*. Barcelona: Ed. 62, 1978.

CABRUJA AUGUET, Agustí. «Josep Puig Pujades», a *Homes de la meva terra*. Girona: Diputació de Girona, 2002, p. 191-198.

— *Polítics i escriptors gironins durant la Segona República*. Girona: Ajuntament de Salt-Diputació de Girona, 1987, p. 75-76.

CALVET COSTA, Felip i ROIG ROSICH, Josep Maria. *Josep Irla i Bosch (1876-1958). President de la Generalitat de Catalunya a l'exili*. Barcelona: CCG Edicions, 2006.

CAMPILLO, Maria [ed.] *Allez! Allez! Escritos del pas de frontera, 1939*. Barcelona: L'Avenç, 2010.

CAMPILLO, Maria i CENTELLES, Esther. *La premsa*

a *Barcelona, 1936-1939*. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 1979.

CAÑIGUERAL, Salvador; FÀBREGAS, Neus; POCH, Josep M. i VALLÈS, Joan. *Homes de ciència empordanesos (Materials per a un diccionari històric de la ciència a l'Empordà)*. Figueres: Carles Vallès Editor, 1985.

CARMANIU MAINADÉ, Xavier. *Carles Rahola: l'home civilitzat*. Girona: CCG Edicions, 2006.

CASACUBERTA, Margarida. *Els Jocs Florals de Girona (1902-1935)*. Girona: Fundació Valvi, 2010.

CASANOVAS CUBERTA, Joan. *Joan Casanovas i Maristany, president del Parlament de Catalunya*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 1996.

CASASÚS, Josep Maria. *Periodisme català que ha fet història*. Barcelona: Proa, 1996.

— *Ideología y análisis de medios de comunicación*. Barcelona: Mitre, 1985.

CATTINI, Giovanni C. «Actualitat del republicanisme: el neorepublicanisme o humanisme cívic», a PUJOL, Enric [coord.] *El somni republicà. El republicanisme a les comarques gironines. 1930-1939*. Barcelona: Viena, 2009, p. 39.

CHECA GODOY, Antonio. *Prensa y partidos políticos durante la II República*. Salamanca: Universidad de Salamanca, 1989.

— *La Comunicación durante la II República y la Guerra Civil*. Madrid: Fragua, 2007.

CLARA, Josep. *El federalisme a les comarques gironines (1868-1874)*. Girona: Diputació de Girona, 1986.

— «La I República a les comarques gironines», a *L'Avenç* [Barcelona], núm. 18 (febrer de 1979), p. 26-31.

CLARA, Josep i GIMÉNEZ, Àngel. *El federal Pere Caimó, 1819-1978*. Barcelona: Pòrtic, 1975.

COMISSARIA DELEGADA DE LA GENERALITAT A GIRONA. *La Generalitat de Catalunya a les comarques gironines. Report de la Comissaria Delegada*. Girona: Tallers Gràfics de la Casa d'Assistència i Ensenyament, 1934.

— *La Generalitat de Catalunya a les comarques gironines. Obra republicana. Report de la Comissaria Delegada*. Girona: Tallers Gràfics de la Casa d'Assistència i Ensenyament, 1933.

COMPTE, Albert. *República i Guerra Civil a Castelló d'Empúries: entre la història i les memòries*. Figue-

res: l'autor, 1994.

CONTRERAS, Josep. *Azaña y Cataluña. Historia de un desencuentro*. Barcelona: Edhasa, 2008.

COROMINES, Pere. «Apèndix I. A la recerca d'en Pep Ventura», a *Obres Completes*. Barcelona: Selecció, 1972.

COSTA, Joan i SABATÉ, Modest. *La veritat del 6 d'Octubre*. Valls: Cossetània edicions, 2006.

COSTA FERNÁNDEZ, Lluís. *El Autonomista: el diari dels Rahola. Els orígens del periodisme modern a Girona (1898-1939)*. Girona: Col·legi de Periodistes de Girona, 2000.

— *El periodisme*. Girona: Diputació de Girona, 1996.

— *La dictadura de Primo de Rivera (1923-1930). Comunicació i propaganda a les comarques gironines*. Girona: R. Dalmau, 1995.

— *Història de la premsa de la ciutat de Girona: 1787-1939*. Girona: Ajuntament de Girona, Institut d'Estudis Gironins i Diputació de Girona, 1987.

— *Història de la premsa a la ciutat de Girona (1787-1939)*. Girona: Institut d'Estudis Gironins, 1986.

COSTAL, Anna. *Pep Ventura abans del mite. Quan la sardana era un ball de moda*. Figueres: Consorci del Museu de l'Empordà, 2009.

CULLA, Joan B. *El republicanisme lerrouxista a Catalunya: 1901-1923*. Barcelona: Curial, 1986.

— *El catalanisme d'esquerra: del grup de L'Opinió al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra: 1928-1936*. Barcelona: Curial, 1977.

CULLA, Joan B. i DUARTE, Àngel. *La premsa republicana*. Barcelona: Col·legi de periodistes, 1990.

CUSTEY MALÉ, Eduard; JÉREZ CARDOSO, Lluís i ROMERO DALMAU, Alfons. «La Restauració (1875-1931)», a GIFRE RIBAS, Pere [coord.] *Història de l'Alt Empordà*. Girona: Diputació de Girona, 2000, p. 553-588.

DALÍ, Anna Maria. *Noves imatges de Salvador Dalí*. Barcelona: Columna, 1988.

— «Pròleg. El senyor Carbona», a FAGES DE CLIMENT, Carles. *Anecdolari del Sr. Carbona (El Sr. Carbona, professor d'ironia)*. Figueres: Editorial Llibre Viu, 1984, p. 7-9.

— «A Pep Ventura», a *Des de Cadaqués*. Barcelona: Ed. Montblanc-Martín, 1982.

DALÍ, Salvador. *Un diari: 1919-1920. Les meves impressions i records íntims*. Barcelona: Edicions 62, 1994.

DENCÀS, Josep. *El 6 d'octubre des del Palau de Governació*. Barcelona: Curial, 1979.

DEULOFEU, Alexandre. *Memòries de la revolució de la guerra i de l'exili*. 2 volums. Emporitàna: Figueres, 1974.

DOMÈNECH CASADEVALL, Gemma i GIL TORT, Rosa Maria. «Ricard Giralt Casadesús», a *Un nou model d'arquitectura al servei d'una idea de país*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2010.

DOSSE, François. *La apuesta biogràfica. Escribir una vida*. València: Universidad de Valencia, 2007, p. 407.

DUARTE, Àngel. *El otoño de un ideal: el republicanismo español y su declive en el exilio de 1939*. Madrid: Alianza, 2009.

— *El republicanisme català a la fi del segle XIX*. Vic: Eumo, 2009.

— *Republicans jugant amb foc: de Lluís Companys a Josep Tarradellas*. Barcelona: L'Esfera dels llibres, 2006.

— *Història del republicanisme català*. Lleida, Vic: Eumo, Pagès, 2004.

— *Francisco Pi y Margall y el federalismo*. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials, 2002.

— *Possibilistes i federals: política i cultura a Reus (1874-1899)*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs, 1992.

— *Pere Corominas: del republicanisme als cercles llibertaris (1888-1896)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.

DUARTE, Àngel i GABRIEL, Pere. «¿Una sola cultura política republicana ochocentista en España?», a DUARTE, Àngel i GABRIEL, Pere [ed.] "El republicanismo español" a *Ayer* [Madrid], núm. 39 (1999), p. 11-34.

ESPINET, Francesc. «Classes populars i nacionalismes d'esquerra al primer terç del segle XX», a ALQUÉZAR, Ramon [coord.] *Esquerra Republicana de Catalunya. 70 anys d'història (1931-2001)*. Barcelona: Columna, 2001, p. 59-67.

ESTEVA CRUAÑAS, Lluís i ESTEVA MASSAGUER, Elena. «Inventari de la premsa guixolenc (1878-1979), a *Estudis sobre temes guixolencs*. Sant Feliu de Guí-

xols: Publicacions del Museu Municipal, 1980, p. 71-74.

FÀBREGAS, Joan P. *Irlanda i Catalunya. Paral·lelisme político-econòmic*. Barcelona: [s.n.], 1932.

FAGES DE CLIMENT, Carles. *Anecdotari del Sr. Carbona (El Sr. Carbona, professor d'ironia)*. Figueres: Editorial Llibre Viu, 1984.

FALGUERAS, Joan. «Transformacions urbanístiques i arquitectura», a SANTALÓ, Jaume [coord.] *Figueres 1900-1936. Imatge i història de la Catalunya republicana*. Figueres: Museu de l'Empordà, 1999, p. 42-61.

FAULÍ, Josep. *Notes sobre l'any 1906. Episodis de la història*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1973.

FEIXA PÀMPOLS, Carles. «La imaginació autobiogràfica», a *L'Avenç* [Barcelona], núm. 252 (novembre de 2000), p. 16.

FERRÉ TRILL, Xavier. *Pere Cavallé, ciutadania republicana*. Reus: Centre de Lectura de Reus, 1859.

FERRER PONT, Joan Carles. *Nosaltres sols: la revol·ta irlandesa a Catalunya (1910-1923)*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, 2001.

— «El model irlandès: Parnell i el home rule (1879-1893)», a *Actes del Congrés Internacional d'Història de Catalunya i la Restauració (1875-1923)*. Manresa: Centre d'Estudi de Bages, 1992.

FIGUERES, Josep Maria. *El periodismo catalán. Prensa e identidad. Un siglo de historia (1879-1984)*. Madrid: Fragua, 2012.

— *Periodisme en la guerra civil (1936-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010.

— *Entrevista a la guerra. 100 converses: de Lluís Companys a Pau Casals (1936-1939)*. Barcelona: La Esfera dels llibres, 2007.

— *Premsa i nacionalisme. El periodisme en la reconstrucció de la identitat catalana*. Barcelona: Pòrtic, 2002.

— *El Diari Català, plataforma d'exposició ideològica i d'activisme del catalanisme polític, 1879-1881*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1999.

— *12 periodistes dels anys trenta*. Barcelona: Diputació de Barcelona i Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1994.

FORTE, Juan Manuel. «Orígens romans i maquiavelians del neo-republicanisme», a *Idees* [Barcelona], núm. 19 (juliol i setembre de 2003), p. 114-124

FUENTES, Juan Francisco i FERNÁNDEZ, Javier. *Historia del periodismo español: prensa, política y opinión pública en la España contemporánea*. Madrid: Síntesis, 1998.

GABRIEL, Pere. «El republicanisme federal finisecular: la difícil construcció d'un catalanisme d'esquerreres per al nou cents», a IZQUIERDO, Santiago i RUBÍ, Gemma [coord.] *Els orígens del republicanisme nacionalista. El Centre Nacionalista Republicà (1906-1910)*. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2009, p. 17-52.

— «El republicanismo militante en Cataluña en la primera etapa de la Restauración, 1875-1893», a PIQUERAS, José A. i CHUST, Manuel [comps.] *Republicanos y repúblicas en España*. Madrid: Siglo XXI de España Editores, 1996, p. 163-184.

GASÓLIBA, Cecili. *Política 1930*. Barcelona: Ed. Antoni López, s.d.

GAZIEL. «Les vil·les espirituals», a *Un estudiant a París i d'altres estudis*. Barcelona: Selecta, 1963, p. 105-122.

GEUNA, Marco. «Republicanisme. Un concepte de formació recent», a *Idees* [Barcelona], núm. 19 (juliol i setembre 2003), p. 98-107.

GIFRE RIBES, Pere [coord.] *Història de l'Alt Empordà*. Girona: Diputació de Girona, 2000.

GIFRE I RIBAS, Pere i BARNOSELL JORDÀ, Genís. «De la Guerra Gran al republicanisme empordanès (1793-1874). Canvi polític i consolidació de la propietat», a GIFRE RIBAS, Pere [coord.] *Història de l'Alt Empordà*. Girona: Diputació de Girona, 2000, p. 469-470.

GÓMEZ ROJO, María E. «El Consulado español en Perpignan durante los siglos XIX y XX (1a parte)», a *Revista europea de derecho de la navegación marítima y aeronáutica* [Barcelona], núm. 14 (1998), p. 1.968-1.971.

GUILLAMET I LLOVERAS, Jaume; MORENO CHACÓN, Manuel; TEIXIDOR COLOMER, Anna i TESTART GURI, Albert. *Història de la Premsa de Figueres (1809-1980)*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 2011.

GUILLAMET LLOVERAS, Jaume. «Josep Puig Puigades» a *L'Empordà dels escriptors*. Barcelona: Avenç, 2009, p. 13-21.

— «L'Empordà que neix amb Dalí», a PLAYÀ MASET,

Josep [coord.] *El país de Dalí*. Figueres: Ajuntament de Figueres i Consorci del Museu de l'Empordà, 2004, p. 58-99.

— *Història del periodisme: notícies, periodistes i mitjans de comunicació*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2003.

— *Abdó Terradas. Primer dirigent republicà, periodista i alcalde de Figueres*. Figueres: Institut Estudis Empordanesos, 2000.

— *Història de la Premsa, la Ràdio i la Televisió a Catalunya (1641-1994)*. Barcelona: La Campana, 1994.

— *La premsa a Catalunya*. Barcelona: Diputació de Barcelona i Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1988.

— *La premsa de les comarques gironines*. Barcelona: Editorial Selecta, 1977.

GUILLAMET TUÈBOLS, Joan. «Notes per a una història de la premsa figuerenca», a *Coses i Gent de l'Empordà*. Barcelona: Selecta, 1972.

GUTIÉRREZ PALACIO, Javier. *República, periodismo y literatura. La cuestión política en el periodismo literario durante la Segunda República Española*. Madrid: Editorial Tecnos, 2005.

HENNESSY, Charles Alistair Michel. *La República federal en España. Pi y Margall en el movimiento republicano federal (1868-1874)*. Madrid: Aguilar, 1967.

HUERTAS, Josep Maria. [dir.] *200 anys de premsa diària a Catalunya*. Barcelona: Fundació Caixa de Catalunya, AHCB i Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1995.

IGLÉSIAS, Ignasi. «Discurs de gracies», a *Festa de la Bellesa. Concurs Artístic Català*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1906, p. 116-117.

IZQUIERDO BALLESTER, Santiago. *El republicanismo nacional a Catalunya: la gestació de la Unió Federal Nacionalista de Catalunya*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2010.

— *República i autonomia: el difícil arrelament del catalanisme d'esquerreres (1904-1931)*. Catarroja: Afers, 2006.

IZQUIERDO BALLESTER, Santiago i RUBÍ CASALS, Gemma [coord.] *Els orígens del republicanisme nacionalista: el Centre Nacionalista Republicà a Catalunya (1906-1910)*. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2009.

IVERN SALVÀ, Maria. *Dolors. Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*. Vol. 1 i 2. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.

JEREZ, Lluís i ROMERO, Alfons. «La guerra civil (1936-1939)», a GIFRE RIBES, Pere [coord.] *Història de l'Alt Empordà*. Girona: Diputació de Girona, 2000, p. 611-638.

JIMÉNEZ, Montse. «L'Escala en temps de la segona República», a AADD. *La II República, 60 anys després*. Girona: Quaderns del CEHIS, 1991, p. 157-167.

JUNTA MUNICIPAL DE PROTECCIÓN A LA INFANCIA Y DE REPRESIÓN DE LA MENDICIDAD DE FIGUERAS. *Memoria de su gestión durante el año de 1912*. Figueres: Imprenta-Tarjetería de José Serra, 1913.

LLATES, Rossend. *30 anys de vida catalana*. Barcelona: Aedos, 1969.

LLORENS VILA, Jordi. *Catalanisme i moviments nacionalistes contemporanis (1885-1901)*. *Missatges a Irlanda, Creta i Finlàndia*. Barcelona: Editor Rafael Dalmau, 1988.

LLUCH, Ernest. *Una teoria de l'Empordà*. Figueres: Edicions Federals, 1987.

LORENZO, A. i LLORENÇ, E. «Josep Puig Pujades», a *Morir en temps del franquisme*. Girona: CCG Edicions, 2010, p. 15-88.

MAINAR, Rafael. *El arte del periodista*. Barcelona: Destino, 2005 (reedició).

MAÑÀ, Teresa. *Les biblioteques populars de la Mancomunitat de Catalunya (1915-1925)*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2005.

MARAGALL, Joan. «Per l'Empordà», a *Obres Completes*. Vol. 1. Barcelona: Editorial Selecta, 1981, p. 748-749.

— «Discurs del President del Jurat Literari», a *Festa de la Bellesa. Concurs Artístic Català*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1906.

MARFANY, Joan-Lluís. *La cultura del catalanisme: el nacionalisme català en els seus inicis*. Barcelona: Empúries, 1996.

MARTÍNEZ FIOL, David. *Els voluntaris catalans a la Gran Guerra (1914-1918)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991.

MAYMÍ, Josep. *Josep Irla, la tenacitat d'un compromís*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat,

2003.

MINGUET, Joan M. *El manifest groc. Dalí, Gasch, Montanyà i l'antiart*. Barcelona: Galàxia Gutenberg, 2004.

MOLAS, Isidre. [coord.] *Diccionari dels Partits Polítics de Catalunya segle XX*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2000.

— *Lliga Catalana. Un estudi d'Estasiologia*. Vol. 1 i 2. Barcelona: Edicions 62, 1972.

MONTOLIU, Manel de. *Breviari Crític 1929-1930*. Vol. IV. Barcelona: Biblioteca Balmes, 1933.

MORENO CHACON, Manuel. «El Centre Nacionalista Republicà a les comarques gironines», a IZQUIERDO, Santiago i RUBÍ, Gemma [coord.] *Els orígens del republicanisme nacionalista. El Centre Nacionalista Republicà a Catalunya (1906-1910)*. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2009, p. 221-250.

— *El personal polític republicà de l'Ajuntament de Figueres. Les eleccions municipals durant la Restauració (1877-1923)*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 2004.

— «La premsa republicana figuerenca durant la Restauració (1875-1923)», a *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*. Vol. 34. Figueres: Institut Estudis Empordanesos, 2001, p. 429-446.

NADAL FARRERES, Joaquim. «Pròleg», a CLARA, Josep i GIMÉNEZ, Àngel. *El federal Pere Caimó, 1819-1978*. Barcelona: Pòrtic, 1975, p. 11-22.

NAVARRO, Emilio. *Història crítica de los hombres del republicanismo catalán en la última década (1905-1914)*. Barcelona: Ortega & Artís, 1915.

NOGUER I COMET, Ramon. *Al llarg de la meua vida*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.

OLIVER, Joan. «Pere Quart». «Corrandes d'exili», a *Obra poètica*. Santiago de Xile: Saló de Tardor, 1947.

PABLO, Moisès de. «Puig Pujades, cultura en majúscules», a *Revista de Girona* [Girona], núm. 216 (gener i febrer 2003), p. 30-35.

PADROSA GORGOT, Inés. «Els impressors figuerencs i la seva obra» a *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*. Vol. 25. Figueres: Institut Estudis Empordanesos, 1992, p. 223-289.

— [coord.] Marià Baig, *Una singular pluralitat*. Figue-

res: Ajuntament de Figueres i Consorci del Museu de l'Empordà, 2006.

PADROSA GORGOT, Inés i GIL TORT, Rosa Maria. *Bibliografia interdisciplinària de l'Alt Empordà*. Vol. 1 i 2. Figueres: Consell Comarcal de l'Alt Empordà i Departament de Cultura, 1996.

PÉREZ-BASTARDAS, Alfred. *Els republicans nacionalistes i el catalanisme polític: Albert Bastardas i Sampere (1871-1944)*. Barcelona: Edicions 62, 1987.

PI I SUNYER, Carles. *La República y la guerra. Memorias de un político catalán*. México: Ediciones Oasis, 1975.

PICH MITJANA, Josep. «Perspectives sobre el republicanisme català del segle XIX», a *Papers del Museu d'Història de Catalunya* [Barcelona], núm. 17 (setembre de 2006), p. 2-6.

PIQUERAS, José A. i CHUST, Manuel [comps.] *Republicanos y repúblicas en España*. Madrid: Siglo XXI de España Editores, 1996.

PLA, Josep. «Records a Figueres» a «Darrers escrits», a *Obres Completes*. Vol 44. Barcelona: Destino, 2004, p. 118-123.

— *Obres Completes*. Vol 44. Barcelona: Destino, 1984.

— «Marià Llavenera, pintor (1890-1927)», a *Obres Completes*. Vol. 21. Barcelona: Destino, 1972, p. 513-551.

PLA, Jordi. «Puig Pujades, narrador i dramaturg», a *Papers Empordanesos* [Figueres], núm. 23-24 (novembre i desembre de 1985), suplement d'Hora Nova.

— «Una aproximació al periodisme alt-empordanès durant el període de la guerra civil», a *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*. Vol. 23. Figueres: Institut Estudis Empordanesos, 1990, p. 357-372.

PLA, Jordi i ROMERO, Alfons. «Josep Puig Pujades, polític i home de lletres», a AADD. *La II República, 60 anys després*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics, 1991, p. 75-95.

PLANAS SERRA, Albert. *Antoni Dot i Arxer (1908-1972)*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2008.

PLAYÀ MASET, Josep. «Els homenatges de l'Empordà a la sardana i a n'en Pep Ventura», a COSTAL, Anna. *Pep Ventura abans del mite. Quan la sardana era un ball de moda*. Figueres: Consorci del Museu de l'Empordà, 2009, p. 154-164.

— [coord.] *El País de Dalí*. Figueres: Consorci del Museu de l'Empordà i Ajuntament de Figueres, 2004.

PLUTARC. *Vides paral·leles*. Vol. I. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1934.

POUS I PAGÈS, Josep. «Memoria del Secretari del Jurat Literari», a *Festa de la Bellesa. Concurs Artístic Català*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1906.

PUIG, Lluís Maria de. *Carles Rahola: un ciutadà de Catalunya*. Barcelona: Cotal, 1979.

PUJADAS MUÑOZ, Juan José. *El método biográfico: El uso de las historias de vida en ciencias sociales*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas, 1992.

PUJOL, Enric. «El republicanisme: somni i realitat històrica», a PUJOL, Enric [dir.] *El somni republicà. El republicanisme a les comarques gironines, 1900-1936*. Barcelona: Viena, 2009, p. 13-18.

— «Josep Puig Pujades i el “mite” Monturiol», a ROCA ROSELL, Antoni [Comissari] *Narcís Monturiol. Entre utopia i realitat*. Figueres, Barcelona: Museu de l'Empordà, Museu Marítim de Barcelona, 2009, p. 170.

RAHOLA, Carles. «Puig Pujades», a PUIG PUJADES, J. Ell, a *la presó*. Girona: Gràfiques Darius Rahola, 1938.

— *Vides heroiques*. Girona: Tallers gràfics de la casa d'Assistència i Ensenyament, 1932.

RIBERA RUSTULLET, Carles. «Acció Ciutadana, Giro-na 1932-1934. Un setmanari de partit, model de premsa» a *Gazeta* [Barcelona], núm. 2 (2010), <<http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000175%5C000000004.pdf>> (consulta: 1 novembre 2012).

— *Notícia d'un republicà. Biografia i textos de Joaquim Aleixandri*. Caldes de Malavella: Centre d'Estudis Selvatans, 2006.

RIERA I TUÈBOLS, Santiago. «Preàmbul», a PUIG PUJADES, J. *Vida d'heroi: Narcís Monturiol, inventor de la navegació submarina*. Barcelona: Impremta i Llibreria L'Avenç, 1918, p. VIII.

RODEJA, Eduard. *Llibre de Figueres*. Barcelona: Editorial Selecta, 1962.

RODRIGO, Antonina. *García Lorca en el país de Dalí*. Barcelona: Base, 2004.

— García Lorca. *El amigo de Cataluña*. Barcelona: Edhasa, 1984.

— *Lorca Dalí. Una amistad traicionada*. Barcelona: Planeta, 1981.

RODRÍGUEZ SOLÍS, Enrique. *Historia del partido republicano español (de sus propagandistas, de sus tribunos, de sus héroes y de sus mártires)*. Vol II. Madrid: Imprenta de Fernando Cao y Domingo de Val, 1893.

ROIG ROSICH, Josep Maria. *La Dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.

ROMERO DALMAU, Alfons. «La República», a GIFRE RIBAS, Pere [coord.] *Història de l'Alt Empordà*. Girona: Diputació de Girona, 2000, p. 589-610.

— «Aproximació històrica a un polític nat», a *Papers Empordanesos* [Figueres], núm. 23-24 (novembre i desembre de 1985), suplement d'Hora Nova.

— *El Republicanisme Federal Empordanès: 1868-1869*. Figueres: Editora empordanesa, 1980.

— «14 d'abril de 1931: la proclamació de la República a Figueres», a *9 País* [Figueres], núm. 61 (28 d'abril - 4 de maig 1978).

ROURE. Conrad. *Memòries de Conrad Roure. Recuerdos de mi larga vida*. Vic: Eumo, 1994.

SALLÉS, Anna. *Quan Catalunya era d'Esquerra*. Barcelona: Edicions 62, 1986.

SÁNCHEZ, J. i BARRERA, C. *Historia del periodismo español desde sus orígenes hasta 1975*. Pamplona: Eunsu, 1992.

SÁNCHEZ ILLÁN, Juan Carlos. *Prensa y política en la España de la Restauración. Rafael Gasset y "El Imparcial"*. Madrid: Biblioteca Nueva, 1999.

SANTALÓ, Jaume [coord.] *Figueres 1900-1936. Imatge i història de la Catalunya republicana*. Figueres: Museu de l'Empordà, 1999.

— «De Vila menestral a ciutat: radiografia socioeconòmica de Figueres, 1894-1936», a SANTALÓ, Jaume [coord.] *Figueres 1900-1936. Imatge i història de la Catalunya republicana*. Figueres: Consorci del Museu de l'Empordà, 1999, p. 30-31.

SANTOLÀRIA TORRES, Francesc. *El Banquet de la Victòria i els fets de iCu-cut!: cent anys de l'esclat catalanista de 1905*. Barcelona: Meteora, 2005.

SANTOS TORROELLA, Rafael. *El Primer Dalí, 1918-1929*. Barcelona: Publicacions de la Residencia de Estudiantes, 2005.

SAURET, Joan. *L'exili polític català*. Barcelona: Proa,

1979.

SEGURANYES BOLAÑOS, Mariona. «El monument a Narcís Monturiol, entre el noucentisme i l'art cívic», a PORTELL, Susanna [Comissariat] *Enric Casanovas, escultor i amic*. Girona: Fundació Caixa Girona, 2008, p. 55-61.

— «Josep Puig Pujades, impulsor de la cultura empordanesa», a *La mirada persistent: història de la pintura a Figueres (1892-1960)*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 2013, p. 143-163.

SEOANE, María Cruz i SAIZ, María Dolores. *Cuatro siglos de periodismo en España. De los avisos a los periódicos digitales*. Madrid: Alianza Editorial, 2007.

SERRA VILÀ, Rosa i VELAZ SICART, Anna M. *Estudi sobre Empordà Federal, setmanari publicat a Figueres de 1911 a 1923 i de 1930 a 1939*. Curs de doctorat. Figueres: [s. d.], text inèdit.

SINGLA CASELLAS, Carles. *Mirador (1929-1937). Un model de periòdic al servei d'una idea de país*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, 2003.

SINOVA, Justino. *La Prensa en la Segunda República española. Historia de una libertad frustrada*. Barcelona: Debate, 2006.

SOLER, Montserrat. «Prensa de Figueras», a *Biblioteconomía*, núm. 39 (gener-juny de 1954), p. 26-52.

SOLER VIDAL, Josep. *Abdó Terrades: primer apòstol de la democràcia catalana, 1812-1856*. Barcelona: La Magrana, 1983.

SUBIAS, Joan. Memòries inèdites. «Necrològiques». Institut d'Estudis Catalans. Fons Joan Subias i Galter. Caixa 3.2. Originals.

SURROCA TALLAFERRO, Robert. *Prensa catalana de l'exili i l'emigració (1861-1976)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2004.

TASIS, Rafel i TORRENT, Joan. *Història de la premsa catalana*. Vol. 1 i 2. Barcelona: Bruguera, 1966.

TEIXIDOR COLOMER, Anna. «Josep Puig Pujades, profeta del jove Dalí», a *Actes de les IV Jornades d'Història de la Premsa*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2012, p. 223-240.

— «Josep Puig Pujades (1883-1949), ideòleg i parau-la del republicanisme empordanès», a *Mirmanda* [Lleida], núm. 4 (2012), p. 22-31.

— *Empordà Federal (1911-1938). Amb la República*

al cap i Catalunya al cor. Figueres: Ajuntament de Figueres, 2011.

— «Josep Puig Pujades (1939-1949): líder republicà, protector d'Empordà Federal i cacique del Ampurdán», a *Actes del congrés: Fronteres. Una visió des de l'Empordà*. Figueres: Institut d'Estudis Empordanesos, 2011, p. 453-468.

— «Els exilis dels homes d'Empordà Federal (1911/1938)» i «Josep Puig Pujades (1939-1949): líder republicà, protector d'Empordà Federal i cacique del Ampurdán», a *Actes del Congrés: El fet fronterer: visions des de l'Empordà*. Figueres: IEE, 2011, p. 427-452; p. 453-468.

— «Dues suspensions i una guerra. La repressió informativa a Empordà Federal (1911/1938)», a *Censura i limitacions de la premsa. III Jornades història de la premsa*. Barcelona: UAB-UPF, 2011.

— «Empordà Federal i Josep Puig Pujades: expressió i guiatge d'un projecte periodístic i polític», a *Gazeta* [Barcelona], núm. 2 (2010), <<http://revistes.iec.cat/index.php/gazeta/article/view/26506>> (consulta: 1 de novembre de 2012).

— «Set anys de Madame censura: la repressió de la premsa figuerenca durant la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1931)», a *Poder polític i resistència periodística. II Jornades Història de la Premsa*. Barcelona: UAB-UPF, 2009, p. 159-174.

— «La República des de la impremta. La premsa republicana (1900-1936)», a Pujol, Enric [dir.] *El somni republicà. El republicanisme a les comarques gironines (1900-1936)*. Barcelona: Viena Edicions, 2009, p. 74-82.

— «Federals, luisitos i ensotanats. La premsa a Figueres en els anys de la II República (1931-1936)», a *Actes VIè Congrés CCEPC, Republicans i republicanisme a les terres de parla catalana*. Barcelona: CCEPC, 2006, p. 447-464.

TEIXIDOR COLOMER, Anna; VARELA, Carles i VARELA, Èlia. «Del regidor Joan Varela Roca a l'occidentalista Carles Varela Burch: republicans federals, catalanistes i d'ofici rellotgers», a *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*. Vol. 42. Figueres: IEE, 2011, p. 383-409.

TEIXIDOR ELIES, Pere. «Josep Puig Pujades», a *Fi-*

gueres anecdòtica Segle XX. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1978, p. 370-371.

— *Figueres anecdòtica: segle XX*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1978.

TERMES, Josep. (Nou) *Resum d'història del Catalanisme*. Barcelona: Editorial Base, 2009.

— «Catalunya sota la Dictadura de Primo de Rivera», a *De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1939)*. Barcelona: Edicions 62, 1999, p. 310-315.

TESTART, Albert. «Josep Puig Pujades», a PUJOL, Enric [coord.] *El somni republicà. El republicanisme a les comarques gironines, 1900-1936*. Barcelona: Viena, 2009, p. 166-168.

— «Joan Maria Bofill: l'evolució de la tradició republicana federal empordanesa cap al catalanisme», a *Republicans i republicanisme a les terres de parla catalana. Actes del VI Congrés de la CCEPC*. Barcelona: Publicacions de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, 2008, p. 215-232.

TINNELL, Roger [ed.] *Epistolarios a Federico García Lorca desde Cataluña, la comunidad valenciana y Mallorca*. Albolote: Ed. Comares, 2001.

TOWNSON, Nigel [ed.] *El republicanismo en España (1830-1977)*. Madrid: Alianza Universidad, 1994.

TRESSERRES, Joan Manuel. *D'Ací i d'Allà. Aparador de la modernitat (1918-1936)*. Barcelona: Llibres de l'Índex, 1993.

UCELAY-DAL, Enric. *La Catalunya populista: imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*. Barcelona: La Magrana, 1982.

VALLÈS ROVIRA, Carles. *Diccionari de l'Alt Empordà (Històric, geogràfic, biogràfic, gastronòmic, folklòric...)*. Vol. 1 i 2. Figueres: Carles Vallès, Editor, 1984.

VALLS, Josep. *El Llibre d'Or del Casino Menestral (Figueres 1856-2000)*. Figueres: Ajuntament de Figueres i Editorial l'Empordà, 2003.

VAYREDA, Maria dels Àngels. *Encara no sé com soc*. Barcelona: Club Editor, 1994.

VELAZ, Anna Maria. «Carme Montoriol, música i poesia», a *Revista de Girona* [Girona], núm. 223 (març - abril de 2004), p. 54-59.

VICENS VIVES, Jaume. *Espanya contemporània (1814-1953)*. Barcelona: Quaderns Crema, 2012 (ed. a cura Miquel Àngel Marín Gelabert).

VINYES, Ramon. *La Catalunya Internacional. El frontpopulisme en l'exemple català*. Barcelona: Curial, 1983.

VINYES ROIG, Pau. *Visca la República! Joaquim Ventalló, periodista, polític, poeta i traductor*. Barcelona: Duxelm i Fundació Irla, 2010.

VIROLI, Maurizio. «Els ideals del republicanisme: república, llibertat, virtut i patriotisme», a *Idees* [Barcelona], núm. 19 (juliol-setembre de 2003), p. 91-96.

ZAMORA, Francisco de. *Diario de los viajes hechos en Cataluña*. Barcelona: Curial, 1973.

Referències periodístiques sobre Josep Puig Pujades a la premsa

«Homenatge an En Josep Puig Pujades amb motiu de la publicació de son llibre Vida d'heroi», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 383 (6 de juny de 1918), p. 1-4.

«Panorama. J. Puig Pujades i els "solitaris"», a *D'Ací i d'Allà* [Barcelona], núm. 104 (agost de 1926), p. 643.

«Els nostres homes i la taula. J. Puig Pujades» a «La bona taula», a *La Nau* [Barcelona], núm. 477 (22 de juny de 1929), p. 4.

«Ateneu Empordanès. La floració espiritual empordanesa», a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.292 (13 de juliol de 1929), p. 5-6.

«Els Diputats de Catalunya. Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 735 (30 de maig de 1931), p. 2.

«Puig Pujades, comediògraf», a *Foment* [Reus], núm. 221 (16 de desembre de 1931), p. 1, 5.

«L'il·lustre autor de Tragèdies de Veinat D. Josep Puig Pujades, ha perdut els estreps», a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.429 (27 de febrer de 1932), p. 5.

«Esteu contents de la República?», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 784 (13 d'abril de 1932), p. 1-2.

«De les coses de cà la vila. Interviu amb el cap de la majoria edilícia senyor Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 792 (4 de juny de 1932), p. 5.

«Teló enlaire. Un que crida com nosaltres», a *L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 2.774 (2 de setembre de 1932), p. 545.

«Puig Pujades, la seva obra i la situació del teatre català», a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 240 (12 de desembre de 1932), p. 12.

«L'esperit immortal de la raça», a *La Revista* [Barcelona], s/núm. (gener-juny 1933), p. 176.

«Puig Pujades, Comissari de la Generalitat a Girona», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 829 (11 de febrer de 1933), p. 5.

«Puig Pujades» a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 830 (18 de febrer de 1933), p. 6.

«Felicitacions als aviadors», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 847 (17 de juny de 1933), p. 4.

«Un diputat que fa versos», a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.555 (28 de juliol de 1934), p. 3.

«Idees i conducta», a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.391 (8 de setembre de 1934), p. 1.

«Teló enlaire», a *L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 2.930 (3 d'agost de 1935), p. 1.449.

«Figueres» a «Comarcals», a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.723 (19 d'octubre de 1935), p. 1.

«Parla J. Puig Pujades», a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.729 (29 de novembre de 1935), p. 2.

«El Consell de Guerra pels fets d'octubre a Girona», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 927 (11 de gener de 1936), p. 2.

«El Comissari de la Generalitat, senyor Puig Pujades, reb els periodistes», a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.808 (4 de març de 1936), p. 1.

«Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 936 (7 de març de 1936), p. 2.

«Els mestres sastres de l'Empordà a Josep Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 937 (14 de març de 1936), p. 1-2.

«L'homenatge a Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 939 (28 de març de 1936), p. 2.

«Josep Puig Pujades i el 25è aniversari de Empordà Federal. 1911-1936», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 1.

«El que ens diu Duc i Salvat», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 5.

«Fa vint-i-cinc anys...», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 6.

«El sopar d'homenatge a Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (18 d'abril de 1936), p. 2.

«El vibrant diari barceloní El Diluvio s'ocupa encomiàsticament del nostre extraordinari. La excelente labor de unos compañeros de Figueras. El XXV aniversario de Empordà Federal», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 944 (2 de maig de 1936), p. 3.

«Els Jocs Florals del Rosselló esdevenen una diada d'homenatge al nostre Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 948 (30 de maig de 1936), p. 1-2.

«Per a salvar els Infants d'Espanya. L'exposició d'aquarel·les del Sr. Puig Pujades», a *L'Autonomista* [Girona], núm. 10.677 (30 de desembre de 1938), p. 1.

AADD. «Del magne homenatge dedicat al nostre company de redacció J. Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 738 (20 de juny de 1931), p. 3-4.

— «Apat d'homenatge a Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (26 de juliol de 1931), p. 2.

ALBERT GALTER, Ernest. «Puig Pujades...» a «Les lletres. Sagitari», a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.314 (14 de desembre de 1929), p. 5.

— «Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), p. 1.

BARÓ, Josep. «Del somni a la realitat», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), p. 3.

BATET OLIVET, Francesc. «A l'amic Puig», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), p. 4.

— «Al servei d'un ideal», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 7.

BECH I TABERNER, Ramon. «Evocació», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 937 (14 de març de 1936), p. 3.

BERNILS, Josep Maria. «Puig Pujades, Comissari de la Generalitat a Girona», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 829 (11 de febrer de 1933), p. 5.

BERTRAN I PIJOAN, Lluís. «La vida privada dels nostres escriptors», a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.247 (6 d'abril de 1929), p. 7.

C.G. «J. Puig Pujadas», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 651 (30 de juny de 1923), p. 2.

— «Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 830 (18 de febrer de 1933), p. 6.

CANADELL, Martí. «La meva adhesió», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), p. 4.

— «Sembla que era ahir», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 10.

CAPDEVILA, LLUÍS. «Paraules d'homenatge a l'escriptor J. Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 940 (2 d'abril de 1936), p. 2.

CARDINA, RAFEL. «Perfil del dia. La Veu de l'Empordà», a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.398 (13 de juny de 1933), p. 1. El mateix article es reproduïx a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 847 (17 juny 1933), p. 2.

CARRERES. «Salut, ciutadà Puig Pujades!», a *La Dansa més bella...* [Figueres], núm. 43 (juliol de 1931), p. 1.

CASES, Robert. «Puig Pujades i l'art», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 10.

CEREZO, Pere. «Un esperit fort», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 2.

COMPANYS, Lluís. s/t. a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 2.

COROMINES, Pere. «Una lletra de Pere Coromines», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 9.

CORREDOR, Josep Maria. «Obra republicana. Parlant amb J. Puig Pujades, Tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Figueres i Diputat a la Generalitat», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 807 (17 de setembre de 1932), p. 4.

COS, Lola. «El millor títol», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 8.

CUSÍ, J. «Records i actualitats», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 3.

DALMAU, Delfí. «La felicitat», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 5.

DALMAU, Laureà. «L'amic Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 4.

DESCLOT. «Nota de salutació», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), p. 3.

DESCLOT, Joan. «De l'Empordà. Els seus homes i les seves coses. Puig Pujadas», a *El Autonomista* [Girona], núm. 5.613 (21 de juliol de 1917), p. 1.

DEULOFEU, Alexandre. «A l'amic Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), p. 2.

— «30 anys de presi...!!!», a *Empordà Federal* [Figueres],

res], núm. 927 (11 de gener de 1936), p. 2.

— «Josep Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 4.

F. CLOT, Margarida. «A l'amic Josep Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 9.

FAGES DE CLIMENT, C. «Puig Pujades, costumista de Figueres», a *Justícia Social* [Barcelona], núm. 38 (19 de juliol de 1924), p. 3.

FRANCIS, François. «Au Consulat d'Espagne. Un quart d'heure avec M. Puig-Pujades», a *L'Indépendant* [Perpinyà], núm. 327 (22 de novembre de 1936), p. 4. El mateix article es reproduïx a: «Au Consolat d'Espanya a Perpinyà. Un quart d'hora amb Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 973 (5 de desembre de 1936), p. 3.

GELI, Joaquim. «Ciudadà Puig, company...», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), p. 2.

— «A l'amic...», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 8.

GIMENO-NAVARRO, J. a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 5.

GIRALT CASADESÚS, R. «Puig Pujades, urbanista», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 10.

— «L'home i la ciutat», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), p. 4.

HIT-BOY. «El cuentista Puig Pujades» a *La Publicitat* [Barcelona], núm. 15.696 (19 d'abril de 1924), p.1.

J.B.C. «Amb tot l'afecte», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 9.

JORDI-VEL. «L'obra de difusió d'Esquerra Republicana de Catalunya. Josep Puig Pujades, simbolitza l'esdevenidor polític a les comarques gironines» a «Terres de Llengua Catalana. Catalunya-València-Balears-Occitània», a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 526 (20 de juliol de 1933), p. 4.

JULIA, T. «Llibertat! Llibertat volguda...», a *Le Petit Meridional* [Perpinyà], reproduït a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 949 (6 de juny de 1936), p. 2.

MARTIN, R. «Després de vint-i-cinc anys», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 7.

MASSIP, Josep Maria. «Catalunya, una. El moment polític a Girona i vist des de Girona», a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 556 (24 d'agost de 1933), p. 1. També es reproduïx a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 857 (26 d'agost de 1933), p. 1.

MAS ABRIL, Francesc. «A Josep Puig Pujades. En el seu homenatge», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 940 (2 d'abril de 1936), p. 2.

MONTOLIU, Manel de. «La literatura catalana en l'any 1930», a *La Gaceta Literaria* [Barcelona], núm. 97 (1 de gener de 1931), p. 1.

NOGUER COMET, Ramon. «Empordanès representatiu», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 2.

PABLO, Moisès de. «Puig Pujades, cultura en majúscules», a *Revista de Girona* [Girona], núm. 216 (gener i febrer 2003), p. 30-35.

PI I SUNYER, August. «Homenatge», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 2.

PORTELL, A. «A Puig Pujades, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), p. 2.

— «Doble homenatge», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 8.

PUJOL, E. «L'obra de Puig Pujades a la Generalitat de Catalunya», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 10.

PUJULÁ, M. «Homenatges a Puig?», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 3.

R.T. «Teatre. «Un amo», de Ramon Vinyes», a *Justícia Social* [Barcelona], núm. 69 (29 d'octubre de 1932), p. 2.

RAHOLA, Carles. «Impromptu», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 5.

— «Ell, a la presó. La gitana a la presó VIII» a «La contribució dels intel·lectuals a la lluita contra el feixisme», a *L'Autonomista* [Girona], núm. 10.489 (4 de juny de 1938), p. 4.

RAMIS, Rafel. «Contribució a l'Homenatge», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), p. 3.

SABATER, Josep. «A en Puig i Pujades», a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 607 (27 de maig de 1916), p. 4.

SALÓ, Bernat Maria. «Evocació», a *Empordà Federal*

[Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 9.

SUBIAS, Joan. «Home d'alts destins», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 5.

TASIS I MARCA, Rafel. «Dos llibres sobre una mateixa presa», a *La Publicitat* [Barcelona]. El mateix article es reproduït a: *L'Autonomista* [Girona], núm. 10.607 (19 d'octubre de 1938), p. 2.

TRÉMOLS, Àngel. «Josep Puig Pujades», a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.300 (7 de setembre de 1929), p. 6.

VALLÉS I PUJALS, J. «Al Sr. Puig Pujades», a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.506 (19 d'agost de 1933), p. 3.

VARDERI, Angelina. «Puig Pujades... tot un home», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 5.

VARELA, C. «Al servidor de l'ideal», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 9.

VENTURA GENÍS, A. «L'home d'avui», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), p. 2.

VILAR JULLÁ, F. «Un aniversari que no compta», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 9.

VILARÓ I GUILLERMÍ, R. «Apat d'homenatge a Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 937 (14 de març de 1936), p. 3.

— «Puig Pujades, amic meu...», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 6.

X. «Un èxit teatral. Puig Pujades triomfa plenament amb la seva obra: "Quan s'ha perdut la fe"», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 766 (12 de desembre de 1931), p. 2.

X.X. «Estrena de "L'Avi" comèdia en 3 actes d'En Josep Puig Pujades», a "De cà la Talia", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 839 (22 d'abril de 1933), p. 3.

— «Apat d'homenatge a Puig Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 937 (26 de juliol de 1931), p. 2.

XIRAU, Ramon. «Josep Puig i Pujades», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), p. 3.

Índex onomàstic

Aguilar i Diana, Màrius	23
Aiguader i Miró, Jaume	65, 99
Alavedra i Segurañas, Joan	80
Albert i Pey, Salvador	37
Albornoz Liminiana, Álvaro de	127
Alfons XIII	45, 61
Alonso i Costa, Josep	125, 127
Àlvarez de Lara, Joan	119, 122
Àlvarez del Vayo, Julio	97
Ametlla i Coll, Claudi	59, 64, 68, 109
Aragay i Daví, Amadeu	80
Araquistáin Quevedo, Luis	97, 99
Arnau i Cortina, Francesc	80
Auguet i Farro, Víctor	83
Averbury, Lord	83
Azaña Díaz, Manuel	69, 93, 97, 119
Badia i Malagrida, Carles	91
Bagaria i Bou, Lluís	37, 54
Balagué, F.	115
Balmanya, germans	23
Bargalló i Serra, Maria Dolors	80
Baró i Pagès, Josep	26, 30, 33, 35
Barrera i Maresma, Martí	76, 78, 80, 119, 122, 124
Batet i Mestres, Domènec	81
Batet i Olivet, Francesc	30, 31, 115
Bellmunt, Dòmenec de	54
(pseudònim de Domènec Pallerola i Munné)	
Bellostes, Pere	97
Benet i Pinyana, Joan	119
Benguerel i Llobet, Xavier	49
Bertrana i Comte, Prudenci	53, 83
Bilbeny i Bosch, Joaquim	65

Bofill i Mates, Jaume	61
Bofill i Roig, Joan Maria	17
Bofill, Josep M.	7
Bonaterra i Gras, Josep	22
Bonaterra i Gras, Lluís	22
Bordas de la Cuesta, Josep	64
Borràs i Messeguer, Josep	80
Borrell, Vicenç	112
Bota i Villà, Lluís	83
Brousse, M.	103
Bulart i Rialp, Alexandre	77
Burgas, doctor	127
Busquets i Ventura, Llorenç	37
Cabruja i Auguet, Agustí	95, 103
Cadaqués, Lúdia de (pseudònim de Lúdia Noguer i Saba)	
Calvet i Pascual, Agustí (veure Gaziell)	
Campà i Lluch, Frederic	30, 59
Camps i Arboix, Joaquim	81, 101
Canet i Cordomí, Ramon	13, 30
Canet i Guardiola, Francesc	31
Carbona i Busquets, Adela	26, 27, 50, 104, 119, 120, 129
Carbona i Molins, Joan	26, 27, 33, 125
Carner i Puig-Oriol, Josep	47
Carner i Romeu, Jaume	60, 69
Carrasco i Formiguera, Manuel	60
Carreras i Barneda, Joan	59
Carreras Rebutent, Martí	33
Carreres, Joan	97
Casals i Defilló, Pau	116, 119
Casanelles i Ibars, Joan	59, 91
Casanovas i Maristany, Joan	60, 65, 66, 71, 78, 80, 112, 113, 119
Casares Quiroga, Santiago	69
Casasús i Guri, Josep Maria	15
Castelló, Jaume	119
Cavallé i Llagostera, Pere	76, 78
Cerezo i Hernáez, Pere	81, 83, 87, 93
Chauvet, Horaci	87
Checa Godoy, Antonio	15
Comas i Calvet, Pere	59, 60, 65, 66

Companys i Jover, Lluís	34, 59, 65, 66, 71, 79, 80, 81, 83, 85, 90, 97, 115, 117, 118
Constable, John	41
Coromines i Montanya, Pere	27, 76, 78, 83
Costa i Vilanova, Dalmau	66
Cusí i Furtunet, Joaquim	29, 31
Dalí i Cusí, Salvador	46
Dalí i Domènech, Anna Maria	46
Dalí i Domènech, Salvador	16, 17, 44, 46, 47, 49, 50, 51, 62, 115
Dalmàs, Josep	119, 122
Dalmau i Pla, Laureà	61, 81, 119, 122
Dardalló i Altés, Joaquim	112
Daudet, Alphonse	129
Dencàs i Puigdollers, Josep	65, 76, 78
Descloot, Joan	26
Deulofeu i Carbona, Rosa	119, 120, 126, 131
Deulofeu i Poch, Josep	107
Deulofeu i Torres, Alexandre	46, 48, 68, 93
Domingo i Sanjuan, Marcel·lí	34
Domínguez Otero, Rafael	81, 83
d'Ors i Rovira, Eugeni	43, 73
Dot i Arxer, Antoni	65, 83, 86
Doumergue, Gaston	87
Duch i Arqués, Joan	49
Duran, Antoni	81
Erin, Jordi	27
(pseudònim de Josep Puig Pujades)	
Escofet i Andreu, Josep	80
Estelrich i Artigues, Joan	47, 54, 91
Esteve i Guau, Martí	89, 91
Estrada	97
Ferrer i Batlle, Pere	121, 123
Figueras i de Moragas, Estanislau	17
Figueres i Artigues, Josep Maria	15
Figueras y Torres Mendieta, Álvaro de (primer comte de Romanones)	33
Folch, M.	188
Font, Narcís	59
Francis, François	87
Francis-Ayrol i Colomer, P.	73

Franco Bahamonde, Francisco	95, 101
Franquesa i Feliu, Lluís	83
Frontera i Bosch, Ramon	80
Galès i Martínez, Manuel	65, 66, 71
Garganta i Fàbrega, Joan de	61
Garrido i Deulofeu, Adela	119, 126, 131
Garrido i Pallardó, Fernando	119, 129
Gassol i Rovira, Bonaventura	64, 65, 66, 68, 76, 78, 80
Gaziel	43
(pseudònim d'Agustí Calvet i Pascual)	
Gibert i Perotti, Maria Teresa	65
Gibert, Pere	97
Gil-Robles y Quiñones, José María	79
Giral Pereira, José	107
Giralt i Casadesús, Ricard	41
Gómez Rojo, María Encarnación	101
Grandó, Carles	77, 87
Grau, Àngel	49
Guansé i Salesas, Domènec	49
Guillamet i Lloveras, Jaume	13, 15, 25
Guillamet i Naspleda, Francesc	46
Guinart i Castellà, Miquel	119, 122
Hitler, Adolf	79
Hurtado i Miró, Amadeu	89
Iglésias i Pujadas, Ignasi	25, 26, 30, 46, 49, 52
Iglesias Posse, Pablo	32
Iglesias Velayo, Andrés	87, 97, 99, 101
Irla i Bosch, Josep	37, 59, 61, 64, 69, 70, 83, 97
Iruretagoyena, Rufino	99, 101
Ixart i Alonso, Ramon	125, 127
Jampy, Josep	77
Jené i Aixelà, Francesc de Paula	119, 121, 123, 127
Jou i Carreras, Josep	125
Juez i Castellà, Jaume (veure Xirinius)	
Layret i Foix, Francesc	34
Lenormand, Henri-René	83
Lerroux García, Alejandro	34, 79, 87
Llavanera i Miralles, Marià	17, 22, 42, 44, 51
Lleonart i Maragall, Josep	49

Llor i Forcada, Miquel	49
Llorens i Abelló, Joaquim	80
Lloret i Ordeix, Pere	35
Lluhí i Vallescà, Joan	59, 60, 65, 66
López-Picó, Josep Maria	46
Macià i Llussà, Francesc	59, 60, 64, 65, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 76, 78, 189
Maldonado González, José	127
Maragall i Gorina, Joan	25, 26, 39
Marial i Mundet, Melcior	83
Marquina i Angulo, Eduard	54
Martín i Embodes, Francesc	87
Martín i Serra, Ricard	46, 48
Martínez Ferrando, Jesús Ernest	49
Mas i Abril, Francesc	189
Mascort i Ribot, Josep	81, 89, 91
Massot i Balaguer, Lluís	85
Matas i Hortal, Joan	17
Mestres i Albet, Pere	65, 76, 78, 80
Mestres i Miquel, Josep	65
Mínguez i Defis, Joan	49
Mistral, Frederic	77
Moles i Marquina, Joan	129
Montoliu i de Togores, Manel de	49
Montoriol i Puig, Carme	19
Montoriol i Tarrés, Josep	19
Montpellier, M.	87
Monturiol i Estarriol, Narcís	13, 17, 36, 40, 59
Moragues, Jeroni	49
Morant, Leopold	119, 122
Morera i Ribas, Samuel	80
Navarro i Costabella, Josep	49
Negrín López, Juan	103
Nicolau d'Olwer, Lluís	102
Noguer i Comet, Ramon	37, 59, 93
Noguer i Saba, Lúdia	46
Nogués i Biset, Ramon	119, 122, 123, 127
Nugué i Vilarasau, Ramon	105
Oliva i Ayats, Amadeu	81, 83
Olivé i Bech, Fermí	68
Oller i Moragas, Narcís	20

Oller i Rabassa, Joan	77
Ollés i Rabussa, Joan	49
Orts, Antoni	97
Palacín i Soldevila, Ricard	65, 66
Pallerola i Munné, Domènec (veure Bellmunt, Domènec de)	
Perenya i Reixachs, Alfred	35
Pérez i Farràs, Enric	64
Pi i Margall, Francesc	17, 91, 93
Pi i Sunyer, August	34, 35, 38, 53, 54, 93
Pi i Sunyer, Carles	80, 85, 89, 90, 93, 119, 121
Pichot i Gironès, Ramon	51
Pinardell, Àngel	97
Pla i Casadevall, Josep	13, 17
Planas i Bach, Miquel	49
Plató	83
Pous i Pagès, Josep	25, 30
Prat de la Riba i Sarrà, Enric	41
Prats, Joan	119
Presas i Marull, José	26
Primo de Rivera Orbaneja, Miguel	37, 45, 59
Puig i Ferrater, Joan	46
Puig i París, Josep	19, 20, 23
Puig i Puades, Antònia	19
Pujades i Planadevall, Carme	19, 20, 47
Pujulà i Vidal, Marià	30, 59, 61, 65, 70, 71, 74, 131
Puvis	26, 27, 53
(pseudònim de Josep Puig Pujades)	
Quintana i de León, Albert de	37
Rahola i Llorens, Carles	23, 26, 35, 45, 53, 83, 93
Ramis i Romans, Rafel	20, 22, 26, 30
Riba i Bracons, Carles	47
Ribera i Rovira, Ignasi	30
Rodríguez i Papaseit, Joan	119
Rodríguez Solís, Enrique	17
Roig i Llop, Tomàs	53
Rouret i Callol, Martí	65, 80
Rovira i Virgili, Antoni	51, 59, 119, 122

Rubaudonadeu i Corcellés, Josep	17, 31
Ruyra i Oms, Joaquim	53
Sala, Agustín	99, 101
Salvadó i Castell, Hilari	112, 119, 122
Salvatella i Gibert, Joaquim	26, 33, 34
Sans i Roquer, Josep	122
Santaló i Parvorell, Miquel	37, 53, 59, 66, 71, 76, 77, 78, 81, 89, 91, 97, 102, 117, 121
Sauret i Garcia, Joan	65, 119, 122
Sbert i Massanet, Antoni Maria	117
Selves i Carner, Joan	76
Sèneca, Luci Anneu	83
Serra, Jesús	83
Serrano, Joan	83
Sunyer i Capdevila «major», Francesc	17, 34
Sunyol, Pere	67
Tarradellas i Joan, Josep	66, 112, 117, 119, 121, 122, 123, 127, 129
Tasis i Marca, Rafael	83
Tauler i Palomeras, Joan	65
Teixidor i Colomer, Anna	13
Terrades i Poli, Abdó	7, 15
Torres i Barberà, Humbert	35, 71, 119, 122
Torres, Enriqueta	75
Trabal i Benessat, Francesc	49
Tresserra, Francesc	87
Tutau i Vergés, Joan	17
Valldeoriola i Andreu, Pere	76
Velivole	27, 53
(pseudònim de Josep Puig Pujades)	
Ventós i Casadevall, Ernest	65
Ventosa i Roig, Joan	76, 78, 80
Ventura i Casas, Josep Maria	40, 54
Ventura i Genís, Abdó	131
Vernet i Real, Maria Teresa	49
Vilaró i Guillemi, Ramon	43
Vinardell i Roig, Artur	23
Vives i Estover, Antoni	80
Wilson, Woodrow	40, 41
Xiberta i Raig, Antoni	61
Xifrà i Riera, Narcís	53

Xirau i Palau, Antoni	59, 89
Xirinius	47
(pseudònim de Juez i Castellà, Jaume)	
Yarza i Planas, Nativitat	80
Zubiaurre Aguirrezábal, Valentín de? Ramón de?	41

1935

Retrat al carbó de Josep Puig Pujades,
obra de M. Folch, fet a la presó de Girona.

CAR

A Josep Puig Pujades
EN EL SEU HOMENATGE

Triomfador, lliure com l'au,
Vostra ciutat, sempre encisera,
Us rep amb joia i cants de pau,
en aquest jorn de primavera...
Amb el record de Macià
s'ha encès la sang de nostres venes;
l'ombra de l'ídol va trencà
un munt de reixes i cadenes...
I és per la vostra llibertat
Que alcem la copa amb ardidesa!
i és per la vostra dignitat,
Perseverança i honradesa!

FRANCESC MAS ABRIL

Barcelona, 31 de març del 1936²⁹¹

291 «A Josep Puig Pujades. En el seu homenatge», a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 940 (2 d'abril de 1936), p. 2.

Josep Puig i Pujades (Figueres, 1883 - Perpinyà, 1949) fou el principal renovador del republicanisme empordanès que entroncà la vella tradició federal amb el catalanisme d'esquerres del primer terç del segle XX. La seva àmplia producció periodística i literària permet constatar l'important paper ideològic que va desenvolupar com a intel·lectual en l'objectiu de crear un projecte cívicocultural com a eina transformadora de la societat a través del foment de l'educació i la cultura. Els càrrecs de govern que assumí durant la República i les responsabilitats dirigents a Esquerra Republicana de Catalunya contribuïren a forjar-lo com una de les figures rellevants del catalanisme republicà.

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

Anna Teixidor Colomer (Figueres, 1978)

Periodista. Llicenciada en Humanitats i Periodisme i doctora en Comunicació Social per la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona. Ha publicat *Empordà Federal. Amb la República al cap i Catalunya al cor* i ha col·laborat en les obres col·lectives *Història de la premsa de Figueres*, *La revolució del bon gust*. *Jaume Miravittles i el Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya* i *El somni republicà. El republicanisme a les comarques gironines (1900-1936)*.